

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204214

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No.

Accession No.

Author

Title

This book should be returned on or before the date last marked below

This image shows a blank ledger page with three vertical columns and a horizontal header line. The columns are defined by vertical lines, and the header line is at the top. There are some small marks and artifacts on the page, but no text or data is present.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

ప్రథమభాగము.

కొఱవి గోపరాజకవికృతము

కా కి నా డ :

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్ ప్రచురణము బ్రహ్మచారిచే బ్రహ్మచారిచే.

1936.

వెల రు 0-12-0.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

ప్రథమభాగము.

కొఱవి గోపరాజకవికృతము.

కా కి నా డ :

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే బ్రకటింపబడినది.

1936.

వల స 4-0-0.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల, కాకినాడ.

సింహాసనద్వాత్రింశిక పీఠిక.

సింహాసనద్వాత్రింశిక యనునీకావ్యము ద్వాత్రింశతాస్థలభంజకలు భోజరాజునకుంజెప్పిన విక్రమాన్తునికథలు. అయ్యవిముప్పుదిరెండు. ఆకథలసముచ్చయమే యీకావ్యము. దీనికిమూలము కథాసరిత్సాగరము* ఆసాగరమునుండి యీరత్నమునైతి చక్కగా సానబట్టి యాంధ్ర సరస్వతిని బూజయెనరించిన మహాకవి కొఱవి గోపరాజు. ఇట్టిమహారత్న మింతకాలముదాకను మఱుఁగుపడి యుండుట యత్యద్భుత మనకతీతము. కవికాలముచుట్టి చూడఁ బురాణయుగమునకుఁ గడపట ను బుట్టిన మొదటిప్రబంధ మయ్యును దీనినిఁ దరువాతఁ బ్రబంధకవు లెవ్వరును స్మరియింపకుండుట యేకారణముననో యూహింపఁజాలకున్నారము. ఇట్టికావ్య రత్నమును దిరుగ సముద్ధరించిన శ్రీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికి నాంధ్రదేశ మెంతయుఁ గృతజ్ఞమై యుండకతప్పదు. చిన్నచిన్నమాటలతోఁ దేనెలు గురియు నట్టు, లేకాకారముగా నుండి విపుల మయ్యు విసుపు పుట్టనట్లు తత్తదుచితస్థలము లందే వర్ణనలతో నిండి పొడితీశక్తి యటుండఁ గలితాశక్తికే ప్రాధాన్య మీయఁ బడిన యిట్టికావ్యము లాంధ్రమునం దరుదు. ఇట్టికథాసముచ్చయరూపము లగు కావ్యములు బేతాళహంచవిశంతి, హంసవిశంతి, శుకసప్తతి మున్నగునవి యున్న ను నిట్లు సర్వానయవపరిపోషణము గాంచిన వన మీలులేదు. కడపటి దగు శుక సప్తతి జీవకళ గలకావ్యములలో మిన్నయే కాని కథావస్తువు ననుసరించి విలువ తగ్గక మానదు. హంసవిశంతి యొకనిఘంటు వనిననుం దప్పు కానేరదు. బేతాళ పంచవిశంతికవిత యించుమించుగా నంతయు సంస్థారాపేక్ష గలది యనవచ్చును. ఇట్టికావ్యముల దృష్టి నే కాక కేవలకల్పనాకథలు, నాద్యసత్తథలు, సత్తవికల్ప సా విభాషావహపూర్వవృత్తములు ననుమూఁడువిధము లగు కావ్యములదృష్టి యందును నీకావ్య ముత్తమము కాకపోవదు.

ఇయ్యది స్వతంత్రకావ్యము కా దనియు, నాంధ్రీకరణమే యనియు, నాంధ్రీకరణమే మహాకష్ట మనియు నీకవియే యవతారికయందు సుకుమారమగుఫణి తిని వివరించి తనభావనాశక్తిని బెల్లడించినాఁడు.

* అచ్చుపడిన సంస్కృతమూల మొక్కటి విక్రమార్కచరిత్రము (గద్యపద్యాత్మకము) కలదుగాని యందుఁగల కథలవరకు యిందుఁ గానరాదు. విషయములను భేదముగానున్నవి.

ఉ. ఈసరసోక్తికావ్య మొకఁ డిమ్ముల సంస్కృతభాష నచ్చుగాఁ
జేసిన నట్ల వీఁడు మఱిచేయుట యేటిది యందుఁ జెప్పఁగాఁ
జేసి యనాదరం బురక చేయకుఁడి విలుకాఁడు తూఱుగా
నేసిన నందె పాట మఱి యేసినవ నిద సూటి గావునన్.

౧-3గీ

ఈపద్య మెంత యు సావినుభవమునఁ జెప్పిన దనుటకు సందియము లేదు.
కాని యారీతి 'మక్కి మక్కి'గాఁ జెప్పినవాఁడు కాకున్నను నాంధ్రీకరణమునఁ గల
ప్రయాసమువెల్లడించెను. ఇక నెట్టిభాష నుపయోగింపఁబూనె ననువిషయమున-
చ. తెనుఁగునఁ దేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గావ్యము పొందులేదు మె
త్తన సస చాల దండ్లు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁడఁ జె
ప్పిన నవి దర్శముం డ్లనుచుఁ జెట్టు వీరులఁ గావునన్ రుచుల్
దనరఁ దెనుంగు దేశియును దదృశముం గలయంగఁ జెప్పెదన్.

౧-3౨

అని చెప్పి యనువగుతావులం దెల్ల లలితము లగుజాతీయములతో నింపి
నాఁడు. ఈతనికవితను గూర్చి యేదియు విశేషించి వ్రాయం బనిలేకుండ నవతా
రికయందుఁ దానే యద్దమువలె నిలిపి యున్నాఁడు.

కావ్యమునకుఁ బదునెనిమిదివర్ణ సము లుండవలె ననునియమము పాటించఁ
దలఁచియు వాని నుచితస్థలములయందుఁ జూపెద నని చెప్పి యుండుటయే కాక
యాయాయి ప్రసంగములం దాయావిద్యల సంపూర్ణ స్వభావమును బ్రదర్శింపని
నాఁడు సర్వజ్ఞతకు భంగ మనియు దానికేని యుచితజ్ఞత ముఖ్య మనియు
'క. ఎప్పుటి కే యది ప్రస్తుత, మప్పుటి కా విద్యనుహిమ మచ్చువడంగాఁ

జెప్పక సర్వజ్ఞత్వము, చొప్పుకునే కావ్య మంతసులభమే ధాత్రిన్.

౧-౨౧.

అని చెప్పటమాత్రమే కాక యట్లే చూపియున్నాఁడు.

ప్రథమాశ్వాసమునఁ బద్ధిన్యాదిస్త్రీలక్షణములు, ద్వితీయాశ్వాసమునఁ
జతుర్విధప్రాకృతములతోను జిత్రరీతులతోను గవితాకాశలమును, దృతీయాశ్వా
సమునఁ జాలోహిత్యదాఁద్రావిదిదూషణములను, నాల్గవయాశ్వాసమున నాంధ్ర
చ్చందశ్శాస్త్రమున విశేషించియున్న యతులవిచారమును, బుచ్చమాశ్వాసమున
జీమూతవాహనచరిత్రమును, మఱొకతావున మల్లవిద్యయు, మఱొకసందర్భము
నఁ జోరవిద్య యు, నింకొక ప్రసంగమున నఱువడినాలుగువిద్యల నామములును,
స్వప్నములు, శకునములు మున్నగువానిని విశేషముగానో సామాన్యముగానో
ప్రదర్శించెనే కాని విడిచిపెట్టిన యంశ మొక్కటియుఁ గానరాదు. ఈకావ్యమున

నచ్చటచ్చట సందర్భములననుసరించి సార్వకాలికములును సార్వజనీనములు నగు నట్లు చెప్పబడి చెదరి యున్ననీతిపద్యము లన్నియు నేర్పి కూర్చినయెడ నొక చిన్న నీతిశాస్త్ర మగును. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానవలసివచ్చినది. కాని యెత్తిమాపవల సిన వెన్నీ విదిత్రకల్పనము లిందుఁ గలవు వివాదగ్రస్తమై యున్న యొంటిమిట్ట వారంగలువాదము నీకవి మున్నే తీర్చియున్నాఁడు. ధర్మపురి, భువనగిరి, శ్రీశైల ము మున్నగు వానిం దెల్పుచు-

త్రిలోకమాత మహాపాతక సంఘాతవిఘాతానుయాతఁగనియెన్ గంగఁ.

క. ఆనదికిఁమ్రొక్కి ముఖ్యస్నానం బొనరింప డిగ్గి చని యుదకం బా లోనం దెకతెక నుశకం, గా నమ్మతమైన మడుఁగుఁ గని వెఁగఁగందెక.

అని గంగయే గోదావరి యని తెల్పుట కుష్టగుండమును వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ఆకడ నీతిశాస్త్రనిమఁ డైగురు వీడ్చొని యేఁగె వేడ్డతోఁ

గాకితమూలశక్తి గనిగా నొనరించిన పైఁడిచట్టునా

నేకశిలాభిధానమున నెన్నిక కెక్కి ధరిత్రిలోన నే

పోకలఁబోని యట్టి సిరిపుట్టినయింటికి నోరుగంటికిన్.

౮ ఆ. ౧౧౬

అని యేకశిలానగర మొకటి గాని యొంటిమిట్ట కానట్లు తెలియఁజేసినాఁడు.

ప్రత్యేకతః—ప్రతికవికిని గల్పనాపాటవముననో, యలంకారముననో, వ్యాక రణముననో, ఛాదస్సుననో, భాషయందో కొంత ప్రత్యేకత యుండక మానదు. కల్పనానులమాట యటుండ భాషయం దీతఁడు చూపినప్రత్యేకత యనుపమాన ము. తరువాతికపులయందుఁ గాని పూర్వులయందుఁ గాని లేని యెన్నియో నూ త్నశబ్దముల నీకవివాడియున్నాఁడు. బానగిలు=బలాత్కృతమగు; కాసిండు=కాసె వోయు; ముక్తాశేషలు=ముత్యాలసేసలు, వెంచ=మడుఁగు; పాఁగు=(తమిళపద ము) రహస్యము, వృత్తాంతము; భజనకెక్కు=స్తుతికెక్కు; పరిణయించి=పెండ్లాడి; నెలగ=ధనము; పెట్టము=విరోధి; వితుడము=విరోధము; పరిమాళించుట; (పరి ఘాళించుట అని బ్రానుపాఠము)=మల్లవిద్యాక్రియావిశేషము; వయ్యంది=కొలి మి; ఇట్టియపూర్వపదప్రయోగమున నీకవియొక్క ప్రత్యేకత స్పష్టపడుచున్నది.

వ్యాకరణముః—వ్యాకరణము విషయమయి యారయఁ ద్వారకమునకు వికల్పసంధియును, నావుడు, మున్నగు నానంతర్యాధికములసంధియు, నచ్చటచ్చ టఁ గలవు. ద్వారక కేకారసంధివిషయమున నీతనితోపాటు పెక్కుఁడు కవులుగలరు. కాని యానంతర్యాధిక మగు-డుకా (౬. ౬3; ౮. ౧౧౧)తోఁ (బ్రాచీనకవితయం

దు 'డు' వర్ణకము భావార్థకము. సముచ్చయసహిత మయి యానంతర్యార్థము నిచ్చును. అనుటయున్ వంటిది). పరపదాచ్చునకు సంధిచేసిన కవులుకానరారు. ఈవిషయమున నితఁడు యథేచ్ఛముగా వర్తించెను. ఇట్టి నెఱసులువెదకుట రసాస్వాదనమున కడ్డమేకాని వాస్తవము తెల్పవలసివచ్చినప్పుడు మఱుగువెట్టుట ధర్మము కాదు. ఇట్టిస్వల్పప్రమాదము లున్నమాత్రమున నీతని కవితకు నాలేశములు కళంకదాయలు కానేరవు.

ఇక నీకవి సంస్కృతశబ్దములయెడ జాగరూకతతో మెలంగినవాఁడే కాని ప్రమత్తుఁడు కాఁడు. ఎచ్చటనేని యొకటిరెండున్నను బ్రమాద మనుకొన నగునే కాని మఱొండు కానేరదు. "ఏకోనవింశతిమ" ౮-౨. "షడ్వింశతితమ" ౧౦-3౧. ఇట్టి వొకటిరెండున్నను నవి పొరపాటులు కాని యజ్ఞానమునఁ బ్రయోగించిన వనుట యన్యాయము. సంస్కృతపాండితీస్ఫూరకము లగుప్రయోగము లనేకము లిందుఁ గలవు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతి నుదాహరింపఁబడలేదు.

కవి, కాలనిర్ణయము:—గోపరాజును నీతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁ డనియును, ఇంటిపేరు కోవెలవా రనియును బదునేడవశతాబ్దములోనివాఁ డనియుఁ గవులచరిత్రమున నున్నది. ఈతని కేడవపురుషుఁడు వెన్నయామాత్యుఁడు. వెన్నయామాత్యుఁ డనియు నందుఁ గలదు, కాని, వెన్నయామాత్యుఁ డనుట ప్రమాదము. వెలనాటిచోడుల దాక్షారామశాసనములందును వెన్నయామాత్యుఁ డనియే యున్నది. ఇకఁ గోవెలవా రనుటయు నట్టిదే. ఈకవి తాతతండ్రిలనాఁడు పల్లెకొండను బరిపాలించుచున్న 'రాణామల్లనృపాలుని' 'రాణన్' అని వదచ్చేదముచేసి యెవరో మల్లనృపాలుఁ డని స్థూలముగాఁ గవులచరిత్రము వ్రాసెడిది.

'కొఱవియన్నామాత్యకుంజరుండు'

కొఱవియన్నయయెపుమకా!'

మున్నగు ముప్పదియిద్దఱమంత్రులచరిత్రమునందలి ప్రయోగములవలనను, చెన్నపురిప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండారమునందలి తాళపత్రప్రతియందలి యాశ్వాసాంతగద్యమువలనను, 'కొఱవి'వారే కాని కోవెలవారు కారని తెలియుచున్నది. (శబ్దరత్నాకరకారుఁడు కొండమూడివా రనియెను) ఏదియేని లేఖకప్రమాదమున, కోవెలవా రని యున్న తాళపత్రప్రతి యాధారమునఁ గవులచరిత్రమున నట్లెక్కియుండును. ఈగోపరాజున కేడవపురుషుఁ డగు వెన్నామాత్యుఁడు వెలనాటిపృథ్వీశ్వరుని రాజ్యభారధురంధరుఁ డనియు, సవక్రవిక్రమశాలి యనియు సనకవోలు

(చందవోలు) వెలపుగాఁ గలవాఁడనియుఁ బ్రకమాశ్వాసమున రగ వ పద్యము న వర్ణింపఁబడినది. “కలుషమండలిక”... ..ఇత్యాది.

ఇందలి బిరుదములు వెలనాటిపృథ్వీశ్వరునివి కావు. వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యభారధుర్యుఁ డనునది యు నాబిరుదావళిలో నొకటి యని యాశ్వాసాంత గద్యమునందలి ‘వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ’ అనునదిచెప్పచున్నది. కావున నీవెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని కాలమునుబట్టి వెన్నయకాలము నిర్ణయింపనగును.

తైవమతాచార్యుఁ డగుపండితారాధ్యుని కాలనిర్ణయమునకై శివత్త్వ సారపీఠికాయందుఁ గొమ్మజ్జాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు పై వెలనాటిపృథ్వీశ్వరుని కాలము నిట్లు నిర్ణయించినారు. పండితుఁడు, చందవోలు వెళ్ళుచున్నట్టికి వెలనాటిచోడుడు పాలించుచున్నాఁడనియును, నాతనికి మనుమఁడు పృథ్వీశ్వరుఁడనియుఁజోడునికాలము క్రీ. శ. ౧౧౧౩సం. మొదలు ౧౧౮౦సం. వఱకు ననియు వివరించిరి. ‘పృథ్వీశ్వరుఁడు ౧౧౮౫ వఱకే రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు తోచుచున్నది’ అని మఱొకవాక్యము. ౧౧౮౫ నాటికే యని యర్థము కావలయును. వెన్నమాత్యుఁడు పృథ్వీశ్వరునితండ్రి యగుగొంకరాజునాడే మంత్రి యయ్యెను. గొంకరాజు బహుస్వల్పకాలముననే మరణింప బాలుఁడగుపృథ్వీశ్వరునిఁ బెంచి పెద్దవానిని జేసి రాజ్య మభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చి యుండవలెను. అప్పుడే పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణబిరుదము సార్థకము కాఁగలదు.

వెన్నమాత్యుఁడు గొంకసృపాలునిమంత్రిగా నున్నట్లీక్రింది చోడరాజుల చాక్షురామశాసనమువలనఁ దెలియఁగును.

Vol. IV No. 1204 -“(స్వస్తి)శ్రీ వెలనాటిచోడనిద్రపతే స్సూరు ర్మహీమండనః శ్రీమాఁగ్నోం) కమహీపతి...” No. 1205 ... స్తంత్రిభిఖామణ భృగధనిధి శ్రీవెన్న(నామాసు)ధీః”... అని యుండుటవలన నాగొంకసృపాలుని కాలముననే మంత్రిత్వము వహించి, యాతనిపిమ్మటఁ బృథ్వీశ్వరుని రాజ్యమును సంరక్షించియుండును. గొంకసృపాలునిసోటికి వెన్నయ్యయును యువకుండై యుండును. పృథ్వీశ్వరునికాలమునందును జాలభాగ ముండి యుండును. కాన ౧౨౪౦ దాక వెన్నమాత్యునికాలము; అధమపక్షము ౧౨౨౦ దాకనేనియు నైయుండును. ఈవెన్నయ్యకుఁ జాత్రుఁడు, అమరేశ్వరుఁడని యే గాని పుత్రుఁడెవ్వఁడో యీగ్రంథమునఁ గవి చెప్పలేదు. ఆతఁడు లేఁబ్రాయమున మరణించెనో లేక యప్రసిద్ధుడై యుండెనో కారణ మూహింపుఁజాలము. మనుమఁ డగునను

రేశ్వరునకు, అన్నయ, సింగయ యనునిద్రలు కుమారులు. ఇందలియన్నయ ము పుదియిద్దలమంత్రులచేత్రమున వర్ణింపబడియున్నాఁడు.

సీ. ఘనదానకర్ణుడై గండమెడెము దాల్చెఁ గొఱవియన్నమాత్యకుంజరుండు
క. హరి సిరిని వలచు సిరియును, నరుచుగ హరిగోరుఁగొఱవియన్నయయెపుడున్
వరకీర్తిసతినివలచును, వరుసక వరకీర్తి యతని వలచు సతతమున్.

మున్నగుపద్యములం బట్టి యీయన్నయమంత్ర మహాదాతయైన ట్లున్నది. అట్లున్నను గవి తననాటికి దూర మగుట యుఁ దాను, అన్నయ్యతమ్ముఁ డగుసింగ యశాఖలోనివాఁ డగుటయుఁ గాఁబోలు నాతనిని గూర్చి, యీకావ్యమున విశేషముగాఁబ్రశంసింపలేదు. కాని యాతనిపుత్రుఁ డగు పెద్దిరాజునుగూర్చి పల్లెకొండ జనపాలుఁ డగుచుల్లనదేవరాజుచేఁ గుంచెలు, నందలములు, నెల్లయుఁ గైకొన్నవాఁ డని ప్రశంసించెను. గోపరాజున కీతఁడు పెద్దముత్తాత.

ఇఁకఁ దనముత్తాత యగుసింగయను గూర్చి విశేషించి చెప్పలేదు. ఈసింగనకు అబ్బయ, గోపయ, సత్తెనారన, యనుముగ్గురు కొడుకులు గల రనియుఁ, దనతాత యగుగోపరాజునకు నన్న యగు అబ్బయకొమ్మళ్లు రామరాజు, కేసన, బాచిరాజు- అనువారలు ముగ్గురును- అనపోతకుమారసింగయకు మంత్రులుగా నుండిరియుఁ జెప్పెను. (చూ. ౧-౪౮) వెన్నమాత్యునికి నాటవతరములోని వారగుటచే వీరు ముగ్గురును నించుమించుగా ౧౪౦౦ దాఁక నుండి యుండురు.

వెన్నయ... .. ౧౨౨౦ దాఁకను

ఆపై ౨౦ ఏండ్లే యతనిపుత్రునికాలము చూచుకొన్నను ౧౨౪౦ దాఁకను,

తరువాతఁ జాత్రుఁ డగు నమరేశ్వరునికాలము- ౧౨౮౦ దాఁకను,

నాల్గవతరములోని యన్నయసింగయలకాలము- ౧౩౨౦ దాఁకను,

అయిదవ తరమగు పెద్దిరాజు, అబ్బయ, గోపనార్యుఁడు, సత్యనారనయు-

౧౩౬౦ దాఁకను,

ఉడియుండురు. ఇందలిపెద్దిరాజు కొడుకు లగు రామరాజు, కేసన, బాచిరాజులు ౧౩౬౦ మొదలు ౧౪౦౦ దాఁక నుండు రనుటకు సందియము లేదుగదా! ఏక శిలానగరాధిపతి యగు రేచర్ల సింగమ నాయనిపుత్రుఁడు 'అనపోతనామఁ డనియు, నతనిపుత్రుఁడు రెండవసింగమనాయఁడు (౧౩౮౦—౧౪౦౦) దాఁక నున్నాఁడనియునాంధ్రవాఙ్మయసంగ్రహ కారునిసిద్ధాంతము! ఈయనపోతసింగయకే రామరాజుడుఁబ్రామంత్రులైయుండు రని సమకాలికత్వమును బట్టి నిశ్చయించుట సుసాధము.

ఆరామరాజునకు సమానతరములోనివాఁ డగుకసువరాజును నిండు మించుగా ౧౮౨౦ సంవత్సరముల ప్రాంతములోనివాఁడు కావలసివచ్చును. (ఈ కసువరాజు మనకవికిఁడు డ్రియనియు 'రాణామల్లనరేంద్రునకుఁబరమగురులై వైవాచారప్రథమసీంహాసనాసీను లై నబ్రహ్మదేవయోడయల కూతుఁ గామాంబికయను కామినీరత్నంబుఁ బరిగ్రహించి వేముగల్లునివాసియై యుండె ననియు నిందుఁజెప్పఁ బడియె.)

కావున సీకవి ౧౮౩౦ దాటియే జీవించియున్నాఁ డనవచ్చును. ఏమనఁ బూర్వకవిస్తుతియందు, 'అనఘు హుళక్తిభాస్రసు మహామతిఁ బిల్లలమట్టి వీరరాజు' ను.....అనుటవలనఁ బిల్లలమట్టి వీరభద్రునికిఁ దరువాతివాఁ డని యనుమానము కల్గవచ్చును. కాని సమకాలికుఁ డనినను సరిపడును. క్రీ. శ. ౧౨౮౦ లోని వెన్నమాత్యుని కేడవతరమువాఁ డగునీగోపరాజు ౧౮౮౦ ప్రాంతముదాక నుండ వచ్చును గదా! ఒకతరమున హెచ్చినను, నొకతరమునఁ దగ్గినను దరమునకు ౮౦ సంవత్సరముల చొప్పునఁ గదా చరిత్రకారులు కాలనిర్ణయముచేయుచున్నారు. కావునఁ బిల్లలమట్టి వీరనకు సమకాలికుఁడు కావుట నిశ్చయ మనవచ్చును. ఇకఁ, గవులచరిత్రములోని పదియేడవశతాబ్ద ముచుసిద్ధాంతము స్థూలదృష్టితోఁ జేసినదేమో యనిపించుచున్నది. రాణామల్లననుగూర్చియును, వెన్నమాత్యుని గూర్చియు, వ్రాసినట్లే యీకాలనిర్ణయముచు, నట్లే యందుఁ జేయబడినది.

ఈతఁడు ప్రసంగవశమున నాల్గవయాశ్వాసములోఁ జెప్పిన ఛందస్సగుదర్శమునఁ బదుమూఁడువట్లు తెల్పినాఁడు. భీమనకాలమునాటికిఁ బదియే కలపు; అనంత్రునినాటి కిరువదియైనవి. ఈతఁడు భీమనపద్యభాగములనే వాడినాఁడు. ఇదియు నాలోచింపవలసినదే.

నవయాశ్వాసమున ౪౫ వ పుటలో ౧౦గి వ పద్యములేరువాత రెండు పద్యము లర్థముకానివి కలవు. ఈరెండుపద్యములకు రెండువిధము లగుపాఠములు దొరకినవి. వాని సీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను. ఎచ్చట నైన సరియైన పాఠముదొరకినయెడఁ బ్రచురించి యీకొఱంత దీర్తురుగాక యని విద్వల్లోకమును గోరుచున్నాఁడను.

ఆ. తొలుపుతీరములు మెరుపులు వంకమోళ్లు, తిలలు జివ్వడిలు తీపివేళ్లు.
తెక్కములుచమనుచు లిక్ష్వాట్టిపుడుకుచు, గొందినిడక తెంపు తెందుఁగలవు.

క. పుడుగులలోఁ జుట్టముగా, నడవలు గ్రామములు తవులు నాదంబులు నం
గడపుగ నెరయఁగఁ బాలే, ర్పడ...అయ్య లిట్టి వడనివి నిలిపె.

అనికొన్నిప్రతులు. వీనికేపాఠాంతరము లిట్లు గలవు.

ఆ. తెలుపు విరము మేరువులు వంకమోరలు, తిలలు జప్పటిలు తీపివేళ్లు
లెక్క మలుచమునుచు దిక్కొటి యుడుగుచు, గొంది నిడక కెంపు లెండుగమ్మె.

క. పుడువులలోఁ జుట్టముగా, నడవలుగ్రామములు నాతంబులు నం
గడపు నెలుంగం బా లే, ర్పడ సిద్ధి గలవయ్య వృద్ధి పాడనివిప్పే.

వేటొకప్రాంతప్రతిలో—

గీ. తొలుపుతిరములువంకమోరలుపరవులు, తెల్లలును చప్పటాలును తీవేవేళ్లు
లెక్కమలుచమునుచుదాపెక్కుపుణుగు, గొండువిడువక వేగెంపులెండుగొమ్మ.

క. పుడుగులలో బుట్టముగా, నడవలు గ్రామములు దవులు నాంతంబులునం
గడము నెరయంగ బాకీ, ర్పడ సిద్ధికయయ్య విద్య వడసినినిలిపె.

ఈపద్యము లెవ్వరును నేనిఘంటువునను వాడియు నుండలేదు.

కృతిసమర్పణము:—ఈకవిశిఖామణి తనకావ్యమునకు శివకేశవుల నుభ
యులను గృతిపతులనొనర్చినాడు. తిక్తనసోమయాజి నాచనసోమనలవలెహరిహ
రులనుభయులనుసమానభక్తితో సేవించినయదైవ్వితి. అందునను 'తథాపిభక్తి స్తరు
ణేందుశేఖరే' అనినట్లు తొలుత శివస్తుతితో నారంభించినాడు. మఱియునాశ్వా
సాంతపద్యములందొకపద్యము హరసంబోధనములతోను, నొకటి హరిసంబోధన
ములతోను, వేటొకటి హరిహరసంబోధనములతోను ముగించుచువచ్చెను.

భోజుడు సీంహాసన మెక్కుటకై ముప్పదిరెండుమాటులు వచ్చునప్పుడు
ను హరినో హరునో ధ్యానించుచు వచ్చినట్లు ప్రతికథమొదటను ద్వితీయాంత
ములతో లలితమగునచ్చ తెలుగుపదములతో నొక్కొక్కపద్యము నెలకొల్పెను.

హరిహరులను సమానముగా ధ్యానించుట తిక్తన కవీంద్రునిమార్గమే
యయ్యును, భిన్నభిన్నముగా వర్ణించి హరిహరుల నేక మొనర్చి ముగించుచు
వచ్చునీతి నాచనసోమనార్యుని యుత్తరహరివంశద్వితీయాశ్వాసమునందలి హరి
హరస్తనమును స్మరణమునకుఁ దేకమానదు. కథలయందు సందర్భానుసారముగా
అంబికను, సూర్యునిగూడ సరసముగా స్తుతించియున్నాడు. కేవలము భక్తితత్ప
రుడై శివకేశవాత్మక మగుభగవంతునే కృతిపతి నొనర్చి యీకవి తాను ధన్యు
డగుటయే కాక లోకమునుగూడ ధన్య మొనర్చిన మహానుభావుడు. మఱియు

నాశివకేశవుల వర్ణించుపట్ల మృదువైన వ్యంగ్యముతో భావనాపటిష్ఠత వెల్లడించెను. అదియే కదా కావ్యమునకు జీవము ! చూడుడు.

చ. పులుగులపెద్దవారువము పోటరివిడ్డఁడు తాగరాతు పా
ములగమికాఁడు సెజ్జ నలుమోములవాఁ డిలుదీర్చుపట్టి పే
ల్పులు బలుబంటు లాకమలపొల్తుక తెల్లనితల్లి పెద్దకో
డ లనుచు నెల్లవారుఁ బొగడొ దగునల్లనివేల్పుఁ గొల్చెదన్. గ. ౨.
క. వెలిపట్టును బులితోలును, మలయజమును బూదిపూత మణులుగ్ ఫణులుగ్
దిలకము నెఱగన్నుంగఱ, వెలఁదియు మగవాఁడు నైనవేల్పుం దలఁతున్.

2. ౧౧౧.

ఇక విక్రమార్చచరిత్రమును రచించినజక్తనకవి యీతనిని గాని యీగో
పరాజు జక్తనను గాని స్మరియింపకపోవుటవలన నొకరిగ్రంథము లొక రెఱుంగ
రని యనుకొనవలసి యున్నది. జక్తన ౧౪౧౦—౨౦ సు. లలో విక్రమార్చచరి
త్రము రచియించినాఁ డని కవులచరిత్రము తెల్పుచున్నది. జక్తన యీకవికంటె
గొలఁదిపాటి ముందుకాలమువాఁడే కావలెను. ఆతనికంటె మిన్నగాఁ జెప్పఁ ద
లంచినట్లు ను నిందఁ గానరాదు. కవిత్వతారతమ్యములు చూచిన యెడల నీకవి
జక్తనకుఁ గొంచెపాటి వెనుకవాఁడే యగును. ఆతనివలె నిమిడికగఁ జెప్పఁగలకవి
యరుదు. ఆకవిత్వముముం దీకావ్యము కొంచెము వన్నె తగ్గి యిరుడిక లేనట్లుం
డకమానదు. అంతమాత్రమున నియ్యది గౌరవపాత్రము కాకపోయెను—చులిచిన
రత్నములహార మొకటి, విరిసినమల్లపూవులపండ యొకటి. దానితేజస్సు, దీనిపరి
మళమును మనోహరములే ! సహజమైన శైలితో లలితము లగు జాతీయముల
తో మనోహరము లగువర్ణనలతో నీకావ్యము ప్రాచీనకావ్యములలోఁ బ్రశస్తి
గాంచి మించినదే. జక్తనగోపరాజుల కవితాశైలుల భేదము విచరింపఁ బూనిన
చో గ్రంథవిస్తర మగు నని విరమించుచున్నాను. అయ్యది ప్రత్యేక మొకవ్యాస
ముగా ప్రాస ముండుప్రకటింతును.

వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

విజ్ఞాపనము.

పాఠకమహాశయులయొద్దరమున భాషాభిమానులకృపవలన సింహాసనద్వారా త్రింశక ప్రథమభాగము (మొదటియైదాశ్వాసములు) పూర్తియైనది. ఇప్పటికిఁ బండ్రెండ్రాశ్వాసములును సమగ్రముగాఁ బ్రకటింపఁగలిగితిమి. అనేక ప్రతు లుపలభ్యములైనను దప్పు లన్నిటిలోను సాధారణ్యమును వహించినవి. సందేహము లన్నిటిలో సందేహములే యైనవి. అనర్థకపాఠభేదములు మొండుగాఁ గలవు. అన్నిటిని జూచి యవసరమైన పాఠములను, భేదములను మూలమునను బుటలక్రిందునను జేర్చినారము. సందర్భశూన్య మైనవానిని బొత్తిగా విడిచిపెట్టితిమి. కొన్ని చెప్పవలసినముఖ్యవిషయములు రెండవభాగము మొదటఁ జెప్పియున్నాము. కావున విశేషించి యిచటమరలఁజెప్పలేదు.

ఈగ్రంథమును మేము ప్రచురించుటలో సాయపడిన పలువురుపండితులకు ను దమవ్రాతప్రతి నెరవించిన మ. రా. శ్రీ పోతాపైగడ బ్రహ్మానందరావుపంతులు గారికిని సమగ్రగ్రంథమునకు యథామతిం బీతికరచియించి యొసంగిన బ్ర. వెంకరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారికిని మే మెంతయుఁ గృతజ్ఞులమై వందనశతంబు లర్పించుచున్నారము.

ఇట్లు,

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తార్యదర్శులు.

శ్రీరస్తు.

సింహాసనద్వాత్రింశిక

(క్రథమభాగము)

ప్రథమాశ్వాసము.

— 1 కృత్యాది, దేవతాస్తోత్రాదికము —

- శా. శ్రీమత్సర్వతనందనా¹తరులతాల్లిష్టాంగ మై బాహుశా
ఖానుధ్యంబున నున్నవన్నగళణో²ఘం బాకు లై యొక్క ను
ద్దామం బౌ శశికాంతి పుష్పరుచి నొందంగా జటాకల్లవ
స్తోమం బౌ హరపాఠిజాతము నుతింతు³ న్యాకృల్పావాప్తికి. ౧
- చ. పులుఁగులపెద్ద వారువము, పోటరి బిడ్డఁడు, తాఁగరాతు⁴, పా
ములగమికాఁకు నెజ్జ, నలుమోములవాఁ డీలుతీర్చుకట్టి, వే
ల్పులు బలుబంటు, లాకమల⁵ పొల్తుక, తెల్లనితల్లి పెద్దకో
డలనుచు నెల్లవారుఁ బొగడం దగు నల్లనివేల్పుఁ గొల్పెదన్. ౨
- ఉ. దక్షిణనేత్రకాంతి నుచితంబుగ నర్థవికాస మొంది వా
మాక్షిరుచిప్రకారమున నర్థము విష్పకయున్న పుండరీ
కాక్షుని నాభిపద్మనిలయంబునఁ దుష్టేదధింగి లోలుఁడై
యక్షయవేదనాదమయుఁ డైన విరించిఁ దలంచి మ్రొక్కెదన్. ౩
- ఉ. కట్టినపుట్టముం దనువు గద్దియతెమ్మియు నక్షమాలయుం
బట్టినచిల్లయు న్నగవుఁ బాపటజల్లియు నొక్కవన్నెగాఁ
బుట్టుచుఁ బుట్టువీద్యలగుఁ బుట్టినయి ల్లనఁజెల్లి బ్రహ్మవా
కట్టొనరించి తన్ముఖవికాసినయౌ సతి మమ్మఁ గావ్రులన్. ౪
- ఉ. నిద్రము లైన భూషణమణిప్రకరద్యుతు లన్నిదిక్కులన్
చొద్దలువుచ్చి తల్లిచనుదోయిసరిం⁶ దలకట్టు మించఁగా
ముద్దులు సూపుచుం బసిఁడిముద్దగతిం చొడమిఁదనాడు నా
ముద్దుగణేశునిం దలంచి మ్రొక్కెద నీకృతికార్యసిద్ధికి. ౫
- క. రుక్మాదవరివృదసురగణ, తృణ్ణోచను సురశరణ్య ధృతశక్తి ఫణి
ద్విణ్ణయవాహను, ⁷హరినిభుషణ్ణులు నభిముఖునిగా ⁸బ్రహంసంతుమదిగా.

*సింహాసనద్వాత్రింశతియనియ్యం గలదు 1. నందినీ. 2. భజితుడు. 3. రాగరాతు, రాగరాతు.

4. లాల్మ-లిమిపొల్తుక. 5. నడిం. 6. హరిక్రియ, హరిప్రియ, హరిఘోషుడు. 7. సతిసుముఖుఁగా.

క. ప్రవిమలుఁ డని గ్రహరా జని, కవితాప్రియుఁ డని జగత్ప్రకాశకుఁడనియుఁ
భవిష్యక్రమార్థస్వప్నం, భవకారణుఁ డనియు¹ లోకబాంధవుఁ దలఁతుఁ.

క. పులుఁగునకై యెవ్వనిమది, నొలికినశోకము లకారయితమై కవితా
కలనకుఁ దెరు వయ్యెఁ దలం, పుల నాతని గొల్లుఁ బుట్టఁ బుట్టిన సుకవిఁ.

ఉ. శ్రీనిలయంబునాఁగ మురజిద్గుణరత్ననివాస మై యుపా
ఖ్యానతరంగిణీధరిత మై కడగానఁగరాని భారతా
ఖ్యానవయోధిలోనఁ గల మై నిజయుక్తి శబ్దజుఁడఁ గర్ణధా
రానుకృతిం గృతార్థత మహాఘనుఁ డౌ మునిఁ బ్రస్తుతించెడఁ.

క. ఆభారతపర్వత్రయ, మీ భారతవర్ష మెల్ల నెఱుంగఁ దెనుఁగునఁ
శ్రీభారతిగతిఁ జెప్పిన, నాభావుకమును² దలంతు నన్నయభట్టుఁ.

క. లేముల వాడక శుచియై, ³ లేములవాడం జరించు లేములవాడం
దా మెఱసిన భీముని నుత, భీముని బలభీము పిమతభీమునిఁ దలఁతుఁ.

చ. అనఘు హుళక్తి భాస్రరు, మహామతిఁ బిల్లలమట్టి వీరరా
జున, ఘను నాగరాజుఁ, గఱసోమునిఁ దిక్తనసోమయాజిఁ, గే
తనకవి, రంగనాథు, నుచితజ్ఞుని నెఱున, నాచిరాజునా
మన, మరేశ్వరుం, దలఁతు మత్తులచంద్రుల సత్తపింద్రులఁ.

వ. అని యిట్లు సరిలవరప్రదానకారణదేవతల ను జతురవ్యాద్యానవద్యగద్య
పద్యవిద్యావిద్యోతితు లయిన కపిశ్వరుల నుం బ్రశంసించి తల్పినాదానా
దిలసహజనాహిత్యతరంగితాంతరింగుండ నై సకలజనసాధారణం బగు నట్టి
ట్లని విన్నవించెద.⁴

ఉ. ఆదరణంబులేక చెడనాడిన బాణమయూరకాళిదా
నాదులకైనఁ దప్పు గల దన్యుల కే మని చెప్ప వినితొ
నేదియుఁ గాదు పొమ్మనక యిందలచెంద మెఱంగి తప్పినం
గా దని తీర్చి యొప్పు గని కైకొని మెత్తురు గాక సత్తవ్రత.

ఉ. ⁵ మానుగఁ దప్పులున్న ననుమానము సేయక మోదమానస
నానసు లైనవారు కలుమాలు పరీక్ష ⁶ లొనర్చి తీర్చినఁ

1. కారణవనియు. 2. నాభిరతుడని, నాభివతుడని 3. వే, లే, యని రెండుప్రకృతుల
రెండరికలు (వేమలవాడ, లేమలవాడ). 4. వికర్షించెద, వినిపించెద. 5. మానము దప్పునీక.
6. లొనర్చిరనియుఁ.

హీనకవిత్వ మైన మెఱుఁ గెక్కదె నేర్పరులైనవారితో¹
సానలఁబట్టి తీర్చినను నన్నపురత్నము వన్నెకెక్కడే.

౧౧

ఉ భావరసానుకూలమృదుపాకవదార్థవమ్మిది లోకసం
భావన నొప్పుకావ్యముల ముక్తము² గానఁగ లేక ముత్తతుల్
కా వనఁ గాని మొట్టికడఁ గట్టడిఁ జెప్పఁగనేర, రెల్లడం
ద్రోవన కాక కుక్కలకు దొంతులు వేర్వఁగ నేర్పు గల్గునే.

౧౨

చ. చులుకని వద్య మైనఁ గడుఁ జోద్యము చేయుచుఁ జిన్నవానిఁ బె
ద్దలు గొనియాడఁగాను విని తప్పుబట్టఁదలంతు రత్తముల్
బిలిబిలి మాట లాడఁ దనుఁ బెంచినవానికి ముగ్గుగాక యా
వలికెడు నిల్చి ప్పిలఁ గని బాగురుఁబిల్లులు³ సంతస్పిన్నే.

౧౩

ఉ. భీమనవవ్య మన్యఁ గడుఁబ్రీతి వహించుచు మేలుమేలు నా
నే మిది చెప్పివార మన నిక్కమె ప్రాసము గూర్చినాడ వో
నే మిది కాదు దీనివడి కిక్కడి కగ్ధ మిద్వేగ దీగణం
బే మని పెట్టినాడ వని యెగులువట్టఁ గుబుద్ధి పెద్దలఁ.

౧౪

క. వివరికి వివరించిన కృతి, చవిసాలా బాచదార సరి గూర్పుట⁴ యా
యనివేకికి వినిపించిన, కవిత వఱుతఁ జాతకుడు గలుపుట చుష్టా.

౧౫

ఉ పూనిసరితి వానితలఁపు ల్వడిఁ బ్రాసములుం జలంబునం
బానగిలంగ నీడ్చి యొకపద్యముఁ గూర్చుఁగవచ్చుఁగాక యా
ఖ్యానకథానుకూలముగఁ గావ్యముఁ జెప్ప వశంబె నన్నమె
కానఁగ జల్లి నేయునది కట్టెనుపుట్టుము నేయనేర్చునే.

౧౬

క. ఉర్విఁ గలశబ్దజాలము, నిర్వచనస్థితుల నెఱిఁగి నేర్చున విద్యా
నిర్వాహకుఁ డనఁజెల్లెను, సర్వజ్ఞుఁడు గానివాడు నశ్శవి యగునే.

౧౭

క. ఎప్పుటి కేయది ప్రస్తుత, ముచ్చటి కానిద్య మహిమ⁵ ముచ్చువడంగాఁ
జెప్పక సర్వజ్ఞత్వము, వొప్పునునే కావ్య ముత సులభమె ధాత్రిక.

౧౮

క. దుర్వాదము గాకుండ న, పూర్వపుఁగృతిఁ జెప్పుసుకవిపుంగవునకుఁ దా
సర్వజ్ఞుఁడ నని మాటల, గర్వింతుఁగనేల తొడవు గానంబడఁగక.

౧౯

క. చనుఁ “గవివైభవవిద్యా” యని చదువుటఁ గావ్య మధిక మదియును నల్లి
ల్లుడు గుడియుఁజెఱుపునిధియును, వనము సుతుఁడు సంతతులుభవస్థితిగతికొ

1. నేర్పరులైనవోజురై. 2. పదతి. 3. బావురుఁబిల్లులు. 4. గూర్చునునా. 5. మర్యాద
య్య...జెప్పెడు.

- క. ఎవ్వరు కృతు లొనరింపును, రెవ్వరు కృతిలోన వినుతి కెక్కును రొరుచే
నవ్విమల¹క్రీడి సంతతు, లివ్వసుమతిఁ జెడక నిలుచు నినకల్మునుగఁ.
- క. నుగుణులు “బాణోచ్చిషం, జగత్రయ”మ్మనఁగఁ గొంత చదువఁగల్గియమే
తగఁ దోడంటి² పా లి, పుగఁ బెరుఁ గయియున్న నది యభోజ్యంబగునే.
- క. సంబంధము లగురసభా, వంబులు మునుకంటె నభినవంబులు గలవే
యంబుధి నె కాక బహు ర, త్సంబులు చ్చతుల కేమి తాఁ బండినవే. ౨౭
- క. తల్లి యగు వాణికరుణం, దొల్లిటికవు లధికు లనఁగఁ దోచిరి పిడకఁ
బల్లిదు లిప్పటినుకవులు, తల్లికఁ గడగొట్టు³కొడుకు దాఁ బ్రతుమగుటఁ.
- క. ఏజనులకైన నద్గణ, యోజితులై భావ మెఱిగి యుచితార్థకభా
రాజిత లగు కవిరాజుల, రాజులు చేపట్టిరేని రాజ్యము గాదే. ౨౮
- క. సరసులు చేపట్టినచో, విరచం బగుకావ్య మైన వినిపించిన నా
దరణీయం బయి వెలయదె, ధరఁ బువ్వఁ దాల్చి తుంగ⁴తలకెక్కుగతిఁ.
- క. అప్పరమేశ్వరు కరుణం, గుప్పలు గొను విక్రమాస్త్ర గుణముల కొఱకై
చెప్పెద రసభావంబులు, ముప్పిరిగొనునట్లు కథలు ముప్పదిరెండుఁ.
- చ. తెలుఁగున దేటగాఁ గథలు దెల్పినఁ గావ్యము పొందు లేదు మె
త్రన కస చాల దండు విశదంబుగ సంస్కృతశబ్ద మూఁదఁ జె
ప్పిన నవి దర్శముండ్లనుచుఁ బెట్టరు వీనులఁ గావునన్ రుచుల్
దనరఁ దెనుంగుదేళియును దద్భవముం గలయంగఁ జెప్పెదఁ . ౩౨
- క. కదిలముగ మృదులవచనా, న్నదపదసంపదల రసము కదనిడక మహా
వదముల నైనను జల్లులఁ, బొదుప్పెసిన దుడుకుఁగవిత్⁵ పొదలునెసభలఁ.
- గీ. తనవచోవిశేష మెనయక పూర్వక, భామితోక్తిఁ జెప్పు లేమికడిది
యొకఁడు గోలవట్టి యొయ్యనఁ గొనిపోవ, నంధుఁ జెచటికైన నరుగుటరుదె.
- ఉ. ఈసరసాక్షికావ్య మొకఁ డిమ్ముల సంస్కృతభాష నచ్చుగాఁ
జేసిన నల్ల వీడు మఱి చేయుట యేటిది యంచుఁ జెప్పఁగాఁ
జేసి యనాదరం బురక చేయకుఁడి విలుకాఁడు తూఁటుగా
నేసిన నందె పాట మఱి యేసినవానిద సూటిగావునన్. ౩౩
- చ. తెలుఁగున కెల్లఁ దల్లి యగుఁ దెల్లము సంస్కృతభాష యందులోఁ
బలుకు లెఱుంగుచోఁ బదవిభాగమా నన్వయ మర్థమంచు నీ

మలకలకంటె నందుల సమగ్రము చేటతెనుంగ యొప్పు నా

కొలది ప్రియంబు గాదె చెఱకు ల్లినుకంటె ససంబు గ్రోలివన్. 32

క. పురమధుజులీలాంబుధి, పరిణయనయని ప్రలంభవత్తిగుణసుతభా
స్థైరచంద్రోదయరణగతి, గిరివనదూతస్తరతులఁ గృతి చెప్పఁదగున్.

క. కావునఁ బనునెనిమిది యగు, నీవగ్గన లచటనచట నించుక బెరయ
గావించెద నిటఁ బని కిని, రావనకుఁడు లక్షణాభిరామము లగుట¹.

వ. అని విన్నవించి కృతకృత్యుడ నై సింహాసనద్వాత్రికశతి కథాకథనమూల
కారణం బైన యంబికారమణుడు ను ²వ్యర్థ నితానంప త్తి సంధాయకుం
డగు లక్ష్మీనాయకుండును గావ్యనాయకులుగా నియమించుటంజేసి. 33

సీ. పాపవేదెముగాక కనఁడియందియమునునడుగుదామరలవై సమరువాఁడు
పెద్దమేకముతోలు నిద్గంపుఁబ్బును మొలదిండుగాఁ గట్టి మురియువాఁడు
ఎముకపూసలునుముత్యములుఁజేరులు గాఁగ నక్తునఁదాల్చిపెండ్లెక్కువాఁడు
పునుకయుం బెరుగుల్లయును గేలుదమ్ముల నంచలచ్చాడఁ బాటించువాఁడు
సగముపొడవునఁ దెల్పు నానగము నల్పు
నయ్యు మెడ న్నొకవన్నియ యగుచు మేను
తెనయ మ్ముక్తంటియును వెన్నుఁడును ననంగఁ
బొల్పు నావేల్పు కబ్బుబుఁ బ్రోచుఁగాత. ౪౦

—కవివంశావతారవర్ణనము—

క. తత్పదకద్దారాధన, తత్పరులను రాజమంత్రిధర్మజ్ఞుల మా
సత్పురుషుల వినిపించెద, మత్పారంపర్య మొకక్రమంబునఁ దెలియన్.

సీ కలుషమండలిక భేకఘణ్డ్రుఁడన రాయగజగంధవారణఖ్యాతి మెఱసి
వీరఘోట్రనిభాళుఁడారూఢబిరుదవిరోధి కళింగనిరోధి యనఁగ
వెలసి నానాఁటికి వెలనాఁటి పృథ్వీశ్వరుని రాజ్యభారధుర్యుం డనంగ
నారెలు గన్నడీ లఱవలుఁ దెలుఁగులుఁ దనబిరుదందియఁ దగిలికొలువ
నెగడి సనదప్రోలు³ నెలపుగా భూసుర, వంశనాగ రామృతాంతుమూర్తి
చక్రవర్తిమాన్యసౌజన్యధన్యుండు, విక్రమార్చనిభుండు వెన్నవిభుండు.

ఉ. సాంద్రజవంబున,⁴ స్తతి, నిజస్థితి, నేర్పునఁ, బేర్చి, సత్యవృ
త్తిం, ద్రుతబాణ⁵ పాతనిరతిం, గళల, ఘ్నివత్తు రెల్లు ప

1. మొరయన్, మొరయన్. 2. ముక్తినితానసంపద్విధాయకుండు. 3. నందవోళ్ళిలు.

4. సాంద్రబలంబున. 5. దృఢబాణ.

- క్షీంద్రుడు బన్న శీంద్రుడు నశీంద్రుడు శుషేంద్రుడు నింద్రుడు¹ హరి
శ్చంద్రుడు రామచంద్రుడును జంద్రుడు వెన్నయ మంత్రిచంద్రుతో²
- క. అమరంగ వెన్నయమంత్రికి, నమితకళాక్షిపాత్రుఁ డగుపాత్రుఁ డై
యమరేశ్వరమంత్రినిభుం, డయరేశ్వరమంత్రి వెలసె నార్యులు నొగడక.
- క. ³సంగతి నమరేశ్వరునకు, గంగాంబకుఁ బుట్టి రట్టి ఘను లన్నయము⁴
సింగయమంత్రియుఁ డయలో, నంగీకృతరామలక్ష్మణాకారములక. రగి
- ఉ. అన్నయనామధేయసచివాగ్రణి పుత్రుఁడు పెద్దిరాజు సం
కన్నిధి ⁵వల్లికొ డజనపాలుఁడు మల్లనదేవరాజుచే
నెన్నంగఁ గుంచె లండలము నెల్లియుఁ గైకొని మంత్రియై ప్రతా
పోన్నతి కెక్కి ధర్మముల నొప్పెడు బ్రహ్మవనప్రతిష్ఠలక. రజ
- చ. అనఘులు సింగనార్యునకు నబ్బయ గోపయమంత్రి సత్తెనా
రన యనఁ గల్గి రాత్తలు రాములు మువ్వరు దోచినట్లు పెం
పున వెలయంగ నబ్బయకుఁ బుత్రులు పుట్టిరి రామరాజుఁ గే
సనయును బాచిరాజు గుణసాంద్రుఁడు సింగనయుం గ్రమంబునక. ర2
- క. ఘను లగ్రజలకు నీడై, వనములుఁ గ్రతువులును గృతులు వడి నిల్పిరి బా
చనయును సింగనయును డగి, రసపోతకుమారసింగయకు మంత్రిలనక.
- క. రామాయణకృతికృతియై⁶, తామెఱయుచు నంద్రకవిశితామహుఁ డనఁగా
భూమిని మించినభీమన, నామంబునఁ బరఁగె సత్యవారన ఘనుడై.⁵ రగ
- ఉ. వారన కగ్రజంబు సుగుణజ్ఞుఁడు గంగమసింగమంత్రికిం
గూరిమిపట్టి వాఁ బరఁగు గోపయమంత్రి నిజానువృత్తిఁ బెం
పారెడు నెల్లమాంబిక కులాంగనగా నుతికెక్కిఁ దారతా
రారుచిక్కి యాకసవరాజతనూజుఁడు దాఁ బ్రసిద్ధుడై. గి0
- వ. ఇట్లు గోపరాజతనూజుడైన కసవరాజు దానగుణ రాధేయుం డగు రాణా
మల్లనశీంద్రునకుఁ బరమగురుండై శైవాచారక్రథమసింహాసనాధీశ్వరులైన
బ్రహ్మదేవయోడయల కూతు కామాంబిక యను కామినీరత్నంబుఁ బరి
గ్రహించి సుగుణగణగణ్యుం డై నెగడె. గి0
- ఉ. స్థేయుఁడు మంత్రిలక్షణవిధేయుఁడు లాలితదానకేళి రా
ధేయుఁడు సర్వసజ్జనవిధేయుఁడు సంతతసత్యవాక్యకౌం

1, చంద్రుడనక, 2 గంగాంబకుఁ బుట్టిరి భువి, నంగజనన్ని ఘను ఘనులు అన్నయయు సింగయ
మంత్రియు, 3. పల్లికొండ గుణసంగుఁడు సింగనయుం బ్రియంబునక. 4. రామాయణకృ
తియై, 5. కవియై, 6. బ్రహ్మదేవదేవయ.

- తేయుఁడు నిత్యకీర్తి సుదతీపఁజేయుఁడు భావశుద్ధి గాం
గేయుఁడు గాయకప్రకరగేయుఁడమేయుఁడజేయుఁడున్నతిగా. ౧౨
- సీ. ప్రకటిత సరసవాక్పతి యనఁగాఁ జెల్లి చతురాస్యుఁడై పద్మజన్మఁడఁగ
నార్యానుకూలమా కార్యంబు దీర్చుచు సర్వజ్ఞుఁడై మహేశ్వరుఁడనంగఁ
గామాంబుఁ దనకత్తిగా గారించుచుఁ బురుషోత్తముండయి హరియనంగ
గోపకుమారుండు కొడుకుగా నక్రూరదృఢమిత్రుఁడై వాసుదేవుఁడనంగ
వేముగల్లు జన్మభూమిగాఁ బెఱిగియు, ¹దీవులెల్ల మాటఁ దేటకఱిచి
హరిపదైకబుద్ధి హరితగోత్రాంబుధి, రాజఁగఁగ నవరాజు మించె
- క. తంత్రముచేఁ గార్యము పర, తంత్రము గాకుండఁ బరిహితమే చేయుమహా
మిత్రులలోపలఁ గనవయ, మంత్ర విచారమున దివిజమంత్రముఁ బోలెగా. ౧౩
- వ. ఇట్టి మంత్రశిరోమణికి నుసికిపట్టగునట్టి కట్టనం బెట్టిదనిన. ౧౪
- శా. రాణామల్లన కీర్తిచంద్రికలు పంపిం బొంగి మధ్యాశ్రిత
క్షోణీభృద్వనదుర్గమై గుణమణిసోమంబుల న్నిండి య²
క్షీణశ్రీపురుషోత్తమాశ్రయమునై చలన్వారి దానామృత
క్రతేఃకిం ద్యాగసముద్రనామము వహించె నేవుముగ ల్లిమహిగా. ౧౫
- వ. అట్టి పురంబునందు. ౧౬
- క. పూజతు లగుకపులకృక్ష, బ్రాజఘ్నఁడఁ గొంత ³యాంధ్రభాషావిదుఁడగా
రాజనుతుఁడైన కనవయ, రాజలనూభవుఁడ గోపరాజనువాఁడగా. ౧౭
- శా. చిత్రఖ్యాతి ⁴ఁ తీర్ణిక్రమనిధి శ్రీక్రమాదిత్య చా
చిత్రఖ్యాతసశాసనంబులకు భూరిస్తంభసంభారమై
ధాత్రీపాలురుఁ గావ్యవేదులును మోదంబంద సింహాసన
ద్వాత్రింశతైశ్వర్యంబులుగఁ గావ్యంబొప్పగాఁ జెప్పెడగా. ౧౮
- వ. అది యెట్టిదనిన. ౧౯

— ౧ కథాప్రారంభము —

- ఉ. సారబలప్రసారకరిశంసిరవింశతిబాహుబాహుకే
యురచిరత్నరత్ననికషోపలమా రజతాద్రి వై మనో
హరః హరము ల్పలీపి యచ్చట నచ్చట విక్రమించుచుం
బారుచిచారుఁ గింకరవళంకరు శంకరు గౌరి యిట్లనుగా. ౨౦

1. మేటిన్మపులమాటగీటుపఱచి 2. యీ క్షోణిక్రీపురు...కోభిల్లి. 3. యద్వభాషావిదుఁ
డగా 4. విక్రమింపును.

- క. చిత్తజహర మీవలనం, గ్రొత్తకథ ల్లలిగెనేని గోరి వినంగాఁ
జిత్రం బుత్తలవడియెడి, నిత్రటిసం బ్రాహ్మపుత్ర మెఱిగింపఁగదే. ౬౨
- క. నావుడు దేవుం డిట్లను, దేవీ కల వెల్ల నీకుఁ దెలిపితి మొదలన్
దేవాసురమానవముల, నీవెఱుంగనియట్టికథలు నేఁ డింక నేనీ! ౬౩
- క. ఇప్పటికి భోజనకుఁ గడు, నొప్పిద మగు మణిమయాసనోపాంతములన్
ముప్పదియురెండుబొమ్మలు, చెప్పిన యాకథలు గలవు చెప్పెద ననుమా.
- క. అనవుడు నామణిసంహాసన మెవ్వోసొమ్ము భోజనపతి కేలా
గునఁ జేరె నేమికారణ, మన నతనికి నిన్నికథలు బొమ్మలు సెప్పెన్ ౬౪
- క. నాకుం జెప్పఁడు నావుడు, నాకెలాసంబుపై సుఖాసీనుం డై
యేకతమునఁ గథ లన్నియు, శ్రీకంఠుడు గారి కిట్లు చెప్పఁదొడఁగెన్.
- సీ. కాంచనకుంభసంగతశృంగములు గలమేడలు గడకట్ట మేరు వనఁగ
రామణీయకగుణారామంబులైన మందిరములు తిరములౌ పురము లనఁగఁ
గట్టాయితం బైన కట్టడ గలకోటపుట్ట యాచెలియలికట్ట యనఁగఁ
గడ గాన రాక భీకరమకరాలయం బైనయగడ్డ మహాబ్ధి యనఁగ
మించి భూమండలంబునిర్మించు వేళఁ, దెలివివడబ్రహ్మవడియచ్చుచెచ్చుకొన్న
దీప్తిప మనఁజెల్లు బహారత్నదీప్తిమాన, గోపురంబుల నజ్జయినిపురంబు.
- క. ఏకడఁ జూచిన రత్న, వ్యాకీర్ణము లై వెలుంగు నవ్వీటి గృహ
ప్రాకారంబుల మహిమను, శీఠటియును జోంకులముఁ జేరఁగనోడక.
- క. కోట నొకచోట మరకత, కూటముఁ దృణమనుచు నిలిచి కోమటియిండ్లం
గోటికి నెత్తినపడగల, యాటునకై యళికి పాటు నర్చుని హయముల్.
- ఉ. వంబినగాలిచేరుల నభిసంధి తక్రెడదండెసేసి నా
కంబు మహీతలంబుఁ గుడుక ల్రచియించి విరించి తొలి తు
ల్యంబుగ నెత్తుచోఁ జాలుకనై యమరావతి మీఁది కేగె న
త్వంబున నెక్కుడై యట నవంతిపురం బది వ్రాలఁ గ్రిందికిన్. ౭౦
- క. క్రిందయ్యును సమరావతిఁ, గ్రిందుపఱుచు ననుచుఁ గవులు కీర్తింప మహీ
బృందారకవరులకు నా, నందంబుగ నయ్యవఁతినగరం బొప్పక. ౭౧
- ఉ. జాగులు లేక యిచ్చు నెఱచాగులు, నంచితకీర్తి సంచయౌ
ద్యోగులుఁ, బావపరనవియౌగులుఁ, గల్పితయాగులు, స్థూ
రాగులు, వీరరాగులు, నిరస్తఃకరోధి కృతానురాగులు
భోగులు, నిర్విభాగులును, బుణ్యనియౌగులుఁ దత్పురీజనుల్. ౭౨

గీ మధురకంచికాశిమాయాపురము ద్వార, నతిమయోధ్యయి యవంతిపురము
నాఁగ నెగడు ముక్తినగరంబులం దున్న, నరులు పుణ్యభాజములు గారె.

శా. ఏణిలోచనలుం గవీశ్వరులుఁ బ్రత్యేకాధ్యులుఁ జాణలు

స్వీణావేణిఁ శాస్త్రవీణమతులు నివ్వాన్వసులు స్వీరులుఁ

యోణిదేవతలు స్వహోత్సవముల న్యోభిల్లఁగా నిత్యక

భ్యాణం బై చెలువొందు నాపురము దివ్యం బైన సంపత్తితోఁ. 2౪

సీ. దాన ప్రశస్తహస్తప్రభావము గల్గు భూవల్లభులును దంతావళములు

వివిధవదక్రము విహితవర్తన గల్గు కుంభనీసురులును ఘోటకములు

బహుళసంఖ్యాతనిర్వహణచాతురిగల్గు నుత్తమగణకులు యోధులును

నక్షత్రపాటవసంభృతార్థభావముగల్గు నాదిజాదరులును నరదములును

బదకు వసిడిగాఁగ భండసంకద గల్గు, గ్రోత్తవర్తకులును గుమ్మరులును

జొప్పదప్పకునికి నెప్పుడ నొప్పుల, కుప్పయనఁగఁబరఁగు నప్పురంబు.

గీ. అందుఁ జంద్రగుప్తు నాత్మజుండగు భర్తృహరియ రాజ విక్రమాద్భుత దత్తని
సవతితల్లికొడుకు యువరాజు తన్వంత్రి, భట్టి నాఁగ నీతిపరుఁడు గలఁడు.

చ. అలక లలితజంబు, వదనాబ్జము చంద్రుఁడు, సుస్వరంబు తో

కిలములు, మంజువాక్యములు కీరగణంబుల సొంపు, చల్లనూ

ర్పులు మలయానిలం, బయిన రూపము దాల్చి యనంగ సేననాఁ

జెలఁగె ననంగసేన యనుచేడియ భర్తృహరీష్టభార్యయై. 2౫

క. తరుణులలో మిక్కిలి సీ, తరుణికడం జిక్కి వీరధరణీవరుఁడై

యొజపునఁ దదీయచేతో, హఠఁడై హరివోలె భర్తృహరి విహరించెఁ.

ఉ. అత్యనురక్తి భర్తృహరి యంతిపురంబునఁ గేలిలోలుఁడై

నిత్యరతిప్రసంగముల నిల్వఁగ నాతనిదర్శనంబు సాం

గత్యము లేకయుం బ్రజలు కార్యముకట్లను భట్టి విక్రమా

దిత్యులనెరువనం దగవు దీఁగ నుండిరి నైజవృత్తులఁ. 2౬

క. ఆదినముల నవ్వరిలో, వేదవిదుం డైన యొక్కవిప్రుఁడు మిగులం

వేదజ్ఞుని నొగిలి ధనసం, పాదనమతి భద్రకాళిపాలికిఁ జనియెఁ. ౨౭

క. చని యాగుడిముందట ను, గ్రనియతిఁ దప మాచరింపఁగా నాదిమయో

గిని మెచ్చి దివ్యరూపం, బుని నిలిచె నిష్ప్రళయపుపొం దొనగూర్చున్.

ఉ. అత్యంత జాగి మొక్కుచు ధనాధ్యత వేఁడట దప్పి, యాత్మలోఁ

దత్తజ మంది బ్రహ్మణుఁడు తా నమరత్వము వేఁడినం గృహ

యత్రమనస్తయేన జగదంబిక యేకజనోపభోగ్యమా

క్రొత్తఫలంబు దెచ్చి యిది గొమ్మని యిచ్చిన వచ్చె నాతఁడు. ౮౨

క. వచ్చుట విని తన తెనురుగ, వచ్చినసతిఁ జూచి పిన్నవారలసేమం
బచ్చువడ నడిగి యావం, డిచ్చి యమర్త్యత్వ మిచ్చు నిది యని చెప్పె.

క. అనవుడు విని యతనికుటుంబ, వినియును దాడిద్ర్య దుఃఖిపీఠి యగుటం
దనపతిఁ గడు దూఱుచు ని, ట్లనియె మనస్తాపమున నిరాకరణముగా.

ఉ. అచ్చట మెచ్చు గాంచి యిట కర్థము దెచ్చెద వంచు నమ్మి ము
చ్చిచ్చున వెచ్చి పొట్ట కొక చేరెడు గంజము లేక యాఁకటం
జచ్చియుఁ జావ మించుక వివంబయినం గొనిరాక దేవచే

దెచ్చితి విట్టిపండు విధి ద్రిప్పఁగ ఛాందసబుద్ధి దక్షునే. ౮౩

క. కడుపునకుఁ గూడు గానక, కడి మిడిమిడి మిడుకునట్టి బడుగున కియ్య
ఱడి యమరత్వంబేటికి, గడు పిటఁ గాలంగఁ గంటఁ గాటుక యేలా.

క. గతి దప్పిన పనికేసుని, పతి దూఱఁగవచ్చు నట్టి ఫలమున నొక సం
గతి ధనము వడయవచ్చును, మతిలో స్త్రీబుద్ధి యనక మన్నింపఁదగు.

మ. ధరణీకాంతునకైన నొప్పు నమరత్వం బింక నీవేగి యా
నరనాథుఁ గని దీని నిచ్చి బహురత్నస్వర్ణనిష్ఠోజ్జ్వలాం
బరభూషాది సువస్తువు ల్వడసి రమ్మ యంచుఁ బొమ్మన్న భూ
సురుఁ డేగఁ ఫలవాస్తుఁ డయ్యును వివాస్తుం డై నృపాస్థానికి.

శా. ఆవేశఁ రమణీమణుల్లొలువఁగా నాస్థానభూమి న్నుభ
క్రీవంపారఁగ నున్న భర్తహరిధాత్రీనాయకుం గాంచి భూ
దేవుండుత్సవ మంది యాదరముతో దీనించి యావండు న
ద్యావంబొప్పఁగ నిచ్చి చెప్పె వరుసం దత్ప్రాప్తి సత్త్వంబుల.

చ. బహుజనరక్షకుండ వగుపార్థివ నీక తగు స్థలం బను
గ్రహమునఁ బుచ్చుకొ మ్మనినఁ గైకొని భూపతి వేక్షతో యశో
మహిమకుఁ జేరుగాఁ బసిఁడిమాడలుఁ జేసినపట్టుచీరలు
స్వహితములైన రత్నములు మన్నన నాతని కిచ్చి పుచ్చి తా.

క. నే నుండఁగ నిది నచ్చిన, నే నుండుట గడిచి యిట్టి నెలఁతుక గలుగ
న్న నున్న నొప్పు నని తన, చేనున్న ఫలం బనంగసేనకు నిచ్చె.

- సీ. ఆపాలతియు దాచి యాపండు దనతోడ నూని కూడెను మండడికిచ్చె
వాడును దను గోరి వచ్చి యాపాలలో గనవూర్చునట్టి బానిసకు నిచ్చె
నదియును దనకోర్కి వదిలంబుగామున్ను తనకూర్పువసులగోపునకు నిచ్చె
వాడును దనకుం దావలచి కొట్టుములోని పెండ యెత్తెనునట్టి ముండకిచ్చె
నదియు దానిరాక మొద లెఱుంగుమిఁజేసి, పెండబుట్టిలోనఁ బండుబట్టి
కొందు నింటి కేగుదెంచుచోఁ దెనువున, నరుగుమండిభూమివరుఁడుగనియె.
- క. కని దానిఁ బిలిచి యిదియే, యనువున నినుఁజేరెఁ జెప్పు మనవుఁడు నాత
మ్మునిమఱిది వసులఁ గావం, జని యడవిందెచ్చె ననఁగ జనవిభుఁ డలుకఁ.
- గీ. తొంటివిపుని బిలిపించి భూర్త నీవు, తెచ్చియిచ్చిన ఫలమని తెల్చి ధనము
గొందు నేగితి విది మెట్లుకొత్తయోరి, దీని కబ్బినదనుడునాదిజవరుండు.
- క. నే నిచ్చినదియె యిది మఱి, కానేరదు నన్నుఁ గల్లగాఁ జేయకుదూ
యే నెవమున నిలుచేరెనొ, దీనిని శోధింపు వసుమతీవర యనినఁ.
- క. ఉల్లమునఁ గనలి ధరణి, వల్లభుఁడుం దానిఁ బిల్చి వనితా యిది నీ
యిల్లేవెరవునఁ జేరెను, గల్లాడక చెప్పు*నిన్నుఁ గాదితి ననియె.
- మ. అనినఁ జెప్పకతీర దంచు నది నెయ్యం బొప్ప నాగోపుఁ జె
ప్పినఁ దన్తులమునం గ్రవక్రనుమునం బృథ్వీశ్వరుం డతయు
నిన్ని దండింపక యాత్మ రోసి కలిక న్వయింపుల నొంపులం
దనియంజేసిన నిల్చునే వనితచిత్తం బంచు నిండించుడు.
- గీ. కప్పురంపుఁగుదుటఁ గస్తూరి యెరువుతో, నుల్లి నాటి చందనోదకములఁ
బెప్పిరేని దానికంపుచూయని భంగి, నెత్తయెన నిలువ దింతిమనము.
- క. వనిత యెరుఁజూదితోనగు, నసవిక్తము కతియు దోడియతివలుఁబరులుం
గని విని యెగ్గొనఁించెద, రని చూనిన మాడుఁగాక యడ్డముగలదే.
- సీ. మద పెక్కుచన్నులు మాంసపుముద్దలు హేమకుంభములకు నెక్కు డనుడు
దూషితమూత్రపురీషదుర్గంధ మా జఘనంబు కరిశిరస్సద్వృత్త మనుచు
జిలిబికిం బురులకుఁ జీమడికిని బుట్టయెన మొగంబు సుధాంశుఁ డనుచుఁ
గండలుఁ దోలు†బొక్కలుగూడఁ బొదికిన యాకృతికసిఁడినిభాకయనుచుఁ
‡ దేగడైన పెదవిత్తేగు డమృతమని, కవులు వొగడఁ జేరు గలిగెఁ గాక
తత్త్వ మెఱిగి యిట్లు తలపోసి చూచిన, నింతి రోత కల్ల నిల్లుగాదె.

* తప్పుగాదితి † దొక్కలు ‡ ఉమయు పెదవిత్తేగుడమృతంబుటంచును — దేగడైన
పెదవి—

- చ. అనుచు బహుప్రకారముల సంగనల న్నది రోసి యాత్మకా
మినులఁ బరిత్యజించి యింక మీమతి కింపగునారిఁ జేసికొం
డని నెలవిచ్చి రాజ్యసుఖమంతయు మాని విరక్తచిత్తుఁడై
యచుజూని విక్రమార్కునిఁ బ్రియంబుగఁ బిల్వంగఁ బంది యిట్లునుగ. ౧౦౧
- క. మనతండ్రి సారయంత్రం, బునఁ దపమొనరింపమెచ్చి మున్నర్థుఁడు దాఁ
దనయుఁడ నైపుట్టెదఁ బూ, మ్మని నీవై పుట్టె విక్రమార్కుం డనఁగ. ౧౦౨
- గీ నర్వలక్షణముల సంపూర్ణుడవు నీవు, భట్టి మంత్రి గాఁగఁ బ్రజలనెల్ల
నేలు మంచు ముద్ర యిచ్చి దేశాంతరం, బరిగెఁ బరమయోగిచరితమునను.
- క. అన్నరనాథుఁడువిడిచిన, యన్నులుమున్నూఁడు నరని యనుచుతి *గలుగఁ
మున్నూఁడుఁ జేసికొనిధర, మున్నూఁడుకులం బనంగ మొనసిరి సిరులగ.
- కా. రాజ్యం జేలుచు విక్రమార్కుఁ డిటు సంతంభోచితోజ్ఞుంభణ
ప్రాజ్యప్రాభవసంభృతద్విపహయప్రారంభ సైన్యంబుతో
నజ్యం బైనధరుర్బలంబు కలిమిగ సామంతులగ గెల్చి త
త్పూజ్యంజై ధనధాన్యలక్ష్మిఁ బరఁగెం బుణ్యం బగణ్యంబుగ. ౧౦౩
- క. అతఁడు మహాకాళున కా, తత మగుతప మాచరంచి తన కమరత్వ
స్థితివేడిన నరులకు నీసి, గతివడ దొండడుగు మానినఁ గడిదిగ మఱియుగ.
- క. ఒకదివసం బెక్కుడుగా, నొకయేఁ డగు పిన్న పాప కుదయించిన బా
లకుచేతఁ గాని తాఁ జా, వకయుండను వేడికొనిన వర మతఁ డిచ్చెగ.
- వ ఇట్టిచ్చి. ౧౦౪
- క. తెయ్యేడులు రాజ్యసుఖం, బయ్యేడుఁ బొమ్మచిన దేవునానతి నారా
జయ్యకొని వచ్చి భట్టికి, నయ్యానతి క్రమముఁ జెప్ప నతఁడును మఱియుగ.
- క. నే మఱియును నొక వేయేం, క్లిమహి యేలంగ నీకు నిచ్చెద నని భి
యోమా ర్గి వగుచు రాజ్య, ‡ వ్యామోహం బర్థవర్ష మడఁచుము చాలుగ.
- గీ ఆఱునెలలు నగరియందు నిల్వము మీఁది, యాఱునెలలు యోగివైచరింపు
పురినహ స్రవర్షములు చెల్లఁ బొన్నూళ్ల, నున్న వేయుఁ జెల్లుచుండు ననియె.
- క. తద్వచనము నిజహితముగ, హృద్వనజములోఁ దలంచి యిల యెల్ల నుపా
యద్వయముననరయుచు భూ, భృద్వల్లభుఁడేలఁ బ్రజలు ప్రియమందంగ.
- వ. అంతనొక్క నాఁడు ౧౦౫

సీ. ఒకజోగి యతనిఁ గాటికిఁ దోడుకొనిచని జేతాళురప్పించి ప్రీతినునిది
వేలిమిచేసి తా వివరీతగతిఁ బొందె జేతాళుఁ డారాజవెంపు మెచ్చి
యెడరైనఁ దలఁపుమీ యే వచ్చి పనులెల్లఁ జేసెద మఱి యష్టసిద్ధులొందు
ననిపోయె బ్రహ్మాదులును మీఁద విద్యాధిగాధిపత్యం బగు ననుచుఁ జనిరి
భూవిభుండు మగుడఁ బురమున కేతెంచి, సప్తసంభతులను సత్రములను
సంతతాధ్యక్షములఁ గాంతేయుగతి శక, కర్తయై ధరిత్రిఁ గీర్తి నెఱపె. *

ఉ. సజ్జితదానధర్మగుణచారునిచారుడు వైరిదారదృ
క్షజ్వలమార్జనప్రథమ కారణచారుకృపాణసాణి వి
ద్యజ్జనబృందవందిజనతాజలజాన్తుఁడు విక్రమాన్తుఁ డా
యుజ్జయినీపురంబున నయోన్నతి రాజ్యముసేయుచుండఁగఁ. ౧౧౧

వ. తొల్లింటి కాలంబున. ౧౧౨

క. విశ్వామిత్రుఁడు తప మతి, శాశ్వతముగఁ జేయు లెఱిఁగి శంకించి యను
ర్రేశ్వరుఁడుకొలుపులోఁదన, విశ్వాసముగలుగునట్టి నెలఁదులకనియెఁ.

క. ఓయూర్వాశి యోరభా, మీయిద్దఱిలోన నొక్క మెలఁతుక నటనో
పాయంబునఁ జిక్కిడి ముని, సేయుతపంబుఁకుఁ గీడు సేయఁగవలయుఁ.

చ. అన విని పాత్ర నీయెమర నాడిన నిద్దఱిలోన దీనిచేఁ
బని యగు నంచు నీ కెఱిఁగి పంపుము నావుడు నల్లకాకలెం
డనవుడు నాఁడు రంభ తగ నాడినఁ జూచి ప్రహృష్టచిత్తుఁ డై
యొనర ననుక్రమంబునను నూర్వాశి యాడిన నల్ల మెచ్చుచుఁ. ౧౧౩

క. వారల యెక్కువతక్కువ, లేరీతుల నెఱుంగ లేక యింద్రుం డిఁక నె
వ్వారెఱుఁగుదురో యని బృం, దారకమునివరుల నడుగఁదత్సభలోనఁ.

క. సారదయామృతమతి యగు, శారదకృప వడసి యతివిశారదుఁ డగునా ‡
నారదుఁ డుకమితశారద, నీరదుఁ డాక్రమాన్తనృపతిం జెప్పెఁ.

ఉ. అర్జునిమూర్తి సర్వశలండుఁ బ్రవీణుఁడు సంగరస్థలిం
గర్భజరాజలోకలయకాలుఁడు దాననినోది పాపసం
పర్తవిదూరుఁ డార్తపరిపాలనశీలనశాలి విక్రమో
దర్శుఁడు విక్రమాన్తుఁ డిట కాలనిఁ బిల్వంగఁ బంపు నానాడుఁ. ౧౧౪

మ. మునివాక్యంబున నింద్రుఁ డిట్టిగుణధాము నిష్క్రమాదిస్త్వం దో
క్షుని రహ్మ యని పంపె మూలలి నతండుం దేవసం బాగవ ?

* గీర్తినిపె. ‡ విశ్వసము † డయ్యుక. ? నేమువచ్చని-

చుగిగజ్జుంబులఁ బూన్చి కొంచు నధికొత్తాహంబుతో మింటిపైఁ
జని యుజ్జేనికి డిగ్గి యచ్చట నృపాస్థానంబు వీక్షించుచున్. ౧౨౩

మహా స్రగ్ధర-

నిభలోనం గాంచె వద్దాశ్రమజనపరిరక్షా మారంభలీలా

కుభనిత్యాచారు లోకస్మతనిశదనిజహ్నా ర్చి నశ్రీ ర్చిలక్ష్మీ

నిభవాకృష్ణాఢిజాతాభిరుతనితరణాన్వితహస్తప్రభావ

ప్రభవశ్రీరమ్యు ఖగ్గపకటితజయనంబు నైవ్యక్రమాన్యున్. ౧౨౪

మ. కని యింద్రుం డిదె నిన్నుఁ బిల్వంబుచోడ త్రాచాల విచ్చేయుమా

యనిన గ్గొబ్బున లేది మాతలికి నాహ్లాదంబుగా నాదరం

బాసరం జేసి మహాత్ముకత్వమున నాయుర్వీకుఁడుం గాముఁడో

యన వచ్చెన్ హరితాశ్వరత్నయుతదివ్యస్వందనాయాఘఁడై. ౧౨౫

వ వచ్చి కామధేయ కల్పతరు చింతామణి సంతతనివాసం బై యుచు నమ

రావతీపురంబు సొచ్చి తేరు డిగ్గి మాతలియునుం దోడరా నమర్కిన్నరని

ద్యాధరయక్షురక్షోనికరపరివారుండును దిక్పాలముకుట తలఘటిత మణిగ

ణకిరణారుణిత చరణకమలుండును నప్పురోహస్తచామీకరదండచారు చా

మరవ్యజనవిజయమానుండును నై సుధర్మాభిమధ్యంబునం దారకితతారా

కథమధ్యభాగంబునఁ దారాగణపరివృత్తుండై వెలుంగు చంద్రనిచందంబు

న నందం బగు బృందారకేంద్రునిం గని ప్రణమిల్లిన సతనిం గౌగిలిండు

కొని గాఢించి దీనించి యానన్నమణిమయసింహాసనంబుపై సుఖాసీనుం

జేసి కుశలం బడిగి సురకతి సరపతి కిట్లనియె. ౧౨౬

గీ డొర్వగియుచురంభయునునాడఁగామాకుఁ, దారతమ్యమెఱుంగఁదరముగాదు

సగ్గవకళలయందు బాణపు నీ వంపు, దీని నిర్ణయింపు మానవేంద్ర. ౧౨౭

గీ. అనుమఁ బలికిమఱియుసాంగసంగీతవా, ద్యాదికృత్యములకుననువు మెఱయఁ

గడఁగి నిలువుఁడరుదు గంధర్వులకుఁ జెప్పి,మున్న రంభనాడుమన్నసంత.

శా. గంధర్వుల్పరున్బాల్చి దోషములు దక్షం దాళమానంబులన్

గాంధర్వంబు ధ్రువాప్రబంధసరణిం*గావించఁగా వాద్యముల్

ధింధిధిక్తధిమిక్తతక్త ధికతోంధిక్తతక్తోధి కిణి

ధింధాఁఝాకకుఝై క్షుధిగిగుడధాధీయంచ మ్రొసె న్వసన్. ౧౨౮

- క. జంభారియెదుర నాట్య, రంభమ్మన నూర్విశేషరాజయకృత సం
రంభయు నూరుద్యయజిత, రంభయునై రంభ నిలిచె రంగస్థలిపై. ౧౩౦
- క. సురకతిపంపునఁ గూడిన, మురజస్వయ లభశబ్దములగా శృంగా
రరసముగురియఁగ నాడెను, దిరుపులముపిపముల మెఱపుఁదీగయుఁబోలెన్.
- వ. ఇల్లు రంభ యాడినం జూది యూనాకలోక భూలోక నాయకులు మఱువాఁ
డూర్వశి కవసరం బిచ్చిన నదియును సంగీతశాస్త్రానుసారంబుగా* నిలిది
విలక్ష్పించుచు—
- క. తనువున గీతాలంబన, మును జేతులనర్థపుష్పితమును నేత్రయేగం
బున భావముఁ బడములఁ దా, శనిర్ణయమ్మును మెఱయఁగలాస్యము నెఱపెన్.
- క. సురకామిని తననయనము, లరుదుగఁ దలచుట్టివచ్చు ననుట నిజముగాఁ
దిరుగుచుఁ బరిమఁడలితాం, బరవల్లన యెనటించె మరుగొడుగుక్రియన్.
- క ఈక్రియ నూర్వశి యాడిన, విక్రమసునుఁ డిదియె మఱియు కిరవరియనినన్
శక్రుఁడు మర్తముదెలుపును, యేక్రమమాన దీని నిర్ణయించితి వనినన్.
- ఉ. నావుడు నాతఁ డిద్దఱును నాట్యమున న్సరివత్తు రిందు శా
స్త్రావగతప్రసంగముల సాంగముగా నిది యాడె గాన ని
ట్లే వివరించి యూర్వశియ యెక్కుడుగాఁ గయి కొంటి నన్న న
ద్వేషుడు మెచ్చి యాతనికి దివ్యవిభూషణ మిచ్చి పెండియన్. ౧౩౧
- సీ. ప్రథల నుప్పొంగు ముప్పది రెండు బొమ్మలు నన్ని వాకిల్లఁ బెంపడరుచున్న
నవరత్నఖచిత మై వివిధ సోపానమై భాసురం బైనసింహాసనంబు
మెచ్చుగా నిచ్చిన మెయి కొని ప్రణమిల్లి దేవేంద్ర వీక్షాని తేరివీఁద
నిడికొని యుజ్జైని కేటించి వేడ్త సింహాసనంబెక్కి యాయవనివిభుఁడు†
సిద్ధులెనిమిదియును జేకూరఁ బగతుర, పేరడంచి యాజ్ఞ పెంపువీఱ
నేకవిరుఁడై యనేకవర్షంబులు, ధరణి యేలఁ బుణ్యచరితుఁ డగుచు
- శా. సత్పాత్రప్రతిపాదితార్థఁ డయి రాజ్యం బుర్విలో సర్వసం
పత్సార్థంబుగఁ జేయుచు బ్రజల భూపాలుండు పాలింపఁగాఁ
దత్పూర్వార్దితపుణ్యభోగముల కుత్సార్యత్వసంపాదులై
యత్పారంబులు వ్రట్టె నుజ్జయినిలో నల్పాదిలక్ష్మ్యంబులై. ౧౩౨

* సంగీతప్రసంగానుసారంబుగా, † నిడికొని యుజ్జయినికిఁ దెచ్చి యొక కళ నవ్వనా
సన మెక్కి యవనివిభుఁడు.

- క. అట్టిది గని జనపాలుడు, భట్టిం బిలిపించి నీవు భావజ్ఞుడ వీ
 కట్టున నేతెఱుగ గగునో, యట్టితెఱుంగెఱుంగు మనిన నతఁ డిట్లనియెన్.
 గీ. వడగ నేలఁ గూలఁ బట్టమేనుఁగు న్రాలె, మేడఁ గాకికదుపు గూడి యుటచె
 నిన్న వారువముల కన్నుల నీరొలై, దీన నీకుఁ గీడు తెల్ల మింక. ౧౮౦
- క. ఇది నిజ మనవుడు నతఁ డే, కది నాధికవర్షయైన కన్యకు సుతుఁ డె
 ట్లుదయించు నాకుఁ గీడె, ట్లుదవు న్నదిలోన బెగడకుండును *భట్టి. ౧౮౧
- క. జమునికి నెరగోనెద † నా, క్రమమెఱుంగ వెయనుడ నతఁడుక మలజఘటనా
 సమయం బైన నసంభావ్యము లైనను సంభవించు నది మెట్లనినన్. ౧౮౨
- క. ఇది మానిసి యిది సింగం, బిది దేవత యను వివేక మెడలఁగ బలసం
 వద నుక్తుఁగంబమున వారి, యదయింకఁడె దైత్యవరుని నుక్తఁడఁగింకన్.
- క. ఏకద్విత్రిచతుఃకుం, చాకృతికృతసంఖ్యముఖుల కవిజేయుండై
 త్రైకొనిన తారకాసురుఁ, బోకార్పఁగ వన్ముఖుండు పుట్టుట వినవే. ౧౮౪
- మ. వరపుత్రుం డమగేంద్రవైరి కరిఖి ల్వాహితీ యాలంక దా
 గిరిదుర్గం బసురు ల్బలంబులు దళ గ్రీవుండు రా జిల్లు బం
 ధురమా రాజ్యము తాలు దేలగిల మిత్రు ల్మిత్రులం గూడఁగా
 నరులు న్వానరులుం గొనం దలఁచి చన్నం జేటు వాటిల్లదే. ౧౮౫
- ఉ. కావున నిట్టి బాలకుడు గల్గుట తథ్యము నీకు నిష్ఠులా
 వేవులచారిచేతఁ బృథివీస్థలిలో నరయింపుమన్నఁ దా
 నావచనంబు లియ్యకొని యాత్మహితుం దలపోసి విక్రమా
 ధ్వాననివల్లభుండు నెడ రంచుఁ దలంచెఁ బిళచముఖ్యునిన్. ౧౮౬
- క. ఆతలఁపున వచ్చిన నతఁ, డాతెఱుఁ గెఱిఁగించి యరయ ననిపినపిదకన్
 బేతాళఁడు పాతాళము, భూతలమును నరసి వచ్చి భూపతితోడన్. ౧౮౭
- సీ. జననాథ నీవు వంచిన నెల్లచోటులుఁ దిరిగి ప్రతిష్ఠానపురములోనఁ
 గుమ్మరి యింట లేగొమ్ముముందట మఁటిబలములతో నాడెడు బాలుఁ జూచి
 యెవ్వరివాఁ డనునెడ నొక్కవిప్రుండు తనకూఁతుకొడుకు తజ్జనని యిద్ది
 యేటిపైనొకదినంబేగుచో ‡ నాగేంద్రుఁడీపాపఁగూడిన? నితఁడుపుట్టె
 దీనికారణంబు దేవరగాక యెం, డెవ్వఁ డెఱుంగు ననుచు నిట్లు కలిగె
 నింకరాజ్యభోగ మింకకుండఁగ నీవు, సాహసంబు సేయు సాహసాంక.

- మ. అని చెప్ప నివ్విని యావలం దెలిసి సువ్యక్తంబుగా నాత్తనా శనమూలం బని నిశ్చయించుకొని యాశ్చర్యంబుగాఁ దొల్లి చే సిసకార్యంబులఁ దోడు వేడక మది జేడ్పాటులు దోడువే డినఁ గట్టు బగు నంచు గాఁ జనియె భట్టి నిల్పి తా నొక్కఁడు. ౧౮౯
- ఉ. ఆనరనాథుఁ డిట్లు చని యాయుధ మొక్కటి తోడుగాఁ బ్రతి స్థానపురంబు డగ్గఱునెడం జతురంగబలాబు లన్నియు న్వానిపిటుంద నేగి నలుమకల నిల్వఁగ నంఁకు గొంద తా లోనికిఁ జొచ్చి యావిజయలోలుని బాలునిఁ బోరఁ బిల్చిన.* ౧౯౦
- క. నాగేంద్రుఁడు జీవనవిద్యాగుణ మగుమంత్రశక్తిఁ దత్త్వతములు నా నాగాశ్వరథభటాదుల, కాగతిఁ బ్రాణంబు లిచ్చి యాత్మజఁ బంపె. ౧౯౧
- గీ. ఆకుమారుఁడు శాలివాహనుఁ డనంగ, నెగడి సగరంబు వెలువడి నిలుచునంత శేషుపంపున వచ్చి యాశీవిషములు, విక్ర మార్హునిమూఁకలనాక్రమించె. ౧౯౨
- ఉ. సర్పము లీక్రియ స్ఫటులఁ జంపిన నాతఁడు వాఁప్రాణము ల్గార్పఁ దలంచి వాసుకికి ఘోరతపం బొనఁచి యయ్యెడఁ నేర్పికయింతలేక యది నిష్ఫలమైనఁ గలంగియు న్భుజా దర్పము తోడుగాఁగ నిది దైవవశం బని వచ్చెఁ బోరికి. ౧౯౩
- క. అతఁ డిటు వచ్చినఁ దక్కిన, హితులును సైన్యములు గూడ నేతెంచినఁ ద చ్చతురంగబలము వైబడ, గుతలము పదహాతుల సతలకుతలంబయ్యె. ౧౯౪
- వ. ఇట్లు తేజోవిక్ర మార్హుం డగువిక్ర మార్హునిసేనలు శేష ప్రసాదవిశేష శాలివాహ నుం డగుశాలివాహనుఁ బలంబులుం దలపడి పోరునవసరంబున. ౧౯౫
- సీ. కాలుబలంబులు గ్రాహసంగతిఁ గ్రాలఁ దురగము ల్తరంగలకరణిఁ జెలఁగఁ దేరులు కలముల తెఱఁగునఁ దిరుగంగ గరులు మైనాకాదిగరులఁ బోల నరిగబిళ్ళలు కమఠాకృతి మెఱయంగ నడిదంబులును మీల ననుకరింపఁ జూమరంబులు సితచ్చత్రంబులును శంఖ ఫేనసాదృశ్యంబుపేర్చి మెఱయఁ బడగ లుత్పతత్పణికులభాతి వెలయ, రుధిరధారలు విద్రుమరుచిఁ దనర్పఁ బటహరవములుజల ఘోషభంగిఁబొంగ, ముద్రమీఠినకా ద్రసముద్ర మొప్పె.
- ఉ. అత్తటి వీరు లేర్చుక్రియ నార్చుచు వత్తురు వచ్చి మూఁకలోఁ జొత్తురు చొచ్చి శత్రువులచొప్పు లడంతురు వారిబీరము

లైత్తురు మెచ్చి మార్హొనుచు మెల్లున గెల్పున భిన్న భిన్న మై

చత్తురు చచ్చి యచ్చరల సన్నిధి నిల్తురు కల్తు రందఱు.* ౧౧

క. అయ్యెడఁ దెగియెడివీరుల, నెయ్యమున వరించు వేల్పునెలతలు దమలోఁ
గయ్యం బడువఁగ శూరుల, కయ్యము దివి జూడ నాఁడుఁగయ్యంబయ్యె

సీ. మొగ్గెడు గజఘటంబుల నుబ్బితేతెడు రక్తంబు మద్యపూరంబు గాఁగ

వారక తెగినట్టి వీరులపునుకలు కొమరారు పానపాత్రములు గాఁగ

నందందు వాచవికందువ లగుగుండెకాయ లన్నియు నూరుఁగాయలుగను†

గండలు తక్కిన కజ్జాలుగాఁ గూర్చి డాకినీగణము లనేకరుచులఁ

బొట్టకొలఁదిగఁద్రావుచు భూతములకుఁ, జవులుసూపుచు నేటియుత్సవముఁబో

నొండు లే దని పొగడుచు నుల్లసిల్లి, సోలి యాడంగఁజొచ్చె నచ్చోటఁ గలయ

క. ఆవేళఁ జుత్తముల పీ, రావేళము పొదలఁ బోటులాడఁగఁ దమకు

దైవసహాయము లేమిని, భూవల్లభుసేన లెల్లఁ బోలియఁగఁ జొచ్చె. ౧౨౦

గీ. రథము లంత వితథరథకసారథులయ్యె గుఱ్ఱములును బాటి గొఱ్ఱ లయ్యెఁ

గాలుబలము లపుడు కాలుబలము లయ్యె, గజములెల్లఁ బోర నజము లయ్యె.

క. కాలము చేరినవానికి, నేలయుఁ బగ యనఁగ మింట నిలిపినబలముల్

బాలునిఁ గూడుక యాభూ, పాలునిసై న్యముల నేలపాలుగఁ జేసె. ౧౨౧

శా. శుండాలాదిబలంబు లిట్లరిగినన్ ఖోణీశ్వరుం డొక్కఁడుం

జండిశుండును గాలకర్తము నిజేచ్ఛం ద్రోవలేఁ డంచు ను

ద్దండాస్త్రుండయి శాలివాహనునిచేతన్ దండకాష్టాహతి

ఖండిభూతశిరస్సుఁడై యెగసి మ్రగం జెల్లె నుజ్జేనిలో. ౧౨౩

క. ఆతనిదేహము వెలువడి, యాతత మగుదీప్తి నంబరాంతంబున ను

ద్వోతించుచు నెగసి మహా, జ్యోతీరూపంబు వోయి సూర్యునిఁగలసె. ౧౨౪

గీ. ఇల్లు విక్ర మార్తుఁ డీలిన విజయుఁ డై, శాలివాహనుండు లీలతోడఁ

జారులెల్లఁబొగడఁ బైతాణమున† మహా, రాజనంగఁ జేసెరాజ్యమచట. ౧౨౫

సీ. అటనుజ్జయినిలోన నందఱు పౌరులు నడలఁగా భూపాలు సగ్రమహిషి

యేడువకున్నకన్నెటిగి మంత్రులు వచ్చి నీవు గర్భిణి వౌటఁ జావఁ దగదు

వలదన్న నాప్రభావతి మంత్రివరుల సంబోధించి యీరాజ్యమును భుజించు

నీతగవును జెల్ల నిల్లఁగి గడుపులో పాపని బుచ్చి మీపాల నిడుదుఁ

గొనుడునుచు వీరపత్ని గావునఁగడొకఁబాట్ట వచ్చియుశిశువునుబుచ్చి యిచ్చి
యగ్నినివసించిదివికేరియమరసతులు, గొలుచల రెడునిజనాథుఁగూడుకొనియె.

క. ఆపట్టనమున ముత్రులు, నాపాపరు బెంచుకొనుచు నాతని రాజ్య

శ్రీపతిగా నొనరించిరి, భూపాలన మాత్మబుద్ధిఁ బురికొనుచుండఁ.* ౧౬౭

క. ఇలలోఁ దండ్రిబలుంబును, జలమును మెఱయించుకొని ప్రశాంతుఁ డనంగా
వెలయుచు నతఁ డొకకొలఁదిని, జెలుచుదెచు మడుగుపట్టుచెలమయుబోలేఁ.

చ. అనువుగ మాత్రు లాతని మహాసనసంస్థితఁ జేయఁబూనినం

గని యశరీరి యీపడుచుఁగార్యము లేటికి వీఁడు దీని నె

క్కిన నగుఁబాటు గాదె తలఁగించి మహిసర్థలిఁ బాఠిపుచ్చుఁడా

యనిన నమాత్యు లెల్ల వెఱంగందుచు నన్యునిభద్రపీఠముఁ. ౧౬౮

గీ. పుణ్యభూమి బాఠి పుట్టగాఁ గట్టించి, కొంతకాల మున్న యంతలోన
దైవవశముకొలఁదిఁ దదేశ మెల్లను, హానిఁ బొందుచుఁబులమయ్యెఁ మిగుల.

సీ. అవొచ్చి నొకవిప్రుఁ డగినెలు లంకలు గోదుమల్ జొన్నలుఁ గోరి పెట్టిఁ

పిట్టల నార్ప నాపుట్టపట్టన ముచె గావించి యది యెక్కి త్రోవవారి

నాచేరుఁజొచ్చి తిన్నన్ని జొన్నలు గోదుమలు పిసికిళ్లుగ నలఁచి తినుడు

అని పిల్వ నన్ని వచ్చినవారి కవి వెట్టఁ దా దిగి వచ్చి యందఱ నదల్చి

పరులసార్లు కిట్లాసపడఁగఁ దగునె, యరుచువారల వెడలఁగనడిచి తిరుగ
ముచె యెక్కిరాజసమున మరలఁ బిలుచు, వచ్చిరేనియు దిగివచ్చినారెద్రోలు.

క. ఇవిధమునఁ జని మగుమచు, నవిపుని వెట్టి యరుచు నందఱుఁ దమలో

నన్వయఁ గనుకనిఁ బోవఁగ, నవ్వార్త యెఱింగి భోజుఁ డట కరుదెంచెఁ.

క. వచ్చిననపు భటులం గని, యచ్చటఁ దరముచె నున్నయాతఁడు చేలో

మెచ్చయినవి భక్షింపుఁడు, విచ్చలవిడి విడియుఁ డనిన విడిసిరి వారల్. ౧౭౩

ఉ. తొల్లిటియ ట్లతఁడు డిగి దూఱుచు భోజనిఁ జేరి యక్రటా

యిల్లొక సర్పమై తీనిన నిఘ్నఁడు వైకి సత్తు విచ్చినం

దల్లి విమాబు వెట్టినను దండ్రి తనూజుల నమ్మిన న్నహీ

వల్లభుఁ డొల్పుకొన్న మఱి వారల కెవ్వరు దిక్కు భూవరా! ౧౭౪

*భూపాలఁడు నాత్మబుద్ధిఁ బురికొనుచుండఁ + అనుమయ్యె. (హానిఁబొంది మయిల
మయ్యె నని దిన్నయహారిగారిపాఠము) + విత్తి 1 తిన్ననిజొన్నగోదుమల్ పిసికిళ్లు నుచులు
నం దిసికిరినాఁడు. 2. నవిధ మెఱుంగఁక పోవఁగ.

- క. బలహీనులకును నృపతియ్య, బల మరగాఁ జేడఁ జేయువఁ బాడియె యిది నీ
బలములచేఁ బాలియించితి, వెలుగే తనచేచు మేమువిధ మిట నయ్యెన్. ౧౭గీ
- క. గతి గానక యిది యొకసంగతి, బదికెడ మంచు నుండఁగా ధర్మముఁ ద
ప్తితి “బ్రహ్మస్వం విషము, చ్యవే” యనుచుఁ బెన్ద లెల్లఁ జనువుట విశవే.
- క. బలవంతుల మని విపుల*, ఫలభోగంబులకు నాసపడుదురె మును వి
పులకిచ్చిన భూములు దమ, చెలియం ద్రని తలఁచవలదె క్షితిపాలురకున్.
- గీ. అనుడు విభుడు చోద్య మంది తా నస్తుంచె, యెక్కి తుప్పిప్పుట్టి జొక్కి తలఁచె
దానధర్మగతులు దప్పక రాజనై, దీనజనుల సిరులఁ దేల్పఁ దగదె. † ౧౭౮
- క. వెడఁగు లగుజనుల వృద్ధుల, బడుగులనుం బ్రావలేని భద్రు కొక బ్రదుకే
యడిగెడు వారలు గలిగినఁ, బుడ మంతయు నిచ్చి వారిఁ బుచ్చెద వేక్షన్.
- చ. అనుచు ముదంబునం బలికి యంతటఁ దానె యెఱింగి పల్లటి
ల్లినహృదయాబు నిల్పికొని లెస్స నిధానము గల్గఁబోలు వి
పునిగుణ మిట్లుగా దిచట భూమిగుణం బని నిశ్చయించి యొ
య్యన దిగి వచ్చి యెంత కొలుచయ్యెడు బ్రాహ్మణః ‡ చెప్పు నాపుడున్. ౧౮౦
- శా. నాకుం జూడఁగ నూఱుపు టగు నరేంద్రా విష్ణురూపంబవౌ
నీకుం జూడఁగ నెన్నిపుట్టు లగునో నీవేకటాక్షింప న
స్తాకం పాసిరి గల్గదే యనిన సంతోషించి వేయిచ్చి మం¹
చాకీర్ణం బగుపుట్టఁ గూల్చి యొకని లావ్రికిందఁ ద్రవ్వించినన్. ౧౮౧
- క. భోజదృగంభోజ గ్రహ, రాజాకృతి నురగరాజరాజితమాడా
రాజితరత్న ప్రభలను, దేజఃపుంజాబు దోచి దిక్కులు వెలుగన్. ౧౮౨
- గీ. రత్నగర్భపేరు ప్రకటించునదియొక్కొ, రత్న సానుమూలరత్న చయమొ
గంటిలేని మానికంబులగనియొక్కొ, నాఁగ నవ్వెలుగు వీఁగఁ బాటె. ౧౮౩
- సీ. అగు నానారత్న సుందరప్రాంతమా చంద్రకాంతాంచితస్థలము కలిమి
బెరయు ముప్పదిరెండు పిల్లగద్దియల కాభరణంబుకా హేమపాత్రములను
రత్నదీపస్తులు రమణఁ జేతుల నున్న పసిడిబొమ్మలును ముప్పదియు రెండు
నింపెనన్నపునివాళింపుసాంపాంపందంగఁ దత్సంఖ్యమణిమయద్వాపరములను

* మైఠిడి, † దేల్పఁగఁటి, ‡ య్యన దిగి భవ శంక కొలు చయ్యెడు బాఁపఁడ,

- *గలిగి నల్గడ నాలుచేతులవెడల్పు, చాపమాత్ర సమున్నతి నేపుమిగుల
విక్రమాదిత్యులక్ష్యనివేశకాంతి, సంతః గనుపట్టె దివ్యసింహాసనంబు. ౧౮౪
- క. తద్రూపముఁ గని నృపుఁడు ద, రిన్ద్రుఁడు ధనరాశి గన్నరీతిం బ్రమదో[†]
న్నిద్రుఁడై తివిసింపఁగ, భద్రాసన మద్రిభంగి బరునై తో[‡]చెఁక. ౧౮౫
- వ. తత్తారణం బెఱింగి మంత్రి యిట్లనియె. ౧౮౬
- క. అరుగరె యయాతివృథుగయ, భరతసుహోత్రాంబరీషభార్గవ శివినా[§]
గరరంతినంగరాఘవ, మరుద్దిలీపశశిబిందుమాంధాత లిలఁక. ౧౮౭
- గీ. వారిలోన నెట్టివారిసామ్రా^{||}యిది, పెద్దగాలమయ్యెఁ బృథివి నణఁగి
దీని వెడలఁ దివియఁ బూనినయప్పుడు, భూతత్వప్తి వలయు భూతలేంద్ర. ౧౮౮
- క. అనవుడు విభుఁ డదిచేయుద, మని గొఱియలఁ జెరువువెళ్ళి[¶] యనువగుబలిభో[¶]
జనములనసురులు సురలును, దనియూగా భూతత్వత్తి[¶]తగ నొనరించెఁక. ౧౮౯
- గీ. దీనఁ బూరి భటులు దివ్యసింహాసనం, బెగయనీడ్యం దాన యెగసి వచ్చె
మంత్రిఁ జూచి రాజు మంత్రిగద్ర నీబుద్ధి, లావుకలియ నిట్టిలాభ మయ్యె. ౧౯౦
- ఉ. మంత్రిము లేనిసంధ్యయును, మానము లేనితపాబు వేదవి
త్తంత్రము లేని యాగముఁ బదజ్ఞత[¶] లేని కవిత్వము న్నదా
తంత్రులు లేని వీణయును దానకరాగము లేని గీతముఁ
మంత్రులు లేనిరాజ్యము సమానము లిన్నియు వ్యర్థకార్యముల్. ౧౯౧
- వ. అని కొనియాడిన నిది మంత్రిప్రశంసావసరం బని యచ్చుంత్రివరుండు స్వాగ్ధం
బును యథార్థంబునుగా నిట్లనియె. ౧౯౨
- సీ. జూదఁసత్యంబుఁ జోరునిధర్మంబు సరసునికోపంబు సవతిపాత్తుఁ
బాపండు మతమును బ్రాహ్మణకలహంబుఁ దులువసంగడమునుఖలునితపముఁ²
గులటలభక్తియుఁ గోమటినిజమును బణ్యాంగనలప్రేమ పంప బిరుదుఁ
బగతుర వైరణ యెగచు వైరాగ్యంబుఁ బేదపెడఱకము వాదిధనము
సధమసంశ్రయంబు వైద్రజాలికమును, బొమ్మసామ్మ[¶] మునుంగకొమ్మపట్టు
మంత్రిలేని రాజ్యమహిమయు నావేశ[¶], సుస్థిరములు పిదప నస్థిరములు. ౧౯౩
- గీ. ⁴మంత్రిశక్తి నాత్మ మఱి పెట్టెగా నుగ్ర, దండవిష మడంచి దండె గలిగి
యర్థ మొదవ భూపుఁ డనుపాముఁ బట్టి యా, డించు మంత్రి గారడిని కరణి.

*కలిగి నల్గడనల్గులచేతులవెడల్పు. †: తిజూదవర్ణంబుఁడై ‡: కెలు (రు) పుట్టె. -చెరవునెట్టి-
చెరవు=బలి-అని చిన్నయనూరి) 1. బుధజ్ఞత. 2. తగవు. 3. గొడ్డుసాంపు. 4. మంత్రశక్తిఁడన్న
భూదాత పాపాను, మాంత్రికుండు త్రిపుమాడ్కి. నెపుడు; అనుభవేరి భూతుఁడన పాపాబట్టి,

- క. కనియుం గానక యిచ్చులఁ, జనఁజూచినఁ బోవనీక జనపతిఁ గరిచా
 డ్పునఁ బట్టి యంకుశముగా, ననువగు పనిఁ ద్రిప్పు మంత్రి యాధోరఁబడె.
- గీ. కావఁ బ్రోవఁ గర్త గావునఁ దనమాట, త్రోవ నలవిగాదు త్రోవ యెఱిఁగి
 యాడు మంత్రిమాట లాదరించెడివాడె, మేదినిశుఁ డంపు వేదవిదులు. ౧౯౬
- మ. నరనాథుండు సమస్త మైనజనుల “నాజ్ఞాం ప్రజాపాలనం
 పరమో ధర్మ” యనంగ నీపలుకుల నాభివంశిడై యేలఁగా
 నరులం దెవ్వరు నాజ్ఞమీఱఁ జన దన్యాయప్రవృత్తికి యా
 పరుడై ధర్మముఁ దప్పఁ జేయుపనిఁ ద్రిప్పుజెల్లుఁ దన్తంత్రికిఁ. ౧౯౭
- క. జననాథుఁ డచపరాధిం, దునుమఁగ నెలవిచ్చి హితుల దొరల మనవుల*
 న్విసకుండినఁ దన్తంత్రికిఁ, దచనేర్చున నతనికీడుఁ దప్పింపఁ దగున్. ౧౯౮
- క. ఈచందంబున మంత్రి మహాచతురుం డొకఁడు విభునియానతి మొదలం
 ద్రోచియుఁ ద్రోవక విపునిఁ, గాచె ననఁగఁ దొల్లి యొక్కకథ గల దధిపా. ౧౯౯
- క. అనవుడు నాకథ నాకు, న్విసవలయుచు మంత్రివరుండు విపుని నేలా
 గునఁ గాచెఁ బతిహితంబగు, పనిఁ జేసెం జెప్పు మనినఁ బతి కిట్లనియెన్. ౨౦౦
- క. †శాలిమయాన్న సదంబర, శాలిప్రియ సత్యసంగశాలీనవధూ
 శాలావిశాలశీలవి, శాలాపుర మేలు నందజనపతి కడఁకన్. ౨౦౧
- క. అతనికి నతిహితుండు బహు, శ్రుతుఁ డనఁగాఁ గలఁడు మంత్రి సురమంత్రిసము
 డతఁడు ఘననీతిఁ బరఁగెను, బతికార్యధురంధరుండు ప్రజలకు హితుఁ డై.
- క. ఆ నందభూపతికి సతి, యానందము రూప మయ్యె ననఁ గలిగెఁ ద్రిలో
 కీనయనచకోరములకు, భానుమతీదేవి యమృతభానుమృతి యై. ౨౦౩
- సీ. దీపితకనకసందేహంబు దేహంబు పచ్చకర్పూరంబుపలుకు పలుకు
 పల్లవసంపదాస్పదములు పదములు శోభితానందసనాభి నాభి
 కుంఠితకలకంఠకంఠంబు కంఠంబు ముకురవిడంబాభిముఖము ముఖము
 సరసిజవైభవాకరములు కరములు విజితనీలోరగవేణి వేణి
 నడుము లేమికి నెప్పుడు నట్టనడుము, లోచనములు కర్ణాంతరాలోచనములు
 ఇందిపాలిండ్లు కంఠపాలిండ్లు సూడ, నట్టిరూపంబు రూపింప నరుదుగాదె.
- గీ. అట్టిసతిని తెప్పవెట్టక చూచుచు, నిద్ర యాకలియును నీరు వట్టు
 నడచి యధరసీమః నమృతంబు గ్రోలుచు, దేవుఁ డనఁగ మనుజుదేవుఁ డొప్పె.

- క. వనితలకు నురము నోరును, దను వర్ధము నిచ్చి రచ్యుత బ్రహ్మశివుల్
ఘనుఁ డామువ్వర మీఱుచు, జనపతి దనసతికి నిచ్చె సర్వాంగములున్.
- సీ. అవసీగుఁ డీ క్రియ నంతఃపురంబున విహరించుచును మంత్రి విన్నపమున
బలిమిమై నొకనాఁడు కొలువున కేతెంచి యాసతితోడమోద నభిముఖముగ
నిడుకొని తన్ముఖం బీక్షించుచుండఁగా దొరలును భటులును బరులు హితులు
లజ్జాభయములఁ దల లావించికొనియుండఁ గొంతతడవున కయ్యింతి చెయ్యి
పూని పట్టుకొనుచు లోనికిఁ బోయిన, మంత్రి కలఁగి యిట్టిమమత నేడు
మానిపింపకున్న హాని యశానంచు మో, మోట మాని తోడ నొయ్యినేగి.
- గీ. దేవ యిచట నెట్టితెఱఁగైన నొప్పు నీ, యతివ నటకుఁ దెచ్చు టనుచితంబు
అనుడు నృపుఁడు నవ్వె యచ్చటి కే వచ్చి, యున్న నేమి రాకయున్న నేమి.
- క. విశ్రుతసీతివివేక బహుశ్రుత నీయట్టి సచివుఁ* డుండఁగఁ బ్రమదో
న్మిశ్రముగ విశ్రమించెద, నాశ్రితసంరక్ష నీనయంబున జరుగున్. ౨౦౯
- క. ఏణేక్షణ యీసతి నా, ప్రాణేశ్వరి నిమిష మైనఁ బాసిన విగత
ప్రాణమయి మేను నిల్వదు, ప్రాణమువెడఁబాయనట్టి రాజ్యం బేలా. ౨౧౦
- చ. అనిన బహుశ్రుతుండు హృదయంబున నవ్వుచు నింతప్రేమ గ
ల్గినఁ బటమధ్యమంబున లిఖించిన యీసతిరూపు నీమహా
సనము సమీప భాగమునఁ జక్కటి నిల్విన నందు నీదు దృ
ష్టి నిలుపుకొంచుఁ గొల్విన వసింపుము నాపుడు నియ్యకొలునన్. ౨౧౧
- క. జనవరుఁ డొకచిత్రకుచే, వనితారత్నంబురూపు వ్రాయించి పటం
బనువందఁ జూపఁ బంపెను, తనకులగురుఁ డైనశారదానందునకున్. ౨౧౨
- గీ. అతఁడు చూచి మెచ్చి యచ్చిత్రకారుని, కేరఁ బిలిచి తొల్లి చెప్పినట్లు
సతులలోన నాల్గుజాతులు గల విందు, జాతికొలఁది వ్రాత సహజమయ్యె.
- చ. తోడలును జన్ను లోవ్రములు దొడ్డలు కన్నులుఁ గాళ్లుఁ కేతులుగ
వెడఁదలు మోముఁ గంతమును వెండ్రుకలుం గుఱుచ ల్లూటముం
బాడవునొడ ల్వెడలుకడుపుం గుడుపున్నడవున్ ఘనం బగుం
జడిముడిపాటులుం దొగరుఁజేరలు హస్తాని కొప్పు నెప్పుడున్. ౨౧౩

* మఱి, ప్రకాశము క్రింది నొకపేజీలో "నల్లకరుల శ్రీలక్ష్మి బద్ధమతి" అని
యొప్పుది స్పష్టమైంది.

చ. నడుము కృశంబు పిన్న జఘనంబు కుచంబులు గట్టి వెండ్రుక
ల్పిడుపులు గన్నులా మెఱుగు *నిగ్గులు కాంతకు వింతభోజనం
బడరుఁ బ్రియంబుఁ గోపము నయంబు సమంబులు దానఁ గొండె మే
ర్పడ విను రక్తపుష్పపటరాగిణి శంఖనిఁగా నెఱుంగుమీ. ౨౧గ

ఉ. అన్నువ యెనక నుఁ గుటిలాలకపంక్తియుఁ జెన్నుమీఱఁగా
వన్నెలు గట్టుఁ బచ్చమరువంబులునుం దఁఱుమంగ నేర్పు మా
ఱున్నెడఁ గన్నులార్చు సురతోడతి నేర్పరి యల్పభుక్తితోఁ
దిన్ననిమాటలాడుఁ గడుఁ దిమ్మరి చిత్తిని చిత్రవిక్రియఁ. ౨౧౬

ఉ. తెల్లనిచీరలు నివ్వరులుఁ దియ్యఁడనంబును మెచ్చు వెండ్రుక
ల్లులన మోవి యెఱున కనత్త నకద్యతి మేను గన్నులు
త్ఫుల్లసరోజరోచులు మృదుధ్వని కంఠము పాణిపాదము
ల్లులవకాంతు లాననము పద్మము పద్మిని జాతి కిమ్మహి. ౨౧౭

క. కలియుగమునఁ బద్మిని సత్తులమున లే దిది తదీయగుణములు గలకో
మలి గాన నెడమలోదొడఁ, దిలప్రమాణంబు మచ్చ దిరమైయుండుఁ.

గీ. అనుఁడు వెఱుగుపడుచు నచ్చిత్రకుండు భీతి, తోడ నేగి పువ్వుదోటలోనఁ
జెలఁగునృపున కిట్లె చెప్పిన నతఁడు గో,వ్యసలంబు గనుట కాత్తఁ గలఁగి.

ఉ. నందనరమ్యమా గృహవనమున మస్తకకేళివేళి నా
నందుఁడు భామవామజఘనంబున సన్నపు మచ్చఁ గాంచి యా
నందము డింది కందు మది నాటుకొనం దలయూచి శారదా
నందుని సద్గుణం బవగుణంబుగఁ గైకొని వచ్చి మంత్రితో. ౨౨౦

గీ. ధర్మమూర్తి యనుచు నిర్మలాత్మకుఁ డని, నమ్మినార మిట్టి నాటకములఁ
జాల ద్రోహి యైన శారదానందునిఁ, జంపు మనిన మంత్రి సంచలించి. ౨౨౧

క. బేనా యిది మదిఁ దప్పుగ, భావించకు భవి మహానుభావులు మదిలో
దైవికమానుషములయం, దేవియుఁ బాలివోవకుండ నెఱుగుట వినవే. ౨౨౨

క. జాడచెడి రాచలోగిలి, పాడుగఁ గన్నంబువెట్టి బలుముచ్చులతోఁ
గూడిన నొరుఁ జంపిన అం,కాడిన మఱి విప్రుఁ జంప నర్హం బగునే. ౨౨౩

ప. ఇంతియకాదు. ౨౨౪

- క. భూపాల గురుని జంపెడు, పాపము వల దనుచు మ్రొక్కి పలికినఁ “గామాం
 ధోహీ నపశ్యతి” యనియెడు, నాపలుకు నిజంబు చేసి యతఁ డుగ్రుం డై. ౨౨గీ
- గీ. చెడుగుబుద్ధు లింక జెప్పక నామాట, ద్రోసవైతివేని ద్రోహిఁ జుపు
 మనుడు మాఱుమాట లాడక శారదా, నంనుఁ దెచ్చి బంధనం బొనర్చె.
- మ. ఇటు విప్రోత్తముఁ గట్టి కొంచుఁ జని ముత్రీంపుండు చింతించి య
 క్కట చంపించిన బ్రహ్మహత్య నను మ్రగ్గజేయు నారాజు ని
 చ్చటఁ బాపంబున బ్రుగఁ గావునఁ దదాజ్ఞాలంఘనం బైన నొ
 క్కటఁ గావించి జగత్త్రయంబు హితముం గావించు నంచు న్నెవ్వఁ. ౨౨౨
- ఉ. ఆతనికట్లు లూశించి గృహంబున కంపి యమాత్యుఁ డేగి నే
 నాతెఱఁ గట్ల చేసెతిఁ బ్రియం బగునే యని చెప్పి వచ్చి త
 ద్భీతియు నీతియుం గలుగ భీరుని బాఱుని నేలమాలెలోఁ
 బ్రీతి వహించి దాచి తనమెప్పుఁ బ్రోవఁగఁ గొన్ని యేడ్లకుఁ. ౨౨౩
- క. పాలనుఁడు కితవకేగి, పాలనుఁ డసిరుఁడు దురభిలాషుఁడు మృగయా
 లోలుఁడయి నందఱరణి, పాలతమాధవుఁడు విజయపాలుఁడు గదలెఁ. ౨౨౪
- వ. తదనంతరంబ. ౨౩౦
- సీ. పిల్లులు పోరాడె బల్లి యూరక త్రుళ్లె దమ్మలి పొడసూపె దుమ్మి రెమరఁ
 దొఱఁగువోయిన లేఁగ కాఱులుచునొకకుట్టి పఱ తెంచెఁ గ్రంపపై నఱచెఁ గాకి
 యలుమఁ డొక్కఁడు నూనె తలతోడ నేతెంచె మైలచీరలచాకి మ్రోలనెదిరెఁ
¹గాకియును గొరవంకయును తెక్కులపోతు నేటిరింతయు దాఁతె నెడమదిశకు
²బైట వెరపుదప్పు బాలగుమ్మయుఁ బాతె, నొంటిపాటఁ బైడికంటి వీచె
 నెలుగుచేసె బెద్దపులుగు పా మటు దోచె, దచ్చి బొబ్బలిడియె నుబ్బులడర.
- గీ. వానిఁ గనుఁగొని పరి వారమ్ము గలఁగుచు, శకునబలము లేరు చనకు మనిన
 విజయపాలుఁ డివియు నిజములొక్కలలో, తెలిసికొంద మనుచుఁ దిరుగఁడయ్యె.
- క. దుర్గతికి ధర్మబుద్ధియు, నిర్గుణునకు దుర్గతియు గణికలకు దృఢ మా
 కుర్చియుఁ గలిమికి నిలుపును, గర్తములకుఁ దప్పటయును గలుగవు జగతిఁ.
- శా. ఈరితిం జను లెల్ల నులముల నూహింపంగ శంపారుచి
 స్ఫూర్తిజ్యాయితచాపరోపధరు డై సన్నద్ధునై న్యంబుతో

1. కాకియునొకగొరంకయును- అని చిన్నయనూరిగారు. కాకియు నొకవెరకయు
 పోతు- 2. మైలవెరపుదప్పబాతె చెమరుపోతు. 3. జ్యాలలితోరుచాపధరుఁడై.

భీరిభైరవభాంకృతు ల్దిశల నిర్భేదింపగా నేగ ని

¹ప్రారుణ్యండు సమస్తమర్గణాగణ్యు డరణ్యానికి.

౨౩౪

గీ. అచటఁ జెనుటకోక యమరించి కుడిచేతఁ, గడిదిడేగఁ బట్టి యెడమచేత
నెఱక లొయ్యఁ జక్రఁ జెరివి మోమిక్షించి, కొఁజకక్తైరలను గదియవైచె.

వ. ఇట్లొండ్రింటఁ బులుగుల నీలించి² యొక్కవైట్ట సాళువంబు నెగయించిన.

క. తత్పక్షపాతరవము వి,యత్పక్షమున జలదనినద మన విహగము ల

త్యుత్పాతవృష్టిసమయప,తత్పాపాణములు వోలె ధరపైఁ గూలె. ౨౩౫

సీ. కేరిజంబులఁ గోరి కేరుట దీరించి పూరేండ్లఁ బుడకల బూడ్డఁ గలిపి

పాలగుమ్మల నేలపాలుగా నొనరించి వెలిచెలమెలఁకువ వెలితిచేసి

బెగ్గురుకదుపుల బెగ్గిల మగ్గించి కొంగలపొగరెల్లఁ ద్రుంగఁద్రొక్కి

కక్తైరనెత్తు గక్కించి కొక్తైరపిండు గుడియలెల్ల బెడుపఱిచి

కారుకోళ్ల నెండఁ గారించి గొరవక, బింక మింక వానిపొంక మణచి

చెమరుఁబోతుగములఁ జమరి కొఁజులఁ జొచి, సాళువంబు విజయపాలుఁజేరె.

ఉ. అట్టిఖగంబువేటకు నరాధిపనందనుఁ డిచ్చ మెచ్చుచు

బిట్టల నెల్ల లోఁబఱిచి భృత్యుల కిచ్చుచుఁ బెన్తువేడుకల్

పుట్టఁగ నొక్కచో మడుగు పొంతనుఁ బోయి జలాబు ద్రావి యా

⁴పట్టున మీలఁ గాంచి యొక బౌసవల దివియించి యేపుగ.

౨౩౬

సీ. కొట్టుమీలను దుడ్డిక్రిలుపులెకల కిచ్చె వాలుగలను సంగడిలకిచ్చె

⁵బా.పెరలను బిచ్చ పడవాళ్లకును నిచ్చె మారుపులఁ జనపువారి కిచ్చె

బేడసంబుల నిచ్చె వేడుక కాండ్రకు శెండెల బలుదుండగిల కిచ్చె

వెలిమొట్టలను దండుపుల దలారుల కిచ్చె గొడిసెలఁ బరిహాసకులకు నిచ్చె

బక్తమొట్ట రొయ్య పరిగ యిగిలికము, చీరచింపుజెల్ల నారజెల్ల

కుంటముక్తుమొదలుకొని కల వన్నియు, బాటువారికెల్ల నొంటియిచ్చె. ౨౪౦

వ. ఇచ్చి యచ్చిటు వాసి బాణాసనబాణపాణి యై వాగురికవాగురాకరాళం బగు

వనాంతరాళంబు సొచ్చి.

౨౪౧

క. బాలుండు మెలఁగెను మృగకుల,కాలాకృతిఁ బవనజవన ఘనశునకాళి

కోలాహలకాలాహిత,కోలాహలకాహళానుకూలక్రీడక.

౨౪౨

1. స్వారుణ్యండ్రింటఁడు గ్రహపజనతాగణ్య. 2. ఇట్లునొడ్డపులుగులనీక్షించి 3. గ్రహం.

4. చట్టుఁమీలఁగాంచి యొకజాతిక్రియందివిపెంచి. 5. పాపెరలను బద్ధుపడుచులమనునిచ్చె. పాపమీ
నుల-చిన్నయమరిగారు.

- క. తొలిదొలి జంకల మనుబోతుల గడజల లేళ్ల¹ నిర్ల దుప్పల మణి యే
కలముల నెలుగులబులులను, బలువిడిగా² దునిమెజలముబలము నైఱయన్.
- క. అయ్యెడ గోతలు దీటుచు, దయ్యము క్రియ నొక్కపది తాచుచు, దనువుల్
వ్రయ్యలుగఁ బొడిచె దొలగం, జయ్యన నలుదెసల బఱచి సైన్యములెల్లన్.
- వ. అప్పుడు కుమారుడు కృతవాహనానోహణుడై యావరాహులు ను దోలి
వెనువెంట నొంటి జని చని కాఱడవి నీరంబులతో జాడదప్పి దప్పిగొని యొ
క్తమడుగుచేచే యచ్చట దురంగంబు డిగి చెట్టునం గట్టి సరసిలో జలంబు
లు గ్రోలి యభయంబుడై యచట విశ్రాంతి కై నిలుచునంత. ౨౮౩
- శా. శీఘ్రపాతనితాతతాంతోతురగస్వేదంబు దీర్పంగ హృ
ప్తాఘ్రాణంబున మోరయెత్తి తనమీస ల్నిక్కుఁ దత్సైరభం
బాఘ్రాణించి చరించి పొంచి కృతముఖ్యామామభీమాకృతిన్
వ్యాఘ్రం బొక్కటి వచ్చి యచ్చట నృపవ్యాఘ్రాత్తజం జూచుడున్. ౨౮౬
- గీ. హయము దానిరాక కదరి కట్టినవాఁగె⁴, ద్రెంచుకొనుచు బాతె దిక్కులద్రువఁ
బారిగొనం దలంచుపులిజూచి బెగ్గిలి, విజయపాలుఁ డొక్క వృక్ష మెక్కె.
- ఉ. అమ్మయి నెక్కుఁ గోపమున నాపులియు బఱతెంచి తత్ప్రదే
శమ్మున నిల్చిన న్నైగడి శాఖలమీదికి డాఁగ నేగియు
గొమ్మను నొక్కబొలియెలుగుం గని తల్లడమంది దుర్నిమి
త్ముగ నాఫలంబు లిటఁ దప్పక వచ్చెనె దైవమా యనున్. ౨౮౮
- క. క్రిందఁ బులి మీఁద నెలుగును, నందప్రియనందనుండు నడుమం గలుగ
న్తుండట నొకనుయ్యియు వెనుకందగ నొక గొయ్యిభంగిఁ గానఁగనయ్యెన్.
- వ. అప్పుడు. ౨౯౦
- గీ. రెండునిలువు లెగయుఁ బుండరీకం బిది, నీకు నచట నుండ నేర్పుగాను
నమ్మి వేగమిటకురమ్ము బాలక యని, యెలుగు పిలిచె గాఱులెలుగునెలఁగ.
- ఉ. అక్కొమరుండు దాచ ? హృదయంబు యథావిధి నిల్పి రెంటిలో
నిక్కడఁ గొంత యాస గల దిప్పటి కేగెద నంచు మీఁదికి
స్రక్తుచుఁ బోయె క్రిందఁ బులి చూచి చలంబున మీర లిద్దఱుం
జక్రితి రంచు నాఁగి నిలిచె దనకన్నుల నిప్పు లొల్లఁగన్. ౨౯౨

1. గంధలలేళ్ల, 2. చలయరిగాఁ దునిముబలము చలమునైఱయన్. 3. నితాంతవేగ

4. యప్పుడవాఁగె (యంతయువాఁగె) చిన్నియమారి 5 సెమ్మి.

- గీ. పుండరీక మిట్టు లొండొండఁ జూపుల, మండఁ గోపవహ్ని మెండుకొనఁగ
నుండు టెటిగి మాటుమండుట మానె నా, నెండఱేడు గ్రంకుఁగొండ నడఁగె.
- క. పులి యాఁగిన జక్తితమ, యెలుఁగునువెదకంగ వచ్చి యెల్లెడఁ గలయం
బాలయునెలుఁగులో యన గుంతల మిట్టల జేరువాలు దళమై పర్వెళ్.
- క. గగనమణి సాళువముక్తియ, నెగసిన దలసూపకుండి యింతట నతఁ డ
స్తగిరిచటిక వ్రాలిన పెల్లగుఖగముల కరణి జుక్త లయ్యెడ నిక్తెళ్.¹
- శా. ఆవేళక భువి బీటవెట్టిన మహావ్యాఘ్రుంబు నీక్షించుచుక
దైవంబు న్నది దూఱుచుం దలఁచుం దద్రాత్రియర్థంబుఁ జిం
తావేళంబునఁ బుచ్చి కూర్చఁ దలపోయంగా నెలుం గంత యుం
దా వీక్షించి నిజాంకసీమఁ జెలువౌ తల్పంబుగాఁ జూపుచుక. ౨౧౬
- క. నిద్ర చనుదెంచేనీయు, నిద్రంపుము వెఱవ నేల నీకిట ననినక
నిద్ర సుఖ మెఱుంగ దనఁగా, నిద్రించె దదంకశయ్య నృపసుతుఁ డంతక.
- సీ. శార్దూల మటు చూచి నిద్రయత్నముతోడ భల్లూక ! పగవట్టి బ్రమకఁగలవె
వాఁడు నీకేలేసనవాఁ డయ్యెఁ బరజాతి నృపతిపుత్రుండు నిష్ఠువుఁడు వీడు
మనకులం బాదిగా వనగోచరంబుల వేటచాటున నొక్కనూటిఁ జంపె
నిల నొక్క గూటిపిల్లల మిదఱము దుష్టబాలునకై పోరనేల మనము
వీనిఁ గ్రింద వైపు విడిచిపెట్టెద నిన్ను, సగము నీకు నిత్తు సగపు గాదు
నరుని నమ్మవలదు నమ్మి మున్నొకపాము, చిచ్చులోనఁ గాలి చచ్చెఁ గాదె.
- క. ఆకథ విను వింధ్యాటవి, నేకలుఁ డనుబోయ తోటయీరమున మహా
శాకోటముఁ² దెగనఱకఁగ, నాకోటరసీమ నొక్కయహిపతి వెడలెక.
- గీ. వెడలి యేను నిలిచి విహరించుతా విడి, వలదు దీన నేమి గలదు నీకు
నన్నుఁ గలసి బ్రతుకు³ మెన్నఁడుఁ జేటులే, దనిన వెరఁగుపడుచు నట్ల తలఁగె.
- క. తలఁగిన వానికి నది తన, తలరత్నం బిచ్చి పుచ్చి తా నేగిన ని
మ్మల వాడు నేగి పుఁబో, పల నొకవ రకున కమ్మె పదిగద్దెలకుఁ. ౨౨౦
- చ. అట మఱునాడు వచ్చిన మహాభుజగేంద్రుఁడు గారవించి ని
న్నటిమఃశి యెంత కమ్మితి వనా యన మూల్యమెఱుంగఁ దెల్ప న⁴

1. స్తగిరికవ్రాలినపెల్లగు, ఖగములక్రియఁ జుక్కలంతఁ గానఁగనయ్యెళ్. 2. తొంటియిర
వెఱిగి మహానోక గుముం. 3. ఇదిగొగొమ్ముచుణియు నెన్నఁడు 4. వనాయని మూల్యము నెట్టె
టిగి యక్కట.

- క్రట పదివేల కమ్మక వికల్పము చేసితి వింతనుండి మి
క్రటముగ నమ్మకొ వ్వునుచుఁ గ్రోతఁఫణామణి యిచ్చె వానికిఁ. ౨౬౨
- క. తనయిల్లుఁ గాచినాఁ డని, మఱమునఁ బ్రియమంది యిచ్చు మఱ లనుదినముం
గొనిపోయి యమ్మకొనుచును, ధనికుండై వాడు చెల్లి దప్పినబుద్ధిఁ. ౨౬౩
- గీ. దీని కెటఁ గలుగు దివ్యరత్నంబులు, దీని మొలకలితావుఁ దెలియవలయు
ననుచుఁ గోరిపోయి యాపాముచనుజాడ, వట్టి యేగియొక్కప్పుడఁ గనియె. ౨౬౪
- క. కని తిరిగి పోయి మఱునాఁ, డనలంబును గనప్రమోపు హస్తంబులఁ గై
కొని వచ్చి తొట్టులోపలఁ, జొనిపె భుజాంగంబు మిడుకుచు న్నడియంగఁ. ౨౬౫
- క. జాల్మం డిటు గాలించి యా, వల్లకముఁ ద్రవ్వఁ జనిన వడి విషములచే
గుల్తామలు దఁకొనఁగా, నుల్తుకములభంగి మఱియు¹ నురగము లెగనెఁ. ౨౬౬
- గీ. ఊరగకులము బోయఁ బొంగొని శమియించె, నట్లు గాన వీని కడలనేల
పాము క్రూరమండు ప్రాణులలోనెల్లఁ, బాముకంటె నరుడు పాతకుడు. ౨౬౭
- క. నామాట నమ్మి డిగ్గన, నీనుచుజనిఁ ద్రోవు మిక నేగెద ననినఁ
మోమోటలేక నవ్వుచు, నేమీ సభ్యుడవె యనుచు నెలుఁ గిట్లనియెఁ. ౨౬౮
- క. ఇలఁ గలపశువుల నెల్లను, బాలియించుచుఁ బాపములకుఁ బొడవయ్యెడు బె
బ్బలితోడి పొత్తు గలదే, పులి నమ్మియకాదె తొల్లి పులుఁ గొక టిటిగెఁ. ౨౬౯
- మ. వినుమా చెప్పెదఁ దొల్లి యొక్కపులి కావేసీతటిం బ్రాణులం
దనయిచ్చ న్వధియించుచుం దినుచు నుత్సాహంబుతో నుండి కా
రెనుబోతుం దినునాడు మానకబళాన్వీతంబుగా నొక్క బా²
క్తనిజాన్యంబున నొక్కకాడయెడ వీకం జొచ్చిన న్నొచ్చుచుఁ. ౨౭౦
- క. వదనము విడుచుకొను చది, తుదినాలుకయెత్తుచేత దూపాడుచక్రియం
గదలించుఁ దాలువొరగ, నైదలించుం దగ్గు మ్రొగ్గు మేదినిబొరలుఁ. ౨౭౧
- మ. ఇటు దుర్వేదనఁ జిక్కి మాన్పుకొనఁగా నెం దేగిం బ్రాశం
కటమై ప్రాణులు మారి వచ్చె నని డాఁగంబొఱఁగా నొప్పి యె
చ్చటనుం బాపెను దిక్కులేక చనుచున్ శైలస్థలిం జేరి ముం
దట సూచీముఖపక్షిఁ గాంచి తనభేదం బాతయుం జెప్పిఁ. ౨౭౨
- క. సూచీముఖంబు డగ్గటి, నీచెనుగుదనము మాని నిలువపు నీసో
రోచ్చెల్ల చొరగవలె హిం, సాచావి కాలుఁ డైన నలుగఁడె నీకుఁ. ౨౭౩

- చ. అనవుడు నోరుసాచ్చి వ్యథ¹ యావ్వగదే మును బచ్చినట్లు న
 ల్లును పెడలింబకుండెద నలోలత నంచ మొగంబు వంచి వ్రా
 లిన నది నోరు సాచ్చి కడలించి క్రమంబున దాడబ్బాక్² ము
 క్కునఁ గొనివచ్చె నాపులికిఁ గుత్తుకనాటినకొయ్య నొయ్యనఁ. ౨౭౪
- గీ. అట్లు పుచ్చిన ముద మంది, సూచీముఖుఁ, బొగడి యేగి క్రూరమృగముమణియుఁ
 బసులఁ జంపితినిగఁ బలలంబుతో దాడ, నాటిదాడ నెముక నాటినంత.³
- ఉ. క్రమృత వచ్చి పుచ్చు మని కైకొని వేడినఁ బుచ్చివైచి న
 ఖ్యమైవరించి నిచ్చలు సుఖసితి నుండఁగ నొక్కనాడు మాం
 సమృక్కయింత గానకయుఁ జయ్యన నాపులి వచ్చి వక్త్రము
 న్నుమ్మిక దోఁపఁగాఁ దెలిచిన నివహగంబును జొచ్చె నాక్రియఁ. ౨౭౫
- క. చొచ్చినయంతన కాటుపఁ, జచ్చె నివహగంబు పులులసంగడ మిదిగో
 నిచ్చకములాడె దీతని, నిచ్చుటకై యంత యేమి యే నజ్ఞుడనె. ౨౭౬
- క. జాతివిభేదం బేటికి, బాతకునకునైన నెడరు బాపి⁴ మహావి
 ఖ్యాతిఁ గొననొప్పుఁ దిర్యగ్జాతికపోతంబు చెంచుఁ గాచుట వినవే. ౨౭౭
- క. గోదానము ధనదానము, భూదానము సన్నదానమును బధికహితాం
 భోదానము నుత్తమవి, ద్యాదానము గూడ సభయదానము సరియే. ౨౭౮
- గీ. వెన్నుసొచ్చువానిఁ దన్ను నమ్మినవానిఁ, జంపిరేని శిశువు జంపుటండ్రు
 పతమెఱుఁగు జాంబవంతునివారము, బాస తప్ప మిట్టియాస విడువు. ౨౭౯
- చ. అనుచు నిరుత్తరంబుగ దయామతిఁ బల్కెడు నంత రాజనం
 దనుడును లేచినఁ క్షణము దానికఁ గూర్చెద నిద్రవోకుమీ
 యని లోడమీఁద నూడికొని యామెలుఁ గించుక కన్నుమూయఁగాఁ
 గని పులి వల్లె వాని మెయిఁ గంపము పుట్టఁగ బీతు వెట్టుమఁ. ౨౮౦
- గీ. కోఱలు గలవాని గోళులు గలవానిఁ, గొమ్ములు గలవాని నమ్మవలదు
 బమ్మరించెనేని బ్రతుకంగవచ్చునే, యెలుఁగు తోడి చెలిమియేల⁵నీకు. ౨౮౧
- క. మొన్న నొకనిఁ దోలితి వాఁ, డిన్నగ మిట్లెకై వాని నిది కరుణాసం
 పన్నునిక్రియ లోనిడుకొని, నిన్న విడిచి పెట్టి నేడు నిజమివోలెఁ. ౨౮౩

1. సమీచొచ్చివెతయార్ప. 2. దాడబ్బాక్తియిక్తుఁ గొనివచ్చె నాపులికిఁ గుత్తుకనాటిన కొట్టు.
 3. పుచ్చినను ముదమందుమఁ బలుఁగుఁజాలఁ, బొగడియను నేగి యాకూరమృగముమణి
 యుఁ, బసులఁజంపి తిం. 4. జావలముతోడఁ, నాటిదాడనె యెముకయు నాటె మగుడ.
 5. భూతుకునకునైన నెడరుగల్గిన దనలో నాతుకనవచ్చు. 6. పొందులేళ్ళ,

- క. కూరిమి గల దని నమ్మకు, కూరమ్మగంబులకుఁ గరుణ గూడునె యిది నీ
చేరువ నుండుట నేటికి, నీకీతుల బుజ్జగించె నెల్లటి కొఱకై. ౨౮
- గీ. దానిఁ జెప్పనేల యేనిదె యొకయేడు, పట్టు సాతు నెలలు పట్టు గాక
మిమ్ముఁ జూపి తిను నమ్ము మీమొడనాను, దీనిఁ ద్రోచిబ్ర మకు తెరువు గనుము.
- చ. అనవుడు వాడు నిక్కముగ నాత్మఁ దలంచి యెలుగుఁ గూలఁద్రో
చిన నది బాటుచు దెలిసి చేతికి లోనగు కొమ్మనట్టి యొ
య్యనఁ బఱుతెంచి బెగ్గలుపుపాత్తజుఁ గన్గొని యల్పుబుద్ధి వే
మనఁ నను నమ్ముమాటి భయమాదకుమీ యని ప్పుమాడఁగఁ. ౨౯
- క. కలకలఁ బలికెడుపక్షుల, కలకలములు సకలవిశలఁ గలమఁగఁ బొలయు
దళదళికులముగ దళతళ,దళదళములు వియఁ బ్రాప్త తళతళఁబొడిచెఁ. ౩౦
- గీ. తమముతోడఁ గూడఁ దరలి శాగ్ధూలాబు, శైలగుహలకేగెఁ జాల డస్సి
తరణికిరణపంక్తి సరసఁ జెట్టినమాడి, యెరుఁగుఁగూడి బాలుఁ డిలకు డిగ్గ.
- క. ఆయెలుఁ గతనిఁ బిలిచి య, న్నాయుని పరలోకపీఠము¹ బగుమరితు
బీయెడన పాయఁ జేసేద; రాయుటవినుమిఁక “ససేమిరా” యను మెప్పుడు.
- క. ఈనాలు గక్షరంబుల, నీనేరమి నొరుఁడు చెప్పెనేని వికారం
బూనక లొల్లిటిక్రియ స, న్నానము గైకొనుము మంచిమాటలతోడఁ. ౩౧
- క. అని వీడ్చొలిపినతఱి న, ట్లనెయూతఁడును ‘ససేమిరా’ యనుచు వనం
బున భూతావిష్టుని చా,డ్పునఁ దిరుగఁగ వానిహయము పురిఁ జేరుటయుఁ.
- సీ. అశ్వరత్నం బొంటి నరుదెంచె నిన్నటి శకురము ల్వాపనిఁ జూపె నొక్కొ
యని తలంకుచు నందజనపాలుఁ డాచాడఁ బఱుతెంచి యడవిలో బాలుఁజూచి
యన్న యిదేమి రా వన్న “ససేమిరా” యనుడుఁ గలఁగి యొత్తి యడుగుటయును
నాలుగక్షరముల నోలఁ బ్రెక్షువానిఁ దోడ్చొనిపోయి మందుల నొనర్చి
వీనిభూతశంక విడిపించువారికి, నర్ధరాజ్య మిత్తు ననుచుఁ జాటి
వేలుపులకుఁ బెట్టి వేడికొన్నచు నాలు, గక్షరములు విమవఁ డయ్యెవాడు.
- ఉ. నందనపాలుఁ డిట్లను మనంబునఁ గ్రుట్లచు నెల్ల వేల్పులుఁ
మందులు మ్రాకులు న్నఱులు మంత్రములుఁ పృథయయ్యె శారదా
శంకుడ యిప్పుడున్నఁ బ్రియనందనుఁ దెల్పఁగ నోవు నట్టి వ
ద్దం దునిమించినాడ వలదా హితు లెవ్వరు నడ్డపెట్టఁగఁ. ౩౨

- ఉ. నావుడు మూర్తి చిత్తమున నవ్వుచు నావిధ మయ్యె నాఁడు, నేఁ
డివిధ మయ్యె, బేరుకొననేటికి నిందఱపాల దృష్టమా
దై వము గల్గెనేని భువి దత్సముఁ షాక్షఁడు గల్గెనేరఁడే
కావున బన్తునింపఁ బని గా దని యూఱడఁ బల్లె భూపతిఁ. ౨౯౪
- ఉ. ఆవిభు నూఱుపించి నిలమూబున కేగి బిలాబువిపుత్రో
నీవిధ మెల్లఁ జెప్పిన మహీసురుఁడు న్నచివాగ్రణీ భవ
ద్యూవరుఁ జేరి నాఱిగురుపుత్రిక యేడవయేటి పాప నీ
జీవముచ్చిదీర్చు నని¹ చెప్పము నీ వని పంచె నాతనిఁ. ౨౯౫
- వ. అటకుం జని. ౨౯౬
- ఉ. ఆతఁడు విన్నవించినఁ బ్రియాన్వితుఁడై సుతుఁ దోడుకొంచు ధా
త్రితలనానుఁ డింటి కరుదెంచుచు నాధరణీసురుఁడు క
న్యాతిలకంబు నాజవనికాంతఃకాకృతి నిల్పి పద్యవి
ద్యోతితత్తి దోఁప వినుచుండఁ గుమారు² ససేమిరా³ ధ్వనిఁ. ౨౯౭
- వ. ఇట్టి నాలుగక్షరంబుల నాలించి విని యుదఱు నూరకుండుం డని కుమారు
నుద్దేశించి పద్య మి ట్లని చదివె. ౨౯౮
- క. “స”జ్జనభావము గలుగు సుహృజ్జనముల మోసపుచ్చు టిది నేరుపె నీ
యజ్జనోడమిఁదఁగూర్చిన, యజ్జంత్రుల జంపజూచు టదిపౌరుషమే. ౨౯౯
- వ. ¹అని చదివిన బాలుఁడు దా విని ప్రథమాక్షరము విడిచి పెట్టి “సేమిరా”
“సేమిరా” యనుచున్నంత నందఱు నా నందనరేంద్రతో నానందంబు నొంది
మేలు మే లనుచు నుండఁ దల్లకలంబు మాన్పి జవనికలో గురుడు. ౩౦౦
- క. “సే”తులఁ గని జలనిధిసూ, జాతధనుష్టాటిఁ బడిన సద్విజహతికిం
బాతకము వాయు మిత్రవి, ఘాతికిఁ బాతకమే కాని గతి గలుగ దనా. ౩౦౧
- వ. అని రెండవపద్యంబుఁ జనువఁ గుమారుండు రెండవయక్షరంబు విడిచి “మిరా
మిరా” యనుచుండ నిట నయ్యాచార్యుండును. ౩౦౨
- క. “మి”త్రద్రోహికృతఘ్నప, విత్రగురుద్రోహిచార్యవిద్యాపరులుకొ
మిత్రశశిస్థి మేరగఁ, బుత్రులు గలిగియును నరకమునఁ బడుదు రనా. ౩౦౩
- వ. అని తృతీయపద్యంబు పఠించినఁ దృతీయాక్షరంబు విడిచి “రా, రా” యను
నందనుం జూచి యమందానందుం డగు నందు నుద్దేశించి శారదానందుండు.

క. “రాజ!” భవదీయుడైన తనూజునకు న్ముఖము నోజ నూల్చాను విద్య
ద్రాజుకి ధనదానము ని, రావ్యజమునం జేయు మిహపరంబులు గలుగున్. 3౦౫
వ. అని యిట్లు చతుర్థపద్యంబుఁ జదివినఁ జతుర్థం బగు రకారంబుతో నవికా
రంబునం బాసి బాలుండు తండ్రికి మ్రొక్కి మిత్రద్రోహ లక్షితం బగు ఋక్ష
వ్యాఘ్రవృత్తాంతం బంతయుం జెప్పిన నచ్చెరువు మెచ్చునుం బిచ్చలింప నవసి
పతి జవనికవంకఁ జూచి. 3౦౬

గీ. పిన్నదాన విచట నున్నదానపు తల్లి, యింటి వాకిలియును నెఱుంగ వీపు
కానలోనఁ బులియు మానిసియు నెలుంగుఁ, దొడరు చేత లెట్లు తోఁచె నీకు.
వ. అనుడు నతం డింకఁ దాఁచుం బని లే దని తలంచి. 3౦౮

క. భూనాయక ! భూసురకృప, నానాలుక నొప్పు వాణి నానాదృఢవి
జ్ఞానమునఁ దెలియు నన్నియు¹, భానుమతీదేవిమచ్చభంగి న్నదిలోన్. 3౦౯
మ. అనినన్ దిగ్గన లేచి చూచి తెరలో నాచార్యుఁగా నిశ్చయిం
చి నరేంద్రుం డతి హృష్టుఁ డౌచు సచివుం జేపట్టి నీయట్టి బం
ధునిధానం బిఁక నొండు గల్గునె గురుద్రోహంబుఁ దప్పించి యెం
దును బాపంబును బొందకుండ నను ధన్యుండేసి తీనేర్పునన్. 3౧౦

క. ప్రణయము దప్పక యాత్రా, హ్లాహత్య దొలంగ రాజ్య మలరంగ సుతుడు
ర్గుణములు విడిపించితి నీ, గుణములచే నన్ను జటిగొంటివి చుమ్మి. 3౧౧
వ. అని గుచ్చి కొఁగిలించుకొని తనపట్టిచెట్ట వట్టుకొని పుణ్యసులభానుమతియగు
భానుమతియుం దానును గురు డగఱి. 3౧౨

క. ఎల్లవిధంబులఁ జూచినఁ, దల్లియుఁ దండ్రియును నీవె దయసేయుము మా
కల్లలు లోఁగొని మము నీ, నల్లిలుగఁ జూడు మనుచు నరపతి మ్రొక్కెన్. 3౧౩
శా. ఈచందంబున మ్రొక్కి యందలముఁ దా నెక్కించి భూమివరం
డాచార్యుం గొని వచ్చి గద్దియపయిన్ హర్షంబుతో నుంచి శి
ష్టాచారంబునఁ బూజచేసి తనరాజ్యశ్రీ సమర్పించి త
ద్వాచాదత్తముగాఁగఁ గైకొని ప్రసాదం బంచు నేలె న్మువిన్. 3౧౪

మ. అని మంత్రింద్రుడు చెప్పిన న్విని కథాహ్లాద ప్రసన్నాత్ము డై
జననాథుండును మంత్రి లేనిపని మోసం బంచుఁ జేపట్టి యె

య్యశ సత్త్వాఘ్యులచేతః బుష్పకనిధం జా దివ్యసింహాసనం
బనువొందం గొనిపోయి నిల్పె నిజహర్ష్యంబైన ధారాపురిక.

3౧౧

ఉ. శంభుముఖాంబుజార్చు దృఢసారవరాహశరీరవశ్యవి
శ్వంభరు శాంభవీవరదు సంభృతరక్షణు సర్వలోకకు
క్షీంభరు సిద్ధసాధ్య సుర కిన్నర పన్నగ గీతకీర్తివి
శ్వంభరు జంభవైసహసంభవు దృష్టవపుష్పిజృంభణు.

3౧౨

ఉ. శంకితకింకర వ్రజవశంకరుఁ బంకజనేత్రమిత్రు న
భ్రంకషకాంతిసుకులకపర్దవిభూషితభవ్యదివ్యకూ
లంకషు నిష్కళంకితవిలాసకలాపధునిఁ శౌర్యస
ర్వంకషవైభవాంకితవశంకరు శంకరు లోకశంకరుఁ.

3౧౩

మాలిని. పరమకరుణలీలా భక్తలోకానుకూలా
పరిచితసురరక్షా భగ్నదైతేయవక్షా
సరసిజహితనేత్రా సచ్చిదానందగాత్రా
హరిహరమయ రూపా యాగయోగస్వరూపా.

3౧౪

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైమండలిక భేకఘండింద్ర వీరఘోటవిభాళాది
బిరుద ప్రకట చారిత్ర కళింగదేశ నిరూపణామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాట ద్రవి
ళాంధ్రమహారాష్ట్ర భూపాలరూప నూపురసుందర చరణారవింద సనదస్రీలి
పురవరాక్షిత్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవివెన్నయామా
త్యపాత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజ
విరచితం బైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునందుఁ బార్వతీపరమే
శ్వరానోన్మేషప్రశోత్తరంబులును భర్తృహరి వైరాగ్యంబును విక్రమార్కుని
రాజ్యసాయుజ్యంబులును, శాలివాహన విజయంబును భోజునికి సింహాసన
ప్రాప్తియు మంత్రిగుణ ప్రశంసయు నందోపాఖ్యానంబును నన్నది కథావతారిక
ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు:

సింహాసనద్వాత్రింశిక.

ద్వితీయాశ్వాసము.

- క. శ్రీరామాకుచశైలవి, హనుని మునిహృదయగహ్వరాశ్రయని మహా
దారుణనఖిదారితరిపు, వారణనరసింహు నిగమవనసంచారిక. ౧
- క. మనమునఁ దలఁచుచు విద్య, జ్ఞనదైవజ్ఞాది పరవ్రజనసమృత మా
దినమున భోజుడు సింహాసన మెక్కుం గడఁగె రాజ్యసంపద మెఱయక. ౨
- సీ. ధారాపురంబులోఁ దారాపథమువోలు రత్నమండపములో యత్న మమర
నిమ్రోపసిండికంబమ్ములమేడలో దివ్యసింహాసనసీతి యొనర్చి
యవరోచనాజ్యదూర్వామ్రపల్లవపుష్పసిద్ధార్థధిఫలక్షీరములును
నాదిగాఁ బెక్కు పుణ్యాధ్యవ్యములు గూర్చి పుణ్యాహమున భూమిపాలుపుదీర్చి
దేవతరువుమాడ్చి దెల్లనిగొడుగుతోఁ, గూడఁ బసిండికామకుంచె లచట
నిలిపి పొంతఁ గైదుపులు సేర్చి యర్చన, లిచ్చె నుత్సవంబు పిచ్చలింప. 3
- వ. తదనంతరంబ నానాపురాణోత్తిహాసశ్రవణంబులను బంచమహావాద్యప్రథంచం
బులను సంగీతసాహిత్యసంగతనాట్య ప్రసంగంబులను బ్రతియామదీయభూన
ధూపదీపాదినైవేద్యమహోపచారంబులను దత్పరివారదేవతలకు నృపబృంహ
ణంబుగా సేమం బగునేమంబున నారాముండునుం బోలె నాయామినిం గడతీ
మఱునాడు కృతమంగళస్నానం దై ప్రత్యావనిత్యకృత్యంబులు నిర్వర్తించి
యప్పుడు మకరతోరణంబులునుం దెలిముత్తయంబుల తోరణంబులునుం గలు
వడంబులు, బలికూటంబులు మేలుకట్టునుం జీరగుండ్లును మృగనాభిలేపనంబు
ను, ముక్తాఫలరంగవల్లికలును నెల్లివిరియ నుల్లంబుల నుల్లసిల్లుపారులును
నానాదిగంతాగత విద్యజ్ఞన జ్యోతిషిక శాకునిక స్వరవేదులును వందిమాగధ
బృందంబులును బసిండి పల్లెఱంబుల మాణిక్యదీపంబులతో నిహళింపు చున్న
పుణ్యాంగనలును హిత రాజలోకబంధువర్గంబునుం దలకొన జయ జేవ వర్ధస్వ
సుఖిభవాది శుభసూచకశబ్దంబులును బహువిధవాద్యరవంబులును, నొక్కఁజే
దిక్కులుపిక్కుటిల్ల మిక్కుటంబుగా సుముహూర్తంబున సర్వతోముఖంబగు
మహాసింహాసనంబు డగ్గఱి ప్రదక్షిణంబుగాఁ దిరిగి చూచి తత్తద్వారంబుల
కడల నున్న బొమ్మలతలకడల నున్నపిన్నగద్దియలలో నెందేని నడుగిడి పెద్ద

గద్దయ యెక్కుట భావ్యం బని వారశూలరహితంబుగా నొక్కదిక్కున నిలిచి
సకలజనకలకలంబు నుడిపి మాహూరికసావధానశబ్దంబు లొలయ నివ్వదేవ
తలం దలంచి ప్రత్యక్షపాదాన్తుం డై పూర్ణమతికోచితనాదావసరంబు నెదురు
చూచుచుండ.

౪

—: మొదటిబొమ్మకథ :—

- క. ముచు గడియారంబునఁ గట్టినపెనుజేగంటరవము శేయనునెడ గ
క్కున భోజం డడుగెత్తినఁ, గని నిలునిలు మనుచు బొమ్మ కలకలఁ బలికెఁగి
- చ. పలికిన భోజం డడ్చుత మపారముగా మది నిండి పాఱఁగా
నిలిచి గతజ్ఞ తద్జ్ఞ ధరణీసుర మాగధవందిగాయకా
కలకల మెల్ల మాన్చి శుభకాలములో నిది యెక్కుఁ బూనఁగా
వల దన నేల యిందుల నివారణకారణ మేమి నాపుడు.
- మ. తనవాక్యంబులు తత్సభాజనుల కుత్సాహంబు నాశ్చర్యముల్
పెనఁగొల్పంగఁ బసిండిబొమ్మ నగి గంభీరంబుగాఁ బల్లె నో
జననాథా విను చంద్రగుప్తపుషపసంజాతుండు కంజాతమి
త్రనిభం డుజ్జయినీపురి బరఁగె నేతత్తర్త సత్తీర్తితో.
- వ. ఆయనఘనత యెట్టి దంటేని.
- క. సిద్ధులకు నసాధ్యము లగు, సిద్ధులు నెనిమిదియుఁ దనకు సిద్ధంబులుగా
నిద్ధరణిఁ జారుషమునఁ బ్రసిద్ధుం డగు సాహసాంకుఁ జెప్పు దరమే.
- శా. సంభూతాన్యవిడంబడంబరమిశఃసంభగన్వోర్వశీ
రంభానాట్యవిజృంభమాణమతివిస్రభాదిశుంభన్తనో
జంభారిప్రియసంభృతానకమహాసంభావనాసంభవా
స్తంభోదర్శుండు విక్రమాన్తుఁ డతఁ డేతన్నాత్మఁడే చూడఁగ.
- క. అతిశయవితరణగుణమున, సతనికి సరిరాక యెక్కువలవియె నీకుం
గ్రతువులు నూఱును జేయక, నితరుల కమరేంద్రపీఠ మెక్కుం దరమే.¹
- క. అనవుడు భోజండు విస్తయమును సిగ్గు నహంకృతియును ముప్పిరిగొన ని
ట్లనియె నొకయర్థివేడినఁ, దనియఁగ సహపాదలక్ష్యధన మే నిత్తు.
- క. నావితరణ మిది యల్పమె, నాపుడు నది నవ్వి తనగుణం బన్యులకుం
దా వినిపించుట కొఱతగ,దా వివరము తప్పి తీవు ధరణీనాథా !

౧౩

- క. ఇది మొదలు కొఱతె యయ్యెం, దుడి బుణ్యము హానిబొందె దొడ్డతనంబు
జెడరెం దనుఁ దాఁ జేర్చొను, టిది కష్టము తొంటిసీలి యెఱుంగవు చుష్టా. ౧౪
- ఉ. ఆయువు మౌత్ర మాషధము నర్థము దానము మాసభంగ మ
న్యాయము నర్థనాశము గృహవ్యసనంబును దాపురంబుగాఁ
జేయుట సీతీయుక్త మటుసేయక తా నయి దానధర్మముల్
చేయుమనంచుఁ జెప్పినను సీయని నవ్వరె ధర్మ మెంచరే. ౧౫
- క. ఈసమయమునకుఁ దగ నితి, హాసము గల దొకటి వినుము హరిదత్తకులో
ల్లాసకరుఁ డయోధ్యాపుర, నాసి సుదర్శనుఁ డనంగ పసుమతి నేలెఁ. ౧౬
- చ. అతఁడు సపాదలక్షవసుధామరపక్షికి భోజనంబు ను
వ్రతముగఁ బెట్టుచుం దివిజవర్గము మ్మిక్తిలిఁ దుష్టిఁ బొందఁగాఁ
గ్రతువులు పెక్కుసేయుచు జగన్నుతుఁ డై సరయాతటంబున
గతివయవాసరంబు లధికం బగునత్ర మొనర్చుచుండఁగఁ. ౧౭
- క. శారద వీణావాద్యవి, శారద తగురూప మైనచందము మెఱయఁ
శారదసీరదనిభుఁ డగు, నారదముని చేరవచ్చె¹ నరపతిఁ జూడఁ. ౧౮
- క. వచ్చినమునిఁ గనుఁగొని యిటు, విచ్చేయుండుచుమ్మై క్తివిభుఁడుచితార్థవ్యం
బిచ్చి కృతాంజలియై నే, సచ్చరితుఁడ నైతి మీ ప్రసాదము కలిమిఁ. ౧౯
- గీ. ఎచటినుండి యిటకు నే తెంచితిరి నన్ను, ధన్యుఁ జేయ నన్నుఁ దపసి వలికె
బరమధర్మశీల బ్రహ్మలోకమున నీ, దానధర్మవార్తఁ దడవ వింటి. ౨౦
- చ. విని నినుఁ జూడ వచ్చితి భువి గడుఁ బుణ్యుడ వంచు నన్న నో
మునివర శిష్యుఁగాఁ దలఁచి ముగ్ధునఁ బ్రైద వెంతవాడ నే
ననుచు విసీతుఁ డైనఁ గొనియాడి గుణాధ్యుడ వీవు సీయశం
బనఘచరిత్ర బ్రహ్మభవనాంతము ముట్టిన దింత చాలదే. ౨౧
- క. విశదమగు కీర్తివసనము, కృశరక్షక ! సప్తతాతుకృత మయ్యుఁ జతు,
ర్దశభవనంబులఁ గప్పెను, వశమే నినుఁ బొగడ శేషవాణీశులకుఁ. ౨౨
- వ. కావున నీ కసాధ్యంబు లే దె ట్లన్న. ౨౩
- క. ధాత్రీ శ పుణ్యనిర్మల, గాత్రులకును జగములో నగమ్యము గలదే
క్షుత్రియపుత్రుఁడు విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మత్వపదవి మేరల మీఁతెఁ. ౨౪
- క. స్వకులొచితధర్మముఁ దప్పక మరువారలకు వలయుపని దుర్బలమే
ప్రకటంబుగ ఋషివత్సులు, సికతాకలశముల జలము చేసపుగొనరే. ౨౫

ఘ. దీనికి దృష్టాంతంబుగ నీవుచు దీనం గుండఁ జేసి నీరు నించిన నిలుచు నని యిసుక
చేతి కిచ్చిన నృపాలుం ధందుకొని. ౨౬

క. అటు చేసినఁ జిత్రము ఘిక్తుటముగ నాదానధర్మగూనిధునిచే
ఘటితరస మైనసికతాఁఘటి యొప్పెను రసము ఘటికగట్టినభంగిఁ. ౨౭

క. కృతిఁ గుండలు నిలిచిన సత్త్వతిఁ గనుగొని నారదుండు దినమును నీవీ
గతిఁ బుణ్యక్షీరీ వెలయు, పు తపోనిష్ఠులను వెలసి పుణ్యవిచారా. ౨౮

వ. అని యుపదేశించి చనిన. ౨౯

గీ. ఇట సుదర్శనుండు నీమట్టికుండల, నిచ్చ వండిపెట్ట మెచ్చుగాదు
మంటఁ జేసి మొదలి వంటనే కటిగొన్న, దానఁ దొలుత వండఁ దగుట యెట్లు. ౩౦

మ. అని మృద్యాండము లెల్ల మాని సికతాయత్తంబు లౌ కుండలఁ
ఘనుఁ డాపాయసశాకసూపముల పాకం బెప్పుడుం జేయుచుం
దనియఁ బ్రాస్తాభాజనంబు లిడుచుం దానొక్కనాఁ డప్పదా
ర్థనికాయంబులు వండుచోటఁ జని తత్సామగ్ని వీక్షింపఁగాఁ. ౩౧

క. వెస లుడుకం గని నృపుఁ డుబ్బసమున నే నిట్టిఘనత వడసితి ననఁగా
నిసుమునఁ జేసినకుండలు, విసవిసలై విరిసెఁ బుణ్యవిపరీతగతిఁ. ౩౨

క. ఉలికి యతం డప్పడు మదిఁ, గలఁగుచు నిటఁ గల్గమంబు గలసెనౌ తగు వి
పులయెన్నిక గూడదౌ హూతలు మంత్రముఁ దప్పిరొక్కా ధర గదలెనొకౌ

మ. అని యుత్సాహవిహీనుఁ డౌచు నతిచింతాక్రాంతుఁ డై యుండఁగాఁ
దనయిచ్చ న్నుని తొంటిచాడ్చున వియద్యాగంబు శోభిల్ల వ
చ్చినఁ బూజించి మునీంద్ర నామహిమకుం జేటయ్యెఁ బో నీవు చె
ప్పినమర్యాదయు నెట్లు దప్పె ననినం బృథ్వీశు బోధించుచుఁ. ౩౪

క. మర్యాదఁ దప్పెఁ జిత్రవి, పర్యాసాహంకృతులను బార్థివ “గర్వా
త్తార్యం విసశ్యతి” యనుచు, నార్యులు మునుచెప్పసీతి యదితప్పగునే. ౩౫

క. పర్వతపథమున రథమును, బర్వస్త్రీసంగమమున బ్రాహ్మ్య వ్రతముఁ
గర్వమున ధర్మకార్యము, నుక్వీభాగమున నావయు న్నుడవ దనా. ౩౬

1. ఉ. అగతిఁ గుండ నిల్పిన ధరాధిపుఁ గన్గొని నారదుండు నీ
పీగతిఁ బుణ్యక్షీరీ వెలయుచుచు నిచ్చలుఁ దీర్పు సత్ర ము
ద్వేగములేక చేయు మని తెల్పి వియదగతి నేగి సంతలోఁ
ద్యాగము భోగముం దగుసుదర్శనుఁ డచ్చటఁ దాను మెచ్చుచుఁ.

గీ. క్రొత్తకడర దెచ్చుకొని వండి మఱి దాని, మీఁద వండిపెట్ట మెచ్చు గాదు
మంటఁ జేసి మొదలి వంటనే కటిగొన్న, దానఁ దొలుతవండఁ దగుట యెట్లు.

- క. ఇంతమహిమ వడసితి నని, సంతసమున నీవు రాజసము గైకొన్నా
సంతతముఁ జేయు సుకృతా, బితయు నిట్టికె నింక నే మరవచ్చు. 32
- ఉ. నావుడు భూవసుడు మునినాయక నే నపరాధి నైతి నేఁ
డావిధ మేక్రియం గలుగు నానతి యి మ్మని మ్రొక్కినంత నా
దేవమునీండుఁ డి ట్లనియె ధీరుడ వై మది నుబ్బు లేక భూ
దేవసపాదలక్షఁ బరితృప్తి యొనర్చుము భుక్తిముక్తుల. 3౮
- క. బహుదినములు జరవఁగఁ ద, స్తహిమయుఁ జేహూరు నింక మనమున గర్వా
గ్రహము వల దనుచు శుభ మొ, దుహితాబుగఁ జెప్పి నారదుడు సనినంత.
- క. తాఁకిన మఱి వంగినక్రియ, నాఁకొని వడివడుకొన్న యనువున నృపుఁడు
దేవువనెఱిఁగితిట్లవ్రత, మాకొలది నె నిత్యసత్ర¹ మచ్చట జరిపె. ౪౦
- ఉ. కావున నేన దాత నని గర్వము గైకొని ఛల్లి నీ వన
ద్యావుడ వైతి దానమును బౌరుషముం బరు తెన్నకుండఁగాఁ
దా వినిపించెనేనియు నతండుఁ దృణాబురు నొక్కయె త్రగుఁ
త్సావర గంజిలో మెతుకు గల్గినఁ గ్రొవ్వుట నీమహత్త్వముల్. ౪౧
- గీ. అరుకు ఘోరుడు భోజుఁడును మరంబున స్తుక్తి, బమ్మరిల్లి పసిఁడిబొమ్మ! నాదు
దానమల్పు మన్న దానవు మీరాజు, దానమొత చెప్పు దాన నిలుతు². ౪౨
- వ. అనిన సాలభంజిక యి ట్లనియె నతం డిట్టి మహావదాన్యుడు. ౪3
- క. పొడగన్నంతనె వేయుచు, నొడివినఁ బదివేలు నగిన నూత్వేలు మనం
బొడఁబడి మెచ్చినఁ గోటియు, నడిగెడువారలకు నిచ్చు హాటకమయముల్.
- మ. అది యెట్లన్న నతండు క్షీరి దిశలఁ వ్యాపింప భూమండలం
బుదధు లేర్కగ నేలుచుండి యొకనాఁ డుర్విశులు స్థాత్రులు
సుదతీరత్నములు రసజ్ఞులుఁ గవిస్తామంబులు గొల్వ న
త్యుదయశ్రీఁ గొలుపిచ్చి యుండఁగఁ గపిండుం డొక్కఁ డేతేచుచు. ౪౪
- సీ. దందశూకాధిపాద్దండభుజాదండభూరివిశ్వంభరాభారధుర్య
జుభారిపరిక్షిరాంభోజనీమి త్ర³ సూరిసమాహియదాణరాయ

1 మాకొలది నె నిత్యసత్ర మచ్చట—చిన్న యనూరి గారి పాతము. మాకలసత్రంబుభంగినచచ్చట—
ఇతరప్రతులలో—2 దాన మెంత నీవు దానిఁదెలుపు. చి. సూరిగారు. దానమెంత నేర్చు—3. ఈప
ద్యములోని ప్రకృతభేదములు తెలియజచ్చుటలేదు. పద్యములోని తపాస్వస్థులు తెలియలేదు. ఎవ్వ
రియొద్దనైనఁ బ్రతియున్న హో దిద్దినవరించి మాకుఁబంపఁ బండితులం గోరెదము. 4. యంభోర్ముణిమిత్ర.

అక్లిణహృదయ దండొక్తకేళః క్షేలిపతివఃకణివళఃపక్తడక్

అంక క్షరి క్ష మహాలదసాందన లవలవపుహిత తులఃకధీర

ధీరసంపదస్తు దేవబంధకహిమ¹, దశకసార్కు మోరిదర్శనిచక్షు

న్యనుచు నాల్గుభాషలను రాజు దీవించి, నయనసంజ్ఞ నాననమున నుండిరె

రాజేంద్ర యాత్రరములవేరిటివాడ నాద్యత్రరము మాన నశ్వవేది

రెండత్రరములఁ బరిత్యజించిన నాట్యకర్త మఱా డుడిపిన గతవిదుండ

నాలుగు నుడిగింపఁ జాలనేర్పరి నైదు విడిచిన బుధుడ నీవిధము గాక

సర్వాత్రరంబులుఁ జదివించూచిన బుద్ధి బలముగాఁగల యట్టి ప్రాధుఁ డనఁగ

నేటిబీటకాయనీతి గాకుండుంగ, నిన్నివిద్యలందు నెన్నఁబడ

సార్థనాముఁ డైనయర్థిగా నెఱుఁగుము, విబుధపంకజార్చ విక్రమార్చ. ౪౭

గీ. అనినఁ గ్రమ్మటఁ జదివించి యల్లనవ్వి, ధరణిలోనీవు “చతురంగతద్వజ్జ”సంజ్ఞఁ
బరఁగినాడవయనుఁడుభూపాలుఁబొగడి, యెలమిఁజతురంగతద్వజ్జకవీశ్వరుండు.

క. ఇది తగుఁ దగ దనక కళా, విమలకు సీసమ్ముఖమున విద్యలయెఱుకం

బొడపెట్టుట హనుమంతుని, యెదుర వేసం గుప్పిగంతు లెగయుటచుష్టి.²

ఉ. అంబుజమిత్రతేజ భవదగ్రకరప్రస్ఫుతంబు లైన చా

నాంబువులందుఁ బుట్టె భవనాంతము నిడుచుఁ గీరిపుండరీ

కంబు ప్రతాపసూర్యుండు వికాస మొనర్పఁగ నాకసంబు భృం

గంబుగ లోనఁ బూని యధికం బగువాసన నొప్పు నెప్పుడున్.

గీ०

క. అని చెప్పినపద్యములోఁ, దనకీర్తివ్యాప్తియు³ బ్రతాపస్ఫురణం

బును గని భాండాగారికుఁ, గనుసన్నం బిలిచి మెచ్చుగా నాతనికిన్.

గీ०

క. ధనమిప్పించె విలోకన, మునకుం బలుకునకు హసితమునకుఁ గవికి వే

యును బదివేలును లక్షం, బును గోటియుఁ బసిండిటంకములు చొప్పులుగాన్.

క. ఘనుండు కవి వీడుకొని యొ, య్యనభాండాగారిఁ బిలిచి యర్థి ననుం జూ

చినఁ బలికించిన నవ్విం, చిన మెచ్చించినను నిట్ల చెప్పుక యిమ్మా.⁴

గీ३

చ. అని సెలవిచ్చినన్ ధనగృహస్థితఁ డౌ తనలెంక యిట్టిచొ

ప్పున నొసఁగంగ యాచకులు భూజనకల్పమహిజ మంచు నిం

పునఁ బొగడంగ చానగుణభూషణుఁ డంచు నవంతి నాయకుం

డనుదినమున్ యశంబు దితలం దలర న్నహి యేలె నెంతయున్.

గీ४

1. దేవబంధకహోదు 2. గుప్పిగంతులేయుటచుష్టి. 3. దనకీర్తియువ్యాప్తియు. 4. చినఁ
బలికించినమెచ్చి చిన నిట్లని నీవు నాకుఁ జెప్పుకయిమ్మా.

క. అదికారణముగ నతనికి, సదృశం బగుగుణము నీకుఁ జాలదు భువిలోఁ
బాదలనిపెద్దఱికంబులు, పొదపెట్టక¹ మగిడి పొమ్ము భోజనృపాలా. ౧౫౧

వ. అనుడు ననంతరంబ. ౧౫౨

శా. లగ్నం బీక్రియ విష్ణు మొందిన నిరాలాపంబుగా విస్తయో
ద్విగ్నస్వాంతనృపాలపౌరహితవందిత్రాత మీక్షింపఁగా
భగ్నోత్సాహమనోరథుం డగుచు భూపాలుండు లజ్జాభరా
భుగ్నాస్యాంబుజఁ డాచు నింటి కరిగెం బుణ్యం బగణ్యంబుగఁ. ౧౫౩

వ. అంతఁ గొంతకాలంబున. ౧౫౪

—♦ రెండవబాష్పకథ ♦—

క. మొలఁ బులితోలుచు మేనం, బలుచని వెలిపూత యటుతఁ బాములచేరుం
దల మిన్నేఱుచు జడలను, జలివెలుఁగుం గలుగు మేటిజంగముఁ గొలుతుఁ.

సీ. అనుచుఁ గడంతో నాభోజతిలకుండు దివ్యాసనంబెక్కుఁ దివిరి మఱియు
ఫలకుసుమాదిశుభద్రవ్యములు గూర్చి సర్వపూజలుఁ దొంటిజాడఁ జేసి
కవిరాజభూసుర గాయకపాఠక స్తరకులును దనకీర్తి పొగడఁ
బసిడిగిన్నియలు చేపట్టి పుణ్యస్త్రీలు శిరమున మాక్తికశేష లిడఁగ
ఖడ్గహస్తం డగుచుఁ గదలి నృపాసనప్రాంతభూమి చేరె గ్రహబలంబు
గలుగువేళఁ బూర్ణఘటికాంతనాదంబు, చెవుల సోకినంత శీఘ్రగతిని. ౧౬౦

క. శింజాయిితమంజీర, వ్యంజితసీలాంశుభృంగ మగు పదకంజం
బంజక యిడఁగా వేళాభంజని² యై యచట సాలభంజక పలికెఁ. ౧౬౧

క. ఓహూ భూవర వలవని, హాహూలివి³ యేల విక్రమార్హునిసరిగా
సాహసమును గంభీరోత్సాహంబును లేక యెక్కు దరమే నీకుఁ. ౧౬౨

గీ. అనుడు నిలిచి భోజఁ డాత్తగుణంబులు, చెప్పఁ జూచి మొదలితప్పుఁ దలఁచి
మాని నాటిబొమ్మపూనిక నీవును, దప్పకుండఁ జెప్ప తగ్గుణములు. ౧౬౩

క. అనవుడు నది యిట్లును నీ,గొనములు గలనృపులఁ బేరుకొని చెప్పం జూ
చిన జగమున నుజ్జయిసి, మనుజేంద్రుఁడుగాక యితరమనుజుఁడు గలఁడే.

క. శుభలక్షణుండు వదాన్యుం, డభయుం డిఁక గలుగ నేర్పునయ్య “నభూతో
నభవిష్యతి” యనుపలు కా,ప్రభునకు సంచెప్పుచోటఁ బలుకఁగవచ్చుఁ.

శా. ధారానాథ యనాథసస్యములకుఁ ధారాజధారాధరా

కారుం డై కరుణామృతంబు గురియంగాఁ బ్రాజ్యసామ్రాజ్యల

1. పొదపెట్టక-కర. 2. భంజక-చిన్నయనూరి. 3. వలదుకుమాహూలివి, యాహూలివి-చిన్నయనూరి,

త్వీరూఢిం జగ మెల్ల నులసిలగా శ్రీవిక్రమార్తాఖ్యుఁ డు
రీరారామారమణుడు క్షీరిఁ బరఁగెన్ వీరుం డుదారుం డనన్.

౬౬

మ త్తకోకిల. అమ్మహీశుండు నాఁడునాటికి నాత్తభూముల నన్యదే
శమ్ములందుల వార్తలం బరిచారకు ల్వినిపింపఁగా
నిమ్ముతోడ నవంతిపట్టణ మేలుచుండఁగ దూరదే
శమ్మువార్త లెఱుంగఁబోయినచారు లిద్దఱు వచ్చినన్.

౬౭

ఉ. అచ్చటివార్త లెల్లఁ దెలియ న్విని వారల నాదరించి మీ
రిచ్చటి కేగుదెంచునెడ నీవడుమన్ గిరులందుఁ గానలం
దచ్చెరు వేమి గంటి రని యానతి యిచ్చిన నందులోన న
య్యిచ్చ యెఱింగి యొక్కఁడు నరేంద్రున కి ట్లనియె నివసీతుఁడై.

౬౮

సీ. చిత్రకూటాద్రిపైఁ జిత్రంబు గనుఁగొంటి నచటి బిల్వద్రుమప్రచుర మైన
పుష్పాతపోవనంబున రత్న కాంచనమయ మైన దేవతాలయము గలదు
లోకైకవంద్య ముదాకినీజలధార తోరమై ముండటఁ దొరఁగుచుండు
నానీరు శుద్ధపై నమృతంబుననఁ బోలుఁ బాపిపైఁ గాటుకభంగిఁ దోచు¹
దానిపొంత నొకఁడు మానియె జపముతోఁ, బాయకుండ వేల్చి నేయుచుండు
నతని కెన్నియొండు లరిగెనో యొలికిన, పెలూమధుఖి హిమనగోన్నతంబు.

మ. అనివోద్యంబుగఁ జెప్పిన న్విని తదీయాలోకనోత్సాహియై
మనుజేంద్రుండును దిగ్గనం గదలి రమ్మా చూత మామాని పా²
వనతీర్థం బని వానిఁ దోడుకొని భాస్వతడసాహాయ్యుఁ డై
చనియె గ్రూరమృగప్రచారతరువిస్తారంబులం దూఱుచున్.

౭౦

శ. ఇట్టి దుర్గమమార్గంబునం జనుదెంచుచు నొక్కయెడ.

౭౧

ఉ. భారమణుండు గాంచె నతిభూరిపయోధరఝూట మాత్మవి
స్తారపురఃప్రకూఢపటుశాఖిమహాపటజూట మంచితో³
ర్వీరుహసంభృతైకమునివీరకృతోటజవాటము న్నునా
సీరమణిప్రభాపటలచిత్రితకూటముఁ జిత్రితకూటమున్.

౭౨

సీ. అందులతీగె లింద్రాంగణాగములతోఁ జెలిమిసేయుచు మిన్నుగలయద్రబాతు
నందుల స్తూతులు నందనవనకల్పతరువులతోఁ గూడి పెరుగుచుండు

1. శుద్ధున కమృతమై పాలుపారుఁ బాపికిఁగాటుకభంగిఁదోచు-అనీరు పుణ్యుల కమృతంబువలెనుం
డు-చిన్నయనూరి. 2. చూత మాదివ్యపావన రి. చిత్రవనాటము.

నందుల క్రొవ్విరు లన్న దమ్ములమాడ్కిఁ జుక్లవాసన కీ క్తసేయు
నందుల నెలయేఱు లాకాశగంగతో నటనలు సలుపుచు నాడుచుండు
నందుల మెలఁగు కరు లై రావతముఁదాముఁ, గదుపుగట్టిమేసి మదము గురియు
నందుఁ గలుగు మాను లాసప్తముచులతో, నిత్యసత్యగోష్ఠి నిలుతు రచట.

ఉ. అందుల నొక్కనో జలకమాడుచునుండఁగఁ దొల్లి మేదిన్
నందనవక్త్రప్రేణినయస్సనకాంతులు జాతిరూపులై
యిం దుదయించె నాఁగ నుతికెక్కుచుఁ బెక్కుదినంబు లంబుజే¹
దిందిరమీనచక్రములు దేలుచునుండు సరోవరంబులన్. ౭౪

క. వివిధద్వాదశరాసులు, దవిలి తిరిగి పాళ్ల సంపదలు చేకుఱుమి
న్నవరత్న రాసులకునై, నవగ్రహంబులుం దదంగణంబులఁ బొలయున్. ౭౫

క. వింతలుగా నగ్గరిపొడ, వింతొ తని చెప్ప నలవి యే వెన్నెలఁ ద
త్ప్రాంతంబునఁ గరఁగినశశి, కాంతంబులు చంద్రుకందు గడుగుచునుండున్.

సీ. శిరమున విమలపుష్కరవతి యగుమాల్యవతి రత్నమాలికావతి యనంగ
మృగపాదఘట్టన మృదులమాజేగుఱుధూళి శేఖరితసిందూర మనఁగఁ
బ్రబలసమీరణోత్పత్తితంబు లైన పుష్పంబులు కరశీకరంబు లనఁగ
సర్వతోముఖసముచ్చాలనవారి²నిర్ధర్ములు మదజలస్రావ మనఁగఁ
దన్నుఁ జేరినమేఘముల్ మన్ననంగ³, సాలతరువులు బర్హద్వజము లనంగ
నేచిసిరాజ్యవట్టగ జేంద్రులీ⁴, నిలిచిపాలుచునయ్యచలంబునృపతియైకై.⁵

శా. లంకేశారిపదాంకితంబులు ర్పురాలంకారకూలంకషల్
పంకేజాకరసంకులాంతరములం బ్రవ్యక్త దివ్యాంగనా
సంకేతంబులు మీనకేతనధన్వంతరకారశంకావహా
ర్పుంకారాళికులంబులుం గల మహాశైలస్థులుల్ చూచుచున్. ౭౬

క. ధారాధరమార్గాగత, ధారాళం బగుచు ధరణిధరమధ్యకృతా
ధారం బై ధరఁ బరఁగిన, ధారాతీర్థంబు గనియె ధారాధీశా. ౭౭

ప. కనిన నితని మనఃప్రసాదంబు దట్టం బై నిలిచె. ౮౦

క. దుర్మార్గునకైన మహాధర్మస్థలి నాత్మశుద్ధి దలకొను ననఁగా
ధర్మంబుల కాకరమా, నిర్మలునకుఁ జిత్తశుద్ధి నిలుచుట యరుదే. ౮౧

1. నుతికెక్కుదినంబులయందు నంబుజేం 2. చ్చాలనలోలి 3. పన్ననంగ. 4. ఉజ్జయినిరాజు పట్ట
గజేంద్రులీల-ఈపాఠము యాతిచెడినది. 5. ఇక్కడ ప. "అచటఁ దెరువుజూపుచు మావంతు క్రియా
పాదంబు చూపమన్న గానతంబు చని చని" అని యొకదానిలోగలదు.

భుజంగప్రయాతము. అతం దంత సుస్నాతుఁ డై రత్న హేమాం

చితం బై సునర్ణాద్రి చెల్వొంది దేవా
న్వితం బైన హర్ష్యంబు వే సాచ్చి యాదే
వతం గాంచి పూజించి వచ్చె న్నతుం డై.

౮౨

గీ. అచటిహోమశాల కరిగి మానంబునఁ, దపము కలిమిదోఁప జపముతోడ¹.

మధురయతములైన మారేడుఁబండుల, వేల్చి సేయుచున్న విప్రుఁ జూచి.

గీ. అన్నపుష్పఫలజలాక్షతాదులు చేత, నున్న వాఁడును² జపహోమములను
జేయువాఁడుఁ బ్రణతిసేయఁదగరుగాన,³ మనుజువిభుఁడు మ్రొక్కుమానివలికె.

క. ఓవిప్రోత్తమ సవనం,⁴ బీవెరపున జరుగ నెన్ని యేడులు చనియె

న్నావుడు నుబ్బస పుచ్చుచు, నావిధిచేతలకు నేమి యనఁగల దధిపా. ౮౩

ఉ. ఇచ్చట నేండు నూలు సనియె⁵ జగదంబిక నాయవస్థకు

నైచ్చదు కూడు మాని రవి మీఁదఁ దపింపఁగ వేల్చి సేసి ము

చ్చిచ్చున వెచ్చుచుండి తెగఁ జక్కితి నన్నఁ; గృహనువృత్తిఁ దా

నచ్చటివాని లేపి విహితాసనుడై నృపుఁ డాత్మనిష్ఠతో⁶.

౮౬

క. వ్యాలోలకరాళకజి, హ్వలం బగు సప్తజిహ్వసదనంబున భూ

పాలుఁడు మధుమిశ్రిత మగు, మూలారఫలంబు వేల్చె ముత్రముకొలఁదిక.

వ. అట్లు హోమాంబు గావించిన నయ్యము నెమ్మనంబున నమ్మిక పొడమి పొడ

సూపకున్నం గడచూపునం గెంపుగమర మదిం బదరి దొరకొన్నకర్జం బుజ్జ

గించుట యిజ్జగంబున నొజ్జల లజ్జ లుడుపు రజ్జలనుచు నుజ్జయినిజేడు మారే

డుఁబండు మాని తన మెడం జూచి.

౮౮

గీ. పలుకుఁదేనియ గలతలపండువేల్వఁ, దలఁచి తలచిక్తు చక్తమిఁదటికి⁷ జెరివి

యెడమ కేలఁదెమల్చుచునడిద మెత్తి, మెఱుంగుమిడుఁగులు లెగయగామెడకుఁబూనె.

వ. ఇట్లు పూని యంకించిన.

౯౦

క. ఓహూ నృప నీధర్మో, తానహములకు మెచ్చితిని నిజం బిది యిఁక నీ

సాహసము విడుపు మని త, ద్బాహ్నిక్షంబు వట్టెఁ బరమేశ్వరియక.

౯౧

క. పట్టి నిలుచుండి నృప నీ, కెట్టిహితం బైన వేడు మిచ్చెద నని చే

పట్టిన మ్రొక్కి మహీవరుఁ, డి ట్టనియెం దల్లి మెచ్చి తెట్టులు నన్నుక.

౯౨

1. ఘనతపోవిభూతికలిమి మెఱసి 2. నున్నతనిని 3. జేయునతనికి 4. తి చేయఁదగదుగాన

4. హవనఁబెరపున..... నావుడుమబుసగొట్టుచు-చిన్నయనూరి, 5. చెక్కుమిఁదటికి

- మ. ఇతఁడు న్నానము సంధ్యయున్ జపము ని త్లేకాలముం జేయఁగా
శతవర్షంబులు పోయె నీద్విజుని మెచ్చుం జెలదో మెచ్చుసం
గతి గాదో గుణ మానతి వునిన నోత్కృష్టపాల యీహస్తర
వ్రతము ల్గలియుఁ జూచలంబు మతి భావం బల్ప మెప్పట్టునఁ. ౯౩
- గీ. మేరుశైలధీర మేరులంఘితమున, నాఁగు నీవ్రతంబు నగణితంబు¹
చంచలాత్మకృతము సంకల్పరహితంబు, నైన జపము లెల్ల హానిఁ బొందు. ౯౪
- క. దేవర భువిఁ గాష్ఠంబున, గ్రామాబువఁ గౌంచనమునఁ గలుగఁడు శుచియతా
భావమునఁ గలుగ నేర్పును, భావజ్ఞ భావశుద్ధి పరమార్థ మునఁ. ౯౫
- క. డెందంబున సందేహము, నొందక ప్రహరతుండ్రీ నొడఁబఱిచెడుచో²
నిందుఁ గలఁ డనినఁ గంబము, ను నుదయింపఁడె విష్ణుఁ డనురులు బెదరఁ.
- క. దేవద్విజమగ్రత్రోషధ, దై వజ్ఞాచార్యతీర్థధ్వముల యెడఁ
భావన యేవిధమున నో, నామెరవున నచటి సిద్ధి యగునిదగతిఁ. ౯౬
- గీ. భావ మసిరంబు గావున వీనిన, తంబులెల్ల నిష్ఫలంబు లయ్యె
నీవు నిష్ఠ నిట్లు గావించితివి గాన, గడియలోన మెచ్చు గలిగె నీకు. ౯౭
- క. ధన్యుడ వనవుడు విని స, త్తన్యాదానమును దేవతావరమును రా
జన్యవరాజ్ఞయుఁ దిరుగుట, యన్యాయము గానఁ దిరుగ కంబిక వినుమా. ౯౮
- ఉ. ఇష్టములెల్ల నాకుఁ దగ నిచ్చెద నంటివి సర్వమున్ వ్రత
భ్రష్టుఁడు నాక వీనికిఁ గృపామతి నిన్నని మ్రొచ్చిసంత సు
తుష్టి వహించి దేవత చతుశ్శతవత్సరభోగ్యమైన యు
త్తృష్టమహీపతిత్వమును దివ్యపదంబును నిచ్చె వానికిఁ. ౧౦౦
- క. వానికి ని ట్లిచ్చి ధరి, త్రీనాయకుఁ బరిణమించి దేవియు నంత
ధానమునొందె విప్రుఁడు, నానృపు వెఱఁగంది పొగడి యరిగె నిజేచ్ఛఁ.
- శా. తత్సేవాఫలదర్శనంబున మహత్ప్రసాద విశ్రాంతిగా⁴
నుతానందంబును సాహసంబును బ్రతాపోదారభావంబు నో⁵
త్యుత్సేకంబును భూషణాకృతులతో నొప్పారఁగా భూకతీ
వాత్సల్యంబున వచ్చె విక్రమయశోవర్ధిష్ఠుఁ డుజ్జేనికిఁ. ౧౦౨
- వ. కావున నీ కిట్టి గుణంబులు సమకూరకునికి నెక్కుజనదు పొమ్మనిన విని భోజం

1. మేరుస మానసా, ఘనతపంబులొనగణితమైన, 2. పరతత్త్వ మనఁ. 3. నీదుక్తియఁ.

4. దదన్యశ్రాంతిగాఁ జి త్తమంశుతాన. 5. గర్వోత్సేకంబున

డును మనంబున నతనిం గొనియాడుచు నుద్విగ్నితలగ్నుండై¹ సిగ్గుపడుచుఁ
బూర్వద్వారగమనంబు మాని యపరద్వారగమనోత్సుకుం డగుచు నాటి
కద్దివ్యాసనం బెక్తరాకుండుట తెల్లంబుగా మొగంబు తెల్లంబడఁ దిరిగి చని మఱి
యొక్కనాఁడు. ౧౦౩

—♦ మూడవబొమ్మకథ ♦—

- క. ఉల్లోలమగ్ధసాగర, కల్లోలకర్తాగ్రమండకంపితఫణభృ
ద్వల్లభమణిమయడోలా, వేల్లనసుఖలోలుఁ డైన వేల్పుం దలఁతుఁ. ౧౦౪
- క. అని నియమంబున హితశా, కునికస్వరశాస్త్రవేదకోవిదయుతుఁ డై
యను వగుదినమున సింహా, సన మెక్కడలంచి భోజజనపతి చేరెఁ. ౧౦౫
- క. చేరిన నచ్చటిపుత్రిక, యారాజుం బలికె వాసవాసన మెక్తం
గోరుట జగ మెఱుంగ మహా, దార్శన్యండు క్రతువుసేయఁ దలఁచుటచుమ్మా.
- ఉ. ఆర్యులఁ గూర్చి నేడు శుభమైన ముహూర్తము చూచి వట్టిగాం
భీర్యము దోఁపఁగాఁ దగని పెద్దఱికం బిది యేల సన్నపుం
గార్యమె విక్రమార్తనృపుగద్దియయెక్కుట వానిఁబోల నౌ
దార్యము నీకుఁ గల్గినఁ బదం బిడు మోజగ భోజభూవరా. ౧౦౬
- వ. అనుడు విస్మయమానమానసుం డై మానవేంద్రుం డాసింహాసనయానంబు
మాని యనుమానించి మీనరపతివితరణంబు లేతెఱుం గెఱింగింపు మనిన నది
యిట్లనియె. ౧౦౭
- సీ. బలమున నిజమునఁ బ్రాణరక్షణమున భీము భీమగ్రజు భీమగురునిఁ
జెలుపున సొకల్పసిద్ధిఁ దేజంబునఁ బద్మారిఁ బద్మజుఁ బద్మమిత్రు
శివభక్తిఁ గీర్తి విశిష్టదానంబున బాణు బాణారాతి బాణజనకు
నైశ్వర్యమున రతి నఖిలోత్పవస్సూర్తి² గామసంహరుఁ గాముఁ గామసఖుని
నట్టభోగముల రణాటోపమున బుద్ధి, నిద్రు నిద్రతనయు నిద్రమృత్రిఁ
క్రేణిసేయు ననుచు జాణలువొగడంగ, నవని యేలె విక్రమార్తవిభుఁడు. ౧౦౮
- క. సాహసము జయము బల ము, తాహంబుఁ బరాక్రమంబు ధైర్యముఁ గలని
ర్తోహకుని దొరయునెడ సుందేహించుచునుండు నాదిదేవుం డైనఁ. ౧౦౯
- క. నరుండు మగతనము నేర్పునఁ, బరఁగించెడుచోటఁ దోడుపడుదురు సురలుఁ
ధర గొలికునకుఁ దోడ్పడ, గరుడఁడు జక్రంబు హరియుఁ గలిగినభంగిఁ. ౧౧౦

1. విఘ్నతాలంఘితకాలజ్ఞుండై 2. నఖిలలోకస్సూర్తి.

- క. అనవుడు భోజుడు గొళికుఁ, డనువానికి నెచట విష్ణుఁ డాయుధమును వా
హనమును దోడ్పడియెనునే, వినవలతుంజెప్పు మనిన వెస నిట్లనియె. ౧౧౨
- గీ. తుంగసాధశృంగసంగతాంబర మాచుఁ, బూర్వభూమి నొక్కపురవరంబు
భజనకైక్కిమున్ను నిజమైనపేరిట, వెలసెఁ భువిఁ బ్రతాపవిషయ మనఁగ. ౧౧౩
- వ. అట్టిపురంబున. ౧౧౪
- క. సేనానికి నెన యనఁ బర, సేనాధంజకుండు గలిగె షీతిపతి విష్వ
క్సేనారాధకుండు బృహ, త్సేనాఖ్యుండు బల్లి భీమసేనుండు వోలె. ౧౧౫
- వ. ఆన, రేండునకు నానందిని యచుసుందరియారు నయనానందంబుగా నొక్కంత
దన యుదయించె. ౧౧౬
- క. ఆరాజతనూభవ క, న్యారత్నము మరుని మోహనాస్త్రముక్రియ నా
కారంబున నొప్పుచు ధర, లో రూఢికి నెక్కు నది సులోచన యనఁగ. ౧౧౭
- క. భూవలయంబున నుపమా, జీవన మగు వస్తు వేర్చి చెప్పెద మనఁగా
నావెలది యవయవములకు, నేవియు సరిగాక యునికి నేమనవచ్చు. ౧౧౮
- శీ. మృదుపల్లవంబులు మురురకయుండినఁ బదసరోజములసంపదలఁ బోలుఁ
గణికరంబులమేనఁ గర్తృభావంబు లేకయుండిన నూరులీలఁ బోలుఁ
జక్రవాకంబులు సడినన్న రేయెల్లఁ బాయకుండినఁ జనుదోయిఁ బోలుఁ
జుక్తలతేఁడు దా స్రుక్తక పొంగక కందకుండ్లిన ముఖకళలఁ బోలుఁ
జంచరీక చయము సంచలింపక కూడి, నిలిచెనేని కురుల చెలువుదాల్చుఁ
బువ్వదీఁగె మొదలిమవ్వంబు దప్పక, ననిచెనేని మేనియనువుఁబడయు. ౧౧౯
- మ. తనలావణ్య మగణ్యదర్పచయమై తారుణ్యపూర్ణంబుగా
ననవద్యమృతితోడ నాస్పృహతిక న్యారత్న మేరాజనం
దనుల నైచ్చక మీఁది మేడకడ గంధర్వాంగనావిభ్రమం
బున నుండెన్ మృదువస్త్రగంధసుమనోభూషాదిభోగంబులన్. ౧౨౦
- శీ. తరుణి యీక్రియ మేడఁ దరలకుండుటయును దెలిసి గొళికుఁ డనుధీరవిటుండు
చాయలయుక్తనఁ జక్రంబు గావించి కాష్ఠయంత్రంబున గరుడిఁ జేసి
తావిష్ణుఁడై మస్తభప్రథనమునకు మెఱపుగాఁ గస్తూరి మిగుల నలది
పసపువన్నియ పట్టుపసనంబు గావించి తిరునామ మొప్పుగాఁ దీర్చి కడఁక
నెక్కి కీలున వాహన మెగయఁజేసి, పవనపథమునఁ జనుదెంచి బాలమ్రోల
నిలిచి నేనిదె కృష్ణుడ నిన్నుఁ గూర్చి, వచ్చితిని నన్ను వరియింపు లచ్చికరణి.

- చ. అనవుడు బాల విస్తయము హర్షము లజ్జయు నగ్రలింప నా
తని నట నుంచి యేగి తనతండ్రికి నట్టి తెఱం గెఱుంగఁ జె
ప్పిన నతడు న్రయంబున నభీష్టము నేఁ డొనఁగూడఁబోలు నీ
కని చనుదెంచి యచ్చట గవాక్షముఖంబునఁ జూచి యుబ్బుచున్. ౧౨౨
- క. చల్లనికొండకు గిరిజా, వల్లభుఁ డల్లుఁ డగునట్టి నపునఁ దల్లీ
నల్లనిదేవర నీచే, నల్లుఁ డనఁగఁ గలిగె నేఁ గృతార్థుడనైతిన్. ౧౨౩
- క. అమ్మా తడయక కైకొను, పొమ్మా యని యనుప నేగి పొలఁతుక యచటన్
నెమ్మి దభుకొత్తఁగాఁ దన, నెమ్మన మలరంగ నాతని న్వరియించెన్. ౧౨౪
- ఉ. గౌళికుఁ డయ్యెడ న్నది వికాసము హాసముఁ గూడియాడఁగా
బాలిక నంతనంత మృదుభాషణభూషణ తోషణంబులం
కేలికిఁ జేర్చి లజ్జ కడకీ లెడలించుచు బుజ్జగించి పాం
చాలుని పోలిక న్సురతసౌఖ్యము తీపులు చూపె నేర్పునన్. ౧౨౫
- ఉ. అజ్జలజాక్షియున్ హృదయమందునఁబుట్టినవానిపోరుచే
బుజ్జవ మిచ్చుకోలు గొనుపొందునఁ గూడిన నింపుగై కొనున్
సెజ్జకుఁ దాన చేరు రతిచేష్ట లెఱుంగఁగడంగు చెయ్యులన్
లజ్జయొకింత చేడ్పడఁ జెలంగుఁ బెనంగు ననంగకేలిన్మె. ౧౨౬
- క. ఇటు నానాటికి నొయ్యనఁ, గుటిలాలక యులుకు దీర్పుకొనుచుం దనకొఁ
గిల నాదటఁ జెలంగఁగ న, వ్విటుడు సుచురతుల గారవించుచుఁ దివుటన్.
- సీ. అంగుష్ఠ మడుగు గుల్ఫాంతంబుఁ జిటుదొడ జఘనంబు నాభి వక్షంబుఁ గుచము
భుజమూలములుగళంబును జెక్కు మోవియునయనముల్ను దురుముందలయననఁగఁ
గలుగుచోటులఁ జంద్రకళలఁబెంపునఁ జెక్కు నారోహణావరోహణము లెఱిగి
బీజమంత్రాక్షతవ్యాజపౌద్భాషల¹ హృదయాదిమర్తంబులె క్కఁజేయు
సుఖముఖాంకనఖరచుంబనభూషణగ్రహణతాడనములఁ గదలఁబొడిచి
చిత్రశయనుదెలిసి యుత్తానశాయిత, ముఖ్యసురతతంత్రములఁ గలంచె. ౧౨౭
- క. మనసిజమర్తజ్ఞునితో, మనమలరంగఁ బెనఁగి కరఁగె మానిని రతిసం
జనితసుఖంబున నెలపొడుపునఁ గరఁగెడు చంద్రకాంతపుత్రికఁ బోలెన్.
- శా. ఆదాం గుచచక్రవాకరుచి పెంపారం దదీయాననాం
భోజాత్ప్రభ లులసిలగ సముత్ఫుల్లాక్షి² మిహనద్యుతుల్

1. దృగ్భాషణమల్ హృదయాదిమర్మవాహినులఁజొనిసి 2. పెంపారంగ కుంభస్యభాం
భోజంబు ల్వికసించుచుం జెలగ నుత్ఫుల్లాక్షి.

రాజిలంగ సులోచనాసరసిలో రాయంచభంగిం గభా

భ్రాజిష్టం డగు గౌళికుండు హరిహరం బొంది శ్రీడించుచున్.

౧౩౦

ఉ. ఇమ్ముల గొన్ని యెండ్లు సుఖయింపగఁ దక్కినరాజులెల్ల జో
ద్యమ్ముగ నిట్టివార్త విని యచ్యుతుఁ డీతని యల్లుఁ డయ్యె¹ గ
ర్వమ్ములు మాని వీని గొలువం దగునంచు భయమ్ముతోఁ దురం
గమ్ముల గుంజరమ్ములను గన్యలఁ గప్పము లిచ్చి పంపఁగాన్.

౧౩౧

క. చేకొనుచు బృహత్సేనుఁడు, చేకొలఁదుల లోఁగు తెఱిగి క్షితిపాలకులం
జీకారుపటిచి భూములు, చేకొనఁగా నలఁగి తలఁగి సిగ్గున నొకచో²
వ. అందఱుం గూడుకొని విచారించుచుం దమలోన.

౧౩౩

క. సమముగ దేశము లేలుచు, నమరిన మగకూడు గుడిచి యధమాధమభా
వముతోఁ బెక్తం క్రొక్తని, సమరమునకుఁ బోకయునికి³ చచ్చుట గాదే.

క. గణుతింప మానభంగ, వ్రణ మాజన్తంబు నెడ వ్రయ్యలుసేయున్
రణమరణము శూరులకును, క్షణమృత్యుము మీఁద నధికసౌఖ్య మొనర్పున్.

గీ. మానహాని యైన మనత్రోవకంటెను,⁴ బ్రాణహీన మైన పదము లేదు
వీనిచేత బాధ వెచ్చుటకంటెను, జక్రధరునిచేతఁ జచ్చుట టొప్పు.

౧౩౬

క. రావణకంసాదికర, ఖోపరులఁ జంపి తన్నుఁ గూడఁగనిచ్చెం
గావున సమములు నల్లని, దేవరకోపములు నట్టిదేవరవరముల్.

౧౩౭

సీ. మున్నీటిపాపయు మున్నీటితేపయు నిల్లాలు నిల్లనై యెసఁగువానిఁ
బాములవగవాడుఁ బాములవగవాడుఁ దేరును బాన్పునై తేరువానిఁ
గలువలచుట్టంబుఁ గలువలవెట్టంబుఁ దనరెండుకన్నులై తనరువానిఁ
బూవింటివాఁడును బూవింటివాఁడును గారాపుసుతులుగా⁵ గలుగువాని
జోడులేనికంటిజోగికి జోడుగా, నున్నవానిఁ బెక్తు మన్నవాని
దల్లి దండ్రుయైన నల్లనివేల్పును, గంట చెడనిముక్తిమంట గాదె.

౧౩౮

క. చొత్తము చత్త మనుచు ను, ద్వౌత్తు లగుచుఁ దెగి ప్రతాపవిషయముపై దం
డెత్తి చనుదెంచినం గని, యత్తఱి దా వెడలె నాబృహత్సేనుండున్.
చ. వెడలి నిజాప్తసైన్యపరివేష్టితుఁ డై చని గర్వపాలవం
బడరగఁ బోరిపోరి బల మంతయుఁ జచ్చినఁ జచ్చులోపలం

౧౩౯

1. దీతని కల్లుడందుగర్వ- 2. కైకొనుచు... క్షితిపాలకుఁడీ, కాకుపడనడిచి భూములు, చేకొనఁదలంచుడు- నడచి. 3. జొరకయునికి 4. అవనిమానహానియగుత్రోవ- 5. గారాపుబట్టులై, గట్టియైపట్టియైకలుగువాడు- చిన్నయనూరి.

- బడి వడిఁ దూలివచ్చు శలభంబుతెఱంగున నోహటించి లో
పడక పురంబు సొచ్చి సుతపాలికి నాపద చెప్పి పుచ్చినన్. ౧౮౦
- మ. అది యాత్మప్రియుఁ జేరి, దేవ ! మును ప్రహ్లాదుం గృపం గాచి యు
న్నదుఁ డౌ దైత్యునిఁ ద్రుంచి తీవు మొసలి స్థరించి యాయేన్గు నె
మ్మది రక్షించితి నేఁడు ని న్గొలువఁగా మాతండ్రి కిట్టి మహా
పద వచ్చెన్ రిపుసంఘముం దునిమి నీభక్తు న్భవి నిల్పవే. ౧౮౧
- క. అని వేఁడుకొనిన వాఁడును, నునమున నిటు దలఁచెఁ దొల్లిమగతనమునఁ బూ
నినపూనిక విడిచిన నిఁక, వినువారలుఁ జూచువారు వికవిక నగరే. ౧౮౨
- గీ. నాటిసాహసమున నిట్టిబోటిగలిగె, నేటితెంపున కొకవేల్పు నిల్వఁబడఁడె
యనుచుఁ జక్రంబునై కొనియంత్రగరుడి, నైక్తిసూత్రంబుగదలించియెగసివచ్చె.
- వ. అట్టి వేళ నయ్యాదివిష్టుండు - ౧౮౪
- ఉ. గౌళికుఁ డీలె సేనియు జగంబు జనార్దనుఁ డీలె నంచు న
న్నాలముసేయుచుండుఁ దన యల్లుడ నే నని నమ్మియున్న భూ
పాలుండు చిక్కు భక్తిఁ దమప్రాణము లొప్పనసేయ నున్న మ
న్నీలతలంపులుం బొలియు నే నటు పోవకయుండఁ బాడియే. ౧౮౫
- క. అని చక్రము చే వెలుంగఁగ, వినతాసుతునైక్తి వచ్చి విభుఁ డొప్పె సువ
ర్ణనగంబుమీఁద సాదా, మినితోఁ జెలువొందు నీలమేఘము పోలెన్. ౧౮౬
- మ. తనదివ్యప్రభ లీక్తియ¹ న్వెలుంగఁగాఁ, దార్మ్యండు పక్షాగ్రచా
లనవాతాహతితోన మేఘములు డొల్ల న్నిన్న ముట్టంగ నే
పున దీపించుచు లీలఁ గోపమును రూపుం జూపి చక్రాహతి
నవ్వనజాక్షుండు నృపాలపం క్తి ననిపెన్ వై కుంతసంప్రాప్తికిన్. ౧౮౭
- వ. ఇట్లు చేసి తదనంతరంబ తజ్జయంబు విదితుంబుసేయం బూని. ౧౮౮
- ఉ. ధన్యజాననుకూలుఁ డగు దానవసంహారుఁ డొత్తె నజ్జమూ
ర్ధన్యము భక్తసదగతివదాన్యము నిరితగర్జితోగ్రప
ర్జన్యము ఛిన్నభిన్నపరసైన్యము ద్వికర్ణకర్ణకీర్ణకా
రిన్యము గౌళికావనదృఢకృతజన్యముఁ బొంచజన్యమున్. ౧౮౯
- క. ఇటు వానిచేరుగా ను, త్తట మగు జయ మిచ్చి చక్రధరుఁ డేగిన ను
దృటవృత్తి గౌళికుండు న, చ్చట చని రణమండలమునఁ జచ్చిననృపులన్. ౧౯౦

- చ. కనుగొని మామఁ బిల్చి ననుఁ గంటివె వచ్చిన యీన్మపాలురం
దునిమితి వీరిసంపదలు దొడ్దలుగాఁ గొనిరమ్ము నీపురం
బున కని చెప్పి తొంటిగతిఁ బోయి సుఖోచనఁ గూడి దాని కిం
పొనర విహారము ల్బలుపుచుండె ననేకదినమ్ము లిమ్ములన్. ౧౧౧
- క. కావునఁ దెం పెఱిగి యస, ద్భావున కచ్యుతుఁడు తోడుపడియె ననంగా
నావిక్రమార్థునకు నతి, పావనునకు సురలు తోడుపడు టచ్చెరువే. ౧౧౨
- ఉ. ఉల్లసితక్షమాభరణఁ డుజ్జయిసీపతిఁ బోలవచ్చునే¹
యెల్లముఖంబుల నిష్ప మనేకవిధంబుల నొల్తుచుండఁగా
నుల్లము వ్రయ్య బు స్సనుచు నూరక మ్రోగెడి పాముతోడి పా
త్తిల్లక తద్భృజాగ్రమున నుర్వి సుఖస్థితి నుండు నెప్పుడున్. ౧౧౩
- వ. అట్టి యాతనితలంపు సంపదలందు నయవినయావిగుణంబులు బొదలు, ౧౧౪
- క. ఓలం బగుసంపద నయ, శీలంబునఁగాక దుష్టచేషలఁ గలదే
యాలరిమొదపులకును దల, కోల యిడక చేరి పిడుకుకొనఁదర మగునే.
- క. ఎక్తడనుండియె కూడును, నిక్తము లైతోచు నొక్తనిముసంబునఁ దా
మెక్తడికొ విరిసిపోవును, డక్తపు సంపదలు మేఘుడంబరముక్రియన్. ౧౧౫
- క. కలిమికిని దగినకొలఁదిని, నెలగల వెలి విడువకున్న² నిలుపెక్తడి దా
కలయఁగ నిండినచెఱువున, కలుఁ గించుక విడువకున్న నాఁగని భంగిన్. ౧౧౬
- సీ. అని యిట్టితలఁపున నశ్వమేధము సేయఁ బూని భూసురబాధుభూమిపతుల
రప్పించి శుభముహూర్తమున దీక్షావిధి గైకొని చేయుచో నాకవిభుఁడు
గరుడగంధర్వయక్షవ్రాతములతోడ నరుదెంచి తోడ్పడి యాదరింప
సురల నందఱఁ జూచి ధరణీశుఁ డందులో రత్నాకరుం డటు రామి యెఱిగి
యతనిఁదోడి తేరహితుఁబుగిహితునంపె, బ్రియముగూర్చి మై త్రిసయము మెఱయ
విప్రవర్యుఁ డంత షీప్రయానంబునఁ, దెరువునడిచి కొన్ని దివసములకు. ౧౧౭
- మహాస్థగ్ధ. కనియెన్ దుర్వారదర్శి కరమకరఝగ్రహరత్నావినిద్రున్
ఘనవీచీనద్భృజాభ్రంకషగుణసమతిక్రాంతకాలాంతరుద్రున్
జనకాధీశాత్మజాధీశ్వరధనురతివిస్తారితావర్తభద్రున్
స్వనదంభోదాతిరాదు స్వరతటవిహితోచ్ఛాస్వసముద్రున్ సముద్రున్. ౧౧౮

1. నెన్నఁబోలునే. 2. నిలిచిపిండుకొన. 3. వలసినకొలఁదిని, నెలగల వెలి విడువకున్న.
నెలగంధము (నెలగలు)

సీ. అనిమివరక్షణాయత్తజీవనముల గుహబృహస్పతుల సన్యహిమః దాల్చి
యధికనాగేంద్రసమూహాధమహిమల హరిశచీనాథుల ననుకరించి
రాశీభవన్తకరప్రాభవంబుల సౌరికుబేరుల సాటి నొప్పి
కమలావృతాయతాకారవైభవముల బహ్మవిష్ణులతోడిపాటి మించి
సంతతప్రవాళకాంతి వసంతక, బాలసూర్యులసరి లీలఁ గ్రాలి
భూమి సర్వదేవతామయుం డనఁ జెల్లి, యెలమి నేటులెల్ల నేలువాని. ౧౬౦

సీ. మిన్నంటఁ బొంగియు మేర దప్పుక పెక్కుభంగము ల్గలిగియుఁ బాటులేక
సుల్లేన్ని గలిగిన సుజ్ఞానస్రక్తక యనుకయ్యుఁ బరులకు ననువుగాక
సరివారిలోపల నురువులు గ్రవ్వుఁగా నేలపైఁ బొరలియు భేలుగాక
తనలోన బడబాగ్ని దరికొని మండియు వడగాలి మీలపై సుడియనీక
బయలుపడియునుదనలోతుబయలుపడక, దిగులుపటిచియునొండెదిగులుపడక
యిసుముకంటెనుగుణమణులెసక మెసంగ, నసమరసమయ మైనవెక్త సమువాని.

వ. మఱియు గంగాతరంగిణీసంగతం బై హరజటాజూటగుబునుం బోలె శంఖాలం
కృతం బై విష్ణుభుజంబునుం బోలె వజ్రసముజ్జ్వలం బై పురందరుకరంబునుం
బోలె ముక్తామయం బై ముక్తిపథంబునుం బోలె నీలసమగ్రం బై సుగ్రీవసై
న్యంబునుంబోలె విజృంభితపద్మరాగంబై శరత్సమయంబునుంబోలెఁ బుష్పితపు
ష్కరాగంబై శిశిరంబునుం బోలెఁ బ్రసరత్తుసారంబై హేమంతంబునుంబోలెఁ
బటువిద్రుమచ్ఛాయం బై వసంతంబునుం బోలె నుద్దండరాజీవంబై గీర్షంబునుం
బోలె నాభీలకూలంకషం బై వర్షాగమంబునుంబోలె మీనమిథునకర్తృ ముక
రాదిసంచారంబై గ్రహమండలంబునుం బోలెఁ బరభీతసపక్షభూభృత్తులాశ్రి
తంబై మహామర్దంబునుం బోలె నొప్పు సచ్చారంబుగలవాని. ౧౬౨

క. ఆనీరధి నెల వింతఁ, గా నేరము తేలగిలు మకరమూలమీఁదఁ

మైనాకామలు తెక్తల,తో నిలుచుం గరులమీఁది దోమలకరణిఁ. ౧౬౩

గీ. అట్టిజలధిఁ జేరి యవనీసురుఁడు పలు, మాటుఁ బిలిచి పిలిచి మదిఁ గలంగి
యత్తరంబులేని యదకంబు నచటికిఁ, బిలువ వచ్చి నేను బేలనైతి. ౧౬౪

క. సరసత్వము సన్తానముఁ, బొరయనిచోఁ బ్రియము నెఱవఁ బూనుట ధరలోఁ
దెరువాటుకాండ్రకడ ము, న్నరుడై¹ తనకలిమి చూపగడఁగుట చుమ్మి.

- మ. అని చింతించి పురోహితుండు నిజరాజాజ్ఞావిధి న్నార్వరిధి
నిను నే బిల్చితి రమ్ము నిల్వనిడికో సీబుద్ధి యంచుఁ ఘన
ధ్వనిగాఁ జెప్పి చనంగ నర్ణవుడు దివ్యంబైన రూపంబునం
దనరత్నంబులు నాల్గుగొంచుఁ జని పొంత న్నిల్చి యవ్వప్రభోఁ. ౧౬౬
- వ. నీ కింత వేగిరపడనేల నే నిదె వచ్చుచున్నవాడ మీరాజునకు మాకునుం బ
రమసఖ్యం బగు నే మెఱుంగుచుము గావున మమ్ము బిలువం బంపె మే మచ్చ
టికి వచ్చినవారమ యని ప్రియోక్తి ని ట్లనుము. ౧౬౭
- క. కడపట నుండియు నే మ, క్కడనుండును మనుచుఁ జెలిమిగతిఁ దప్పకుమీ
యెడద వ్వన వలవను సొగడ మనఁగాఁ దలఁపునఁగఁ గలుగుట చుష్టా.
- క. నెమిలి గిరి నంబుదము గగ్గ, నముపై రవి లక్షయోజనంబులఁ గొలనం
గమలము లక్షద్వయముఁ, సామకరుఁ డిలఁదొగలుచుండు నెక్క వెచెలుముల్.
- వ. అని విన్నవించి యీశోభనమునకుం గట్నంబుగా నిద్దివ్యరత్నమ్ము లిమ్ము, కో
రిన నివి వైశ్యసంపాదకంబును, బహుధనప్రదంబును, మృదుచిత్తవర్ణవస్త్రాభ
రణదాయకంబును, బక్వాన్నప్రతిపాదకంబును నౌ నని చెప్పి వీడుకొలిపిన
నతం డతనివచ్చినపని సఫలం బగుటకు హర్షించి. ౧౭౦
- క. సుముఖుం డై చనుదెంచుచుఁ, దమమాళవభూమి సొచ్చి ధరణీశ్వరు యా
గము సంపూర్తియుఁ దాన, క్రమమును విని యచటఁ దనమరాకకు వగచెఁ.
- భ. పౌసఁగిన వప్పు మండఁగలుఁ బుక్కిటిబాటిగ మెక్కి మంచి వె
క్తసపుఁ బదార్థము ల్నమలి గఱ్ఱునఁ ద్రేఁపఁగఁ గల్గు భూరి దా
నసమయ మైన మాడ ధరణి బటు వచ్చు, విశిష్టపూజతోఁ
బసనగు వచ్చడంబు నొకపల్లియరంబును గల్గుఁ దప్పితి¹. ౧౭౨
- క. చేరెడు నూకలుఁ బిడికెడు, కూరయుఁ గొని యొక్క పూటకూటికి దొరయై
యూరికిఁ బంచినఁ బోఁబను, పౌరోహిత్యంబు బుద్ధి బంటికిముగా. ౧౭౩
- క. అప్పుటి కమికెడుకూటికి, నొప్పెడిదియు² బోషణంబు, హోమము దొరకై
యొప్పించి వేల్వఁ గాగతి³, దప్పెడు తత్త్వము పురోహితత్వము జగతిఁ. ౧౭౪
- గీ. అనుచు బహువిధములఁ దనపని నిందించి, కొనుచు నాత్మనగరమునకు వచ్చి
మనుజవిభునిఁ గాంచి వనరాశి చెప్పిన, వినయభాషణంబు లెనయఁజెప్పి. ౧౭౫

1. పల్లెరముం గలదప్పు దప్పితి - చిన్నయనూరి. 2. నప్పిణియును. 3. యొప్పించు
కొనునలువగతి ?

- క. నాలుగురత్నాకరముల, మూలద్రవ్యములబీజములొ¹ యనఁదగు నా
నాలుగురత్నంబులు నా, నాలుగుమహిమలును జెప్పి నరపతి కిచ్చెన్. ౧౭౬
- వ. ఇచ్చిన సమూల్యంబు లగువానిం జూచి యిం దొకటి నీ వేఱుకొమ్మనిన నతఁడు
నాయంట నాలిం గొడుకుం గోడలిని విచారించి వచ్చి పుచ్చుకొనియెద నని
సంభ్రమంబునం జని మువ్వరం బిలిచి యారత్నంబు లిట్టిటి సంపద లిచ్చు
వీనిలో నేది పుచ్చుకొంద మని తలపోయుచున్నపుడు. ౧౭౭
- నీ. పై న్యంబు గలిగిన జగమెల్లఁ జేపడుఁ గొను డిది యశా నని కొడుకు వలికె
ధర “ధనమూల మిదం జగ” త్తనుమాట తగు నిది గొన నని తండ్రి వలికె
నిష్ఠాన్నములు మదిఁ దుష్టిగాఁ గుడుతుము మే లిది గొను మని యాలు చెప్పె
భూవణాంబరముల భోగంబు లిది గొంట వెర వని కోడలు విన్నవించె .
నిట్లు వేఱువేఱు నిచ్చులఁ దమలోన, జగడ మైన నతఁడు మగిడి వచ్చి
యింటివారికలహ మెఱిగించి వీనిలో, నీవ యొకటి యిమ్ము దేవ యనుడు.
- క. ఈనలుపుర² కిం దొక్కటి, యీసేల తలంపుకొలఁది నిట మీజగడం
బే నుడివెద నని యొడయం, దానాలుగుమానికములు నాతని కిచ్చెన్³.
- క. ఈజాడ యీగి నీకడ, నీజన్మమునందుఁ గలుగ దిడఁ బొమ్మనినన్
భోజంపు నమ్రవదనాంబోజం జై తాను నంతిపురమున కరిగెన్. ౧౮౦
- శా. ప్రహ్లాదస్థిరభక్తిభాగ్యవిభవప్రత్యక్షరూపు, స్సభోం
తప్లాదిన్యూదయాదిమూలచరణున్, దైత్యాంతకు, నిష్ప్రవే
షాహ్లాదాకృతికృత్యవచితబలిం, జఙ్ఘుశ్రవస్తల్పు, స
ల్పస్థ్రిముద్రమనోనురాగవిహరల్లక్ష్మీకవక్షస్థలున్. ౧౮౧
- శా. ఇంద్రాదిస్తుతయోగ్యవైభవని బర్హీభూత⁴భూతావళి
సాంద్రానందకర ప్రసంగనిజలాస్యప్రస్ఫుటీకారు, ని
స్తంద్రానేకముసింద్రవంద్యచరణద్వంద్వక్ ముకుందప్రియుం
జంద్రాలంకరణాంకు నద్రితనయాసంస్థచిత్రాంబుజున్. ౧౮౨
- మాలిని. ఉరగశయనశాయీ యోగ్యవిద్యానపాయీ
గరుడవిహితయానా ధైర్యోర్విశయానా

1. మూలధనములయినవి నిజములు- 2. ఈనలకువ- 3. క. ఏనే తలంపుకొలఁదిని, మీనలుపుర (లోని) జగడ మెడ మెడననియుం, దానాలుగుమానికములు, బూనికతో నతనికిచ్చి పుచ్చెం బెలుచున్. “ఈనలకువ” యనియే చిహ్నయనూరియును- 4. బహ్మీభూత.

ధరణిభరణదక్షా దండితోద్దండరక్షా

మురహరహరరూపా ముఖ్యసౌఖ్యస్వరూపా.

౧౮౩

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీంద్ర పీఠఘోటవిభా
ళాది బిరుదప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిరూపణామ త్యాగనాగార్జున కర్ణాటద్ర
విళాంధ్రమహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదస్రోలిపు
రవరాధీశ్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకొఱవి వెన్నయామా
త్యపాత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిర
చితంబైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యనుకావ్యంబునందు సుదర్శనోపాఖ్యానం
బును, విక్రమాగ్ధుని మహాదార్యంబును, దదీయస్తత్వసాహసమహత్త్వంబు
లును, శౌలికోపాఖ్యానంబును, సాహసాంకదాతృత్వంబును నన్నది ద్వితీయా
శ్వాసము.

శ్రీకృష్ణ.
సింహాసనద్వాత్రింశిక.

తృతీయాశ్వాసము.

—: నాలుగవబొమ్మ కథ :—

- క. శ్రీరమచీరమణపదాం, భోరుహజాతాపగాంబు¹ పూరసితడిం
డిరశకలానుకారా, కారామృతకిరణధారిఁ గందర్పారిఁ. ౧
- మ. తనచిత్తాబ్జములోఁ దలంచి మఱియున్ ధారావిభం డిష్టశా
కునికజ్యోతిషికాగమజ్జల హితక్షోణీశులం గూర్చి శో
భనలగ్నంబున నెక్తఁబూనికొని తత్ప్రాంతంబు చేరంగ నా
సనపాంచాలిక నిల్పు నిల్పు మని యాశ్చర్యంబుగా నిట్లనున్. ౨
- క. పటతెంచెద విచ్చోటికి, నెఱయంగా విక్తమార్గనృపతికి సరిగా
నెఱిఁ జేసిన యువకారం, బెఱిఁగెడు సద్గుణము లేక యెక్తం దరమే. 3
- క. అనవుడు భోజుఁడు విస్తయ, మును బజ్జయుఁ బెనఁగొనంగ ముద మెడలఁగ మీ
జనపతియువకారజ్ఞత, యనువొందఁగఁ జెప్పు మనుడు నది యిట్లనియెన్. ౪
- ఉ. ఆతఁడు కీర్తిపూరభరితాఖిలదిగ్విజయుండు సర్వధా
త్రీతలనాధసేవ్యుఁడు సుధీజనపాలనకేలిశీలసం
జాతమనోనురాగుఁ^౩ డిల సాహసభూషణుఁ డేలుచుండఁగా
నాతనినీట నొక్తవసుధామరుఁ డుండు విలోచనం డనన్. ౫
- వ. ఆవిప్రు డొకనాఁడు తనపత్ని విలోచన పుత్రలాభంబు లేమికి వగచి దీనికిం
గారణం బేమి నీవు సర్వజ్ఞుండ వని యడిగిన నూహించి ధనధాన్యంబు లుద్యో
గంబునం బడయవచ్చు విద్యాలాభంబు గురుశుశ్రూషల నచ్చుపడు వంశాభి
వృద్ధియుం గీర్తియు నీశ్వరకృపం గాక పడయవచ్చునే. ౬
- క. ఏగురుపురుషులఁ గోరిన, యాగొంతయుఁ ద్రావడియు మహాపుణ్యవతుల్
వేగురు బంధులఁ జంపిన, యేగురుష్టాండపులు ధన్యు లీశ్వరకరుణన్. ౭
- క. కావున మన మింక నెట్టి య, పావనజీవనుల మైనఁ బరమేశ్వరు సు
భావనఁ బుత్రుని బడయం, గావచ్చు నిజోద్యమంబు గలిగినఁ బడఁచి. ౮

- క. అన విని యాసతి వినయం, బెనయం దనయుండు గలుగు నీశ్వరు నారా
ధన మొనరింపుద మనవుడు, దనలో స్త్రీబుద్ధి యనక తా నుత్సుకుఁ డై.
- గీ. పెద్దయొసఁగెడుమాటయ్యె యముకంటఁ, బహుచేసితివాక్యంబువడయఁజొప్పు
శాస్త్ర వేది చేనున్న విమాబుకంటె, గొల్లవానిచే నమృతంబు గొనుటమేలు.
- మ. అని తద్వాక్యము లాదరించి పరమేశ్వరాధనం బావిలో
చనయుం దానును జేయుచుండఁగ సుఖస్వప్నంబులో నాత్రిలో
చనుఁ డేతెంచి భవత్ప్రియాసము విశిష్టం బయ్యె నీనునతం
బనుకూలించె శనిశ్రయోదశులఁ జేయం బుత్తలాభం బగున్. ౧౧
- క. అని శంకరుఁ డానతియిచ్చిన నతఁడు శనిశ్రయోదశీనత మత్యం
తనియతి జరపుచుఁ బుణ్యమునఁ గొన్నిదినముల కొక్తపుత్రుని బడసెన్. ౧౨
- క. ఆపాపనికిఁ బుణ్యవ్యాపారుండు దేవదత్తుఁ డనుపే రిడి గా
రీపతిపదభక్తుని విద్యాపరిచితుఁ జేయుచును ముదంబునఁ బెంచెన్. ౧౩
- చ. క్రమమున బ్రాహ్మకర్మములు గైకొనఁజేసి యెఱుంగుచో¹ వివా
హముఁ దగఁజేసి కాశికే బ్రయాణము చేకొని పుత్రుఁ బిల్చి కా
లము శుభవృత్తులన్ బ్రదుకు లాగు విచారము సద్గ్రహస్థ
ర్తములను మంత్రతంత్రముల మర్తము తెల్లను జెప్పి పెండియెన్. ౧౪
- క. పరశీడయుఁ బరనిందయుఁ, బరసతియుం బరధనంబుఁ బరులుం గలచోఁ
దిరుగకు పరోపకారము, పోరయంగలచోటఁ బుద్ధిపురికొల్పవనా. ౧౫
- క. తరుణులతోడిరహస్యము, వెరవరివగ సైరణయును వేషాఘృనిన
చ్చరితము దుర్జనుసఖ్యము, నరపతికరుణయును నీవునమ్మకు మదిలోన్. ౧౬
- క. సారాచారవిచారత, నారూఢుం డగుచుఁ దను నిజావసరములుం
జేరినవారికి హితుఁ డై, సైరణ గలప్రభువుఁ గొలుపు సజ్జనవృత్తిన్. ౧౭
- వ. అని పెక్కునీతులు చెప్పి. ౧౮
- క. భూసురుండు సకలవిద్యాభాసురుం డటు తోడఁగూడి పడఁతుక నియమో
ల్లాసినిగా శివమూర్తివి, కాసిని యననోష్ఠుచున్న కాశికే జనియెన్. ౧౯
- మ. జనకుం డేగిన దేవదత్తుఁ డిటు లాచారంబు రెట్టింప స
జ్జనసత్తారము లింటఁ జెల్లఁగ విశిష్టప్రాప్తకాలంబు చొ
ప్పున నిధ్యంబులుఁ బత్రము ల్ఫలములుం బుష్పంబులుం గొననం
బునఁ దాఁ దెచ్చుచుఁ బంచయజ్ఞముల నెట్లుం జేయుచు నిల్వఁగన్. ౨౦

- మ. ఒకనాఁడు జయసింహుఁడు తనవమిహాద్యోగంబున నేవేటకై
వికసన్నాసనుడై బలంబులు తను నేవేట్టింపఁగా బాణకా
ర్ముకహస్తు డయి వాజినెక్కి పటహంబుల్ మ్రోయఁగా నేగె గం
డకశార్దూలవరాహసింహకరిగణ్యం జా నరణ్యానికే. ౨౧
- ఉ. అక్కడ వేట లాడుచు హయంబు రయంబునఁ దోలుకొంచుఁ దా
గ్రక్తున నొక్కపది వెనుకం జని మార్గము దప్పి క్రంపలం
జిక్కి మది నివృతాకు పడి చింత మునుంగుచుఁ బండ్లుగోయఁగా
నొక్కడ దేవదత్తుఁ గని యూకి నేగెడుత్రోవ వేడినకే. ౨౨
- గీ. హయమువాగె వట్టి యల్లన ముదట, ముండ్లు దప్పఁ దిగిచి గండ్లు గడపి
దేవదత్తుఁ డిట్లు తెరువున గూర్చిన, సేనఁ గలసె రాజశేఖరుండు. ౨౩
- క. తన యెకినతురగము నా, తని కిచ్చి సువర్ణ నిర్జితం బగు నరవా
హసమున నొయ్యనఁ బురికిం, జరుదెంచెను బంచవాద్యశబ్దములులియకే. ౨౪
- వ. ఇట్లు చనుదెంచి నగరు ప్రవేశించి మహావిభవంబు మెఱయం గొలుపునం
గూర్చుండి- ౨౫
- గీ. అచటి విప్రునిపని యత్కుపకారంబు, గాఁ దలంచి యొక్క గ్రామ మిచ్చి
వరుసతోడ నెల్ల వారల వీడ్చొల్పి, యంతిపురము సొచ్చె నవనివిభుండు. ౨౬
- క. అన్నెలతలతో రతిసం, పన్నుండై వరుసతోడ భావజుకేళిం
గొన్ని దినంబులు సలుపుచు, నున్నంతం బిన్నయాలి కొక నెల మసలకే. ౨౭
- ఉ. చెక్కులు వెల్లఁబాటె¹ గడుఁ జిట్టము లయ్యె మొగంబు వాడెఁ జ
న్నుక్కులు నల్పుగూడె నడుముం దరులుం జెలువారె నారు సొం
పెక్కెఁ గనుంగవ న్నెఱపు లేర్పడె నపు మనంబుకోరుకుల్
పెక్కువిధంబులం బరగెఁ బ్రీతిగ నాతికిఁ జీరచిక్కినకే. ౨౮
- క. పొత్తికడుపు మెఱుంగెక్కెం, జితంబున జడను దోచెఁ జెలికత్తెలతో
నొత్తిలిపలుకఁగ న్రాన్పడు, మెత్తనిమై నడుచు² నిమర మేకొను విసువుకే. ౨౯
- క. కొమ్మకుఁ బులు సంపయ్యెను, గమ్మని మ న్నంతకంటె³ గడుఁ జవికెక్కెం
దప్పి మొనమొగ్గ లెక్కిన, తుమ్మెద లనఁ జన్నుదోయితుడ కప్పారకే. ౩౦
- గీ. చెలువ బయకలై నఁ జెప్పవేటికి నన్న⁴, సిగ్గుపడుచుఁ జెలువచెంత దలఁగుఁ
జెప్పఁబూను గొన్ని చిహ్నంబు లెఱిగించు, నగవుచేసి మీఁదనొగులుచేయ.⁴

1. పల్కఁబాటె. 2. మెత్తనినడమెలఁగు. 3. గమ్మదనంబంతకంటె. 4. నగము చేసి
మీఁదనొగులు చెలియు.

- క. విశదముగ నడిగి యారా, జశిఖామణి కెఱుంగఁ జెప్పి సఖు లిం పగుస
ర్యశుభంబులు గూరిచి త, చ్చిశువునకు స్త్రీందఁ జీకుచెవి¹ గాకుండఁ. 3౨
- గీ. మూడు నెలలఁ జెలులు ముద్దులు² వెట్టిరి, యలరుంగుడుము లైదు నెలలఁ బెట్టి
రేడు నెలల మ్రొక్కి రెట్టపోలమకు, సతికి జూలు వెళ్ళ జరుపుకొనుచు. 33
- క. నెలకొనిన చూలువేళం, దలకొని మెయిదీఁగ మెఱుంగు దనరం గనకో
జ్వల మగు వేషంబున సతి, పులుకడిగినముత్తయింబు పోలిక నొప్పెఁ. 3౪
- గీ. "ఇంతి మదిఁ దలచుచు నెడమప్రక్క నిదిగొ, మెదలెననుచుఁజెప్ప సుదతులంతఁ
జంటిజగురు గోర సంధించి చిరజీవి, యైననుతుడు పుట్టు ననఁగఁ బొంగు. 35
- క. ఆసతి కాన్యపుఁ డవమ, మాసంబునఁ గెంటలంబమరఁబెట్టి⁴ మహా
ల్లాసంబున నుండఁగనవ, మాసంబులు నిండె గర్భమహిమయు నలరకఁ. 3౬
- గీ. చన్నులురియో బాదలె జఘనంబు ఘనమయ్యె, బలక వెన్నుదనరె మలుగువట్టె
రాజయోగ్యమైన రత్నంబు దాచిన, పసిడిపెట్టెయనఁగ నెనఁగెనపుడు. 3౭
- క. నెలత శిశువునకుఁ బ్రొద్దుల, నెల నమృతమునించు నింద్రసీలపుమూఁకు
శ్లరించిన బంగారపుఁ, గలశము లనఁ గుచయుగంబు కప్పన నొప్పెఁ. 3౮
- గీ. నాభి నెఱయవిరిసె నడుము నొవ్వదొడంగె, చాదు లంత నాయితంబు చేసి
కూడిమెలఁగ దండికుట్టులం బాదలక, నాతి యటు సుఖప్రసూతి యయ్యె. 3౯
- క. క్రూర గ్రహవిరహితుడగు, తారాపతిబలము గలుగు తత్తాలమునఁ
మారుని కెనయనఁదగినకు, మారుం డుదయించెహితులుమదిముద మొదఁ. 4౦
- వ. అప్పుడు చాదులు. ౪౧
- గీ. నినుపుబొడ్డుమీఁదఁ బసిడిటంకంబిడి, యొయ్య నాభినాళ ముత్తరించి
ముత్తియములఁ జేట మూచి యుదిడి కను, దమ్ములందు సమ్మదమ్ము నిగుడ. ౪౨
- గీ. "కలిఁ దోచి నూ నెవ్రేలిడి, తలపుట్టియయాచు నేతిఁజైలుబురు జొ
త్తిలరాచి మెత్తగాఁ బాదు, గలరించి⁷కుమారు నునిచి రాదాచు లటఁ. ౪౩
- శా. ట్లోచీనాయకుఁ డిట్టిమేలు విని తా సున్నాతుఁ డై యాదిక
ళ్యాణం బైన మహోత్సవంబున సముల్లాసంబుతో దానపా
రీఁపండ్ల నిజబంధులోకగురుధాత్రీదేవసంసేవన
త్రాణం బొప్పంగఁ బెట్టె గోధరణిరత్నద్రవ్యమాద్యంబుగఁ. ౪౪

1. చీడచెవి-జేపుచెవి, చీడచెవి. 2 ముద్దులు. 3. తొలుతచూలున మది దలచు నెడమ ప్రక్క...చంటిజేలు గోరనంటి...సుదతిపుట్టుననన సుదతి పొంగు (చంటిజేలుగు) 4. గెంటలమర 5. విరియ 6. కలిగడిగి 7. పాదుగుపాత్తులు.

- స. క్రమమున దాను లక్ష్మణును ముప్పటిలిస¹ జలకంబు దేర్చి యాచెలువనుతుని
కొనరఁగాఁ గాటుకయును జక్కబొట్టును బాటించి యాగడపకు వెలువటఁ²
బొదికిళ్లఁ దవుడు నిప్పులుఁ బ్రత్తిగింజలు నిడి యడ్డముగఁ జిట్టు బడిసివైచె³
వేఁపరెమ్మలు నీళ్ల వెసలలోపల నొచి కాపులు పురికింట గట్టి చేసి
నాయనములకెల్ల వనితల రప్పించి, వారుదెచ్చినయవి వరుస నంది
పచ్చకప్పురంపుఁ బలుకులు వెట్టి విడియము లిచ్చి రింపు నయముగలుగ. ౪౧
- క. వెడలం బడితివి చక్కని, కొడుకుం బడసితివి రాజకూరిమి బలిసెం
బడతీ నీభాగ్యమునకుఁ, గడలే దని పొగడి రెల్లకాంతలు నింతి. ౪౨
- ఉ. మండలనాయకుండును గ్రమంబున నాపురు డైన యంతఁ బం
డ్రడంపనాడు పాపనికి రేవతి గావున మీనరాశి చం
ద్రుం డని పేరు వెట్టి యతికూఢిగఁ బెంపఁగ వాడు బాలచం
ద్రుండును బోలె నిచ్చలును దుష్టియుఁ బుష్టియుఁ గాంచుఁ గాంతితో. ౪౩
- సీ. వెలదులు వీని నవ్వించ నోయని నప్పు వేడుక మూతియు విటుచుచుండు⁴
నూకరలిచ్చు⁵ నయ్యయ్యాలఁ జేరిన నడు మెత్తివైచు ముందలయు నెత్తు
జోవలు వాడిన⁶ భావించు నాలించుచుండు నేడుపు మాను నుగ్గు లడుగుఁ
గోరి డగ్గఱఁగ నంగుష్ఠంబు⁷ నోరిలో నిడుకొను దాఁ జన్ను గుడుచుభంగిఁ
జిన్ని పాదములును జేతులు నాడించు, జవనగతిని మొరయ రవళి దన్ను⁸
బోరగిలి ఫణీంద్ర పోలికఁ దలయెత్తి, యాడుఁ బలుక నందుఁసందుఁ జూచు. ౪౪
- క. కూర్చుండు నురముసం జన, నేర్పును విద్వెంబు సేయనేర్పును భీతి
దార్పుచుఁ దప్పటడుగు లొడఁ, గూర్పు జననిచెట్టపట్టుకొని నడపాడు. ౪౫
- క. విందులు విందు లనుచు వే, డ్తం దనుఁ బిల్వంగ నగుమొగం బలరంగా
నందియలు మొరయఁగాఁ గురు,లుం దూలఁగ⁹ వచ్చియంతలోఁగప్పకొను. ౪౬
- క. నిలువెల్లను గనకం బై, పలు కంతయు నమృత మగుచుఁ బాఠ్యప్రసక్త ము
ద్దులు చూపుచు నానాటికిఁ, బలుదెఱఁగులఁ బెరిగె నతనిప్రాణపదం బై. ౪౭

1. ముప్పటములైన, చిన్న యసూరి. 2. పచ్చవికాటఁబడిసి. 3. నిడియందముగ జిట్టువడిసి వేసి-చిన్న యసూరి. 4. వెలదుకున్ విసఁగవ్వించ ననంగ నొయ్యనవ్వుచు మూతులల్లవీరుచు. 5. నూకరలిచ్చు. 6. జోలలువాడినవాలించు. 7. కాలియంగుళము డగ్గఱబట్టిసోటిలో 8. జన్నుగ డియ మొగయదన్ను చూపు. 9. మొరయగున్నాలుం దూలఁగ-నచ్చునింతలో నెత్తుకొనె.

వ. అంత నతండు తచ్చూడాకరణంబునాడు నానావిధంబు లగుదానంబుల దీను
ల విప్రులం బరితుష్టులం జేసి యాదేవదత్తునకు మఱియు నొక సర్వసమ్మధ
గ్రామం బిచ్చి కుమారునిం బరీక్షాధికారిం గావించిన బహుమానితుండై బహు
దినంబులు తత్తార్థవిచక్షణత్వంబువలన విశిష్టపూజల నొందుచు విలోచనసు
తుండు త్రిలోచనసుతుండును భోలెంద్యాగభోగానురాగంబులం జెలంగుచుం
డునంత.

గీ.౨

క. నృపతి యొకనాడు గని నిష్కపటాత్మ! పరీక్షాధికారివి నీయ
త్యుపకారమునకుఁ దగఁ బ్రత్యుపకారము చాల దనియె నుక్తీసురుతో.

చ. అనవుడు దేవదత్తుడు ధరాధిప యిట్లన కేను నీకుఁ జే¹
సిన యుపకార మింత నుతిచేసెద వేటికి నంచుఁ దత్ప్రియం
బానరఁగఁ బల్కి కొంతతడ వుండి గృహంబున కేగువేళ నా
తని సుతుఁ జంకఁ బెట్టుకొని తత్తట మందుచు వచ్చెఁ జెచ్చెర.

గీ.౩

ఉ. అయ్యెడ వాని డాచి కనకాభరణంబులు పుచ్చి బంటుచేఁ
జయ్యన నిచ్చి యమ్ము మని సంతకుఁ బంపిన యంతలోన నే
డయ్యెడ కేగెనో శిశువు నెవ్వరు చంపియో యంచు నేడ్వఁగా
దయ్య మెఱుంగుటంతు వసుధాపతిగేహము నిండెఁ బెల్లుగ.

గీ.౪

క. అమ్మెట విని తలవరులు ర, యమ్మున నలుగడల జాడ లరయుచు నొకచో
నమ్మంగ బంటుగని² యా, సొమ్ములతోఁ బట్టి తెచ్చి చూపిరి పతికి.

గీ.౫

వ. చూపిన నమ్మసీనాథుండుచు నీసొమ్ములు నీకెవ్వరు తెచ్చియిచ్చి యమ్ము మనిన
నీవమ్ము చున్నవాడ వని యడిగిన దేవదత్తుడను బ్రాహ్మణుండు తెచ్చియిచ్చె
నని యాతఁ డెఱింగించిన.

గీ.౬

గీ. బంటువలన నెఱిగి బ్రాహ్మణు రప్పించి, నిలువఁ బెట్టి తప్పఁదెలియ నడుగ
నతఁడు మోమువాంచి యపరాధియును భోలె, నుత్తరంబు లేక యూరకుండె.

క. చరువా రటు ధట్టింపగ,³ ననుమానించుచును దైన్య మడరంగ వెడఁగై
ధనలోభంబునఁ గొనిచని, జననాథా నీతనూజుఁ జంపితి ననియె.

గీ.౭

సీ. అనుడు నారాయణా యని వీనిఁ బట్టి తిత్తిలిపింపఁ దగు నని పలుకువారు
గాళ్ళను జేతులు గనియలుగాఁ బట్టి చిదిమింపఁ దగు నని పదరువారు
గాయంబు నుగ్గుగా గలుగానుగలఁ బెట్టి త్రిప్పట తగు నని తెలుపువారు
మేన వెంటలు చుట్టి పై నగితిగిలించి మిడికింపఁ దగు నని నొడువువారు

1. దేవదత్తుడు ధరాధిపరత్నము యేను నీకుఁజే—2. నమ్మంగఁ బెట్టుకొని ౩. దండింపఁ.

నగుచు జనులు దుర్వధాద్ధుండు వీడగు, ననుచు విన్నవింప నవనివిభుడు¹

తనయమఃఖవహ్ని దనలోనఁ గ్రాఁగుచు, జంపఁబూని తనదు తెంపు దలఁచి².

వ. అదేవదత్తునితోడ.

౬౧

క. అపకారము గా దిది నా, యుపకారము వాసె భూసురోత్తమ విను నీ

యుపకారమునకు నిది ప్రత్యుపకారం బయ్యె నింక నోడక పొమ్మా.

౬౨

గీ. అనుచు విడిచి మఱియు ధనమిచ్చి యనిపిన, హితులుదూఱిశిశువుమృతికినోర్చి

యింత దెరువుచూపు టీముపకారంబు³, గాఁదలంచి యేల కావ ననుడు.

౬౩

క. వినుఁ డిట నేఁ గలిగిన నా, తనయుండును గల్గెఁగాక తప్పిన యెడఁ గా

ననమున నితఁడు తలఁగిపో, యిన భేరుండములలోన నే మగుడునునే⁴.

౬౪

వ. ఇట్లు గాకుండ జేసిన నీరాజ్యంబును సంతతియును నగవడె నాప్రాణంబులు

గాది నన్ను నిలిపినవానికి సెలవు సేయుట యెంత పని⁵ నామీఁది యప్పు

కొంతదీర్చుకొనం గలిగె నూరకుండుం డనిన.

౬౫

క. పౌరుల్ హితులు దొర ల్పరి, వారంబును రాజు వెఱ్ఱివాఁ డయ్యెఁ గదే

మూరెఁడుత్రోవయుఁ జూపుట, గారాపుంబట్టి చావుగనియుం గాచె⁶.

౬౬

వ. అని చెడనాడుచున్న యెడను.

౬౭

గీ. దేవదత్తుడు నరదేవుని సద్గుణ, జెఱిగి సంతసించి యింటి కేగి

చందమామకూనచందంబుతో నున్న, శిశువుఁ దెచ్చి రాజుచేతి కిచ్చె.

౬౮

వ. ఇ ట్లిచ్చిన పాపని జూచి.

౬౯

క. విస్తయహర్షంబుల ము, ద్దస్థితవదనాబ్జుఁ డగుచు ధరణీవరుఁ డా

కస్తికదురితము లడఁచెడి, చుస్త్రుల దైవ మనుచు నతనికి మ్రొక్కె.

౭౦

ఉ. మ్రొక్కి న దేవదత్తుఁ డతిమోదము నొంది నరేంద్ర నీమనం

బిక్తడఁ జూడవేడి యలయించి మహావ్యథఁ దూలపుచ్చితి

మృతి తప్పచేసి కడమీఱి భవన్గణరత్నముల్ మెఱుం

గెక్తనొనర్చితిం బరుల కీకథ మంచితనంబు నొజ్జఁగా⁷.

౭౧

శా. అందు జెప్పిన నయ్యవంతివరుడు⁸ హర్షించుచు న్నూపదం

గంది బోలినయట్టి పట్టణము సత్తారంబుగా నిచ్చి మ

1, నైవజనులు వీడగుండు వధకని, విన్నవింపఁగ బృథివీశ్వరుండు. 2, పెంపెఱింగి, 3, టిడి యుపకారంబు, 4, కాననమున నితఁడెడఁగల బో, యిననీ కానములలోన నేచుగుడునొకో. 5, నిలిపిన వానికిది యెంతపని. 6, గాలింబుచ్చె⁹, 7, నైవజనులు వీడగుండు వధకని, విన్నవింపఁగ బృథివీశ్వరుండు. 8, పెంపెఱింగి, 9, టిడి యుపకారంబు, 4, కాననమున నితఁడెడఁగల బో, యిననీ కానములలోన నేచుగుడునొకో. 5, నిలిపిన వానికిది యెంతపని. 6, గాలింబుచ్చె⁹,

న్నించె బాత్రుఁ డటంచు ధర్మసభకు న్నిశ్చేతగాఁ బ్రీతిఁ గా

వించె గావున నీకు నట్టిగుణ మన్వేషించినం గల్గునే.

29

క. మగుడుము గద్దియ యెక్కుట, యగపడ దిశ ననిన విక్రమాఘ్నగుణంబుల్

పొగడుచు బిగిచెడి ధారా, జగతీపతి చనియె న్నాశనదనంబునకున్.

23

వ. మఱియు న్నొక్కనాడు.

28

—శ్రి విదవబాష్ప కథ. ౩—

క. తెల్లని యమృతాంబుధిలో, నల్లని తిరుమేను ధనశననినములోనం

ద్రుశ్యేషు తుష్టేదక్రియ రా, జిల్లంగ విహరించుచున్న సిరివరుఁ గొలుతున్. 29

మ. అని చిత్తాబ్జములోఁ దలంచి సమయజ్ఞామోదితం బా దినం

బున సౌమ్యగ్రహదృష్టలగ్నమున నాభోజండు వేడ్త స్వహా

సన మెక్కుం జని పాదపద్మ మిడఁ జాలృలించు నచ్చోటు కాం

చనపాంచాలిక వత్తె సర్వజనతాశ్చర్యం బవార్థంబుగన్¹.

2౬

క. కార్యం బెఱుంగవు దానా, చార్వండగు విక్రమాఘ్న సరిపూనంగ గాం

భీర్యముతోఁ గూడిన యా, దార్యము లే కేల యెక్కుఁ దర మగునీకున్.

22

క. అనవుడు విస్మితఁ డై మీ, జనపతి గాంభీర్యదానచాతుర్యము లే

పనిపట్టులఁ గనుపట్టిన, పని యడిగిన భోజనృపతి కది యి ట్లనియెన్.

2౮

శా. ధారానాయక యాచకార్తజనతాదారిద్ర్య విద్రావణం

డాహాఢ్గసిరక్తీవల్లివిభవవ్యాస్తాఖిలాశాంతవి

స్తాయం డూరితవిక్రమక్రమ నిరస్తక్షోణిపాలాగ్ర సం

భాగోత్సాహుండు సాహసాభరణం డొప్పుం జేసె రాజ్యం బిలన్.

2౯

క. భూతలమునఁ బుణ్యగుణ, ఖ్యాతుం డగు నతని చేతి కౌశ్ఠేయకథా

రాతీర్థంబున మునిగి య, రాతులు విహరింతు రమరరమణీయుతు లై.

౩౦

వ. అట్లేలుచుండు నతనిరాజ్యంబున నెలకు మూడువానలు దళంబుగాఁ గురియ

జనులెల్ల నుల్లంబుల నుల్లాసంబు వెల్లివిరియ ధనధాన్యసమృద్ధులై యున్నయె

డల రత్నగర్భాతలంబున రత్నాకరగుణప్రఖ్యాపనాపరుండునుంబోలె వణిగ్వ

రుం డగునొక్కరత్నవ్యవహారి దూరదేశంబుననుండి యుజ్జయిని కరుదెంచి.

౩౧

క. అంబుధి పుత్తెంచిన క, ప్పం బన రేఖాంకబిందుభంగాదికదో

షంబులఁ బొరయని పదిర, త్నంబులు గుడిగ్రుచ్చి తెచ్చి నరపతి కిచ్చెన్.

౩౨

- గీ. వానిఁ జూచి కొలువువార లచ్చత మంద, మానవేంద్రుఁ డాత్తలోన మెచ్చి
విలువ నిశ్చయించి చులుకగా నతనికిఁ, దేటపడఁగ ధనము కోటియిచ్చె. ౮౩
- గీ. కోటిధనముఁ బుచ్చుకొని యగస్త్యునియుక్తి, నమరున్గాల్గుసాగరముల యందు
స్తుతమంబు సింహాశోద్భవం బటుగాన, దీనిఁ గొనుము మనుజుడేవయనుచు. ౮౪
- వ. ఇచ్చిన నదియును బ్రభాపటల విభాసిత సభామండపం బై యంబరమణిబింబ
విడంబకం బగుచున్న మానికంబు గైకొని మానవేంద్రుండు విస్తయమానమా
నసుండై తన్మూల్యంబు కోటిధనం బిచ్చి యిట్టివి మఱియునుం గలవే యనియ
డిగిన నావరకుండు ౮౫
- గీ. దీనికంటెనొప్ప¹ దివ్యరత్నంబులు, గలవు మద్భుహమునఁ గొలఁదిమీఱి²
ధరణినాథ నాకు దశకోటి ధన మిచ్చి, భటునిబంపు పదియుఁ బాపువాడ.
- క. అని చెప్పిన నాతనికా, ధన మిచ్చి భటాళిఁ జూచి తఱిదప్పకవే³
చనిరత్నంబులు గొని తెచ్చినవానికి మెచ్చు గలదు చేకొనుఁ దనియె. ౮౬
- వ. అనిన నసహాయశూరుండును నలఘుతరాంఘ్రితలంఘనుండును నగునొక్క జాం
ఘికుండు లేచి- ౮౭
- క. అచ్చట నారత్నంబులు, పుచ్చుకొనుచు నేడుదినములు పో మఱునా⁴
డిచ్చటికి నిన్నుఁ గొలువఁగ, వచ్చెద నీయడుగులాన వసుధాధీశా. ౮౮
- సీ. అని పంతమాడిన హస్తించి తాంబూల మిప్పించి వ్యయమున కేడుమాడ
లోసఁగి వ్రరకుఁ గూడి మసలకుమీ యని యనిసిన వానిఁ నోట్టానుచు నెట్టి
యశ్వరత్నమునెక్తి యతివేగమున కేలుఁ బగలులు నెచ్చోటఁ దగులు వడక
నాలుగుదినముల నలువదియూడు ల్చని వీడు సొత్తైంచి తనగృహమునఁ
దేజరిల్లుచున్న దివ్యరత్నంబులు, బదియు నిచ్చి రాచబంటు సంత
గవని వెడల ననిపి క్రమ్మఱ నేగిన, వాండు నటకు నిడచి వచ్చె నట్ల.
- క. లంఘితనగనగరసరి, త్సంఘాతుం డగుచు దినము దప్పక వడి ని
స్సంఘర్షాధ్వగుండై యా, జాంఘికుఁ డరుదెంచె బురికి సంధ్యావేళె. ౮౯
- క. కాలూఁదక యట చని భూ, పాలుం గని మ్రొక్కి తనను పంతుబునఁ ద
త్తాలోచిత దివసకర⁵, జ్వాలాకృతి వెలుఁగు నైదు స్వఃకు లిచ్చె. ౯౦
- డి. ఇచ్చిన వానిఁ బుచ్చుకొని యేలిక యల్లనఁ జల్లమాపులం
దెచ్చినబంటుఁ జూచి మఱి తెమ్మి క నైదును నాకు నివ్వడే

1. మిగులు. 2. విలువమీఱి. 3. జనపతియా, తనికాధనమిచ్చి భటులఁ దప్పకపంచె.

4. నేడుదినములమఱునాఁ డేనిచ్చటికి. 5. దీపవర.

మిచ్చితి తోడి మానికము లేగతిఁ జిక్కిన వన్న¹నాభటుం

డిచ్చుఁ దలంకియుం దలఁక కి ట్లనియెం గరము ల్నాగుడ్డుచున్. ౯౩

గీ. మొదల సెట్టిచేతఁ బదిరత్నములుఁ గొని, మగిడి వచ్చుచోఁ గ్రమక్రమమునఁ
బాఠివేంద్ర నాకు భాగ్య మింకినభంగిఁ, బెద్దయడవిలోనఁ బ్రొద్దుగ్రంథె. ౯౪

వ. అక్కడ మఱియు నొక్క చిక్కుగలిగె. ౯౫

సీ. ధూళిపర్వఁగ వడి దూర్పువాతెడుగాడ్పు సారతురంగ ప్రసార మనఁగ
సంపూర్ణజలమదశ్యామలాకృతు లైన యంబుదాంబులు కుంజరంబు లనఁగ
భూరిగరితములు భేరీవములన మెఱపు లాయుధముల మెఱుఁగు లనఁగఁ
గేకినాదములు మహాకాహళము లనఁ జాతకంబులు భృత్యసంఘ మనఁగ
శక్రచాపము²విజయధ్వజు బఁంగ, నొప్పి భూతవిహిత³జీవనోదయమున
నవనినాయక నీరువాహ్యధికాక, ననుకరించుచుఁ దోచె వర్షాగమంబు. ౯౬

సీ. తొలితొలి సన్నంపుఁడుంపురు లొలుకఁగా వెసఁ దిమితిమి యని⁴ముసురుపటె
బిసబిస యని గాలి బెట్టుగాఁ బెటపెట గణికలంతతలు చినుకు లురిలెఁ
బిడుగు పెఱిల్లనఁ బడియెనో యనఁగను గడిఁదియర్దులు బెడబెడ యనంగఁ
గ్రొక్కారుమెఱుఁగు తళుక్కుని మెఱయఁగాఁ బాసియుఁ జీరు చూపఱఁబెనంగ
నించి కడ్డవలు వడిఁ గ్రుమ్మరించినట్లు, పాము ప్రేలాడఁగట్టినభంగి దోఁచు
వాన బోరునఁ గురియంగ వఱదనుండి, మిఱ్ఱుఁ బల్లంబు నొక్కటై మేరమీఱె.

ఉ. దందడి దందళూకసమధారలు తోరము లై పడంగ మ
ధ్యందినవేళ యెస నభ మంతయుఁ జేకొని చీరుపర్వ న
క్తందినచిహ్నముల్లటవఁగా నటు బోరన వాన వట్టి దై
నందినకల్పమో యిది యనన్ జలపూరము నిండె ఘాతుకీన్. ౯౭

వ. అట్టి వర్షోత్సర్గంబున మార్గంబు జలదర్గమం బైన- ౯౮

క. తత్తాలమ్మన నిలువక, యత్తోచము చేసి తప్పియును భవదాజ్ఞా
సత్తారముఁ దలఁపుచుఁజని, యత్తూలజలాధ్య⁶ మైన యొకనదిఁ గంటిన్.

గీ. అచట నిలుచునంత నవ్వాన వెలియఁగ, నొకఁడు వచ్చె వానియొద్దికేగి
దైన్యమొంది యేఱు దాఁటించు మని వేడుకొనిన నాతఁ డీయకొనక పలికె.

క. వినుము మహానది దాటుట, యను గురుప్రార్థనందయును ధర్మసభా
జనవైరము దైవతలంఘనమును బఁకింప హానికార్యములు సుమీ. ౧౦౨

1. మఱియొక నైదునాక నాకు నైదిచ్చితి—బదునాకు నివ్వడివిచ్చితి. 2. శక్రవా
కము, 3. సొప్పు-భూగోళహితజన. 4. వెనిదేమిటియని 5. నలుపుచు 6. ఉత్కలలోలాధ్య.

- క. నారీహృదయంబును వ్యవహానిజుబును నదీజలాపూరంబుం
జోరుని ధర్మసితీయును, వైరుల చెలిమియును నమ్మవల దెవ్వరికిఁ. ¹ ౧౦౩
- క. అనలముఁ బన్నగమును దుర్జనుఁ డుదకముఁ గపియు² బ్రహ్మచారియు వారాం
గనయును నృపుఁ డగసాలెయుఁ, దనవారని నమ్మవలదు తత్త్వజ్ఞునకున్. ౧౦౪
- క. అనపుడు నివి సీతులు గా, వన వచ్చునె విభునితోడ నాడినపంతం
బున సీపదిరత్నంబులు, గొని చని దర్శించి రాజుఁ గొలువంగవలయున్.
- క. తలకొను మని ప్రార్థించిన, వలనుగ నాకార్యకారవ మైతిఁగి యతం
డలయక యిది సంతనుచును, వలనొప్పఁగఁ బుట్టినభంగిన్. ౧౦౬
- గీ. అవనిపాలుఁ గొల్పి నవసరం బైనచోఁ, జాలు నిరతవడి విచార మేల
యైదుమానికంబు లందు నా కిచ్చిన, పట్టెయవలిదరిని బెట్టువాడ. ౧౦౭
- వ. అనిన. ౧౦౮
- సీ అడిగిన రత్నంబు లన్నియు నిచ్చితి నేని రాజద్రవ్యహాని పుట్టు
సీఁజెల్ల దని యున్న నీదినం బిచ్చోటఁ దప్పెనా రాజాజ్ఞ దప్పఁ గలుగు
నిలలోని ధనికుల యిండ్ల హయంబులు ధనధాన్యములును గాంచనముమణులు
మృదులాంబరంబులు మృగమదకర్పూరచందనంబులుఁ బరిచారగణము
దానధర్మములు సమాన మై యుండును, వానికంటె భూమివరుని కలిమి
యెక్కుడగుచుఁ జెల్లు నొక్కరాజ్యంబున, రాజ్యమనఁగ నాజ్ఞ పూజ్య మగుట. ⁴
- వ. అని విచారించు నెడలఁ దొల్లింటి సీతి తలంపునం బడియె. ౧౧౦
- క. ధనమునకు దానమును దప, మున కాచారమును రాజ్యమున కాజ్ఞయు జీ
వనమునకు యశము విద్యకు, వినయంబును సీతులకు వివేకము ఫలముల్⁵.
- క. ధరఁ దగువారలకుఁ దిర, స్తరణంబును సతుల కొండు శయ్యయు నుట్టి
వరులకు నాజ్ఞాభంగము, సరి నివి యాయుధము లేని చావులు గావే. ౧౧౨
- మ. అని చింతించి ధరాతలేంద్ర భవదీయాజ్ఞాసముల్లంఘనం
బున కే నోర్వక యేనుమానికము లాపూర్ణాపగతోయలం
ఘనపణ్యంబుగ నిచ్చినం గొని లతాగ్రగంధిచే నన్ను నీ
పున బంధించి రయంబుతో నతఁడు తత్పూరంబు దాటించినన్. ౧౧౩

1. నారుల, వ్యవహారుల, చోరుల, వైరుల యని చిన్నయసూరిగారి పాఠము. 2. బాచికు
ను దుర్జనుండును గన్యకయు-దుర్జనుడు జలంబులును. 3. నిట్టి యవలిదరిని- చిన్నయసూరి. నిట్ట=
ప్రవాహము. 4. యెక్కుడై చెలంగునెల్ల దేశంబుల, రాజునాజ్ఞ చాలఁ బూజ్యగుట. 5. బల
ముల్-చిన్నయసూరి.

- గీ. అరుగుదెంచి నీవదాంబుజంబులు గనుఁగొంటి నాజ్ఞఁ నడవ¹గంటి నేఁడు
రాజుసెలవు²లేక రత్నంబు లిచ్చిన,తప్పనకును శిక్ష దలఁపు నాకు. ౧౧౪
- క. అనవుడు నృపుఁ డుత్తమమణి,ధన మిచ్చియు విఘ్న మైన తటి నాజ్ఞలం
ఘన మొసరింపక వచ్చితి, వని మెచ్చుగఁ జేతి మణులు వానికి నిచ్చెన్.౧౧౫
- ఉ. కావున విక్రమార్కు సరిగావు నృపాలక చాలు నింటికి³
బోవుట మేలు నాఁగ విని భోజుఁడు ఖన్నముఖారవిందుడై⁴
భావములోన నాతని ప్రభావము నీగియు మెచ్చుచున్ సుహృ
ద్యౌవరయుక్తుడై మగిడి పోయెను నెంతయు వింతచోప్పనన్⁵. ౧౧౬
- వ. ఇట్లు పంచమద్వారంబున నుండి మగిడి మఱియు నుత్సుకుం డై. ౧౧౭

—: ఆటవబొమ్మ కథ :—

- క. లక్ష్మీనాయకసాయకుఁ, బత్నీలనయనాంకవామభాగుని ఘనునిన్
లక్ష్మీహిమకరధరు రజ,తత్త్వధరసదను మదనదమనుం గొలుతున్. ౧౧౮
- గీ. అనుచుఁ గడఁగి భోజుఁ డట గొన్నిదినములు, చనిన విబుధవందిజనులఁగూడి
యింద్రభద్రపీఠ మెక్కులగ్నంబుతోఁ, బాంతఁ జేరునంత బొమ్మ పలికె. ౧౧౯
- క. నిలు నిలుపు విక్రమార్కుని, కొలఁదిని నిర్వాజదానగుణ మటు నీకుం
గలుగక యెక్కుం బూనుట, చెలఁగి నపుంసకుఁడు బోటిఁ జేరుట చుష్టి.౧౨౦
- క. నావుడు భోజనృపాలుఁడు, భావంబున సిగ్గు గదురఁ, బాగచాలిక ! నీ
వావిక్రమార్కువితరణ, మేనెరవున నొదవెఁ జెప్పు మేర్పడ నాకున్. ౧౨౧
- క. అనవుడు నాపుత్రిక యి, ట్లనియెం జిటునవ్వుతోడ నవసీనాథా
విను మొప్పుగఁ జెప్పెద నా, జననాయకు దానగుణము సామాన్యంబే.౧౨౨
- క. సమరస్థలిఁ గపికేతుఁడు, విమతపురోహితాలనమున వృషకేతుఁడు మా
నమున నహికేతుఁ డాకృతి, సమతను ర్షుషకేతుఁ డనఁగ జగతిం బరఁగె. ౧౨౩
- ఉ. అట్టి గుణంబులుం గల ధరాధిపుఁ డుదఱు దండ్రి భంగిఁ జే
పట్టి వినిద్రబుద్ధిఁ బరిపాలన చేయుచు నుండఁగాఁ బ్రజల్
దట్టము లై నసంపదలఁ దారు కుబేరుని పెంపు మీటి యే
పట్టన దానధర్మములుఁ బాడియుఁ దప్పక యొప్పి రప్పురిక. ౧౨౪
- వ. ఇట్లు రాజ్యం బఖిలజనమనోరంజకం బగుచుండ. ౧౨౫

1. దిరుగ. 2. రాచసెలవు 3 విక్రమార్కునికె గల్గు గుణంబులు చాల వింటికిం- 4 భిన్న
ముఖాబలేజుడై. 5. భోజుఁడు పోయెను దొంటి చొప్పునకే.

- సీ. కనికని మానినీజనమనోధనములు తొలితొలి గిలుబాడు దొడ్డకాడు
పువ్వురెమ్మలకు లేమవ్వ మెక్కించుచు నంగజతోనాడు సంగడిడు
రాచిల్లగములకు వాచవి జుబ్బనచూటగా¹ నొనరించు సాంపుకాడు
కోకిలంబుల కెల్ల మూకభావంబులు విడిసింప నడరెను వెజ్జతోడు
తేటికడుపులకును దేనెతో బుప్పొడి, మేపి మరవనేర్పు తీపులాడు
మ్రాకులకు ముదంబుఁ బ్రాయంబు వాటిల్ల, వింత దోచె భువి వసంతుఁడంత.
- వ. అప్పు డామలయాచలంబు నుండి. ౧౨౭
- క. వే చని చని ఫణిసతులకు, వాచవి పుట్టించి శిరత్నవతి యనునదిలో
వీచికలఁ దోగి² మెల్లన, వీచెం దెక్కిరలు మరునివీచోపు లనన్. ౧౨౮
- క. మరుఁ డరుదేరగ ముండఱఁ, దిరువీధులు దుడుచుకరణిఁ దిరుగుచుఁ బవనం
డిరవుచెడ వీవ జడియఁగఁ, దరువులఁ గారాకు ధరణిఁ దఱచై రాలెన్. ౧౨౯
- క. బలిమియుఁ గలిమియుఁ జెలిమియు, నలవడ వచ్చిన వసంతుఁ డనుచుట్టముతోఁ
గలసిన నెలకొను పులకల, మొలకల క్రియఁ దరుల మొత్తముగఁ జిగురొత్తెన్.
- క. చెలరేగి మరుఁడు విరహులు, దలకంగ దండుగదలు తఱి నతనికి మా
వులు మొదలుగఁదలకొనుబహు, దళములనువసంతుఁడపుడుదగ మొనదీర్చెన్.
- క. దీపంబుల క్రియఁ బువ్వులు, దీపింపఁగ మోదుగులు మది నిర్విరహులకుం
నాపంబు లినుమడింపఁగ, రూపించిన మన్మథాగ్నిరూపము దాల్చెన్. ౧౩౨
- క. శ్రీరమణీయవసంతో, దారవ్యాకోచకుసుమతతి వనలక్ష్మీ
భూరివిభూషణభండా, గారంబులకరణిఁ గర్ణికారము లొప్పెన్. ౧౩౩
- క. బహుకిసలయఫలసుమనో, విహితోత్సవశీగుకాభివిహరణసాఖ్యా
వహమహానీయగృహశ్రీ, సహజము లై చూడ నొప్పె సహకారంబుల్.
- సీ. ఫలరసంబులఁ గూడి యలుఁగులు వాతెడి పూఁదేనియలు వారిపూర మనఁగ
సాంధ మధూళికాస్యందమందానిలస్ఫురణంబు తరగల పౌం దనంగ
శుకతుండ సదృశకింశుకముకుళంబుల కాంతులు విక్రమాసుంబు లనఁగ
మవ్వమెక్కిన వెలిక్రివ్విరు లెల్లను శంఖమాక్తిక ఫేనసంఘ మనఁగ
దత్పరాగధూసరోత్పతద్భ్రమరాళి, శీకరంబు లనఁగఁ జెలువు మీఱి
యదధిభంగిఁదత్పరోద్యావనవసభూమి, మాధవాశ్రయమగుమహిమఁదాల్చె.
- ఉ. గంధవహుండు వేగరి పికంబులు గాయకపంక్తి మత్తపు
ష్పంధయము ల్బలంబు శుకసంఘము మంగళపాఠకుల్ మహా

బంధురకార్యవాది నిజబంధుడు చంద్రుడు మంత్రిగాఁగ గ

రాష్ట్రంధుడు మన్తభుండు దనయాజ్ఞ దలంబుగ నేలఁ దత్పురిక. ౧౩౬

క. తత్సమయంబున భూవరుఁ, డుత్సాహము రాజ్యవృద్ధియును మెఱయ వసం
తోత్సవ మొనరింపుద మని, యుత్సుకుఁ డై కదలే వైభవోద్రేకమునక.¹

వ. తదనంతరంబున. ౧౩౭

నీ. మంజులమంజీరశింజారవంబులు వీనుల కందంద విందు లొసఁగఁ

గాంచన కాంచీప్రకాశవిలాసముల్ వలపుల వసిఁడి వన్నియ నిగుడ్పుఁ

దారహారోజ్జ్వలస్తనకుంభదీప్తులు ముఖచంద్రకళలతో ముచ్చటాడఁ

దాటంకరోచులం దఱిమిన కన్నోగ మెలఁకువ లిరుదెస మెఱుఁగులీన

జలిముత్తియములు మొలపూదండలు, దలితోడుభంగిఁ దడఁబడంగ

వలయరత్నరుచులు కెలఁకులఁ బాలయంగఁ,దలిరుబోడు లెనుర నిలిచి రిట్లు.

వ. మఱియు దదనురూప సభీజనంబులును, భవ్యసుగంధద్రవ్యహస్తంబు లగు
పరిచారికాగణంబులును, విట నట పీఠమర్ద విదూషక వైతాళిక వందిబృందం
బులును, భూషావిశేషభూషితదేహంబు లగు నుత్సవసందర్శనాగతోత్సుక
సందోహంబులును జేరి యక్తడక్తడ నిరుపక్తియల నిలుచునప్పుడు. ౧౪౦

క. బనరించిననీలని నడగని, బొల్లని, గత్తలాని, గైరని, సారం

గని, జారని, జన్నని, నిమ,వని మొదలుగఁ దెచ్చి నిలిపె వాహకుఁ డెవరక.?

క. అక్తడ నొయ్యనఁ బచ్చల, పక్కెరతురగంబు నెక్కి పతి గదలుచు సాం

పెక్తఁ దనచిలుకవారున, మెక్కి వసంతునకు మారుఁ డెదురేగుక్రియక.

శా. రాజశ్రేష్ఠుఁడు వాగె సన్నల గతుల్లాజిల రేవంతు న

టాజాడం బురికొల్పునట్టి గతితో నమ్రేగగా మెల్పుఁ దా

నాజాడం బురికొంచు నట్టి వడితో నామేరఁ దానిల్పుచుక

వాజీంద్రంబు మనోజవం బనఁగ నిర్వాణోద్ధతిం దేలఁగక. ౧౪౩

క. విద్యుల్లతలకు నెనయగు, హృద్యాకృతులైన వనిత లేతేర మహా

వాద్యంబులు మ్రోయఁగ నృపుఁ, డుద్యానవనాంతభూమి కొయ్యనఁజనియెక.

మ. చని యచ్చోట విభుండు చేరె సుమనోజాలప్రవాళావశ²

జనితానేకసకామపంచశరచంచచ్చాపవల్లీగుణ

ధ్వనిశంకావహర్షుంకృత్రిప్తవిలసత్సంగీతభృంగాంగనా

ఘనసంతోషవిశేషకల్పలలికాకందంబు మాకందముక. ౧౪౫

- వ. తత్ప్రదేశంబున శంబరభేదివేదికాకృత్యంబులు నివర్తించునంతకుం గృతవాహ
నారోహుండై యంకురిత కోరకిత ఫలిత ఫలినంబుల నవలోకించుచున్నయెడ
విదూషకుం డొక్కచోఁ జోద్యభేద్యంబుగాఁ బద్యంబు చెప్పి మామిడి సిరి
వడయ వ్రాసితిఁ బత్రిక యందుకొన ననక యవధరింపు మిది తగు ననుచు
నాశ్రయించినవారికి మామిడి కామునిగెలుపుంగలిమికి దుంప యగుననునర్థం
బుగలుగ నొకయాకున వ్రాసి చేతి కిచ్చె నది యెట్లనినః— గర౬
- క. మాకంద మలరవ్రాసితి, మాకంద మనాక చూడు మాకందమిట
మాకంద మనుచుఁ జేరిన, మాకందము మదను జయరమాకంద మగున్. గర౭
- వ. ఇట్లున్న నది చదివి చిటునవ్వుతో నవిభ్రండు జాణ వపుడు వని పరిణమిం
చిన నతండు చందనాశ్రితవృక్షసౌరభంబుగతి మాకు నిది నీప్రభావంబున న
య్యె నని కొనియాడి మఱియును. గర౮
- క. నీ కెన యగు నాశ్రితర,క్షాకుశలత్వమునఁ దన్నుఁ గలసినపుణ్య
శ్లోకపికమధుకరముల న,శోకంబులఁజేయు నిది యశోకంబు చుమీ. గర౯
- క. వికలంబుగ నీవాసన, సకలంబును బువ్వులందు సంపూర్ణ ముగా
వకుళంబులందు రోలం,బకులం బిది దీనిఁ జూడు పార్థివముఖ్యా. గ౧౦
- క. భిన్నాగమ బలశంబర,భిన్నాగ మనంగ మిగులఁ బెంపొందిన యా
పున్నాగ మవధరింపుము, పున్నాగమనోజ్ఞకీర్తి పుణ్యాగణ్యా. గ౧౧
- క. కంబూపమహంసలనిల,యం బూజితమూలబంధ మంభోనిధిగా
జంబూవృక్షముఁ జూచితె, జంబూద్వీపంబుసరి నిజు బూహింపన్. గ౧౨
- క. సంచితపింఛసమంచిత, పంచాయుధమరకతాతపత్ర గ బన ని
శ్చంచలశాఖాంచిత మగు, చించావృక్షంబుఁ జూడు చిత్తజరూపా. గ౧౩
- వ. దీనిప్రభావం బే మని వర్ణింపంబోలు. గ౧౪
- క. చింత మది లేక మనుజులు, చింతించినకొలఁదిఁ జెవులు చేసూర్పుచు ని
శ్చింతులఁగా నొనరించెడు, చింతకు సరి గలదె లొకచింతామణికీ. గ౧౫
- క. ఈచింతపంటిసరిగా, నోచెల యమృతంబుఁ జెప్ప నొప్పునె దానిన్
వాచవి గొని తమజిహ్వల, నేచవులును లేక చెడరె యింద్రాది సురల్. గ౧౬
- క. భ్రాంతి వడి కల్పవృక్ష,ప్రాంతంబునఁ గూడుఁ గూర్చుఁ బట్టక సురల
శ్రాంతంబు దీనికై మదిఁ, జులించుటఁ జేసి పరఁగెఁ జింత యనంగన్. గ౧౭
- క. మును జిగురున బువ్వున నో,మనగాయల దోరపండ్ల మఱి యారఁగఁబం

- డినపండ్ల నెలకాలము, దనియంగఁ జపు లొసంగ నొండు తరువులు గలవే.¹
- క. ఉడువతి తనలో నమృతము, గడలుకొనియుఁ బెక్కు చవులు గానక కృశుఁ డై
విడిచినకళ లన్నియు నీ, గొడిసెల రూపమునఁ జుత గొలువఁగఁబోలున్.
- క. వెస నిర్మించిన బ్రహ్మకు, రసికుఁడు మ్రొక్కి డుచు ఫలము రంజిల్లఁగ వ²
ద్రసములతో నిది నమలెడు, దెసఁ గని నోరూరు నాదిదేవునికైనన్. ౧౬౦
- గీ. గరిత లేని యిల్లు దొరలేని తగవును, జుతపండు లేని వింతచవియుఁ
జనవు లేనికొలుపు శశి లేని రాత్రియు, ముక్తు లేనిమొగము నొక్కరూపు.
- మ. అని యిబ్బంగి విదూషకుండు చనవున్ హాస్యచిత్రం బైన చొ
ప్పనఁ దద్జ్ఞత్వము నేర్పడం బలుకుచు న్భూభర్తకు న్వాగ్విసో
దనసౌఖ్యంబులఁ బ్రార్థపుచ్చునెడ నుత్సాహంబుతోఁ గామిను
ల్యనసౌందర్యవిలోకలోలమతులై వర్తించి రయ్యెయెడన్. ౧౬౧
- క. అడుగులుఁగెందలిరాకులు,దొడవులుఁగ్రోవ్విరులుఁ గురులుఁదుమ్మెదగుములుం
దడఁబడఁ బడఁతులు బెడఁగడ,రెడు నడగలతీవెలనఁ జరించిరి కడఁకన్. ౧౬౩
- సీ. ఎలమావిజౌంపంబు లివెచూడుమనుచునొంహొరులకుఁజూపుచుఁదిరుగువారుఁ
గరములుఁ బల్లవోత్తరములుఁ దడఁబడ డాయుచుఁ బువ్వులు గోయువారుఁ
బాలుపారఁ దనువులు పుష్పవల్లులతోడఁ గూడ డాఁగురుమూఁత లాడువారుఁ
దిన్నని యేలలఁ దీపులు రెట్టింపఁ దీగె యుయ్యల లెక్కి తూఁగువారుఁ
బువ్వఁదేనియఁగురియంగఁబొన్న లెక్కి, మెఱపులట్లందువిరులకుమెలఁగువారు
నగుచుబాలికలు వనవిహారలీల, లెనయఁ జెలఁగిరి వనలక్ష్య లనఁగ నచట.
- ఉ. వెన్నలి వ్రేలఁగాఁ బిఱిడివ్రేఁకట మొయ్యనఁ గ్రింది కీడ్వఁగాఁ
జన్నులమీఁదఁ గ్రిక్కిఱిసి సందెటిదండలు పొంతనిక్తఁగా
సన్నపుఁగొనుదీఁగఁ గడుసన్నముగా మునివ్రేళ్ల నిల్పి తాఁ
బొన్నలు గోసఁ జేతులను బుప్పొడి యొప్పెడుకొమ్మ కొమ్మలన్. ౧౬౫
- ఉ. అత్తటి సత్తవోదరుల కందఱ కందుల కందరాని పూ
గుత్తులఁ జూపి చేకొలఁదిఁ గోయుడు మీరని గుచ్చి వానికై
యెత్తుచుఁ జేయి దప్పె నని యిండుక జాఱఁగనిచ్చి యక్కులన్
హత్తుచు సంగసంగసుఖ మందిరి కొందఱు ప్రేమఁ గాముకుల్. ౧౬౬

1. జపు లొసంగుచుండుతరువులు గలవే-నిట్టితరువులుగలవే. 2. రసికుడు "హాస్య" నున్నది, నొసపి"యనుచు గన్నఁడిడు నుడువఁడె.

- ఉ. దేహము లాకుదీఁగెలకుఁ దేతున నూప నపీనగుచ్చక
గ్రాహక లై నకాంతలకు ఘర్జజలం బుదయించుచుం బ్రియ
స్నేహరసాకృతిం జెలుపు చేకొనఁగా మకరందబింబు సం
దోహనమావృతంబు లనఁ దోఁచె దదీయముఖారవిందముల్. ౧౬౭
- ఉ. కాంతుడు వోలె సోలి యలకఁ బులుఁ బయ్యెద లొత్తుచు న్వన
శ్రాంతులు దీర్చుచు న్నిగులఁ జల్లనిచాసన నావనస్థలో
పాంతనిదాఘవారికణహారివిహారి యానంగ నింతుల
నృంతన మందఁ జేయుచు వసంతసమీరుఁడు వీచె నయ్యెడఁ. ౧౬౮
- గీ. పువ్వుఁబోఁడు లంతఁ బుష్పాపచయకేళి, చాలు ననుచు నాత్మసఖులఁ గూడి
భూతలేంద్రుఁ డొక్క చూతతరుచ్చాయ, నుంట దెలిసి వేడ్త నొయ్య మగిడి.
- గీ. మనసిజానకుఁ బొడనూపెడు, వనదేవత లనఁగ వచ్చి వనజానన లా
జననాయకునిం బువ్వులు, కనుకనిఁ గానుకలు చేసి కనుఁగొని రచటఁ.
- క. కొక్తారు మెఱపుగములను, లెక్కింపను సోయగముల లీలలుగల యా
చక్రనివనితలలోఁ బతి, చుక్కలలోఁ జంద్ర భంగిఁ జూడఁగ నొప్పెఁ. ౧౭౧
- వ. ఇట్లుతరుణీగణ పరివృతం డై యచ్చటువాసి చని పురోభాగంబున రంభాస్తం
భశోభితంబును మృగనాభీలిప్తాబును ఘనసారరంగవల్లితరంగితంబును బూర్ణ
కలశాలంకృతంబును మరువకావృతపర్యంతంబును నగువేదీమధ్యంబున నరపతి
రతిరాజానువర్తి యైన ఋతుచక్రవర్తి నర్ణవిపాద్యధూపదీపాదిపోడశోప చారం
బుల నారాధించి పంచమహావాద్యప్రపంచంబుల నృత్తగీతాది మహోత్సవం
బులు మెఱయఁ గర్పూరాదిసుగంధద్రవ్యంబులతో నింతులతో వసంతఘేలనం
బానర్చె. ౧౭౨
- క. వ్యక్తంబుగ సతిపై నున్నుక్తం బగు కప్పురంబుముద్దర లల్పా
సక్తం బై యలకలపై, ముక్తాజాలకముచందమునఁ జెన్నొందెఁ. ౧౭౩
- క. చెలఁగుచుఁ బతి చల్లినఁ దొయ్యలులముఖాబ్జములఁ గొంత యంటి సుగంధం
బలవడియె మెఱుంగుటద్దంబుల నఁటిన మెఱుంగుతాతిపొడియును బోలెఁ.
- క. సురభితహరిదంతరనవ, పరిమళసంకీర్ణపూర్ణ పరిమళమునఁ ద
త్తరుణులముఖమకురంబులు, సరజస్సరసీరుహములచందము. నొందెఁ.
- క. సుందరులఁ గూడి వైభవ,బృందారకపతి వసంతవీతాంబరుఁ డై
బృందావనమున గోపీ,బృందాన్వితుఁ డైనకృష్ణవిధమున నొప్పెఁ. ౧౭౪

మత్తకోకిల. కుంభినికరంబుతో నొనగూడి యాడుచుహాటని

కుంభిచందము దోపగా నతిగుంభిశ్రమదంబునా

గుంభిసీపతి మందయానలఁ గూడి వేడుకతోడుతఁ

జ్ఞాభితాంబర మా సహోవరసీమఁ జేరె గ్రమఃబునఁ.

౧౨౭

మత్తకోకిల. అందుఁ జొచ్చి చెలంగి సుందరు లందఱు స్తుదమంసుచు

గ్రందుకొంచుఁ బరస్పరం బుదకంబు మోములఁ జల్లుచు

స్తుందఱు దను ముట్టుకొమ్మని మున్గి దవ్వులఁ దేలుచు

జందనంబు గరంగ లీలలు నల్పి రోలులు వాడుచుఁ.

౧౨౮

సీ. వదనదర్పణములు వారిరుహంబులు నలకజాలకములు సలికులములు

లోలనేత్రంబులు నీలోత్పలాబులఁ గుచకుంభయుగములుఁ గోకములును

బాహువులును బిసప్రకరంబులును లోతుగలనాభిమండలములును సుఖఁ

దమలోన సరి యనఁ దారతమ్యము చూడ నిన్నియు నొక్కనో నితఁడు గూర్చె

ననఁగనంగనాసహితుఁడై యవనివిభుఁడ, యమునఁ గ్రీడించుగోపికారమణుకరఁ

దివ్యనదిలోన నప్పురఃస్త్రీసమేతుఁ, డైన వజ్రినాఁ జెలఁగెఁ బద్మాకరమున.

క. వెలికిలఁబడి యీఁదెఱునెడ, జలసంచృతగాత్రి యైనసతివదనముతో

నలవడఁగఁ జన్ను లొప్పెను, జలజాతము పొంతనున్న జక్తవ లనఁగఁ.

క. ఓలోల యనఁగ నెచ్చెలి, యాలోఁ దను ముట్టనమ్మ టది గని పెలుచఁ

లోలాక్షి మునిగి యీఁదెను,మీలకడనునయనరుచులుమెఱయించుక్రియఁ.

క. కామినులు చేరి మెలఁగంగ, గా మును నిర్మలము నధికగంభీరము నా

నామమఁగు గలఁగె ననఁగాఁ, గాముకచిత్తములు దానఁ గలఁగుట యరుదే.

క. పాలఁతులతనువుల జాతిన, మలయజమును విరులు నెరయ మడుఁగొప్పె సము

జ్వల మగువెన్నెలఁ జక్తలు, గలయంగొని నిండియున్న గగనము భంగిఁ.

వ. అంత జలకేళి చాలించి.

౧౨౯

ఉ. కన్నులఁ గెంపు దోప నలికంబుల మాక్తికజాలకాకృతిఁ

సన్నపుబిందువు ల్త్రెఱయ జాతిన కేశభరంబు లొప్పఁగాఁ.

జన్నులనంటి పయ్యెదలు చందనపంకముచంద మందఁగా

నన్నరనాథుతోవెడలి రంబురుహాకర మంబుజాననఁ.

౧౩౦

వ. అంతం దదీయతటప్ర దేశంబున ముక్తసిక్తవసనుం డగుచు వసుంధరారమణుడు

మెత్తనిపొత్తులం దనమేని తడియొత్తిన యనంతరంబ-

౧౩౧

- గీ. మలయజాబు నలది మాక్తికహారంబు, లమర నుజ్జ్వలాంబరములు గట్టి
యమృతపీచి మిశ్రమై విశ్రమించిన, మందరాద్రి బోలె మరుజవిభుఁడు. ౧౮౭
- వ. అట్టిచందంబున నాచందనగంధులును జుదనకావులును బట్టెడకావులును జెం
గావులును గవంబకావులును గరకంచులును బొమ్మంచులును ముడుగుబొమ్మం
చులును ముయ్యించులును జలుకచాళ్లును వేటచాళ్లును నిండువన్నెలును
నులుతచాటల వన్నెలును గంటకివన్నెలును బుప్పిడి వన్నెలును రుద్రాక్షవ
న్నెలును నాగబంధంబులును బూజాబంధంబులును జలకంజరంబులును గామ
వరంబులును సూరవరంబులును దారామాడలంబులును హంసావళులును హ
రిణావళులును దురగావళులును గజావళులును సింహావళులును క్రావదీప్తయం
వరంబులును లక్ష్మీవిలాసంబులును మదనవిలాసంబులును వసంత విలాసంబులు
ను రత్నకీలితంబులును రాయశృంగారంబులును గనకదండెలును గచ్చిలంబు
లును గర్భూరగంధులును బారువంపుగంధులును శ్రీతోపులును శ్రీరామ
తోపులును శ్రీకృష్ణవిలాసంబులును జీబులును సుగివట్టంబులును సన్నవలిపం
బులును వెలిపట్టులును హొంబట్టులును బులిగోరుపట్టులును నుదయరాగపట్టును
నేత్రపట్టును వజ్రపట్టును ననుపేట్లు గలపుట్టంబులు గట్టుకొని పాదముద్రికలు
ను మంజీరంబులును హంసకంబులును మణిశనాగుణంబులును ముక్తాఫలా
వళులును బదకంబులును సంగదంబులును సంగుయకంబులును కైవేయకం
బులును రత్నతాటకంబులును భ్రమరకంబులును లాలాటికంబులును మాక్తి
కజాలకంబులును శేఖరంబులును నాసిగాఁ గల యలంకరణంబులు ధరియించి
యగరు చందన పారిచందన ఘనసారోదయభాస్రరమృగమదప్రముఖనిఖిల
వాసనల నాశావకాశంబులు వాసించుచు నృపరత్నంబు జేరునంత. ౧౮౮
- క. అంగీకృతశృంగారకు, రంగీయనాంతరంగరంజకరంగ
ద్భృంగీరవహృదయగమ, భంగీసంగీతుఁ డగుచుఁ బవనుఁడు వీచెఁ. ౧౮౯
- వ. అట్టి యల్లాససమయంబున. ౧౯౦
- క. రూపముగల యాచందము, హుషించిన మన్తఘండు రుచికాకృతితో
దీపించెడు శృంగారము, భూపతి యని కొలిచి రెలమిఁ బొలఁతుక లెల్ల.
- క. పవేళ భూమివల్లభుఁ, జావెలఁదలు గొలువ నొప్పె యక్షవభూబృం
దావృతుఁ డగు ధనన నిగతి, దేవస్త్రీసహితుఁ డైన దేవేంద్రుక్రియ. ౧౯౧
- వ. ఇట్లనల్పకాలంబు విశ్రమించుచున్న యెడల ననతిదూర మాకందవనంబునుండి

యొక్క భూసురుండు చనుదెంచి తనహోతనం బవలోకించుచు భూలోకస్వర్గ
లోకం బిది గదా యితఁడు గదా మహాభాగ్యవంతుం డని కొనియాడుచు
మున్ను దా నధిక దారిద్ర్య పీడితుం డగుటం జేసి తన్ను నిందిచికొనుచుఁ
దనలోన. ౧౯౩

క. ధాత్రి దరిద్రుఁడు సభల న,పాత్రుఁడు కడు ముచ్చు మిశ్ర బాంధవులయెడం
బుత్రకళత్రంబులయెడ, శత్రుం డట వాని బ్రదుకు చొక్కా గాడే. ౧౯౪

క. ఇలలో నెవ్వని కర్ణము, గల దాతఁడు మాయుఁ డుచితకార్యజ్ఞుఁడు ని
ర్మలుఁడు బలవంతుఁ డాయుఁడు, కులతలకుఁడు సభ్యుఁ డధికగుణగణ్యుండుకా.

మ. అని చింతించి మహీసురు డొకయుపాయం బాత్తనూహించి ము
న్నొనరం జేసిన చండికాచరణపాదోపాస్తి చాలించి యా
జనపాలాగ్రణిపాలికి జని మహాసంపత్తి యర్జించి కై
కొన నిం దొప్పు నటంచు వచ్చె మదిఁ గోర్తుల్ తీగ లై సాఁగఁగఁక. ౧౯౬

వ. అతనిం జూచి యి ట్లని దీవించె. ౧౯౭

క. “భూయాత్తే సంప ద్దీర్ఘాయు ర్భవతే” యటంచు నాశీర్వాదో
పాయనములతో నృపుఁ గని, డాయం జని నేర్పు చొప్పుడరఁగాఁ బలికెక.

ఉ. అంబుజబంధుతేజ మధురాప్రవణంబున నుండి సర్వలో
కాంబిక యైనచుడికఁ బ్రియంబునఁ గొల్వఁగ నాకు నూఱువ
ర్షంబులు వోయె నంతటఁ బ్రసన్నత దేవత నిన్న సర్గరా
త్రంబున దంతపక్షి విశదమృతిచంద్రిక పర్య ని ట్లనెక. ౧౯౯

క. నీచేసిఁతపమునకు యథోచితముగ విక్రమాన్తుఁ డొసఁగెడు నతనికా
వే చని వేడుము నావుడు, నీచ క్కటి నిన్నుఁ గొల్వ నేఁ బనివిటిక. ౨౦౦

వ. అని విన్నవించిన నవ్యసుంధరాపురందరుండు చండికయే యి ట్లన తిచ్చెనో కా
క యీవిప్రుడే నెపంబున న న్నుబ్బించి ధనంబు వడయం జూచెనో యెఱ్ఱైన న
న్నంతటివానిగాఁ దలంచి వచ్చుటంజేసి యీతని యాశాపరిపూర్తి చేసెద నని
నిశ్చయించి. ౨౦౧

గీ. దేవిమాట కల్ల గావింపఁగా రాదు, నిన్ను రిత్త వంప నీతి గాదు
నీతపోమహత్త్వనియతికిఁ దగునంత,యనఘ యిష్ట మెద్ది యడుగు మనిన.

క. మాకందవనములో ని,చ్చాకీర్తులు వెలయునట్లు చండికచేరకా
నాకొకనగరము వలయును, జేకొని నిర్దింపు రాజశేఖర యనినకా. ౨౦౩

- సీ. సంతోషమున మహీకాంతుఁ డచ్చటి కేగి సర్వసామగ్రియుఁ జాలఁ గూర్చి
మహానియగృహములు మండపంబులు సోమసూర్యవీసముఁ గోటమట్టుపరిఖ
లనుమొందఁ జూడికాయతనంబు నాపురిఁ గట్టిది కాఁపులఁ బట్టు కొలిపి
నియుతసంఖ్యములుగ హయముల బంటను నాఱునూత్రేగ్గుల నతని కిచ్చి
రాజుఁ జేసి పిదప రాజుకట్టుంబున, కనుచు మూఁడుకోటు లర మొసఁగి
పటహపటునినాదధంగి దిక్కులఁ గీర్తి, పిచ్చులింప మగిడి వచ్చెఁ బురికి. ౨౦౪
- క. కావున నాతని సరిగా, నీవీగతి భూమి కీర్తి నెఱవిన నెక్కుం
గావచ్చు నిట్టి వితరణ, మేవెరవున దొరకదేని నింటికిఁ జనుచూ. ౨౦౫
- వ. అని పల్లుటయు. ౨౦౬
- క. ఉల్లంబున భోజమహీ, వల్లభుఁ డాశ్చర్య మంది వదనాబ్జమున
న్వేలఁదనము వాటిలఁగ, నల్లనఁ దాఁ దిరిగి చనియె సంతఃపురికి. ౨౦౭
- శా. చక్రీభూతకఠోరశారవితతజ్యవల్లరీముక్తబా
ణక్రూరోగ్రసమానసంస్థరణకీర్ణజ్వలపుంభీభన
చ్చక్రాసద్యతిమాత్రనిర్దళితరక్షఃపక్షపాతద్విష
చ్చక్రాటోపతమఃప్రసారుని మహాచక్రీశపర్యంకుని. ౨౦౮
- శా. ఆలోలాలకజాలభృంగయతవక్త్రాంభోరుహోజ్జ్వలిత
ప్రాలేయాద్రితమాభవాకృతిమతిప్రాప్తాధకచ్ఛేదనో
త్రాలాభీలకరాశశూలధరణత్రాతామరవాతపూ
జాలస్త్రీయతపాదపద్మయగళుం జంద్రాగచూడామణి. ౨౦౯
- మాలిని. ఉరగనికరవేషీ యోగనిద్రాభిలాషీ
గిఁధరవరదాయీ క్షీరవారాశిశాయీ
పురవిదళనదక్షా పుండరీకాయతాక్షా
స్తరహరహారూపా సత్యనిత్యస్వరూపా. ౨౧౦
- గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ నైమిషదళికభేకభేదీద్ర వీర ఘోటవిభాళాది
బిరుద ప్రకటచారిత్ర కళింగదేశనిర్దూమధామ త్యాగనాగార్జున కణ్ణాటద్రవి
ళాంధ్రమహారాష్ట్రభూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదస్త్రీలి పుర
వరాధీశ్వర వెలనాటి పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీ కొఱవి వెన్నయా
మాత్యపుత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకేమిత్ర కసవరాజతనూజ గోప
రాజ విరచితం బైన సింహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునంను విక్రమార్కు
కృతజ్ఞత్వ దాతృత్వప్రశంసనం బన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరఘు.
సింహాసనద్వాతంశిక.

చతుర్థాశ్వాసము.

—: ఏడవబాష్ప కథ :—

- క. శ్రీస్తనకుంకుమసదృశగభస్మసమూహప్రశస్తిపరిదీపితవ
క్షుఃస్తలపటుతేజోమయ, కాస్తుభకమనీయవేషిఁ గంసద్వేషిఁ. ౧
- చ. తలఁపున నిల్చి పెద్దల హితజ్ఞులఁ దద్జ్ఞులఁ గూర్చి భోజము
డలపిభుఁ డిష్టలగ్నమున డాసి మహాసర మెక్కుఁ బూరఁగాఁ
బలికెఁ దదీయపుత్రిక నృపాలక నిల్వము విక్రమార్చభూ
తలపతిఁ బోలు తెంపు బలదర్పము లే కిట నెక్లవచ్చునే. ౨
- క. అనవుడు నాతనిసాహసమును స్తవ్యము నెట్టిచందమునఁ బెం పొదపె
న్వినిపింపు చునిన నుల్లసమున నేడవబాష్ప పలికె భోజనితోడన్. 3
- శా. సత్యాంశుకృతభాషణాభరణుఁ డుత్సాహప్రశస్తాదయుం
డత్యాసన్నహితోపభోగ్యవిభవాయతాధికప్రాభవ
ప్రత్యాదిష్టసురేశ్వరుండు నయసూషన్నిత్యుఁ డా విక్రమా
దిత్యుం డుజ్జయినీపురిం బరఁగె నాదిత్యప్రభావుం డనన్. ౪
- వ. ఇట్టి విభంబున సతకు వ్యసనరాగద్వేష కామక్రోధలోభమోహ మదమత్సర
విరహిత సుజనప్రాజ్యం బగు రాజ్యంబు సేయ నివ్వద్యయందు వ్యసనంబును, గీరి
సంపాదనంబునందు రాగంబు ను, బాపంబునెడ ద్వేషంబు ను, సంతతిసమృద్ధుల
యెడఁ గామంబు ను, ధర్మరోధుల యెడఁ గ్రోధంబును, దుర్విషయంబులకడ
లోభంబును, శిశువులకడ మోహంబును, బరోపకారంబులయెడ మదంబును,
దానంబులయెడఁ బరస్పరమత్సరంబును బ్రవర్తించి బ్రజలెల్ల నుల్లంబుల నుల్ల
సిల్లుచు భూవల్లభుఁడుగాబులుం బెల్లు గోనియాడుచుండ. ౫
- ఉ. అన్నరనాథువీట ధనదాఖ్యుఁడు సద్గుణుఁ డర్థసంపదం
గిన్నరనాథసన్నిభుఁడు కీర్తివిశాలుఁడు దానధర్మసం
పన్నుఁడు నీతిమంతుఁడు కృపాపరపూర్ణుఁ డుదారబుద్ధి వి
ద్యన్నుతశాలి వైశ్యకులవర్ధనుఁ డుండుఁ బ్రజానుకూలుఁ డై. ౬
- గీ. ఆతఁ డనుదినంబు నవనిసురులఁగూడి, ధర్మశాస్త్రగోష్ఠి దగిలియుండి
యైహికంబు దక్కదని పరం బెఱుఁగుచు, విహితసకలదానఘోషిమ నెగడ.

- క. హింసాతరంగితం బగు, సుసారపయోధిలోన జరులకు నెల్లం
గంసారిపాదపంకజ, సంతేవయ నావ యని ప్రశంసింపంగన్. ౮
- క. ఈక్రమమును విని ధనమం, డహూరప్రియుని ద్వారకాధీశ్వరుని
జక్రధరుని దర్శింప ను, పక్రమమునఁ బతికి జెప్పి పయనం బయ్యెన్. ౯
- గీ. ఇప్తవర్గసహితుఁ డై యేగి దుర్గంబు, లూళ్లు నడులుఁ గడచి యొక్కనాఁడు
వృక్షరమ్య మగుచు వెలయు నుడదీప, మందు¹ విడిసి విశ్రమార్థ మరిగి.
- క. స్ఫాటికసోపానంబుల, హాటకమయభైరవాలయముమందట మి
న్నేటిగతి శుద్ధజలరుచి, బాటిల్లఁగఁ గనియె నొక్కపద్మాకరమున్. ౧౦
- వ. అంగుఁ గృతస్నానంబు యొంటిఁ బసిండిగుడిం బ్రవేశించి. ౧౧
- శా. ఆలోసం గనియె న్భుజాష్టక విభూషా²ర్రతప్రభా
జాల్గొల్పితరక్తచందనపయస్సంధ్యాభ్రసంకాశదే
హాలంకారు మహారగప్రకరజహ్వసన్నిభోగ్రానల
జ్వాలాకారకరాళకేశముఖదంష్ట్రాభైరవున్ భైరవున్. ౧౩
- క. అట్టిమహాభైరవునకు, దట్టం బగు భక్తితోడ దండాకృతిగాఁ
గట్టెరర మ్రొక్కి లేచుచు, బట్టికపైనున్న యొక్కపద్యముఁ గనియెన్. ౧౪
- గీ. ఎవ్వఁడైన నిచటి కేతెంచి తనతల, దానె త్రొచికొనినఁ దక్షణంబ
మొడమెలునుదలలురెండునంటికొనంగ, బశియుఁ బడఁతుకయునుబ్రదుకఁగలరు.
- వ. అనునట్టి పద్మావతీమహాదేవి గలంగి తత్త్వావగతం బవలోకించుచు. ౧౫
- క. చంపుమగుడి³యిది యని యా, దంపతులకళేబరములుఁ దలలుం గని త
త్సంపాదితభయకాగ్రా, కంపితుడై నెట్టి బెగడి కన్నులు మూసెన్. ౧౬
- క. తదనంతరంబ చెదరిన, హృదయముఁ దనలోన నెట్టకేలకు⁴ నిలువం
బొడపెట్టి వెడలి యొక బా, రి దొలఁగె నని విడిదలకుఁ దిరిగి చనుదెంచెన్.
- క. ఆరే యచటం బుచ్చి వి, కారవిహీనాత్ము డగుచుఁ గలమునఁ బారా
వారము నడిమికి జని యా, ద్వారావతిపురము సొచ్చి తత్సేధములోన్. ౧౭
- మహాస్థగర. కనియె న్నూపుపుత్రజిష్ణున్ ఘనదురితమహాఖండనావిర్భవిష్ణున్
వనమాలాలంకరిష్ణున్ ప్రజవనవిహారద్వల్లభ⁵ కేలితృష్ణున్
దనుజేంద్ర⁶ కాసహిష్ణుం దరళమణిమయద్వారకాబద్ధశృష్ణున్
దిశక్రతన్యావరిష్ణున్ ద్విజపతిగతివరిష్ణు గోపాలకృష్ణున్. ౨౦

- క. కనుగొని యాదేవునకుం, గనకంబులు మణులు బూజ గావించి ప్రియం
 బెనయఁ బ్రణమిల్లి నిటలంబున జేతులు మొగించి వినయమున వినుతించెక.
- సీ. ఇరుజోడు మొగముల యెఱ్ఱుని కొమరుడు నేర్పునఁ బనులెల్లఁ దీర్పుచుండఁ
 దప్పనియోజతోఁ దనపిన్నపాపల నాడింపఁ దెల్లని కోడలుండఁ
 గలిమిఁగూ నిల్లాలు కలిమిని నెఱుచూడ్చిఁ బెంపుడుబిడ్డలఁ బెంచుచుండఁ
 గమ్మని యమ్ములు గల్గ ముద్దలపట్టి చిల్లగి చేతలు చేయుచుండఁ
 గాలివేలఁ గన్నగారాబుఁగూఁతురు, మొనలివేల్పుఁ గూడి మురియుచుండ
 నల్లపాలవెల్లి యిల్లుగాఁ గాపుర, మెఱిగి చేయు మేటి దొరపు నీవ.
- సీ. పాదతీర్థం బతిపావనం బగుటకు శిరమున నిడుకొన్న శివుఁడు సాక్షి
 కలఁడన్న నెందైనఁ గలుగుట కుర్వీలోఁ బంచిన యక్తుఁగఁబంబు సాక్షి
 తలఁచిన యంతనె తలఁగక యరుల రక్షించుటకుఁ గఠిరాజు సాక్షి
 యాచంద్రతారార్చమగు దానశక్తికి ధ్రువపదంబున నుండు ధ్రువుఁడు సాక్షి
 తాలిమికిఁ గాలఁ దన్నిన తపసి సాక్షి, భాగ్యమున కాదిలక్ష్మి చేపట్టు సాక్షి
 త్రిభువనగురుండ వగుట విరించి సాక్షి, నిన్ను వర్ణింప నలవియె నీరజాక్ష.
- నిరోష్ఠ్యదండకము:—జయకృష్ణ ! జయకృష్ణ ! కృష్ణ ! సిరాస్యందనసాననానా
 దినధ్యాననానాసితానేకసేనారజోనిరథధ్యాతిరథ్యాళిసన్నాహసన్నద్ధరాజన్య
 జన్యాగతానన్యసాదృశ్యదృశ్యాంగ హృష్యజ్వరాసంధసంధానయంత్రాదియత్ను
 యాదాయ ! సీతీశ్రితాసారసారాంతరజ్ఞానదాసాహితధ్యాన సన్నద్ధతేజః
 కళాసంచితానంద ! నందాంతరంగాంతరంగన్నిజానందిసీరాకరాకారాకానిశా
 ధీశ ! ధీశస్తసంచారసంచేయ ! సత్త్వీర్తినారీలసన్నారదారాధితాచార ! ధీరాం
 గనానాయకాద్యంతరాజాతశాస్త్రార్థసారాశయాగణ్య ! గణ్యాకృతిచ్ఛాయ !
 రాధానిరంతస్తనాద్విసలక్రీడనాయత్తచిత్తసిరాస్తక్తిలీలానటీరంగరంగిస్థలీసాధనా
 హృష్ట ! దుష్టాహితాభేదనాకాలసంజాతరాగాధ్యనేత్రాంతకంసారిహింసాకళాద
 య ! దక్షక్రియానాశనాకారకాశాకరేశాదిగర్జదణాధీశత్రీప్రహస్తీజయశ్రీర
 ణాసార నిసానితాకాఁసీరంధ్రతేజోలసచ్చక్ర ! చక్రాకృతిశ్లాఘనీయాంతశార్
 ఙ్గాత తజ్యలతానిర్గతాఖండకాండాగ్రఖండీకృతారాతిసంఘాత ! ఘాతస్థలత్తాళి
 యాహీంద్ర శీవ్రాధిరంగక్షీతీక్రీడనాహర్షణాశ్చర్యకార్యాంగహారాయతిజ్ఞానస
 త్యక్షణాసక్తచిత్తాది తేయాదిసిద్ధాంగనాకిన్నరీయక్షసంక్షీర్తానంతక్షీర్తిస గాధార !
 ధారాళధారాధరాకాశనీలాంజనేందిందిరానీలసచ్చీకర గ్రాహకాళిందిహేలాక

రాభాగ్రహస్తాదివిశ్రాంతిసంగత్యశాంతాది సంతత్యహంకార! కారాగతారాతి
నాశికన క్తంచరాధ్యక్ష నిశ్చేషణీశాతనాకేభిశ్శలజగజ్జాల! జాలాంతగాధాంధకా
రచ్చిదానందకృత్యాకరాదిత్య! నిత్యాహితస్నేహసంరక్షితాశేష! రక్షస్స
తీసంఘదృక్ష్టజ్జలక్షణనాశీలధారాజలాధారఖడ్గాగ్ర లగ్నాహితానీకరక్తాధర
స్యస్తనాశాంతరాసంగి సంగీతసంతుష్టసారంగరంగ త్తరంగాదిగంగానదీకారణాం
ప్రి! స్థిరానంద సంక్రందనాగ్న్యర్థజాతాదితేయానీరాధినాథానిలార్థేశ
గంగాధరాద్యష్ట దిగ్రక్షకశ్రేణీకాశేఖరానగ్న్యరత్నాల్లిసీరాజనారాజతాకార!
కాంతిచ్ఛటాకాంత సుధానితాలీల! లీలాలసచ్చారిణీతనీరేజసంచారిణీరాజ
రాజాగ్రణీ.

౨౮

మ. అనుచుం బెఱ్ఱుఁ ధంబులం బొగడి సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి ధ
న్యునిగాఁ దన్నుఁ దలంచికొంచు జనమాన్యుం డౌచు నుజ్జేవిక
ల్లన నేతెంచి మహీతలేంపు సధికాహుదంబుతోఁ గానురు
ల్లొని దగ్గించిన నావణిక్పవరు సద్గోష్ఠిం బ్రియం బందుచున్.

౨౯

గీ. వైశ్యచంద్ర నీపు ద్వారకానాయకు, చరణశేవ కేరి తెరువు నందుఁ
గ్రొత్త యేమి గంటి వత్తెఱు గెఱిగింపు, మరున ధనదుఁ డిట్టు లనియెఁ బతికి.

క. ద్వారవతి కేగు తెరువునఁ, బారావారంబులో నుపద్రవమునన్

భైరవుగుడిలోపల నతి, భైరవభావార్థ మైన వద్యముఁ గంటిన్.

౩౦

వ. అది యెట్టిదని.

౩౧

గీ. ఎవ్వఁడైన నిచటికేతెంచి తనతలఁ, దానె త్రొచుకొనినఁ దత్తుఁ గంబ

¹ మొదెములుచుదలలురెండునంటుకొనుంగఁ, బలియుఁబడఁతుకయునుబ్రదుకఁగలరు

క. కథ గాదిది ముందట నా, మినునము మొదెములుఁ దలలు మేదినిఁ బడవే
ప్రథహేతువులైనవి త, త్తథనంబున నామనంబు తలఁకెడు నిపుడున్.

3౦

ఉ. నాపుడు విక్రమార్కుఁడు మనంబున నుత్సుకుఁ డై వణిక్పత్తి

నీ వటు రమ్ము పోద మని నిగ్గలఖడ్గసహాయుఁ డౌచు నా

త్రోవన యేగి యచ్చటి సరోవరతీరము లాడి రక్తపూ

జావృతుఁ డైన భైరవుని సద్దము డగ్గఱి సెట్టి మాన్వంగన్.

3౧

శా. తద్వారంబున సెట్టినుంచి చని యంత్రేవ్విదిపై భుక్తిము

క్తిద్వారం బగు కాళినాథునకు భుక్తి మ్రొక్కి సంతృప్తుఁడై

1. మొదెములకుఁ దలలురెండునంటుకొనుంగఁ, తుండెములకుఁ దలలురెండు- చిన్నయ్యనూరి.

- యద్యేగస్థితినుండి ధైర్యమతితో నువ్వీశుఁ డచచ్చి మను
వ్యదవ్వంద్యద్విశిరఃకబంధములుఁ బద్యంబు నిర్మింతుచును. 3౨
- క. తద్యోగవ్యంజక మగు, పద్మార్థం బెఱిగి దాని భావంబునకుఁ
సద్యోనిర్ణయముగ నృపుఁ, డుద్యోగముచేసె సాహసోద్ద్యోతితుండై. 33
- గీ. భూపశేఖరుఁడు “పరోపకారార్థ మి,దం శ్రేయ” మనుచుఁ దలఁపుకొలది
మృత్యుజహ్వోలె మెఱుఁగులీ నెడునట్టి, కడిదియడిద మెత్తి మెడకుఁబూనె.
- క. ఆలోన నతని సాహస, మాలోకించుచుఁ బ్రసన్నుఁ డై పార్థి
పాలం గల్గితి నని భూ,పాలునిఖడ్గంబు డైత్రపాలుఁడు పట్టెన్. 34
- ఉ. అప్పుడు మొుడముల్ దలలు నంటుకొనంగ వధూవరుల్ ప్రియం
బొప్పఁగ లేచి మ్రొక్కిన సముత్సుకమానసుఁ డౌచు భైరవుం
డిప్పటిసాహసంబునకు నే నిదె మెచ్చితి నిష్ట మేర్పడం
జెప్పము నీకు నిత్తు నిటఁ జేకుట నన్న నలండు మ్రొక్కుచున్. 35
- గీ. దేవదేవ వీణీవిధంబున శిర,శ్చేద¹కృత్య మేల సిద్ధ మయ్యె
నాన తిమ్మ నాకు నని విన్నవించిన, భైరవేశ్వరుండు పలికె నిట్లు. 36
- క. రత్నోద్భవుఁ డనఁగా నొక, రత్నవ్యవహారిసుతుఁడు రత్నంబుల కీ
రత్ననిధిలోనఁ దిరుగుచు, యత్నంబున నిచట విడిసె నాపులుఁ దానున్.
- క. తద్దేశ మతియు నొకఁడు స,రిద్వల్ల భసలిల ముత్తరింపఁగ నొకచో
నుద్వాహమునకు నేగుచు, సీదీపముఁ జేరె నిజసుహృద్వర్గముతోన్.
- వ. ఇక్కడ నయ్యద్దలు నిట్లొండొరువుల మహిమలు మెఱయింపుచుఁ గలసి
మాటలాడునెడ రత్నోద్భవుండు సీనామం బెద్ది యేదేశంబునుండి యెచటి
కేఁగుచున్నాడ వనిన నలండు నేఁ జంద్రకేతుం డనువాడ మగధదేశంబు
నుండి రత్నదీపంబున కేఁగుచున్నవాడ నం దొక విశేషంబు గలదు. ౪౦
- క. పద్మాకృతి రేఖలు కర,పద్మంబుల నొప్పుచుండఁ బద్మకు నెనయై
పద్మావతి యనుకన్యక, పద్మానన గలదు జాతి పద్మిని యనఁగన్. ౪౧
- క. ప్రస్తుతలవణ్యగుణి, రస్తప్రసవాస్త్రమోహనాకాణిని సుం
త్రస్తకురంగేక్షణ తా,లస్తని యది మదనరాజ్యలక్ష్మియుఁ బోలెన్. ౪౨
- చ. కలువలుఁ జక్రవాకములుఁ గంజములు ని్విసకాండము ల్లనం
బలరఁగ దీని లోచనకుచాననబాహుసమానలక్ష్మి గా

వలయు సటంచుఁ గోరి యుదవాసమునందుఁ దపంబుసేయుచు

న్నిలుచుటఁగాక యెప్పుడును నీటఁ జలిం బడనేల వానికిఁ.

౪౩

గీ. ఇట్టికన్య నాకు నిచ్చెద రమ్మని, దానితండ్రి తొల్లి తగినవారిఁ

బనిచినాఁడు గానఁ జనియెద ననుచు ర, తొన్నీదృఢపుండుఁ దాను నుత్సహించి.

క. ఆతరుణి యెవ్వోకి నా, నాతనిబ్రదు కొప్పు ననుచు ననురక్తి మనో

జాతునిచేతలఁ బడల న, తీతము మును విన్నభంగి దిట్టతనమునఁ.

౪౪

క. ఆకన్నీయఁ దజ్జనకుఁడు, నా కిచ్చెద నందు మొన్న నయముం బ్రియముం
గైకొనఁగఁ జెప్పి పుచ్చిన, నాకడ కే నేఁగుచంద మది యెఱుంగవోకో.

వ. అనుచు మత్సరసముత్సేకంబున.

౪౫

క. అతనిపలుకులకు నాతం, డతికుపితుండైన వాఁడు నధికక్రోధా

న్వితఁ డయ్యెను “మూలం వై, రతనోః స్త్రీ” యనినమాట ప్రకటంబయ్యె.

శా. అనోన్యస్యో బిటు దూలుచు న్ననమునం ద దేఁగుచో¹ నెవ్వని

గన్యారత్నము గోర దాతఁడు కులోత్తర్నంబు వాణిజ్యమున

సన్నాసంబును జేత వంత మని మాత్సర్యంబుతో నాత్మసౌ

జన్యం బెల్లఁ దొఱంగి² లేచి చనుచో సంకల్పసంసిద్ధికై.

౪౬

క. సదాభావము గైకొని ర, తొన్నీదృఢుఁ డిక దై వబలమ యుచితం బని తా

నమృతముగ మ్రొక్కుచు నిట, మదృఢవనముఁ జొచ్చె దురభిమానముప్రేక్షి.

క. గుడిసొచ్చి నాకు సాఁగిలఁ, బడి మ్రొక్కుచుఁ బలికె నెన్నిభంగులనైనం

బడఁతుక యిది నా కబ్బిన, మిడిదల యొప్పించి నిన్ను మెప్పింతుఁజుమీ.గీం

చ. అని యొడఁబాటు చేసి వినయంబున మ్రొక్కుచు నేఁగి చంద్రకే

తునిపని కేతు వుట్టఁ దనదొడ్డతనంబు సఱించి రత్నకాం

చనమయ మైన దీవి రభసంబునఁ జేరి కడంకఁ గన్యకా

జనకుని గాంచి చెప్పె నిజసంవరణోద్యమ మప్పు డేర్పడక.

గీ ౭

సీ. ఆతటి నాచంద్రకేతుండు చనుదొచి తనరాక చెప్పినఁ దద్గురుండు

నిద్దట కర్చన లిచ్చినఁ దాంబూలగంధపుష్పాక్షతల్ గైకొనఁగఁ

దొడవులకెల్లను దొడవైన కన్నీయఁ దొడమీఁద నిడుకొన్న యెడ నొకండు

తెల్లసంపెంగలు దివ్యంబు లివి యని సమముగా నిచ్చినఁ జంద్రకేతుఁ

డిదియమేలనితనతలఁగదియఁదుటిమెఁ, దొలుతదేవయోగ్యములనఁదోడియాతఁ

డిప్పదేవత కర్పించి యెలమిఁ బిదప, వీని ముడిచెద నని యొడిలోన దాఁచె.గీ ౩

- చ. ఇరువురచేష్టలం గని మృగేక్షణ యల్లన లేచి హంసనుం
దరగతి లోనికిం జనినఁ దండ్రియు నిద్రఱవేళ్లు జాడలు
జరితములుం దగం దెలిసి సామ్యము గల్గిన వీరిలోన నె
వ్వరి నవుఁ గా దనం జను వివాదము బాలికచేతఁ దీతెడుకా. ౧౪
- క. ఆతరుణి మెచ్చి కైకొను, నాతఁడే మాయలుఁ డచుచు నచటికిఁ జని క
న్యాతిలకముఁ జంకిట నిడి, వాతెఱ ముదిమచు బుజ్జరంబునఁ బలికెకా. ౧౫
- గీ. ఒడిఁ బ్రసూనముల్ దాఁచె రత్నోద్భవుండు
తుఱిమికొని యుండఁ జంద్ర కేతుండు దొల్త
నీకొలఁది యిద్దఱుండును నీకుఁ జూడ
నొప్పుగా రసికుఁ డెవఁడో చెప్పు మనిన. ౧౬
- క. పువ్వులు గొను మని యిచ్చిన
యవ్వేళన తుఱుముకొన్నయతఁ డెవ్వఁడో వాఁ
డివ్వసుమతి నసిరుఁ డగు
నవ్వంబడు నొరులచేత నాకుం జూడకా. ౧౭
- వ. అనినఁ దండ్రి విని యితండ్ల జాణ యని నాను నీతివాక్యంబు దోచుచున్న
యది యది యె ట్లనిన. ౧౮
- క. వనితాభాగము లంచుము, ధనము సుభాషితము విరులుఁ దాంబూలముఁ బం
డినపుడును సిద్ధాన్నం, బును దడయక కొన్న వాఁడే భువి జాణ యగుకా.
- వ. అనినం బద్ధావతి యీనీతివాక్యంబు దప్ప దిప్పటి కుసుమంబులు దివ్యంబు
లని యిచ్చుటం జేసి తోడియాతండు దేవతార్పణంబు చేసి మఱి ముడిచికొ
నం దలంచె నెయ్యి పాలలో నొలుకు టయ్యె దేవతాపరామణుం డగుట సక
లమంగళహేతువు మానుషబలంబుకంటె దైవబలంబు ప్రబలంబు మఱి యిం
తియకాదు. ౧౯
- క. ఆకుసుమంబులు దేవత, కైకోటికి డాచికొనినయది చూడంగా
నీకడకు వచ్చునెడ ననుగైకొనుటకు మ్రొక్కు టాకటి గలుగఁగబోలుకా.
- మ. అనినం గూఁతు నలంకరించి మది నెయ్యం బెచ్చటం బుట్టె నా
తనిపై వైపుము వాఁడే భర్త యని నూత్నంబైన పుష్పస్రజం
బెనయం జేతికి నిచ్చి బంధులు నిజాభీష్టార్థముల్¹ వచ్చుకరం
దున వాద్యంబులు మ్రోయఁగా నెలమితోఁ దోడ్పాటు నేతెంచినకా. ౨౦

- క. రత్నద్వీపబునఁ గల, రత్నంబులలోనిదివ్యరత్నము¹ కన్యా
రత్నము దా వనమాలిక, రత్నోద్భవుమీఁడ వై చె రాగం బడరగ. ౬౩
- వ. అవ్వేళం బద్ధిసిరాగకారణంబగు గగనరత్నంబుపగిదిం బద్ధావతీకృతానురాగుం
డగురత్నోద్భవు శుభోదయంబునం జుద్రకేతుండు ప్రభాతచంద్రుక్రియంబ్రభా
హీనుండై లోనం గుందుచు జలధిబహుదలంచిన నది తెలిసి యాసెట్టి తనతమ్ము
ని కూతుఁ గుముద్వతి నిచ్చెదనని యతనిరాకసఫలంబుగాననునయించి తెచ్చి.
- ఉ. సంపద సాంపుమీఁగఁ బ్రసన్నమనస్సుఁడు సెట్టి వేడ్తతోఁ
బెంపడరంగ నలునకుఁ బెడిలిచేసి తదీయసత్త్రియా
లంపటుండై సువర్ణదళలక్ష్మణం బరణంబు నిచ్చి యా
దంపతు లుల్లసిలఁగఁ బదంపఁజి వారల నంపె నింపునక. ౬౪
- క. రత్నోద్భవుండు నిట కతి, యత్నంబున వచ్చి వచితాత్మజనుండై
సూత్రవివాహశ్రీ యగు, పత్నిం జేపట్టి నామభవనము సొచ్చెక. ౬౬
- వ. చొచ్చి ప్రణమిల్లి. ౬౭
- శా. దేవా మ్రొక్కిదై వచ్చె నంచు శితశస్త్రి గంఠనాళంబు స
ద్యాపాధిక్యము దోఁపఁ ద్రెంచుకొనినం బద్ధావతీకన్య ప్రే
మావేశంబును భక్తియు నిగుడఁగా నాభంగి నిచ్చో నిజ
గ్రీవాచ్ఛేదము చేసి వ్రాలఁ బతిపైఁ గీర్ణోచ్చలద్రక్తయై. ౬౮
- చ. అటఁ దమమూఁతలోన హితు లాతనిఁ గానక జాడ వట్టి యి
చ్చటి కరుదెంచి తుస్థలయి చచ్చినవీరలఁ జూచి మద్భవం
బిటనట నాదటం బారలి యేడ్చుచు నెత్తులు మొత్తుకొందు ను
త్తల మగుమఖువహ్నిఁ గడుఁ గ్రాగిరి వేగిరి దోఁగి రశ్రులక. ౬౯
- సీ. లేదనంతరంబ యిద్దఱ నెత్తికొని వెలి కరుగఁ జూచిన నేను గరుణ కల్లి
మిలోన నొక్కఁడు మిడిదల యిచ్చిన దంపతుల్ బ్రదుకుట తథ్య మనిన
నామాట కుల్చి మిన్నక కాలభైరవుం డీలోన నిద్దఱ నిట్లు ద్రుచ్చె
నింక నెండఱఁ జంప నెంచినాడో యని విడిచి కన్ద్ర గుడివెడలి పాటి
రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన
మ్రొక్కఁ జనుదెంచి కాంచి విదిక్తుపడుచు, వెడలిమఱిచూడ రిట వెరవేకిపట్టి.
- క. వీరాగ్రణి యగు నీచే, వీరిద్దఱు బ్రదికి రింక వేఁడుము దగ నీ
కోరిన కోరిక లిచ్చెద, భూరమణీరమణ సర్వభూతదయాత్మా. ౭౦

- వ. అనుడు సలేందు మఱియుం బ్రణమిల్లి. 2౨
- క. సకలార్థసిద్ధికై దేవ ! “కతా మైలారు భైరవా” యనుపలుకుల్
ప్రకటంబుగ రాజ్యముతో, వికలత్వము లేనిబ్రదుకు వీరల కిమ్మా. 23
- మ. అనుచు నే్వడిన వానిసాహసము సత్యోదార్యముఁ భైరవుం
డనురక్తిం గొనియాడి వారలకుఁ బ్రాజ్యం బైనరాజ్యంబుఁ జం
దనశైలస్థలిఁ గల్గ నిచ్చి తనలోఁ దా సన్నిధి బొందినఁ
ధనదుం గూడి కడంకతో మగిడె నాధాత్రీశుఁ డుజ్జేసికిఁ. 2౪
- క. ఆభూపతి గుణములు నీ, కేధంగులనైనఁ గలుగ విడ మగుదు మనం
బ్రాభవముఁ గలిమి జాఱఁగ, నాభోజుడు తిరిగి చనియె నంతఃపురికిఁ. 25
- వ. అంతః గొంతకాలంబు చనఁగ. 2౬

—: ఎనిమిదవబాష్ప కథ :—

- క. కాశాబ్జమల్లికాకలి, కాశారదనీరదేందుకైరవహంసా
కాశాపగాంబుహిమనం, కాశాంగవికాసితప్రకాశు గిరీశుఁ. 22
- చ. తలఁపుదు మ్రొక్కి భోజవసుధావరుఁ డిష్టులు దృష్టశాస్త్రవే
త్తలు శకునజ్ఞులు న్నముదితం బగు లగ్నము చెప్పఁగా సము
జ్జ్వలకరవాలహస్తుఁ డయి వచ్చి మహాసన మెక్కఁ బూనఁగా
నిలునిలు మురుఁ బల్లెఁ గడు నేర్పున నచ్చటి బాష్ప యిమ్ములఁ. 2౪
- క. మోహమున భద్రపీఠా, రోహణ మగు ననుట గుణవిరోధము గాదే
సాహసభూషణునిగా, సాహసగుణగణము లేక చనునే యెక్కఁ. 2౫
- క. ఇవ్వధమునఁ బలికిన నృపుఁ, డప్పిరుని బలిమి తెంపు లవి యెట్టి వన
న్నవృషు నపాంపాలిక, నివ్వెఱఁగందంగఁ జెప్పె నిర్వచనముగఁ. ౨౦
- శా. ఆకర్ణింపుము భోజభూవర నిలింపాధీశసంపాదితా
స్తోకన్నీహవివేకనాకయువస్తోత్రైకపాత్రుండు ధా
త్రీకాంతాపరిభోగ్యభాగ్యనిధి కీర్తి విక్రమాదిత్యుఁ డి
శ్లేశచ్ఛత్రముగాఁ దనర్పును జగం బేలె, గృపాలోలుండై. ౨౧
- క. దావ్రింశద్భాగములను, దావ్రింశద్దావీరమైన వజ్రసనముఁ
దావ్రింశదాయుధములుఁ, దావ్రింశల్లక్షణములుఁ దగునాతనికిఁ. ౨౨
- నీ. దుర్గరక్షణమును దుష్టశిక్షణమును శిష్టపాలనమును జేయవలయు
వరధర్మములును వనములు గుఱును జలజాకరంబులు నిలువవలయుఁ

గృషియు వాణిజ్యంబు గృహజీవధనములు నాయుర్వ్యయంబులునరయవలయు
ననదల నర్థుల నార్తులఁ బాత్రులఁ బూజ్యుల విప్రులఁ భోవవలయు
బలముఁదెంపుఁగలిగియులుకయుఁగరుణయుఁ జలమునిలుకడయునుజరుపవలయు
చయముఁబ్రయమువై దిజయముఁగార్యముఁగొల్పు, నితర రాజగతుల నెఱుఁగవలయు.

క. అన నున్న సీతివిధమున, ననువుగ భూపతులవలన నయ్యెయ్యపవ
ర్తనముల జరిగెడు నృపవ, ర్తనములుఁ దెలియుచు నతండు ధరయేలంగఁ.

క. చారులు చనుదెంచినఁ బతి, వారలచే నన్యదేశవార్తలు వినుచు
స్తీరు చరించిన యాకా, శ్రీరంగున నేమి గలవు చిత్రము లనినఁ.

సీ. వసుధేశ యచ్చట వైశ్యుండు ధనపతి యోజనాయతమైన యొక్క చెఱువు
గట్టించి లోతుగాఁ గావింప నందులోఁ బుడిసెఁడునీళ్లును బొడమకున్న
వగచి యింటికిఁ జని మగిడి నిచ్చలు నట్ల వచ్చి యాకట్టపై వెచ్చునూర్పు
చుండఁగా ముప్పదిరెండులక్షణములు గలవానికంతరక్తంబు లిమ్ము
చెఱువు నిండు ననుచుఁ జెప్పె నంబరవాణి, దాని కాతఁ డట్టివానిఁ గూర్చు
బూని యేసుకీటు లైన బంగారునఁ, బ్రతిమ లేడు నిలిపె, బద్ధ మొకటి.

గీ. "అవనిఁ ద్రిదశలక్షణాన్వితఁ డగునీరు, డిచటఁ గంతరక్త మిచ్చెనేని
సప్తకోటిమూల్యతప్తకాంచనముల, ప్రతిమ లేడు నలని పాలు సుమ్ము." ౮౭

మ. అని యిట్లున్నది విస్తయం బిది నృపాలాగ్రేసరా నావుడు
న్విని యుత్సాహముతోడఁ దత్సహితుండై విశ్వంభరాధీశుండు
జని యచ్చోటఁ దటాకమధ్యమున గర్జనరథభావనసం
జనితశ్రీరమణీప్రసాదవిలసత్సౌధంబు వీక్షించుచుఁ.

గీ. అష్టదిక్కులందు నష్టభైరవులను, దాండవమున నొప్పుతాండవేగు
నెమర శ్రీవరాహు నేబదిచేతుల, రాతికంబముతుదిఁ బ్రీతిఁ గనియె.

క. ఉన్నీశుండు సేతువునఁ జ, తుర్వింశతిమూర్తు లెమరఁ దోచుగఁ ద్రిజగ
న్నిర్వాహకుఁ డన నిలిచిన, సర్వేశ్వరుఁ జూచి మ్రొక్కి సద్భావమునఁ.

ఉ. అచ్చటివద్యముం బ్రతిమ లన్నిటి నేర్పడఁ జూచి యాత్మలో
నచ్చెరువంది భూమివరుఁ డచ్చెఱు వప్పుడె నిండఁ జేయఁగా
నిచ్చుఁ దలంచి వేళకొఱ కించుకసేపు సహించి యుండఁగా
నిచ్చయెఱుంగుసంగతి దినేతుండు డగ్గఱె బల్చి మాంబుధి.

1. శ్రీరమణీకటాక్ష విలసత్ సౌధంబు వీక్షించుచుఁ. ప్రసాదభుగనాసౌధంబు వీక్షించుచుఁ.

- ఉ. అంబరరత్న బింబ మపరాంబుధిఁ జేరఁగ నెండ శైలశృం
గంబుల ధాతురాగముల కైవడిఁ గెంపు వహించె జక్రవా
కంబులు తల్లడిల్లె విహంగంబులు గూండ్లకు నేఁగఁజొచ్చెఁ బ
ద్మంబులు వాడఁబాటెఁ గుముదంబులు సొంపున కెక్కె నిక్కుచున్. ౯౨
- గీ. పండులెండఁ దరులు పల్లవమృతులతో, మొడుకొనఁగ వరుణమేడమీఁద
నుండి వెలుగు పసిడికుండ చందంబున, నెండఁజేడు గ్రంకుగొండ నొప్పె.
- సీ. అపరాధిఁ గ్రీడించు నంబరస్త్రీ యొద్ద నిద్దమా కుంకుమముద్ద యనఁగ
నచట సంధ్యాదేవి కర్ణ్యంబు లెత్తుదికృతిచేతిమణిమయకలశ మనఁగ
వరుణుని ముందఱఁ బరిచారకులు నిల్వఁ బట్టిన రత్నదర్పణ మనఁగ
నస్తాచలం బను హస్తము సైకమునఁ దిరమైన రక్తచామర మనఁగ
నిఖిలదిగ్విలయాంతమాణిక్య మనఁగ, నిట్ట ప్రాఁకిన పవడంపుఁ జుట్టయనఁగ
గట్టుతుడ నున్న జేగులుగ ల్లనంగ, నరుణమండల మొప్పె దినాంతమందు.
- క. అయ్యెడ నర్చునిమండల, మయ్యచలము డిగ్గి పశ్చిమాంబుధి సొచ్చెం
వయ్యందిఁగాంచి కమ్మరి, చయ్యనఁ బదనిచ్చు నుక్చచక్రము మాడ్చి. ౯౩
- గీ. ఏవిధమున మలక లైన దైవగతిని, సొమ్మవానిన మఱి చేరు సొమ్ము నాఁగఁ
ద్రిభువనము లెల్లఁగలయంగఁదిరిగి గగన,రత్నమప్పుడు రత్నాకరమునఁగలసె.
- క. నెఱసంజఁ గ్రంకుఁబుల్లి, చటి జఱజఱ నినుండు డిగ్గజాటుమఁ జనునా
తటి నఱిముఱి నెగసిన ¹జే, గుఱుఘాళి యనంగఁ గెంపు గఱికొని పర్వె.
- క. మిన్నందెడుతేజుబున, నెన్నంగల యినుండు దీతె నిదె యెడ రనుచు
న్విన్నంతనె పఱతెంచెడు, మన్నీలన నపుడ యిరులుమన్నీ లెసఁగె. ౯౪
- *క. లోకమున విగతదృష్టి వి,వేకంబునఁ జక్రవాకవిరహానల ధూ
మాకారంబున జనములు, చీకాకుపడంగ దెసలఁ జీకటి గప్పె. ౯౫
- గీ. అర్చుఁడేఁగిన పిదపఁ గాలాభ్రలీలఁ, దమము గప్పిన యెడ వియత్నముదోఁచె
వరుస దప్పుక దావపావకము సోఁకి,చనినపిమ్మట ఘనతృణస్థలము కరణి. ౧౦౦
- క. నేలయు నింగియు నిండఁగ, వాలుచు దళమైన చీకువాలేదినఁ ద
త్త్రాలంబున జగ మొప్పెను, నీలసలిలమునను గడవ నించినమాడ్చి. ౧౦౧
- సీ. యమునాజలానీల మాచిమ్మచీకటిపెల్లున జగమెల్ల నలనెన
దిగినఁ దప్పెద మని యగజతోడను శూలి తనవెండికొండవైఁ దలఁచుచుండ

నీదెస మఱి గానరా దని హరి లక్ష్మి దోయిగా నమృతాభిరబాయకుండ
దీనఁ బాసినఁ గానలే నని వాణి తోడ్పడ బ్రహ్మ వెలిదమ్మి వెడలకుండఁ
దెలుపు నలుపును ననియెడి తెలివి తలఁగి

పల్లమును మిట్టు నెఱుంగక యెల్లజనులుఁ
బుట్టుచీకులగతి నంటి పోక దక్కి
యుండి రుదకంబులో మునిఁ గున్న పగిది.

౧౦౨

క. రాజులెమ తారాగ్రహ, రాజు గ్రీక్తి జిసి యంబరము గడు నొప్పెన్
రాజు చనుదెంచు నని యుద్భాజిత మైయున్న విరులపాదిరిధంగిన్. ౧౦౩

శా. దిగ్భామామృగనాభిలేపనము భాతి నివ్వస్థలం జా తమః

ప్రాగ్భారంబు నిశావధూచికురభారస్ఫూర్తి వర్తిల్లఁగాఁ
బ్రాగ్భాగంబునఁ దచ్చిభావినిచాత ప్రవృత్తరక్తోత్పల
స్రగ్భావంబునఁ గెంపు దోచె రజనీరాజవ్యతివ్యాజమై.

౧౦౪

క. తమణారణికిరణోత్తర, పరిహృత ఘనతిమిర మైనప్రాగ్భాగమునం

బురుహూతు నెమర నెత్తిన, కరదీపికరణి శీతకరుఁ డుదయించెన్. ౧౦౫

క. తనయదయమె మదిఁ గోరెడు, నను విడిచె నినుండు కల్ల నాయెడ లేకుం

టనెఱుంగఁ డని పూర్వాశాం, గన జగమున మడ్డు వట్టు గతి శశి మెఱసెన్.

సీ. ఉదయాచలము చఱి నున్న బుధూకంబుకొమ్మను బొడమిన కుసుమమనఁగఁ

దత్పదేశంబునఁ దలకొని పొడతెంచు నలీనీలతాపకవృఫల మనంగ

విరహిమృగంబుల వేటాడుమదనుండు తివిరి పెట్టించిన దివియ యనంగ

నమరంగ నింద్రాణి యాఖండలుని నివాళించెడు షసిఁడిపల్లెర మనంగఁ

దోడుతోడన తనకెంపునీడుచుండఁ, దిమిరపటలంబు కొంత మీఁదికి జలింపఁ

దెలివిడదలేతవెన్నెల మొలకలెత్తి, నిండుకొనియుం డెనమృతాంశుమండలంబు.

ఉ. కోకములు స్ఫురోజములుఁ గుందుచుఁ గండుచునుండఁ గైరవా

నీకములుం జకోరములు నిక్తుచు సాక్షిగ మానినీసము

త్రేకము సంధకారమును దిగ్గంగ దిగ్గన లోకము న్నిజా

లోకము నుల్లసిల్లఁ గవిలోకము మెచ్చులు పిచ్చులింపఁగన్.

౧౦౬

క. నడుమం గృష్ణఁడు గలపా, ల్లాడలిని జనియించి తండ్రికై వడి మూర్తి

బెడఁ గడఁడవాఁ డనఁగా, నడువతి లెలుపై కళంకయుతుఁడై మెఱసెన్.

- క. తిమిరసముదాయమున న, ర్థము నలుపై పూర్ణతుహినధామద్యుతి న
ర్థము తెలుపై యాకాశము, యమునాగంగాంబుసంగమాకృతిఁ దాల్చెన్.
- గీ. మిత్రుఁ డేగిన యెడరున మేర దప్పి, వాలి చేశాన్న యిరులమన్నీలు పటవ
యశముగతిఁ గ్రొత్తవెన్నెలదిశలఁ బర్వ, రాజుచనుదెంచె గగనదుర్గమునకంత. * *
- క. ఇటునటుఁ జనకుండఁగఁ జెం, గటఁ జుద్దం డాక నిడిన గతిఁ దప్పినచీఁ
కటి చెలికాండ్రన నంబజ, పుటములలోఁ జంచరీకములు తగులొందెన్. ౧౧౨
- క. భాగీరథియుదకంబు న, భోగంగయు వేటుసేయఁ బోల దనుచు న
వాగీశుఁడు గూర్చెనో యన, వేగన భూగగనములను వెన్నెల నిండెన్.
- సీ. తొలితొలి లేతవెన్నెల నారమ్రుంగుచుఁ దనియఁ బిల్లలనోళ్ళఁ జొనిపి చొనిపి
ముదురువెన్నెలఁ బట్టి చదియంగ నమలుచు మెచ్చుచుఁ బిల్లల కిచ్చి యిచ్చి
పండువెన్నెల దొడఁ బలుమాటు నొక్తుచు గమిగూడి యందంద కమిచికమిచి
వెలినార సాఁగెడు వెన్నెలకాడలఁ ద్రొక్కి ముక్తునఁ ద్రెంచి బొక్కి బొక్కి
చొక్కి తత్ప్రవాహములోన సోలిసోలి
యడ్డమీఁదనుచు గడ్డపై నాఁగియాఁగి
యెనసి బలఁగముతోఁగూడి¹ మునిఁగిమునిఁగి
కోరికలు మూరిఁబుచ్చె² జకోరచయము. ౧౧౪
- చ. కలువలవిందు జక్తవలకంఠవ వెన్నెలతీవదుంప ము³
చ్చులమెడకోణ మంగజునిచూపరి చూపులయింపు జారకాం
తలవెఱుగొంగ రాత్రి కులదైవము చల్లనిరాజు పంకజం
బుల ముకుగొయ్య⁴ యచ్చుతుని ముద్దుమఱుంది వెలింగె నయ్యెడన్. ౧౧౫
- క. కొడుకుసిరిఁ జూడ నుబ్బునఁ, గడఁగి వడి న్వేడలి వచ్చి కడు మీఱినపా
ల్లడలి యన నిండువెన్నెల, గడలుకొనుచు నెల్లకడలఁ గడు బెడఁ గడరెన్.
- సీ. దిక్కులు గలయంగఁ బిక్కిరిల్లిన పండువెన్నెల యాపాలవెల్లి యనఁగ
ముత్తియంబులభాతి మొత్తమా తారకాగణములు లహరికాగణము లనఁగ
నుజ్జ్వలాకారమా నుడురాజబింబంబు సెజ్జయై మెలఁగిన శేషుఁ డనఁగ
నందమై మృగనాభిబిందుసుందర మైన యందులకందు ముకుందుఁ డనఁగ
నట్టివేళఁ గువలయానందకందమై, పుణ్యములకుఁ గలితభోగములకుఁ⁵
గారణంబునాఁగఁ గందర్పజనని యై, రజనిలక్ష్మీ మిగుల భజనకెక్కె. ౧౧౬

1. యెనసి బుడుగులయట్టులు మునిఁగి-బుడిగి=బుంగముంత. చి. నూ.—2. మూగిముంచె 3. రాజుల
మెడకోణ 4. పంకజంబులకెదురెక్కు. 5. యానందమై పుణ్యభాగులకును వారి భోగములకు.

- ఉ. ఆతటిఁ బార్థివుండు సమయం బిదె నిర్జన మాయ నిల్చి త
 తేతుప్రమీద రక్తబలిదేవత¹ నిష్ఠఁ దలంచి ధర్మ వి
 ఖ్యాతముగాఁ బరోపకృతికై తల యిచ్చెద నంచు నుబ్బుచుం
 జేతికృపాణ మల్ల మెడఁ జేర్చె మెఱుంగులు తొంగలింపఁగన్.² ౧౧౮
- ఉ. అప్పుడు రక్తభోజిని తదస్త్రము వట్టి ప్రసన్నచిత్తయై
 కప్పు తనూలత నైఱయఁగా నృపుముందట నిల్చి వేడు మే
 నిప్పుడు మెచ్చి న్వరము లిచ్చెద నావుడు మ్రొక్కి యాత్మలోఁ
 దప్పనిభక్తితోడ వసుధాపతి పల్ల నుదారవృత్తియై. ౧౧౯
- క. ఇచ్చటఁ గోరినకోరిక, లిచ్చెద నని యానతిచ్చి తే నడిగెద నా
 కచ్చెరువుగ నీతలఁపున, నిచ్చెఱు విదె నిండఁజేయు మిప్పుడు తల్లి. ౧౨౦
- గీ. అనుడు దేవిపల్లె నవనీత నీధర్మ, బుద్ధి జెఱువు దానె పూర్ణమయ్యె
 ధార్మికులకు సిద్ధితడయునే కప్పలఁ, గాచి యెలుక సాము గతికిఁ బుచ్చె. ౧౨౧
- క. అనవుడు జనవిభుఁ డది యెట్లని యడిగిన దేవి చెప్పె నాకథ యిదిగో
 వినుము హిమాద్రి సమీపం, బునఁ గడు లోఁతైన మడుఁగుపాలుపైయుండున్.
 క. ముదమున నందులకప్పులు, వెదవెట్టిరె వెట్టికోరు వెట్టిరె యెనురే
 కడకడ దక్తుము పొదపొద, యదె నరవర వాఁగురూఁగు రనుచుం జెలఁగున్.
 క. అట కంతులను ఫణత్రయ, పటుతరుఁడై యొక్కశంఖపాలుం డను పే
 రిటి నాగేంద్రుడు చని దా, పటికప్పుల³ మ్రింగఁ జొచ్చి పద్యము చదివెన్.
 క. “గుడియ చెదరక భువి నె, వ్వం డైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినన్
 గంఢూపదీయులం బగు, మంఢూకోఘంబులిండి మాచునుఁ జుండి.” ౧౨౩
 క. అని ముమ్మాఱు ముఖత్రయ, మునఁ జనువుచు మడుఁగుచుట్టు ముమ్మాఱు వివ
 ర్తనచేసి మూటి మ్రిగుచు, నను దినమును వ్రతముపోలె నచటం దిరుగున్.
 శా. ఈమర్యాదల నున్నదాని చరితం బేపారఁగాఁ జూచి వి
 శ్రానూర్థంబుగ నొక్కకాకి చని వృక్షశ్రేణిపై బాంధవ
 స్తామంబు నిద్రిపించి నిల్వక మహాచోద్యంబుగా నుత్తమ
 ప్రేమాభ్యం బగు మూషకంబునకుఁ జెప్పెం దత్త్రీమం బేర్పడన్. ౧౨౪
 క. ఆమూషక మిది చూడఁగ, నీమహిఁ గడుఁ జిత్త మనుచు నిచ్చుఁ గుతుక ము
 ద్దామముగఁ గాకి తోడుగ, నామడువున కేఁగి యచటి యవనిజ మెక్కిన్.

1. రక్తబలిదేవత. 2. కృపాణమెత్తి మెడఁజేర్చె మెఱుంగుతురంగలింపఁగన్. 3. యప్పటికప్పుల.

- క. అత్తరువుమీఁద నుండుచు, నత్తటి నుదకంబునోన నహిభీతిఁ గడుం
గుత్తుక తుకతుక యనఁగాఁ, దత్తఱపడుచున్న భేకతతిఁ బొడఁగాంచె. ౧౨౯
- గీ. బ్రహ్మ “కప్పకాటు బాఁపనపోటును”, లేకయుండఁ జేసెఁ గాక నేడు
గలిగెనేని వైరిఁ గని యిన్ని దునుమవె, దైవలిఖిత మేల తప్పు ననియె. ౧౩౦
- క. ఆలోనను వెడలి మహా, వ్యాళము చదువుచును మడుపు వలగొనఁగాఁ ద
త్తాలంబున మూషక మిటు, చాలం గృపపుట్టి వాయసంబున కనియె. ౧౩౧
- చ. అలిగి వధించినప్పు డొరు లడ్డము వచ్చిరయేని నాఁడఁగ
ప్పల మగకప్పల నివ్విడువఁ బాతముచేసె వడిక భుజుగ మి
మ్ముల మన మడ్డమె నిలిచి ముక్తుల మాదము రమ్ము నావుడుం
గలఁగి ఖగంబు బుద్ధి యిదిగాఁ దనుచుం దలయూఁచి యిట్లను. ౧౩౨
- ఉ. అన్నలొ తమ్ములొ చెలులొ యాత్మజులొ చనువారు వీరికె
మిన్నక చావనేల యిది మేలె భువిక బలిభోజి నయ్యు నా
యున్నెడ విశ్వసింప నొరునొద్దకుఁ జేరఁ బ్రమాద మైనఁ గ
న్గన్న నెఱింగి యొండెడకుఁ జాగునుఁ బ్రాణముతీపి చూచితే. ౧౩౩
- క. వలవనిపని యిది ఫల మని, చలమునఁ దాఁ జచ్చి పడయుసంపద తేలొ
యిలఁ బ్రాణము గలిగిన *బి, బ్బిలియాకేటి తినవచ్చుఁ బెక్కుదినంబుల్. ౧౩౪
- గీ. మనుజుఁ డొక్కఁ డేటమునిఁగెడు దిగి నిల్వఁ, బట్టు మనిన భంగి నిట్టునీవు¹
కొంత దెలియలేవు క్రొవ్విస గొఱియ దాఁ, జింతకట్టె మేయఁ జేరుటయ్యె.
- గీ. ప్రాణమైన సుతులుఁ బత్నులుఁ జావఁగాఁ, జావలేరు వీనిచావు కింత
తన్నుమానినట్టి ధర్మంబు గలుగునే, చెడుగుబుద్ధు లింక విడుపు నీవు. ౧౩౫
- క. అనవుడు నది యిట్లనియెను, విను మొక ప్రాణమునఁ బెక్కువిధముల ప్రాణుల్
మనఁగం జేసినపుణ్యం, బెనయునె భువిలోనఁ గ్రతువు లెన్నియుఁ గూడక.
- క. ధనధాన్యములును సుతులును, పనితలుఁ దనతోడఁ గూడి వచ్చుట గలదే
జనహిత మగునడవడినిఁ జనిన ధర్మము దనకుఁ దోడునీడను బోలు. ౧౩౬
- క. ధనము గలిగి పెట్టక యీ, జననంబున నెలుకనైతి జనులకు నిశువ
ర్తన సమకారక యూరక, చనియెను దినము లొగి ధర్మసంచయ మేడి ౧౩౭
- క. పాపంబు పుట్టునెడఁ దా, నోపియు నుడువంగ లేక యూరక యున్నం
గాపురుషుం డాతం డగు, నాపాపము వానిఁ బొందు నంద్రు వివేకుల్. ౧౩౮

* బ్రబ్బిలియాకేటి- 1. డొక్కఁడు (మనగు) గునుకుదనియె (యే) డుగోదానఁ బెట్టు
మనినభంగి నిట్టినీవు- చిఱుత కట్టి-చిన్న యనూరిగారు.

- క. ఊణి “ననిత్యాని శరీరాణి” యనుచుఁ బెద్ద లెఱుక ప్రచురింపంగాఁ
బ్రాణిపరిపాలనమునకుఁ, బ్రాణము వంచినపనేల పరహితమతికిఁ. ౧౮౧
- క. తనతనయులుఁ దనసతులును, దనవారలుఁ దనగృహంబుఁ దనసా మ్మనుచుం
దనుపునఁ దనరెడికప్పులఁ, దన దగు తను విచ్చి కాచి తనివెడఁ బ్రీతికి. ౧౮౨
- క. ఈగతి “ధర్మస్య త్వరితాగతి” యనుపలుకుకొలఁదిఁ దడయక నే నా
నాగేంద్రుని కెదిరించెద, నాగాంతకుఁ జేరుఖచరనందను మార్చికి. ౧౮౩
- క. అని పలికి శంఖపాలుని, పని విఘ్నముఁ బొందఁజేయఁ బనిపూని గజా
ననుఁడు దనవాజిఁ బుత్రై, చెనొ యనఁగా మూషకంబు క్షీతిపై నుటికికి. ౧౮౪
- సీ. ధవళాంశు మ్రింగి సుధాశక్తిఁ దెల్లని దేహంబు వడసిన రాహు వనఁగ
భువన త్రయం బొక బుట్టఁ¹ బెట్టఁగఁ జాలు వేడిమిపడగలు మూఁడు మెఱయ
భీషణం బైయున్న రోమాగ్నిఁ బొడమెడు శిఖలకై వడిఁ గ్రాలు జిహ్వ లడరఁ
దనలోని కీఁసు ముందటఁ దెల్పుమార్చిని శ్వాసంబుతో వివజ్జ్వల లొలుక
మ్రోయుజేగంటచాడ్పునమ్రోగిమ్రోగి, చదివి తిరిగెడునాగేంద్ర నెదురనుండి
నీకు నాహార మిప్పుడు నేన యైతి, నిలిచికైకొను మనుచు నయ్యెలుక పలికె.
- క. ఆపలుకున భుజగము తన, ధూపంబు పరిత్యజించి రుచిరాకృతి వి
ద్యాపారంగతమతి యన, దీపించెడు విఘ్నే నుతించుచుఁ బలికికి. ౧౮౬
- క. మూషకకులతిలక దయా, భూషణ నినుఁ బోలునట్టి పుణ్యులు గలరే
భాషణమాత్రంబున నిర్దోషుడ నై బ్రహ్మకఁ గంటిఁ దొల్లిటిభంగికి. ౧౮౭
- సీ. తాపసుం డగుదీర్ఘతముఁ గొల్చి సాంగయుక్తంబుగా వేదత్రయంబు చదివి
యతనిచే దేవకార్యమునకు నామంత్రితుండనై యుండఁగా దొర యొకండు
తనయింటి పితృ కార్యమునకు ర మ్మనవుడుఁ దద్గృహంబునఁ బదార్థములుపెక్కు
గలుగ నూహించి యక్ష్మడి కేఁగి కుడిచిర విని ఋషి చనుదెంచి నను నదల్చి
మునుపు మాకు నీయకొని యట చని కూడు, కుడిచి తీవు కుడువఁ గూడ దనక
శ్రుతి యుతుండ వయ్య శ్రుతిహీనజీవమై, పెనఁచి మ్రింగుచుండు భేకములను.
- క. అని శపియించిన నే నా, తనికిఁ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తప్పు గలను శి
ష్యునిఁ గరుణింపుము మునుచది, వినచనవుల దుఃఖమెడలివిరతియుఁగలుగకి.
- గీ. అనుడు నామాటదప్పుడు వినుము నీకు, వేదము ల్పూఁడు పడగలై వెలయుఁగాన
శంఖపాలుండ వై జలాశయముఁజేరి, మూఁటిఁదనుమనిపద్యంబుమొదలఁజెప్పె.

- క. “గుండియ చెదరక భువి నె, వ్యం డైన నిజాంగ మిచ్చువాఁడు గలిగినా”
గంఢాపదీయతం బగు, మంఢా కౌఘంబుతిండి మానునుఁ జుండి.” ౧౧౧
- క. ఈకరణిం జనువుచు* నీ, వాకడ ముమ్మాటు దిరుగునవసరమునఁ ద
ద్రేకములఁ గావ ధైర్యము, నైకొని యొకఁ డడ్డమైన గతిఁ గను మనియె.”
- క. కావున నిట నురగాకృతి, నీవిధమునఁ దిరిగి చదివి యిన్నిటిఁ గలయం
గా వధియించితిఁ గడపట, నీవెరవున దురిత మెల్ల నీఁగితి ననఘా. ౧౧౩
- క. దీర్ఘముని శాపం బను, నిర్ఘాతము సోఁకి వచ్చి నీవచనసుధా
నిర్ఘ్రణమున మంటిని, దుర్ఘట మిది యనఁగ వింటిఁ దుది గతిఁ గంటి.” ౧౧౪
- మ. అని చెప్ప నిన్ని మూషకంబు గడుఁ జోద్యం బుది యవ్వపుఁ దో
డ్డొని తా నుండు బిలంబుఁ జేరి యిదె కైకొ వ్తుంచు నం దున్న కాం
చన మెల్లం గొనివచ్చి యిచ్చి యుచితస్నానప్రదానస్పృహం
జనియె గానికి ధర్మరాశికిని మోక్షశ్రీపయోరాశికి.” ౧౧౫
- మ. ధరణీదేవకుమారుఁడు న్నగిడి యుత్సాహంబుతోఁ దత్సరో
వరతీరంబున మూషకేశ్వరమునా వర్తిల్లు తీరంబు నీ
శ్వరగేహంబును గల్గఁ జేసి చని యాచార్యుం దగం గాంచి సు
సిరమా భక్తిఁ జతురవేదముఁ బరిచెఁ ధర్మనిర్మాతయై.¹ ౧౧౬
- నీ. ఈవిధులున నొక్కయెలుక ధర్మముసేయఁ జూతించునంతలో సిద్ధి యయ్యె
సర్వలక్షణముల సంపూర్ణుఁ డవు నీవు నీతలంపున నిది నిాడు టరుదె
యదిగాన నొండెద్ది యైన న న్నడుగుము నావుడు వసుమతీనాయకుండు
చెఱువుగట్టించిన సెట్టిధర్మం బెల్ల సుడివడకుండఁగ నడపు తల్లి !
యేనొనర్చునట్టి యీచేత మానవు, లెఱుంగకుండఁ జేయు మిదియచాలు
ననుచు మ్రొక్కి వీడుకొని గూఢచారియై, యిచ్చమెచ్చి మగిడి వచ్చెఁ బురికి.
- క. ఓరాజ యతని సరిగా, నీతిగుణంబు లేక యెక్కుకు మనుషుఁ
ధారానాయకుఁ డతి వి,స్తేరకుఁ డై మగిడె మోము సిగ్గున వ్రాల.” ౧౧౭
- : శోషిదవబొమ్మకథ :—
- వ. అంత నొక్కనాఁడు నవమద్యారంబునం బ్ర వేశింపఁ గడంగి. ౧౧౮
- క. నలువకు నెల వగుతమ్మియు, వలిపం బగుపచ్చపట్టు వలయపుటలుగుఁ
వెలిగుల్లయు వనమాలయుఁ, గలిమియు మానికము మేనఁ గలిగిన వేల్పు.”

* వ. అనుచును, క. ఈకందముఁ జదువుచు. 1. నిశ్చేతయై.

- ఉ. భక్తిఁ దలంచి భోజుఁడు శుభం బగులగ్నమునందు మాళిపై
మాక్తికశేష లొప్పు హితమాగధవందివనీపకద్విజా
ముక్తజయానులాపములు మున్ను గడంగెడు సంతసంత నా
సక్తసువర్ణపుత్రిక వెసం బలికె నృపు నడపెట్టుచున్. ౧౬౧
- గీ. వినుము భోజరాజ విక్రమార్కుని బోలి, సత్వద్ధైర్యములను జాలకునికి
దివ్యపీఠమెక్కఁ దివురుట పిచ్చుక, కుంటు శైలమెక్కఁ గోరుటయ్యె. ౧౬౨
- మ. అనుడు న్నిల్చి యతండు వాని బలధైర్యంబుల్ దగం జెప్పమా
యనఁ బాంచాలిక వల్లె నాతఁడు రణవ్యాపారపారంగతుం
డినతేజోగళభవుండు సాహసఘనుం డింద్రాదిమిత్రుండు స
జ్జనరక్షామణి యాచు నుజ్జయిని రాజ్యప్రాజ్యుడై యేలంగెన్. ౧౬౩
- గీ. భట్టిమంత్రి నై న్యపాలి గోవిందచంద్రుడు త్రివిక్రముఁడు పురోహితుండు;
నప్పరోహితునకు నాశ్శజం డగు కమలాకరుం డన నవివేకి గలఁడు. ౧౬౪
- క. ఆకమలాకరుఁ డాకమ, లాకరసాదృశ్యముగ జడాశయుఁ డైనన్
శోకము మదిఁ బొదలంగ వి, వేకము వుట్టింపఁ దగ్గి వెరవున¹ దూతెన్.
- క. చుట్టములకుఁ దలిదండ్రుల, కెట్టియెడం బ్రియము నెఱవనెడపని చదువుల్
గట్టిగ నెఱుంగనిపుత్రుఁడు, పుట్టుట కులమునకుఁ దెవులుపుట్టుట చుష్టి.
- క. విను ముత్తమ మగుపుట్టుపు, గనుపల్కెడు నట్టిరూపు గలమోదుగుఁబూ
వును మూర్ఖుండును బ్రబలఁడు, వనమున భవనమునఁ దగినవాసన గలదే.
- క. కులసతికి సిగ్గు క్షత్రియ, కులజనకున్ జయము సరకున కోపికయుం
గలిమికి వితరణమును వి, పులకు నివ్వద్యయును దగినభూషణము లగున్.
- క. వరులకు సోదరులకు భూ, వరులకుఁ గొనరాదు సర్వవశ్యము తానె
వ్వరి కిచ్చిన గోటిగుఱో, తరవృద్ధి భజించు విద్య తనధన మెపుడున్. ౧౬౯
- క. శరభూమికిఁ జనుచోఁ ద, స్తరులకు నగవడదు ప్రేంగుగా దెచ్చట నె
వ్వరి నైన హితులఁ జేయును, ధరలో మఱి విద్యఁ బోల ధనములు గలవే.
- ఉ. గద్యముఁ బద్యముం బెరుపఁ గైకొను టొండె, ధ్రువాప్రబంధం
పద్యతుఁ డొట యొండె, మృగుభాషలఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుటొండె, లో
కోద్యమలక్షణం బెఱుగు టొండె, గడు నృజయించుఁగాక యే
విద్యలు నేరఁ డేనిఁ బృథివి బహు వాతఁడెగా గణింపఁగెన్.¹ ౧౭౧

1. వెరచును దూతెన్—మూ. విద్యలు నేరఁడేని పకువేయగుఁగాదె గణించిమాచిన్.

శా. సంగీతంబుఁ గవిత్వత్వమును సౌజన్యంబు భావంబు న
తానంగత్యంబు నెఱుంగఁ డేని భవి నాశ్చర్యంబుగా వాలముఁ
శృంగద్వంద్వములేని యె ద్దతఁ డను జెల్లు దృఢం బాతఁ డ
య్యాగ్గీకంబున మేయఁ డాపసులభాగ్యం బిచ్చటం గల్గుటఁ. ౧౭౨

సీ. అనుచు నెగ్గించిన నాకమలాకరుం డభిమానియై తనయాత్మలోన
విద్యలునేర్చి వివేకినై కాని యీజనకున క్రము చూడననుచు వెడలి
కాశ్చీరదేశంబుకడ కేఁగి యొకయోరఁ జంద్రకేతుం డనుసంజ్ఞఁ బరఁగు
ను త్రమద్విజుఁ గొల్చియుండఁగా నాతండు క్రమమున సిద్ధసారస్వతంబు
కరుణ నొసఁగిననతఁడుసాంగంబుగాఁగ, నాల్గువేదములునుగావ్యనాటకములు
దర్శనంబులు నీతిశాస్త్రములు దివిరి, కలయ సంగీతసాహిత్యకళలు నేర్పి.

వ. అభిజ్ఞాండ్లె గురునానతివడసితిరిగి దేశవి శేషంబులంజూడంజరియించుచున్కొనాడు.

క. కాంచనమణిమయరుచికలి, కాంచితనిజసాలవలయ మై భూమిసతీ
కాంచీగుణ మన మించిన, కాంచీపట్టణము నతఁడు గాంచె గడఁకఁ.

క. ఆనగరమునకుఁ జని జయ, సేనుం డనురాజుచేతఁ జిత్తంబగు వి
ద్యానిపుణతఁ బూజ్యుండై, యానెపమునఁ గొన్నిదినము లచ్చట నిలిచెఁ.

వ. అంత నొక్కనాఁ డతనియెగుట విటలోకమోహిని యను వారకామిని లలిత
విలాసిని యై పొలసె నది యెట్టి దనిన. ౧౭౩

సీ. శృంగారరసములోఁ జేపశోధించి విరించి యీసతి నొనరించె నొక్క
మెఱపు లన్నియుఁ గూర్చి మెదపి రూపుగఁ జేర్చి యీసరోజాననఁ జేసెనొక్క
కాక బంగారులోఁ గాంతిసాధించి యీచంచలనేత్రఁ గావించెనొక్క
యుడురాజుఁ జేపట్టి పిడిచి సారంబున నీపడంతుక రచియించెనొక్క
చక్కఁదనమునెల్ల నొక్కచోటనుగూడఁ, గూర్చి యీనెలత నొనర్చెనొక్క
యనఁగ రత్నపుత్రి కాకృతి రసికుల, చూపుగములకెల్లఁ దీపు లొసఁగు.

క. ఆకామినిఁ గనుఁగొని కమలాకరుండు ప్రమత్తచిత్తుఁ డై కందరో
ద్రేకమునఁ జేరునెడ నా,లోకించి యొకండు వింతలుగ నిట్లనియెఁ. ౧౭౪

క. ఈనరమోహినిఁ బొందంగ, గానేఁగినరాత్రి వచ్చి ఘనదంష్ట్రం డఁ
దానవుండు చంపుఁగావున, హానిబడనేల తిరిగి యరుదె మ్మిటకుఁ. ౧౭౫

ఉ. నాపుడు నుల్లి భూమిసురనందనుండు స్మరమోహినిరతే
చ్చావితాత్మఁడై నిలిచి సత్యముగా జరులెల్లఁ జెప్పఁగాఁ

దా విని చోద్యమంది నసుధావరు వీక్ష్యాని యొయ్య నొయ్య వి
ద్యావినయాఢ్యుడై తిరిగి తండ్రి గనుంగొన వచ్చె నూర్కి. ౧౮౧

మ. అచటం దల్లికి దండ్రికి స్వరుస సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కి సం
బ్రచురప్రేమరసాకృతిం బ్రమదబాష్పస్యంద మందంబుగా
రచితాలింగను లై, కుమారక! సుధీరత్నంబవై వచ్చితే
సుచరిత్ర! యిది భాగ్య మంచు మదిలో సాంపొంది రాదంపతుల్. ౧౮౨

శా. తద్యోగంబునఁ దండ్రి మ్మిక్తిలియు నాత్లంబొంగి సదస్వత్తికిం
జోద్యం బంది యనంతరంబ ధరణీసుం గానఁగా నేగి నా
యద్యోగంబున జాణ యయ్యె నని యేనూహించెదన్ వీనికిన్
విద్యాచాతురి గల్గు టీపు కరుణ స్వీక్షింపుమా నావుడన్. ౧౮౩

మ. ఓతినాథుండు నిజాదరంబునఁ గృతాశీర్వాదం జౌనప్పురో
హితపుత్రుండు సభాసలి న్బుధగణం బింపొండఁగాఁ దా నకం
పితుడై శాస్త్రపురాణకావ్య నిగమ స్మృత్యర్థ సంగీత సం
గతి మర్జితతోఁ బ్రసంగ మెలమిం గావించఁగా ని ట్లనున్. ౧౮౪

క. యత్నమునఁ దెలియ నన్నియు, రత్నాకరుభాతి దుస్తరం బగు విద్యా
రత్నము గవితాత్వము, నూత్నముగా నందుఁ గలుగు నును పెఱిగితివే.

క. నావుడు కమలాకరుఁ డను, దేవా నీ వానతిచ్చితివి నిజ మది, వి
ద్యావారిధి కడ గానఁగ, నావారిజభవునకైన నలవియె తలఁపన్. ౧౮౫

గీ. అట్ల యయ్య సంతృప్తాదిభాషలు నేర్చి, కవిత యెఱిగి యెల్లకడలఁ దిరిగి
తెలిసినాఁడ నిచటఁ గల లక్షణముకంటె, నూతనంబు లేదు భూతలేంద్ర.

క. గణములు గణవర్ణంబులు, గణతారలు గణరసములు గణదేవతలున్
గణజాతులు గణఫలములు, గణుతింపఁగ నొక్క విధమ కవితల కెల్లన్.

వ. ఇట్టి విధం బయ్యను నంద్ర మండలంబునం ¹గోణదేశంబునం దెలుగుం గవిత
కు వ్రాలు² వల్లు నను నియమంబులు చూచినాఁడ నవి యియ్యెడం దటను
గాకుంట నపూర్వం బవధరింపుము. ౧౮౬

శా. పుణ్యస్త్రీకి గుణంబు³ మంగళగుణంబు నొప్పులై యొప్పుగాఁ
బుణ్యస్త్రీకి సువర్ణ మౌక్తిక సురూపవ్యక్తి భూమాకృతుల్
గణ్యం జాగతి సంస్మృతంబునకు వాగ్భావంబు శబ్దంబు లా
వణ్యాకారము లాఁ దెనుగునకుఁ బ్రా ల్వల్లం గడు న్వన్నియల్. ౧౮౭

- గీ. పలుడెఱంగులైన పలుకులు గలిగియు, బ్రాలు వళ్ళు లేని బేలుగవిత
వన్నె లెల్లఁగూర్చి వ్రాయుచోఁగాటక, వన్నె లేని ప్రతిమవ్రాతఁ బోలు. ౧౯౧
- క. తప్పుక వళ్ళురు బ్రాలును, ముప్పిరిగొనఁ దగినశబ్దములు మెఱుఁగెక్కుం
జెప్పినకవితాచాతురి, యొప్పుమువెట్టినపసిడియొత్తపున మెఱయు. ౧౯౨
- క. పాదముల వళ్ళుఁ బ్రాసము, లాదినుము ద్వితీయ మైనయక్షరములు త
త్పాదంబుల యతు లవిసౌ, పాదముగాకుండఁ దగినవ ల్భివలయు. ౧౯౩
- వ. అందు వళ్లన్నవి—స్వరవళ్లు, వ్యంజనస్వరవళ్లు, గూఢస్వరవ్యంజనవళ్లు, వర్గ
వళ్లు, సరసవళ్లు, నెక్కుటివళ్లు, సంయుక్తవళ్లు, ననుస్వారవళ్లు, బోలికవళ్లు,
వృద్ధివళ్లు, బుతవళ్లు, నిత్యసమాసవళ్లు, బ్రావివళ్లు, నాఁ ద్రయోదశవిధంబు
లయ్యె నందు స్వరవ ల్లేటి వనిన. ౧౯౪
- క. అద్వయ మైబోలకు నా, నిద్వయము ఋఋలు గూడ నేలకు నా
నుద్వయ మా నోలకు, విద్వన్నుత వళ్లు నెల్లు వీడ్వడఁ దమలోక. ౧౯౫
- ఇంక వ్యంజనస్వరవళ్లు—
- క. ఈకొలదిఁ గాక కాదులు, గైకొని చెప్పుదురు వళ్లకడ సిస్వరముల్
పైకొనఁగఁ దత్సవరంబులు, నాకడ వల్లౌ నృపాలకాన్వయతిలకా. ౧౯౬
- ఇంక గూఢస్వరవ్యంజనవళ్లు—
- క. అన్యోన్యపరీక్షాదిపదన్యాసములందు సంస్కృతస్వరములు¹ పూ
ర్వన్యాయంబుగ నగు నన్యోన్యము వడి హల్లుసెల్లు నూతనకర్ణా. ౧౯౭
- ఇంకవర్గవళ్లు—
- క. రమణీజనమర్చక భూ, రమణా నిజపంచమాక్షరము వర్జ్యముగాఁ
దమనాలుగక్షరమ్ములు, దమలో వళ్లయ్యె గచటతపవర్గములక. ౧౯౮
- ఇంక సరసవళ్లు—
- క. నయముగ చఛజరూపసలు, నయహలు నణలును జెలంగు² యతి మీఁద నసం
శయగతిఁ దమలో వీడ్వడు, జయలక్ష్మీయువతిభోగసౌభాగ్యనిధి.³ ౧౯౯
- ఇంక నెక్కుటివళ్లు—
- క. సరవరవంశవిభాహా, మరవఱలను వల్లొగిం దమకుఁ చామె యగుక
ధరజ్జణలుమొదలచిన మం, తరపదములఁ గలుగునేని దగునట్టులగుక. ౨౦౦

1. సంస్కృతస్వరములు. 2. జెనంగి. 3. సౌందర్యనిధి.

ఇంక సాయుక్తవల్లు—

క. బుధసమ్మతి మిశ్రితబహు, విధవర్ణములంకు వల్లు వివరింపంగా

నధరీకృతఫల్గునశా, ర్జధరనిభా యెల్లయక్షరములుఁ జెల్లుక.

౨౦౧

ఇంక ననుస్వారవల్లు—

క. అమరంగ వరసితవర్ణములపిఱుఁద బినులూఁదినం బంచమర

ర్ణములును వల్లగు జయసంభ్రమపరిచితపరస్పరాల మానితీక్తి.

౨౦౨

ఇంకఁ బోలికవల్లు—

క. పోలును¹బుభుబుభులకు మూ, పోలికవడి యనంగ నంత్వమున యతి మీఁదం

దేలి బుకారముపట్లను, భూలోకసురేంద్ర యోగ్యముగఁ జనుదెంచుక.

క. తెలుగుననది కెడి శబ్దం, బులమీఁదిమకార మందముగ స్వత్వమున

నిలుచు నట పావడికినై, పలుకుటకంటెరు భజించుఁ బావడియొక.

౨౦౪

ఇంక వృద్ధివల్లు—

క. సుగుణైధిత నగరావధి, నగౌఘనై కాది యోజనలసంధులఁ బెం

పుగ వృద్ధు లండు వానికి, నగు నయహాలు వల్లు నరవరాఘశరణ్యా.

౨౦౫

ఇంకఁ బుత్రవల్లు—

క. గానప్రశ్నవిధానా, హావసములఁ ద్రిమాత్రమైన యత్వము నుభయా

ధీనమునై వల్లకుఁ జన, నా²నిక నీవేమి యెఱుంగవా సర్వజ్ఞ.

౨౦౬

ఇంక నిత్యసమాసవల్లు—

క. డాయంగ సమసింపంగఁ బా, రాయణ నారాయణాంతరం గానేకా

నాయాసాదులఁ గర్ణర, సాయనముగ రెండువల్లు జరగు మనుచుక.

౨౦౭

క. ఇది చేతిది పోచక పిన్నది కట్టెఁడు దానికంటె నల్లల ననునీ

పదముల నుభయముగొన నున్నదివల్లకు ననుమతాబు నరలోకేంద్ర.

౨౦౮

ఇంకఁ బ్రాదివల్లు—

క. మేదినిఁ బ్రచరిప్రతినిప, రామరుపాపాత్యవవినిరాజన్వభిసం

సూదవ్యధులన నిరువది, ప్రాదులు యతి తత్త్వరములు హల్లులుఁ జెల్లుక.

సీ. ప్రమదాజనేక్షణప్రాప్తితసౌందర్య యాచకసూత్రీప్రార్థనీయ

కృత్వీసురప్రజాభీష్టసంధాయక యిభముఖ్యునై నికాభీష్టయాత్ర

పరమధర్మకియోపాయసంచితకీర్తి యిదిదుర్గసాధనోపాయవేది

వివిధశాస్త్రాగమ వీక్షణతాత్పర్య యిదిరాస్తత్త్వపావీక్షణీయ

రాజనీతిగుణనిరంతరజైభవ, యష్టసిద్ధిబలనిరంతరాయ
ప్రాదివల్ల కిది యుదాహరణం బయ్యె, విద్యదంబుభార్య విక్రమార్థ. ౨౧౦
వ. మఱియుం బ్రాసంబు లన్నవి ద్భ్రష్టరప్రాసంబు, ద్విప్రాసంబు, త్రిప్రాసంబు, చతు
ష్పాసం, బంత్వప్రాసం, బనుప్రాసంబు నన నాఱుదెఱంగులయ్యె నందు ద్భ్రష్టర
ప్రాసం బన్నది. ౨౧౧

క. దృఙ్మంజులవిలసన్నగ, దృఙ్మన్మథహావ వసుమతీవరతిలకా
దిఙ్మండలభరితయశ,స్సృఙ్మండన యిట్లు ద్భ్రష్టరప్రాస మగుట. ౨౧౨

ద్విప్రాసము:—

క. నవరసములు నమరం బడ,వివరణభరణీయమైన వెరవునఁ గావ్య
ప్రవరమతులైన కవులీ, వివరంబునఁ జెప్పి రేని ద్విప్రాస మగుట. ౨౧౩

త్రిప్రాసము:—

క. సరములుగూర్చినక్రియ న,క్షరములు పాదములఁ గలయఁ గవిరాజమనో
హరము లన సముచితార్థ, స్థిరములుగాఁ జెప్ప నిట్లు త్రిప్రాస మగుట. ౨౧౪
చతుష్పాసము:—

క. భూషణముగఁ గైకొని రస,పోషణముగఁ గ్రాలు నరపోషణమున ని
ర్దూషణముగఁ జెప్పిన కవి, తోషణముగఁ గృతుల నివి చతుష్పాస మగుట.

అంత్వప్రాసము:—

క. అనుపమపుణ్యవిశేషా, ఘనబలవిద్యేషినికరఖండనరోషా
వినయనయవినయతవేషా, విను మంత్వప్రాస మయ్యె విక్రమభూషా. ౨౧౬

అనుప్రాసము:—

క. ఈప్రాస ప్రకరంబు శ్రుతిప్రసవదళ ప్రభాప్రదీప్తం బై లో
కప్రకటార్థప్రసృతి న,నుప్రసీతం బైనచో ననుప్రాస మగుట. ౨౧౭

క. అని లక్షణయ్యక్తముగా, వినిపించిన సంతసించి విభుఁ డద్దేశం
బునఁ బరఁగెడు నుడుగులఁ గల,నునుపునఁ బద్యంబుఁజెప్పుమనుడు నిట్లనియెట.

సీ. పాదలినకూటమి పిదప మెల్పునఁ గల గనయంబు డాకేలఁ గొనితెమల్చి
పోడిమి గలపాఁపతేఁ డనుసెజ్జపై నూతగా వలకేల నొయ్య హత్తి
క్రొమ్ముడిఁ జెరివిన కమ్మనిక్రొవ్విరు లెడలి వెన్నున జాఱి కడలుకొనఁగ
లేది వేంచేయుచోఁ జూచి వెన్నుఁడు సొంపు రెట్టింపఁ గ్రమ్మఱఁబట్టి యెడఁదఁ
దమకఁ మినుమడిగాఁగొనుదక్కుఁదొడిగి, బిగువుఁగొఁగిటఁగదియంగఁదిగిచితిపుట
మోవిగదియంగఁగోర్తులుమూరిఁబుచ్చు,కలిమియాచిడచూడ్తులుగామఁగాత.

- వ. అని చదివినం జెవులకుం జపులు చిలుకు నచటి పలుకులకు సరసభావంబు
లకుం బులకించి నృపతిలిలకుం డిచటి యావిడ యనుకబ్బం బడి స్త్రీవాచకం
బుగదా యనవుడు విద్యాకరుం డగుకమలాకరుం డిట్లనియె. ౨౨౦
- సీ. ఎలనాఁగ తొయ్యలి యింతి ముద్దియ నాతి ప్రోయాలు పొలతుక పువ్వజోణి
చెలువయుఁ గలకంఠి చేడియ నెలతుక మగువ మెఱుగుబోడి మచ్చెకంటి
యుగ్గలి యావిడ యవిడ వాలుంగంటి యన్ను చిగురుబోణి యతివ పడఁతి
లేమ క్రాల్గంటియుఁ జామ పొలతి కొమ్మ తీఁగఁబోడి మడఁతి తెఱవ బోటి
వెలఁది ముదిత గొంతి మెలతుక పడఁతుక, నెలఁత యిగురుబోడితలిరుబోడి
యనఁగ సతులపేళ్లు తెనుఁగున నలువది, వెలయుమండు నిట్లు విక్రమార్క.
వ. అనిన నచ్చాతురికిం బరిణమించి ధరణీరమణుం డారీతి రత్నమాలిక యతని
యఱుత నిడి కర్ణానందంబుగా నాకర్ణించితి విలోకానందంబుగా విలోకించితి
నిట్టి దెద్దియేనియు వింత గలిగినఁ జెప్పు మనవుడు నాకమలాకరుండు. ౨౨౧
- క. అవసీక నీగుణంబులు, చెవులకుఁ జపు లొసఁగి విందు సేయుచునుండు
నవలావణ్యమయం బగు, భవదాకృతి చూపు గనులపండువ గాడే. ౨౨౨
- మ. జగతీనాయక సర్వవిష్ణయనివాసం బైన నీ విప్పు డిం
పుగ న న్నచ్చెరు వేమి గంటి వని సంబోధించి తేఁ జెప్పఁగాఁ
దగ ద ట్లయ్యను విన్నవించు నిజవిద్యాకాంక్ష నాఁ డేఁగి యొ
క్తగతిక సస్యఫల ప్రశస్యతలహా కాశ్ఠీరదేశంబునక. ౨౨౩
- గీ. అగ్రహారములోన బుధాగ్రగణ్యుఁ, జంద్రచూడుని గురునిఁ బ్రసన్నుఁడేసి
సిద్ధసారస్వతమున వాక్సిద్ధి వడసి, వీడుకొని తిఁగితిని నావిద్యమెఱసి. ౨౨౪
- మ. భవదాక్షావశవర్తులౌ నృపులతో భాషించుచు న్వచ్చి వ
చ్చి వియత్నంచరరమ్యహర్షగణమై చెల్వొగు కాంచీపురం
బనలోకించి యటేఁగి యందు జయసేనాఖ్యుక్ విభుం గాంచి యు
త్సవలీల న్నెలనాళ్లు నిల్చితి మనస్సంభావ్యసంభావక. ౨౨౫
- క. ఆవీటను నరమోహిని, నావెలయుచు నిఖిలమోహనం బైన మహా
లావణ్యంబున మరుసంజీవని క్రియ నున్న యొక్క చెలువం గంటిక. ౨౨౬
- సీ. క్రాలుగన్నుల నెమ్మెగమ్మున గళమున నబ్జపిఙ్గంభణ మాలిసేయు
జఘనస్థలంబున జనుఁగవ నతనాథిఁ జక్రవేధవము నతిక్రమించు
స్వరమునఁ దనుమార్ద్రవమున బింబాధర ద్యుతిఁ బ్రవాళగుణంబునోటుపఱుచుఁ
బదతలంబుల ములిపంబులఁ బయ్యెదఁ బల్లవరాగంబు ప్రబలఁ బొలయుఁ

- గన్నయంతన కన్నులకటవు దీర్చు, నట్టిహాపంబు వర్జింప నలవి గాదు
శాపువచ్చునె పడియచ్చు సేయఁ దరమె, రక్షణోపేంద్ర విక్రమాస్త్రక్షితింద్ర.
- గీ. ఆనెలత రాక్షసాశ్రిత యాటఁ జేసి, పాముతల నున్నరత్నంబుభాతి నుండుఁ
గోరి యెవఁడైన దానిని జేరెనేని, దానవుఁడు రేయి పటతెంచి వానిఁజంపు.
- మ. ఇది చిత్రం బని చెప్పిన న్నిని ధరిత్రీశుండు కౌతూహలం
బు దలిర్పం గమలాకరా యచటియంభోజాననం జూడనే
గుడమే రమ్మని వానిఁ దోడుకొనుచుం గూరాసి చేదోడుగాఁ
గవఁతెం గాంచికిఁ గాంచనాంచితనిజత్వాకామినీకాంచికిఁ. ౨౩౦
- వ. ఇట్లు కఠిపయదినసృబుల కాపురి సాచ్చి గూఢవేషంబునం దిరుగుచు రాజ
మార్గమున నున్న సరమోహినిం జూచి తదీయలావణ్యపయోధిలో మునిఁ
గినదృష్టిం దివియంజాలక తన్నుఁ దాన సవరించుకొని. ౨౩౧
- క. సురకిష్టరవన్నగళే, చరకన్యలఁ జూచినాడ సరిపోల్పుఁగ నే
తరుణులు లే రీతరుణికి, సరమోహిని యనఁగ నున్న నామంబ తగ్గఁ. ౨౩౨
- క. చూపులు మర్మము గాఁడెడు, తూపులు మురిపముల వలపుఁదూపులసరికిం¹
బ్రాపులు సతినిలు వంతయుఁ, దీపులు నగు మన్మథాస్త్రదేవతచుమ్మి. ౨౩౩
- క. ఈపొలఁతి రాక్షసాశ్రిత, యై పన్నగసహితచందనాకృతి మెఱయఁ
దీపితయై వెఱపించెడి, వ్యాపారముకొలఁదిఁ జూడవలయును మనకుఁ. ౨౩౪
- క. కాపున నీ విఱికిఁ జని, నే వచ్చెద ననుచుఁ జెప్పు నెలఁతుక తోడఁ
శాపుడుఁ గమలాకరుఁడును, నావెలఁదికిఁ జెప్పి వచ్చి నరపతి కనియెఁ. ౨౩౫
- గీ. దేవయీమాటఁ జెప్పినఁదెఱవనవ్వి, యొయ్యెంబులుకుచునిదరకునియ్యకొనుచుఁ
గర్భుఁడు డనునొక్కరక్కనుండు గలఁడు, వాని మఱవక రమ్మని వనితచెప్పె.²
- క. శాపుఁడు నావీరవరుం, డావిపునిచేతఁ బోఁక లాకులు విరులుఁ
రోవెలయుం దగఁ బాపిన, నావెలఁదియు నండుకొనియె సతివిస్తె యై. ౨౩౬
- సీ. అయ్యెడ దళరథునాజ్ఞపొలిక బ్రహ్మ కట్టడిఁ గాలంబు గడవరాక
జవకజ కెనయైన దినలక్ష్మి తనతోడు నీడకైవడిఁ దోడఁ గూడినడువ
సౌమిత్రిగతి³ మునిసవనంబునకు మున్ను దోడైనయరుఁబుడు తోడుగాఁగ
సాకేతపురిలోని జనులవక్త్రంబులవడువున జలజము ల్వాడువాఱఁ

1. చురుకు. 2. నొక్కచిక్కనుగలదొక్కరత్నముండు, చేరిచనుదెండు నీవింతఁ జేయవలయు. 3. సాహసమునకుమున్నుగా.

గైకవంకవారిపగిదిఁ గలువ లుబ్ధుఁ, జిత్రకూటముక్రియఁనస్తశిఖరి దాటి-
రాక్షసులభంగి నటఁ దివిరంబునడువ, వనముసాచ్చె రఘునరునివరుస నినుడు.

గీ. గడియకుడుకథఁగి గ్రహరాజు జలధిలో, వ్రాలఁ జుక్కలు దలఁబ్రాలుగాఁగఁ
గెంపు పోమవహ్నిక్రియ నొప్పుగా ద్విజ, రాజు పెండ్లియాడె రాత్రిసతిని.

క. నలఁగినవిరులును గుఱుమా, పులయిన చీరలును నుదుటి బొట్టులు నెడగా
జాలుఁ గమ్మటాకులును సా, మ్ములుగాఁ దమక్రంతలంతు మురిసిరి జంతల్. ౨౪౦

సీ. తిలకంబుఁ గొప్పుపువ్వులుఁ బూతలును గనుపట్టఁగా మెలఁగెడుదిట్టవిటులు
నిఱుకిండ్లఁ బాతికవరక కొంగున ముడ్చికొని ముసుంగిడి చొచ్చుగూఢవిటులు
బోటికత్తియలు పల్కాటును బిలువఁగా మెరవడిఁ దామేగు మేటివిటులుఁ
గనియుఁగానకయుండఁగా నోరముసుఁగుల నగపడ్డచో నిల్వఁ దగినవిటులుఁ
బెట్టలేమి వెడలఁగొట్టిన చోటికిఁ, బొంచి పడపుచెఱచు క్రిందువిటులుఁ.

గ్రంధుకొనఁగ వారకాంతలవాడలఁ, బచ్చవింటివాడు పెచ్చుపెరిగె. ౨౪౧
వ. అట్టియెడఁ గొందఱు విటులు లంజయలత్తలుల బిఱుసులకు వెఱచి యందఱు
నొక్కడఁగూడి తమలో నిట్లని విత్తరించిరి. ౨౪౨

క. మునుమున్నుగ గొఱియలుఁ గూ, డునుమొదలుగ నిడక చనువిటునిఁబఱ్యిస్త్రీ
జనని మెడ విఱిచి కొను నది, ధనముపయిం గాచియున్న దయ్యము చువ్వు.
వ. అనుడు మఱియు నొకరుం డిట్లనియె. ౨౪౪

క. వారాంగన మధురసవి, స్తారాకృతి యనఁగఁ జెల్లుఁ దజ్జనని విటుం
జేరఁగని దచ్చల సహ, కారఫలము పొంతనున్న కడుఁదరు చువ్వు. ౨౪౫
వ. అనిన మఱియు నొక్కఁడు. ౨౪౬

క. వెలయాలిత్తలి కూతుం, గలఁచి విటుడు వచ్చెనేనిఁ గలుపించినఁ దాఁ
దలతోన మ్రింగునది ని, ర్లజల మగు మడుఁగులోని మకరము చువ్వు. ౨౪౭
వ. నావుడు నితరుండు. ౨౪౮

క. పరికింప లంజతల్లికి, దొరయైనను దుచ్చుఁడైన దొరకినఁ జాలుర
బారిగొను నది యీపురిలో, నరమోహిని నరటియున్న నరభోజసుమీ.
వ. నా విని యవరుండు. ౨౫౦

క. పుడమి నిక లంజతల్లిం, గడుమీఱిన యట్టికిడు గలదే యది యె
య్యెడఁ జూచినఁ గూతునకు, నెడకోణము దొడ్డ గుదియ? మిండలకెల్ల.

వ. అనవుడుఁ దోడివాఁడు.

౨౧౨

క. ఆకూఁతుఁ గన్నయప్పడ, చేకొని తజ్జననియాకుఁ జింపక వెడఁగై
లోకేశుఁడు పామునకుఁ, గాకిఁ గలయాయు వేల కలుగఁగఁ జేసెన్. ౨౧౩

వ. అనినం దత్తుఁడు.

౨౧౪

ఉ. ప్రేమరసంబు తేటలనఁ బెక్కు గుణంబులు గూర్చి వారకాం
తామణులన్ సృజించి పరతంత్రతఁ ద్రోయఁగనున్న దిగ్గనం¹
దామరచూలి లంజయలత్తులఁ జంపఁడు లంజకాఁడు గా
కేమనవచ్చు నాతని నటేని విటావలి నిస్తరింపదే.

౨౧౫

వ. అని పెక్కువిధంబుల విత్తర్కించుచున్న మఱియు నొక్కెడం గొందఱు సుందరులు
పానగోష్ఠికిం గడంగి కాదంబంబును, మాధవంబును, నైక్షమంబు, క్షీరంబు,
నాసవంబు, వార్షంబు, రతిఫలంబు లనఁ బాకభేదంబుల మూలస్థంధకుసుమ
ఫలస్థంధవంబుల బహువిధంబుల మధురంబులైన మధువీశేషంబు లెల్లం బరి
మళద్రవ్యపరిమిళితంబుగాఁ గూర్చి పాత్రంబుల నించిన-

౨౧౬

క. అతిమధురంబైననిజా, మృతరసములకంటె నిదియమే అని తారా

పతి చేరెనొక్కొ యనఁ ద, తృప్తిబింబము లలరె దివ్యపాత్రంబులలోన్. ౨౧౭

వ. అప్పుడు.

౨౧౮

సీ. కామాక్షికిని మహాకాళికిఁ జుడికి నక్కజ్యోతుక² గాళి కంబికకును
విధ్యవాసిని కేకవీరకు మున్నుగా నెల్లవేల్పులకు బిందించి మ్రొక్కి
త్రావుచు నెడనెడఁ దాల్పుఁగా వండిన నంజుటిపొరకలు నంజుకొనుచు
గుక్కెడు చవిచూడు మక్తయీమధువని తీపులు దమలోనఁ జూపుకొనుచు
నెట్టివస్తువు ల్గడియించెనీతఁడనుచు, బ్రహ్మగోనియాడియి దెసఁకఁబట్టమనుచుఁ
బొట్టకొలదిగఁ బోంట్లకుఁ బోసిపోసి, పరిణమించిది యొండొండఁదరుణులెల్ల.

సీ. ఈవారుఁదీరసం బీశుండు దన కది సమకూరకునికి విషంబు ద్రావె
మధువైరి యగుట సీమధువున కెడరయ్యు హరి మాధవాఖ్యను శరణుసాచ్చె.
సీమర లేక గంగానార మున్న యాతలఁజేరెఁ జంఘండు బలుపుదక్కి
యీమదిరాసావద మెడలి విఘ్నేశుండు పొగులఁగా లోలోనఁబొట్టయుబ్బె
నిట్టిమద్యము గని పట్టత్రావఁగ లేక, శక్తిసేవసేసె మఱ్ఱుండు
అనుచుఁ జతురయైన యతివ మైరేయంబుఁ, బొగడుచుండ నొక్కపొలతివలికె.

- క. పరిమళముఁ గొన్నయంతనె, పరవశమై మేను హర్షభరితు బగు నీ
సుర గలుగ నమృతమునకున్, సుర లంబుధిద్రచ్చి ట్టిచోద్యముగలదే. ౨౬౧
- వ. అనవుడు నొక్కర్చు. ౨౬౨
- క. సుఖములతల్లి మనోభవు, సఖి యీసుర దొల్లిశుక్రశాపంబున స
న్తుఖులకు నెడగాకుండిన, సఖిలజనులచేత దక్కునా మన కనిఁగ. ¹ ౨౬౩
- వ. మఱియొక్కర్చు. ౨౬౪
- క. ఎక్కడశుక్రునిశాపం, బిక్కడఁ గొందఱకు భాగ్య మించుక యెన్
లెక్కకు నెక్కునితమున, డక్కఁజమీ మధువు తేర్పడ న్ననకెల్ల. ² ౨౬౫
- వ. అని తమనేర్పలం గొనియాడుచు నానందంబున మాటలు తొట్టువడఁ బలుకు
చుం బయ్యెదలు సవరించుటలు మఱచి లజ్జలు నొలంగ బహుప్రకారంబుల
నున్నత భావంబులు దోఁచుం బ్రవర్తిల్లి. ౨౬౬
- ఉ. ఇంపు మనంబులోన నటియింపఁగఁ జెక్కులమీఁదఁ గన్నులం
గెంపువహింప మోవిఁగల కెంపు చలింపఁగఁ ఘగ్గుబిందువుల్
పొంపిరివోవ ముద్దు మొగముల్ మెఱుపైక రతాంతసంగతి
సాంపువహించి రంగనలు సోలుచు నమ్మదిరామదంబున్. ౨౬౭
- సీ. అక్కమీతల్లి మాయత్త³ యా నెఱిఁగితిఁ గోడలితల్లి నాకూతు రగుట
మాతల్లిమఱచి మామామ సభ్యులక్రియ నుయ్యి⁴ జంకిటనిడి యొయ్యనరిగె
మాబావకొడుకు నామఱచి గాలపువేటఁ గొమ్ములకుండేలుఁ గొట్టితెచ్చె
నిదిసెప్పఁ గొఱతని యిదికల్ల సేయక చెవులారఁజూడు నేఁజెప్పినట్లు
లనుచు లోకవిరోధోక్తులాడుకొనుచు, సాలపులూరఁగ నోరచూపులునటింప
వట్టినగవులఁ జప్పట్లువెట్టికొనుచు, నాడఁజొచ్చిరి చేడలు పాడిపాడి. ౨౬౮
- వ. ఇట్టినిదంబులు సూచుచు విక్రమాదిత్యుండు త్రివిక్రమావత్యంబు తోడరా
నరమోహిని గేహంబున కేగి తదాభీపరిచరితసముచితోపచారంబులు గైకొని
హంసతూలికాపర్యంకంబుపై సుఖాసీనుండై సరసవాక్యంబులం బ్రొద్దుపుచ్చి.
- క. నరమోహిని మీరక్కనుఁ, డరుదెంచి తలంగకుండ నాలోపల ని
న్నరయుచు నుండెద సనిబూ, సురయుతుఁడై యధిపుఁ డట్రసాచ్చెన్ బుద్ధి.

1. నిఖిలజనులచేత దక్కనేర్చు నెమాట 2. దక్కంబో మధువు నేడు దగమహల్లా
3. చూయక్క 4. నొయ్యనయ్య.

- క. ఆలోన నొదిగి యున్నెడ, నీలాలక శేయ్యమీద నిద్రింపగ నా
భీలనయనాంతదంత, జ్వాలలు నిగుడంగ నసుర వచ్చెం బెలుచున్. ౨౭౧
- ఉ. అచ్చట నొంటినున్న సతి నార్పుచు వేసి యదల్పి నీవీటుం
డెచ్చట డాగెఁ జూపు మని యీడ్చి గృహంగణసీమ కేగఁగాఁ
జెచ్చెర విక్రమార్కుఁ డొకసింహము చాడున నేన వీడుగో¹
వచ్చితివంచు నార్పుగొని² వచ్చెఁ గరాళకృపాణపాణియై. ౨౭౨
- క. అటువచ్చిన దనుజుఁడు గిట, కిట బుడులు గీటుకొనుచుఁ గినుకవొడమి యు
ద్భటవృత్తి నెగసినం గని, భటధర్తము దప్పి తోడి పాతీతి వనుచున్. ౨౭౩
- క. దుర్బలుడ వోరి నీదగు, దోర్బల మిది యెంత నన్ను దొరసెను విను నేఁ
గర్భరుడఁ దొల్లి నాచే, నర్భదసంఖ్యలుగ మనుజు లణగిరిచుమ్మి. ౨౭౪
- శా. వారిం గూడఁగ నేగు మంచు గద వైవంజేరిన్ భీముఁ డా
కారవ్యేంద్రుని నేలఁ గూల్చుగతి నాత్మానాయకుండుం దదీ
యోరుద్వంద్వము నొంచి కూల్చి భువి దైత్యున్ ఖండతుండంబుగా
ఘోరాస్త్రహతిఁ బ్రోవుచేసె, సుర లుత్తో³శించి⁴ వర్ణింపఁగన్. ౨౭౫
- క. రక్తసుఁ డనియెడు చీకటి, నుక్తడఁపి శుభోదయమున నొప్పుమఁ దమకున్
దిక్కున విక్రమార్కుని, నక్తమలాకరుడు చూచి హర్షం బుదెన్. ౨౭౬
- క. తత్సహసబలధైర్యస, నుత్సేకంబులకుఁ జోద్య మొకఁడుఁ బ్రియసం
విత్సమృతి నరమోహిని, యతుక యై మ్రొక్కి పలికె నోభానాథా. ౨౭౭
- క. నామంబున నరమోహిని, నామెఱుఁగుగ వీనిచేత నరఘాతినినా
నామీద నున్నకీ డిదె, నీమాహాత్మ్యమునఁ బాసె నిమిషములోన్. ౨౭౮
- క. కావున నాకేవిధమునఁ, గావం బ్రోవంగ నీవ కర్తవు పను లాఁ
గా వనక యెద్దివంచినఁ, గావించెద నుడిగమునకుఁ గైకొను నన్నున్. ౨౭౯
- గీ. అనుడు వసుమతివల్లభుం డల్ల నవి, యెద్దివంచినఁ గావంపనియ్యకొంటి
వనజలోచన జాతిఁ బద్మినివి నీవు, సరసగంభీరుని గమలాకరు భజింపు. ౨౮౦
- క. ఓకమలాకర మునునీ, ఏకమలానన భజింప నింపొందితి నేఁ
డికాంతామణిఁ గైకొని, యేకాంతక్రీడ నిలుపు మిచ్చట సుఖ వై. ౨౮౧
- వ. అని పురస్కరకరగ్రహణంబు చేయించి. ౨౮౨

1. వీడుగో 2. నార్పుకొని 3. సురలుత్తోశించి.

- గీ. లంకలోని రాజ్యలక్ష్మీ విభీషణు, కిచ్చి వచ్చు రాఘవేంద్రు పగిది
దితిజః జంపి వారసతి నాశ్రితున కిచ్చి, విజయలక్ష్మీః గూడి విభుఁడు గదలి.
- క. వాలుంగంటి నిలుపు మని, వాలాయింపంగ నేగవలయు ననుచు న
వ్యాలుమగఁడు మెఱుంగారెడు, వాలు సహాయముగ మగిడి వచ్చెం బురికి.
- క. కావన సీకీగుణములు, లేవైనను గద్దె నెక్క లే విట మగుడు
బోవుట మే లనవుడు భో, జాననీపతి సిగ్గుపడుచు నల్లనఁ దిరిగె.
- శా. జీమూతాభిశరంగనాభిశశభృచ్చిశ్చమరేంద్రోపల¹
వ్యోమేందీవరసామజాతయమునా హూమాగ్ని ధూమాంజన
శ్యామాకారు సమస్తకల్పతమస్సందోహమార్తాండు ను
ద్దామానంతయశోభిరాముని రమాధామన్ గుణస్తోమనిన్.
- శా. సర్వాన్ శ్వరకుండచందనపయశ్చంద్రాబ్జమందాకిని
కర్పూరామృతిపరహీరతుహినాకారానుకారాకృతిన్
దర్పాధాపికద్విరేఫశుకబృందానోహకోతాపహకం
దర్పాటోపవనాంతదావదహనుం దైలోక్యరత్నామణిన్.
- మాలిని. వివిధసురవరేణ్య వేదవేదాంతగణ్యా
భవతిమిరది నేంద్రా భక్తకారుణ్యసాంద్రా
సవినయజయలోలా సర్వలోకానుపాలా
భవమధుపురూపా భవ్యదివ్యస్వరూపా.
- గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలిక భేక ఫణీంద్ర వీర ఘోటవిభాశాది
బిరుద ప్రకటచారిత్ర కళింగ దేశనిరూపధామ త్యాగ నాగార్జునకర్ణాట ద్రవిణం
ధ్రుమహారాష్ట్ర భూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలిపురవరా
ధీశ్వర వెలనాటిపృథ్వీశ్వర రాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకౌటివి వెన్నయామాత్యపుత్ర
హరితసగోత్రచరిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసవరాజతనూజ గోపరాజవిరచితం
బైన సీంహాసనద్వాత్రింశిక యను కావ్యంబునందు రత్నోద్భవుకథయును
మూషకోపాఖ్యానంబును విక్రమార్కునిసాహసికత్వమహాదార్యత్వంబులును
గమలాకరుకథయు నన్నది చతురాశ్వాసము.

శ్రీ
సింహాసనద్వాత్రింశిక.

పంచమాశ్వాసము.

- క. శ్రీమత్పన్నగభణమణి, ధామావృతబాలతుహినధామాంశునిభ
వ్యోమాపగాంబుసుమనో, దామాచరితావతంసు దక్షధ్వంసున్. ¹ ౧
- ఉ. ఇచ్చఁ దలంచి భోజధరణీశ్వరుఁ డుత గ్రహానుకూలత
న్యైచ్చగునట్టిలగ్నమున నిల్చి మహాసన మెక్కఁబూనఁగా
నచ్చటిబొమ్మ వలై విను మధికి నుజ్జయినీపుశ్వరుం
డిచ్చినభంగి నీగి మెఱయింపక నీ కిది యెక్కవచ్చునే. ౨
- క. అనవుడు జనవల్లభుఁ డాతనివితరణ మెట్లు మెఱసెఁ దగఁ జెప్పు మనం
దనమోవి² మందహాసం, బునటింపఁగ నిట్లు దశమపుత్రిక వలికెన్. ౩
- : పదవబొమ్మకథ :—
- సీ. ఎవ్వనిసాహసం బేవేళఁ జూచినఁ బరహితంబులకెల్లఁ బట్టుఁగొమ్మ
యెవ్వనియాజ్ఞ భూమిశుల శిరముల మాళిరత్నావళిమాడ్చి మెఱయు
నెవ్వనివైభవం బెల్లయాచకులకు ముగిటిపెన్నిధి భంగిఁ దోచు
నెవ్వనిసత్త్వి యీరేకుజగముల నాటపట్టుగ నిండి యాచుచుండు
నతఁడు సామాన్యజనుఁడె ధీరాధినాథ, నిర్మలాత్మకుఁ డత్యంతధర్మమూర్తి
శత్రుసమవర్తి నృపలోకచక్రవర్తి, సత్యసంధుండు విక్రమాదిత్యవిభుఁడు. ౪
- క. అట్టివిభుం డుజ్జయినీ, పట్టణమున రాజ్యలక్ష్మీ బరఁగుచుఁ బ్రజఁ జే
పట్టి తగఁ బెంచి సుఖద, దట్టంబుగ నిల్చి తల్లిదండ్రులమిత్రున్. ౫
- వ. అట్టిదినంబుల. ౬
- క. అకళంకచిత్తుఁ డాయుఁడు, సకలాగమమంత్రతంత్రసారజ్ఞుఁడు భి
క్షుకవేషధారి యవధూతకుఁ డనఁగా నపుడు వచ్చెఁ దత్పురమునకున్. ౭
- ఉ. అచ్చటి దేవతాగృహమునందు గతస్పృహవృత్తి నుండఁగా
నచ్చెరువంది పౌరజను లాతనివర్తన విన్నవించినం
జెచ్చెరఁ దోడితెం డని ప్రసిద్ధులఁ బొందిన రాతక్కినం
దచ్చరితంబుఁ జూడ వసుధావసుఁ డయ్యెడకేఁగె వేకుకన్. ౮

- క. అవసీనురరక్షకుఁ డగు, నవసీత్వరవరుఁడు చనినయవసరమున న
య్యవధూతకల్పము డగు, నవధూతకుఁ డతనిఁ గరుణ నవలోకించెన్. ౯
- క. తత్తరవిహితోపాయన, సత్తార మనుగ్రహించి సంయుమిపతి వి
ద్యత్తులరత్నము భూవరుఁ, దత్తాలసముచితగోష్ఠిఁ దగులంజేసెన్. ౧౦
- క. మా టిడక యాతఁ డడిగిన, మాటలలో సకలశాస్త్ర మర్హంబులు న
ల్లాటురు నానావిధములఁ, దేటపడం దెలిపె భూపతికిఁ బ్రియ మడరన్. ౧౧
- క. నిధ్యానంబున నజన క, సాధ్యం బగుతత్త్వబోధసారము కుదురొ
నధ్యాత్మవిద్యమర్శము, మధ్యమజగతీశునకు సమస్తముఁ జెప్పెన్. ౧౨
- సీ. ఓఁ ణిపాసీయ తేజోవాయుగగ నాఖ్యమచ భూతాంశుసంబంధమైన
మేనిలోఁ గర్ణ నాసానేత్రజ్యోత్స్వగాహ్వయపంచేంద్రియములగోష్ఠి
శబ్దగంధాగరసస్పర్శసంజ్ఞక పంచవిషయములఁ బాలుసఱుచు
ప్రాణప్రభృతిపంచపవన ప్రసారంబు హృదయాదిపదములఁ బాదలుబుద్ధిఁ
గూడి నిలిచి యుండు కుంభకపూరక, రేచకములగతి వివేచకంబుఁ
జిత్రకమలచక్రజీవాత్మపరమాత్మ, యోగసాధనముల నొసరఁ జెప్పి. ౧౩
- క. యోగము కల్పవబంధవి, యోగము పంచేంద్రియాభియోగము, పుణ్యో
ద్యోగము, ముక్తివధూసం, యోగము పరతత్త్వపదనియోగము సుమ్మి. ౧౪
- గీ. దుఃఖసాధ్యమయ్యుఁ దొడరి యభ్యాసంబుఁ, జేయఁజేయ యోగసిద్ధిపెంపు
దినఁగఁ దినఁగ వేము తియ్యనొకైవడిఁ, బిదపఁ బరమహర్ష పదము సుమ్ము.
- సీ. హఠయోగమంత్రయోగాష్టాంగయోగసాధనయోగలయయోగధర్మములకు
యమనియమాసనధ్యానధారణశక్తిఁ బరచనిరోధంబుఁ బట్టుకొలిపి
నాభిచక్రోపరినమధ్యంబున నీచారశూకసన్నిభ విభాతి
వెలిఁగెను తేజబువెలుఁగునఁ గరఁగిన యమృతంబు మదిలోన ననువువార
నంఁకుఁ గలుగుట సచ్చిదానందమయ్యె, నచటితేజస్వరూపంబె యమృతంబు
పంచవింశతితత్త్వప్రపంచమునకు, నతఁడె కారణ మాదినారాయణుడు. ౧౬
- క. కరణాసనభేదంబుల, వెర వెఱిఁగి తదంగయోగ వితరణసరణి
బికించి పెనఁగ నేర్పిన, మరగుఁ జూచి ముక్తికాంత మర్శనకున్. ౧౭
- క. అని బహువిధములఁ జెప్పఁగ, విని జనపతి తెలిసి యోగవిద్యావిధవం
బున రాజయోగి యనఁగా, జనకునిక్రియఁ బ్రజలఁ జెంచె జనకునిభంగిన్. ౧౮
- వ. ఇట్లు కొంతకాలంబు పుచ్చి తన్నుభకళలా జూచి యోతాపసాత్తమ నీకెన్ని

యేండ్లయ్యె నని యడిగిన నతండు యోగికిఁ గాలక్రమంబు విచారించనేల నూతేండ్లు వేయేండ్లని యెన్నిక గలదే సిద్ధయోగంబున వజ్రశరీరంబు దుర్లభంబు గాదా.

- క. బాధావిరహితగతికుండు, బోధాహితపరమహర్ష పూర్ణుండు నిజవాంఛాధీనమరణుఁ డీక్షణ, సాధితచిన్మూర్తి యోగి సామాన్యుండే. ౨౦
- క. తలనరసినఁ జెక్కులపై, వళు లెగసిన మేని బిగువు వదలిన నేత్రంబుల నెఱ్ఱసెరలు విరిసిన, జెలువెడలిన యతఁడు¹ యోగసిద్ధుండే ధాత్రిన్.
- క. అనఁ దద్వచనామృతసే, చనమున యోగంబు సిద్ధిచందము దెలియన్ మనమునఁ గౌతుకకందలి, మొనసూపిన నృపుని నెఱిగి మునినాయకుండున్.
- గీ. ఎద్ది యైన నీకు నెఱిఁగింతు నడుగుము, సిగ్గువడకు మనుడు షీతివరుండు మరణభయము లేనిమార్గంబుచేకుఱు, సిద్ధయోగనియతిఁ జెప్పుమనియె. ౨౩
- మ. అనిన న్నాన్యసముతో జరామరణశూన్యం బైన మృత్యుంజయుం బను మంత్రంబును హేమామతంత్రమును హవ్యద్రవ్యభేదంబు సాధనయోగంబుఁ గ్రమంబునం దెలిపి విద్యాదక్షిణానుగ్రహంబున మన్నించి నడేండ్లు వీడుకొని విప్రుం డేగె వింధ్యాద్రికిన్. ౨౪
- సీ. షీతివరుం డిటు యోగసిద్ధి కై మంత్రపై రాజ్యభారం బిడి రామువగిది జటిలుఁ డై మేన భస్మముఁ బూసి వల్లభధారియై కాననాంతమున కేగి ఋషిభంగి గంగలోఁ ద్రిషవణస్నానుఁ డై జపతపంబులఁ బురశ్చరణ చేసి మంత్రపూతంబుగా మధుతిలదూర్వాజ్య హేమంబు జరపుచు నేమముననునక్తము నుపోష్యమును నేక భుక్తమనఁగఁ, గలుగుదినముల సిద్ధయోగముననుండి కందమూలముల నశనకాంక్ష దీర్చి, వ్రతము చరియించె నట్లైకవత్సరంబు. ౨౫
- వ. తదనంతరంబ యొకనాటి హేమామసమయంబున. ౨౬
- క. ఆహుతి వోయఁగఁ గాంతితి, రోహితుండై లోహితాశ్వరోచిఃపటలీ రోహితుండై యాకుండము, లో హితుం డై నిల్చె నీలలోహితుఁ డంతన్.
- వ. తదాకారంబు గని సాగిమ్మొక్తి నిలిచిన. ౨౭
- క. మృత్యుంజయుఁ డతనితపః, కృత్యమునకుఁ జిత్తవృత్తికిం దగఁగ జరా మృత్యునివారక మగు ఫల, మత్యాదరణంబుతోడ నాతని కిచ్చెన్. ౨౮
- వ. ఇచ్చి తిరోహితుం డైన. ౩౦

¹ తెలువించుక యొడయ.

- గీ. అట్టిఫలము చేత నంది జనేశ్వరుం, డీశ్వరునకుమ్రైక్కి శాశ్వతముగ
వంగసిద్ధి గంటి నని యుల్లసిల్లుచు, మగిడి వచ్చునట్టి మార్గమునను. 30
- చ. పదములుఁ జేతులు న్నుడిఁగి పండులు డుల్లి నిజస్వరంబు గ
ద్గదికఁ బెనంగ నంగమున గ్రంథులు వాఱఁగఁ గుష్ఠరోగముఁ
ముదిమియుఁ గూడి రూపు బలుపుం బొలియింపఁగ దైవ్యజీవనా
స్పద మగుబ్రాహ్మణుండు జనపాలున కడ్డమువచ్చి యిట్లనుఁ. 31
- క. ముదిమియు రోగముఁ గూడం, బొదలెడు నిదె మేనునిలువఁబూనదు నాకుఁ
మది నెఱుఁగుదేని మం దీ,పదనున సమహర్షి యిమ్ము పరమదయాత్మా.
- గీ. అనిన నతనిఁ దోడుకొనిపోయి తనయింట, మందుమ్రాఁ కొనర్ప మదిఁ దలంచి
యాతఁ డంతదూర ముదేర లేఁ డని, యాత్మఁ జూచి విక్రమార్చవిభుఁడు.
- గీ. కలిగి పెట్టలేక కఘం డైయున్న దు,ర్గుణుని పాపమునకుఁ గొలఁది లేదు
తన్ను మాని యైన ధర్మంబు చేసిన, యతనిపుణ్యమునకు నవధి లేదు. 32
- క. తుదిముట్టనిబ్రతుకున కా,పదఁ బొదలెడినాఁడు దానపాత్రం బని స
వ్వుదమున నార్తులకొఱకై, సదయులు ప్రాణములు తొల్లి చాగము లిడరే.
- వ. అని తొల్లింటి రాజులం బ్రశంసి-చి తనలో శంకింపక సాహసాంకుండు మహా
దారుడై. 32
- క. ప్రాణము లడుగఁడు వృద్ధ, ట్రోణీసురుఁ డితఁడు మందుఁ గోరెడు దేహ
త్రాణము గావించెద నని, ట్రోణీసుఁడు చేతిపండుఁ గోరిక నిచ్చెన్. 33
- శా. దివ్యం బౌఫల మిచ్చినం దిని ధరిత్రీనిర్జరుం డంతఁ గు
వ్వవ్యాధిస్థనిరత్వదూరతమమై సంపూర్ణ తేజఃకణా
భివ్యాప్తం బగు దివ్యదేహ మటుఁ బ్రాపింపంగ నిర్దోకము
క్రవ్యాళేందుని భంగి నొప్పై బతి చోద్యం బంది హ్నింపఁగన్. 34
- క. అధికి నీక్రియ నిచ్చి కృతార్థుడై కదలి వచ్చె నలుగావున న
స్ఫూర్తిపునకు సరిపూనమి, వ్యర్థము నీతలఁపు భోజవసుధాధీశా. 35
- క. నావును భోజక్షితివతి, భావంబునఁ జోద్యహర్షభరితుం డై ల
జ్జావనతపదనుఁ డగుచు హి,తావృతుఁ డై మగిడి పోయె నంతఃపురికిన్.
- వ. మఱియుఁ గొన్నిదినంబులు సనిన నేకాదశద్వారపీఠకుండై. 36

— పదునొకొండవబాష్టు కథ —

- క. సూక్ష్మముగఁ దలఁచెద స్తగ,లక్ష్మకళారమ్ము వీరలక్ష్మీగమ్ముఁ
లక్ష్మీలలనావత్తో,జత్కాధరసక్తు భక్తసంహు నృసింహుఁ. 37

- క. అని నియమంబున భోజం, ఉనువగులగ్గుమునఁ జేర నరిగి మహేంద్రా
సన మెక్తఁబోగ నిలునిలు, మని యచ్చటిబొమ్మ పలికె నచ్చెరు వందఁ. ౪౪
- క. పఁకింప విక్రమాచ్చుచి, సరిపూనఁ బరోపకారసత్త్వంబులు సు
స్థిరముగఁ గలుగనివానికీ, దరమే యిట దీని నెక్త ధారాధీశా. ౪౫
- క. అనవుడు నవ్వసుధాపతి, చనునతనిపరోపకారసత్త్వగుణము లె
ట్లనఁ బాంచాలిక యును స,ద్వినయంబున భోజనపతి వినని ట్లనియె. 1
- క. జననాథ రాజసముఖంబున నున్ననరుండు యోగ్యము నయోగ్యము. 2 బ
ల్లిన నవుఁ గాదన కూరక, వినవలయును సరస మైన విరసం బైనన్. ౪౭
- గీ. పలుకఁ దగినపలుకు పలుకక యున్నను, బలుకు వినియు వినని పగిది నున్నఁ
బలుకఁ జూచువానిఁ బలుకకు మన్నను, బలుకులేల తల్లి సాలయు నతని. ౪౮
- వ. కావున. ౪౯
- క. వ్యక్తంబుగఁ జెప్పెద నను,రక్తుండ వై విను మవంతిరాజుగుణము నా
య్యకిం జలుకం జూడకు, యుక్తులయెడ నాటదాని యోగ్యత గలదే. ౫౦
- మ. సత్యవచోవిశారదుఁడు, శారదసీరదసంస్కృతద్యశో
నిత్యుఁడు నిత్యదానగణసీయుఁడు విజ్ఞజనావళీమనో
వృత్తనుసారి సారబలవిక్రమకృత్యుఁడు నాఁగ విక్రమా
దిత్యుఁడవంతి యేలె నలుదిక్కులరాజులు పంపుసేయఁగన్. ౫౧
- వ. అట్టిమహీపాలుండు షణ్మాసరాజ్యప్రతిపాలనాంబును షణ్మాసదేశాంతరవనాంతర
ప్రవాసంబును నవశ్యకర్తవ్యం బగుటం జేసి యొక్కసమయంబున రాజ్యం బరా
జకంబు గాకుండ భట్టి నుజ్జయిని నునిచి యసహాయశూరుండు గావున నొంటి
నిగూఢవేషంబున దేశాంతరనగరగహనవిశేషంబులు చూచుచుం జని చని
యొక్కనాఁడు. ౫౨
- ఉ. పణ్యపథంబు భంగి భయభంగము నొందక చొచ్చె దండకా
రణ్యము శైలగర్భితహిరణ్యము తాపసచిత్తనిత్యకా
రుణ్యము గంధబుధురసరోజరజోవనరాజిలక్ష్మణా
గణ్యము పత్రపుష్పఫలగణ్యముఁ బుణ్యజనానుగణ్యము. ౫౩

1. వ. అనవుడు నవ్వసుధాపతి యతని పరోపకార సత్త్వగుణంబు లెట్టివనినఁ బాంచాలిక సవిన యంబుగాని ట్లనియె. అని యొక్కప్రతిలో వచనమున్నది. 2. రాజుసమ్ముఖ, మన వనఁ డవయోగ కార్య ములుగా తెనఁ, 3. రజోవనరాజితాజలక్ష్మణము,

వ. చొచ్చి యనుష్టుప్చందంబుచు బోలె హంసరుతయుతం బై త్రిష్టుప్చందంబును బోలె భ్రమరవిలసితం బై జగతీచ్ఛందంబుచు బోలె గుసుమవిచిత్రంబరం బై యతిజగతీచ్ఛందంబుచు బోలె మత్తమయూరసేవితం బై శకవరీచ్ఛందంబుచు బోలె సింహాద్ధతాశ్రయం బై యతిశకవరీచ్ఛందంబుచు బోలె సుకేసరభాసురం బై యష్టిచ్ఛందంబుచు బోలె హరిణీసంశ్రితం బై ధృతిచ్ఛందంబుచు బోలె మత్తకోకిలాకలితం బై యతిధృతిచ్ఛందంబుచు బోలె శార్దూలవిక్రీడితలక్ష్మితం బై కృతిచ్ఛందంబుచు బోలె నుత్పలమాలాయుక్తం బై ప్రకృతిచ్ఛందంబుచు బోలె జాపక మాలాసహితం బై సంకృతిచ్ఛందంబుచు బోలె సరసిజచిహ్నిత క్రౌంచపదాకితంబై¹ యుత్తృతిచ్ఛందంబుచు బోలె భుజాగవిజ్రూభిత సంగతంబై యున్న యవ్వనాంతరంబునం దిరుగునప్పుడు. ౧౪

క. ఇల నందఱుఁ దను సైరిం, పలే రనుచు వెట్టయైన బ్రదకొల్లక తాఁ గలుమనుఁగు లుఱికినో యన,² జలజాపు డస్తటిఖరిచటి దిగఁబడియెన్.

వ. అప్పుడు.

౧౬

క. బహుయోజనదూరము లగు, గహనంబుల నుండి యెగసి కలకలములతో విహంగంబులు నిలయమహీ, రుహముల కరుదొంచెఁ బంక్తిరూపం బలరన్. ౧౭

క. బంధురమవాంఛదిక్ష్టా, లాధరగజగండమండలప్ర చలితపుష్పాధయనిభసీలిమ జగ, దంధంకరణప్రసార మై తమ మొదవెన్. ౧౮

వ. తత్సమయంబున.

౧౯

గీ. ఆదిమూర్తియై సహస్రశాఖలను స, హస్రపాదములను నవనిగగన భాగపూర్ణ మగుచు భవ్యమై ద్విజకుల,³ సేవ్య మైనతరువుఁ జేరె విభుఁడు.

సీ. ఏప్రానిమూలంబు లిలకు నాధార మై శేషుపడగలతోఁ జెలిమిసేయు నేవనస్పతికొమ్మ లెక్కియాడంగ దిగంతబాలికలకు సందికీలు ఏవృక్షమునఁ గల యి ర హర్షిత మంధతమసంబునకు నుండఁ దల్లియిల్లు ఏపాదపముతుద నెడనెడఁ గాలూఁద రవిహయంబులకు విశ్రామభూమి యేమహీజమునిలు వెల్లపక్షుల కున్ని, పట్టు నాఁగ నెగడి ఫలదశముల నబ్జరాగమరకతాంచితైకస్తంభి, హర్షసామ్యమందు నట్టివటము. ౬౦

1. క్రౌంచపదమును సరసిజచిహ్నితమును సంకృతిచ్ఛందములతోఁ గఁబడుచున్నవి. ప్రకృతిచ్ఛందములొని దని తెల్పినాఁడు. 2. దనుపైఁపక, పలులెఱుంగుల ననఁగ నట్టి బ్రదుకొర్లుకతా, గెలఁకుల గ్రేళ్లుఱికినో యన. 3. హస్రశిఖర రమ్యమాచునెపుడు, భూమిగగనభాగపూర్ణమైదొంకుల.

- క. ఆవటముక్రిందఁ దలిరుల, నావటముగ శయ్యదీర్చి యందు సమస్త
త్రావరమణికోటిర, సావరనిజశాసనుండు శయితుం డయ్యెన్. ౬౨
- వ. ఆవేళ నాతరుశాఖాంతరంబున నున్న చిరజీవి యను వృద్ధపక్షిశ్వరుండు తన
చుట్టు వచ్చి యున్నపిట్టలం జూచి మీరు దిరిగిన వనంబుల నపూర్వంబు లేమి
గంటి రని యడిగిన వానిలోఁ గుఱింభరికుం డనువిహంగం బోస్వామి నీ
వెఱుంగని యపూర్వంబులు లే వట్లున్నను నొకటివింటి మవధరింపుము. ౬౩
- మ. ఖగవంశోత్తమ సేఁడు గుంపుగ నుషఃకాలంబున స్వేచ్ఛతో
గగనాభోగము నిండ నే మెగసి పక్షశ్రేణివాతోద్ధతి
న్నగము ల్దూలగఁ బోయి వింధ్యముచటి న్నానాదిగంతాగతం
బగు నాత్మీయగణంబుఁ గూడి యొకపుణ్యారణ్యమధ్యంబునన్. ౬౪
- క. కంకాలఖండనుం డను, కంకము విహగములు గొలువఁగా నిజమిత్రా
తంకం బగుశోకాంబుధిఁ, గ్రుంకఁగ నేఁగితిమి వానికుందుట డెలియన్. ౬౫
- క. ఏఁగినఁ నాతం డశ్రులు, దోఁగిననయనములఁ జూపు దోఁపక తనలోఁ
గ్రాఁగుచునుండఁగ నేమా, పాఁ గెఱిఁగినభంగినోయ్యఁ బలికితి మతనిన్. ౬౬
- క. పిట్టలము మేము నీకల, చుట్టాలము మమ్ము నేల చూడవు నీకీ
పట్టన వలవనిశోకము, పుట్టెడుకత మేమి చెప్పు పొందుపడంగన్. ౬౭
- ఉ. నాపుడుఁ జూచి యాతఁడు మనంబు యథాస్థితి నిల్పి యిట్లను
స్వేపురు బాంధవు ల్గులగ వేదనఁ బొందఁగ నాకు నేల మీ
కీవిధివో పెఱుంగఁ దగు నేని వినుం డిఁక వింధ్యకందర
గ్రావముఁ జెంది యుండె నొకరక్తసుం డక్తడ నిక్తువంబుగన్. ౬౮
- శా. ఆమాంసాశనుఁ డుక్తు పిక్తటిలఁగా నాత్మాంతికద్వాదశ
గ్రామాంతస్థుల నెల్లవారలఁ దినంగా నందఱు స్థితి మై
స్తామం బై చని సాఁగి మ్రొక్కి యొకమర్త్యు న్నిత్యము న్ని బహి
ర్యామి న్ని ల్పెద మారగింపుము నవాపూసాదియుక్తంబుగన్. ౬౯
- మ. అని సంస్కారన చేసి యేఁగి నిజమర్యాదావిధిం బ్రాప్తుఁ డా
మనుజుం గవ్వనిపిండివంటలును సంతానంబుతోఁ దెచ్చి య
భువనేయం గని యార్చుచు న్వడలి వ్యాపాదించి¹ తృప్తాస్థగఁ
దనుచుండుం దనుజుండు యత్నమునఁ బట్నీయుక్తుడై నిచ్చులున్. ౭౦

- వ. ఇ ట్లనుదినంబును నరబలి జరగు నెల్లిటిదినంబున. 20
- క. మన్నిత్రుఁ డైన యొక్కదీప్తి, జన్మకుమారకుని వరుస చనుదెంచిన దే
తన్మూలము నాశోకము, సన్మార్గికిఁ గలియుగమున సౌఖ్యము గలదే. 21
- మ. అనిన నివృత్తయ మంది మేము ఖగవర్యా నీకు నవ్విప్రబా
లునకుం జట్టటికంబు సేకుఁజిన కీలుం జెప్పుమా నావుడు
విసరయ్యా యుపకారహీనుడ భయావిఘ్నండు నిర్భాగ్యుడ
వనుడం జెప్పెద దీనికారణము మీవాలాయపుంబల్లుల. 23
- ఉ. ఏనును బిల్లులు గలయ నెల్లడఁ ద్రుళ్లుదు నుల్లిలుచుం
గాననభూమిలోఁ దిరుగఁగా నొకచేం చురు లొడ్డి పోయినం
గానక తూఱుచో మెడలుఁ గాల్చును జట్టలుగొన్న దిక్కుల
దీనులమై కలంగి నలుదిక్కులుఁ జూచుచునున్న యుత్తరీ. 24
- క. ఫలకుసుమసమిత్పగ్గంబుల కట చనుదెంచి మమ్ముఁ బొడఁగని కరుణా
కలితఁ డయి యక్తుచూరకుఁ, డలజడిఁ బడకుండఁ ద్రెంచె నయ్యురు లెల్ల. 25
- క. అతనికృప నిట్లు బ్రదికితి, క్షీతి రాఁబులుఁగులకు నెల్ల సేవ్యుడనై విం
శతవర్షంబులు పెరిగితి, గతి సేసిన యత్నకీడు గనుఁగొనవలసె.¹ 26
- క. తనకుపకారము చేసిన, మనుజునకు న్నేలు గోర మరగక² దుఃఖం
బున కడ్డుపడక యుండిన, జనునిచ్చుదుకు మేఁతయజీతిచన్నుం బోలు. 27
- క. రాక్షసిని జంఁబనోపను, బక్షిని గుర్బలుడ నన్నుఁ బ్రతినిధి గాఁగ
భక్షింపు మనిన మాంసప్రక్షీణతఁ జూచి వాడు పైబడఁ డిటకు. 28
- చ. అనవుడుఁ దత్ప్రీతిక్రియ కుపాయము గానక చింతఁ జెంది యా
తనిఁ దగ నూఱిచించి మదిఁ దారుచు వచ్చితి మేము నావుడు
నివిని చిరజీవి పల్లె నరవిందభవుం డలికంబునందు వ్రా
సినయది తప్పునే పరులచేతఁ జరాచర భూతకోటికి. 29
- క. ఈక్రమమునఁ బలుకఁగ విని, విక్రమభూషణుడు బాలవిప్రత్రాణో
పక్రమమున నిద్రింపక, శుక్రోదయవేళ కెదురు చూచుచు నుండె. 30
- గీ. అంతభార్గవోదయం పైన వెలుగునఁ, దరువు గానవచ్చు తెఱఁ గెటింగి
కదలె వింధ్యగిరికి గండభేరుండాది, ఘోర మైనయడవిఁ గొంకులేక. 31

1 గతిగానక యత్నకీడు గనుఁగొనఁబడియెన్. 2 మేలుఁజేయ వదిగానక.

- చ. జలజల మంచునీ రొలుకఁ జల్లనిగాడ్పులు వీవఁ దారక
 ల్లమల మగ్గఁ జీఁకటి క్రమంబున డిగ్గ విహంగసంఘము
 ల్లలకలఁ బల్లఁ దూర్పున వికాసము కెంపునఁ గూడియాడఁగా
 బలబలఁ దెల్లవాతె జనపాలకుఁ డేగునాంతరంబునక. ౮౨
- క. ఒకసారె యేడుతేజులు, ¹వికలాంగుఁడు సూతుఁ డనిలవీధి లెరుపుగా
 నొకరథమునఁ ద్రిభువనములు, నొకనాటనె తిరుగునాతఁ డుదయముసేసెక.
- క. ఆపర్వత మెక్కుచు గజ,రూపంబగు తిమిర మణచి లోహితకాంతి
 వ్యాపితకరనఖరుండై, దీపించె మృగేంద్రకరణి దినమణి కణకక. ౮౪
- సీ. పూర్వదిక్పతి యొద్దఁ బాలుపారు గొడుగుపై ఖచితహా మాణిక్యకలశమనఁగ
 విబుధబాలురఁ గూడి వేడుకతోడ జయంతుఁ డాడెడి పట్టుబంతి యనఁగఁ
 గ్రాచీవధూటికాఫాలభాగంబునఁ బెట్టిన కెంపులబా ట్టనఁగఁ
 దెలివితో నాడెడి దివసఫణీంద్రుని తలమోద నున్న రత్నం బనఁగ
 రక్తకాంతి మెఱుయ రచితరక్తాశోక, కింకరాగ్ర గుచ్ఛసంశయంబు
 పొడుపుఁగొండమోదఁబాడ తెంచెద్రైలోక్య, మండనంబు భానుమండలంబు.
- క. దల మగుదీధితి నుదయా,చల మలరఁగ రూపబోధజననచ్ఛాయా
 కలితా బైయర్చునిమ,డల మప్పుడు రత్నదర్పణముగతి నొప్పెక. ౮౬
- సీ. ఎవ్వనియదయ మీరేమలోకములకు దిక్పాలవృత్తులు చెలుపుచుండు
 నెవ్వనితేజ మగ్నిండువై భవముల కాధారమును దానయె వెలుంగు
 నెవ్వనిమండలం బెల్లయోగీంద్రులుఁ జేరుముక్తికి మణిద్వారభూమి
 యెవ్వనిమూర్తి వాణీశశంకరవిష్ణురూప మా వేదస్వరూప మండు
 ఎవ్వఁ డిష్టజనుల కిష్టదర్శనమునఁ, బాశసంచయంబుఁ బొపుచుండు
 నట్టిలోకమిత్రుఁ డైన తేజోనిధి, కోకములకు విరహాశోక మణచె. ౮౭
- మ. గిరిశృంగంబుల గైరికాకృతిని శాఖశ్రేణిపైఁ బల్లవో
 త్తరలీలం గిరిరాజకుంభముల మీఁద న్నక్తమార్ణాకృతిక
 శరధిదీప్తిపములం బ్రవాళరుచి గాసారంబుల న్సోణపు
 ష్టరకాంతిం దరుణాతప గజరె దిక్పాంతాంగకాశ్చీర మై. ౮౮
- చ. కలువలవైరి జక్రవలఁ గావఁగఁ బూనిన దాత ముజ్జగం
 బులకును సాక్షి యంబరవిభూషణ మానెలతాల్పువేల్పుకు

న్వలవలికన్న ముక్తి తలవాకిలి చీకటివీడుకోలు నా

వెలుగులతేడు తామరలవిందు వెలుగుచునుండె నయ్యెడక. ౯౯

క. సంధ్యావందనవిధి యా, వింధ్యానదిలోనఁ దీర్చి విభుఁ డనవరతా

వంధ్యారంభుం డల్లన, వింధ్యాది బిలంబుఁ జేరె విప్రుఁ గావక. ౯౦

క. కాలుని కేళ్ళితైలముఁ, బోలెడునచ్చోటి యస్థిపుంజముఁ గని భూ

పాలుఁడు మనమున నధికకృపాభుం డై వధ్యభూమి బలియై నిలిచెక. ౯౧

గీ. అంత నింతిఁ గూడి యసుర యాహుచు వచ్చి, యోరి పిండివంట లుజ్జగించి
నేడు నీవె వచ్చినాఁడ వి దేమిరా, యనుడుఁ దెలియఁబలికె మనుజువిభుఁడు.

క. ఓరాక్షస నే నొక్కని, బాఁకినై యడ్డువడితిఁ బరదేశిఁ బ్రియా

హారముగ మెసపు పక్వాహారంబులు వెనుకవచ్చునంతకు నన్నుక. ౯౩

మ. అనినం జితములోన దానవుఁడు చోద్యం బందుచు న్నీడుపూ

నినసత్తార్యము సెల్లు మెచ్చితిఁ జూచి నీకిష్ట మెదైన వేఁ

డిన నే నిచ్చెద నావుడుం గరుణదృష్టిం గల్గ నీక్షించి య

జ్జననాథుండు పరోపకారకరణోత్సాహంబుతో ని ట్లనుక. ౯౪

క. ఇప్పుడు నీ వాడినయది, తప్పుకుమీ తఱచుగాఁగ దానవులకడం

దప్పులు గల వని పెద్దలు, చెప్పుచు రొకచోట సత్వశీలము లేదే. ౯౫

చ. నయమునఁ బూర్వదేవతలు నాఁగఁ బ్రసిద్ధికి నెక్తై రాక్షసా

న్వయము జగంబులో నసురవంశవిభూషణ¹ మీపు నీవచో

నియమముఁ దప్పనేరుతువె నీమకళత్రము సాక్షి గాఁగ నా

ప్రియమును నీవునుం బ్రియముచెంపునఁ జేయుము² నిన్ను వేఁడెడక. ౯౬

క. దనుజేంద్ర నేడు మొదలుగ, మనుజాహారంబు గొనుట మానుము కృపతో

జనులకుఁ బ్రియ మొసఁగుచు నీ, వనమున నెలకొనుము వింధ్యవాసిని కెనయై.

గీ. అనుడునవ్వరమిచ్చెదననితలంచి, ముదితహృదయుఁడై తనయింతిమోముఁజూచి

యితనిసరిపోల్పు నెవ్వరి నెన్నవచ్చు, వనిత యీతఁడు జీమూతవాహుమీతె.

వ. అనిన నా రాక్షసి కుతూహలంబున ని ట్లనియె. ౯౯

—: జీమూతవాహనుచరిత్రము. :—

క. జీమూతవాహుఁ డెవ్వం, డేమి ఘనత³ చేసి వెలసె నిక్కడఁ దెలియం

గా మనుజాంతక చెప్పము, నా మనమున హర్ష వల్లి నాటుకొనంగన్.

వ. అనుడు న ద్దనుజంప పుణ్యపురుషుని యెరురం¹ బుణ్యపురుష క్షీరనం బుదితం
బని యిట్లనియె. ౧౦౧

సీ. ప్రా లేయగిరిమీద భానుబింబద్యుతి మణిమయప్రాకారమహిమతోడఁ
దిరమైన కాంచనపురములో జీమూతకేతుండు నాఁగ విఖ్యాతయశుఁడు
ఖచరవల్లభుఁ డొకకనకవతీసంజ్ఞఁ బరఁగెడుకన్యకఁ బరిణయించి
ప్రీతిసంధిల జీమూతవాహను డనఁ దగునట్టి పుత్రరత్నంబుఁ బడసి
రాజ్యలక్ష్మీచేతఁ బూజ్యుఁడై కడపట, వార్ధకమున భోగవాంఛ వడలి
నిజపదమునఁ బుత్రు నిలిపి నీతులు సెప్పి, వనితఁ గూడి యేగె వనమునకును.

క. జీమూతవాహనుండు మ,హామహిమాఖండలుండు యాచకజనచిం
తామణి శరణాగతర,త్నామణి ఖచరేంద్రకులశిఖామణి యయ్యె. ౧౦౩

క. పితృదత్త మైన కల్ప,క్షీతిరుహ మర్థులకు నొసఁగి చిక్కిన ధనసం
హతిఁ దనబంట్లకుఁ బ్రజలకు, హితులకుఁ దగ నిచ్చె డిపుల కెడ రిది యనఁగఁ.

గీ. పురముఁ గొనఁ దలంచు నరులఁ జుంపఁగఁబూని, జీవహిస కోడి చిత్తనొంది
తల్లిదండ్రు లున్నఁ దగుఁగాక యిదియేల, యనుచు గురులజాడ నరుగఁ దలఁచె.

వ. తలచి సఖుం డైన మధుకరుఁ గూర్పుకొని యరిగి త జ్జననీజనకులం గని సా
ష్టాంగంబుగాఁ బ్రామిల్లిన వారలు సంతృప్తాంతరంగు లై యుండఁ జేరి. ౧౦౬

క. తత్పదపంకజసేవా,తత్పరమతి విరులు బాష్టు దాఁ దెచ్చుచు నా
సత్పురుషుండు మలయమహీ,భృతృష్టార్థ వ్రమునం జరించె బిత్తుభక్తుఁ డనఁ.

మ. ఒకనాఁ డిష్టసఖుండుఁ దాను ఫలపుష్పపార్జనాస్తతితో
వికచాంభోజసరోవరంబుల నవావిర్భూతచూతాది బా
లకజాలంబుల రాజకీరమదరోలంబాగ్రపుష్పంబులు
బ్రకటశ్రీగుణగణ్యమా నొక తపోరణ్యంబు సాత్తేరఁగఁ. ౧౦౮

క. ముందట గౌరీమూదిర,మందారనవారవిందమాకందలతా
కుందమకరందబిందు,స్పందానందనుఁడు మందపవనుండు వీచె. ౧౦౯

వ. అంతఁ దదాగతకుసుమామోదవాసిత మలయసమీరాప్తాయన శరీరాయా
సావహారుండై. ౧౧౦

క. ఎడపని కూరిమితో న,య్యెడఁ బుత్రికి నీడ యైన హిమశైలము కై
వడి బెడఁ గడరెను పటికపు, గుడి బొడఁగని యక్తుమారకుం డటుచేరె.

- క. అంగనమున నభ్యంతర, సంగీతాకర్ణనమునఁ జలియింపక వే
 ధ్రం గసపు మేయకున్నకు, రంగంబులఁ జూచె నంతరంగం బలరన్. ౧౧౨
- వ. చూచి తత్సంగీత ప్రసంగసంగత్యకారణం బగు జాణం జూతము రమ్మని
 యిష్టసఖుఁడైన మధుకరుం గూడి తద్వార్తరంబుఁ దూఱి. ౧౧౩
- సీ. చిన్నిచన్నులమీఁదఁ జేర్చినవీణియ చేదోడుగా శ్రుతిస్థితులఁ దీర్చి
 సరిగమపథను లన్నప్రస్వరంబుల గమకంబు లయవిభేదముల నెఱపి
 నాదామృతంబున ననిదినక్రియఁ దంత్రిఁ బెనఁగొని నఖకాంతి గొనలుసాఁగ
 రాగకదంబంబు రంజిల్లఁ జేయుచు, నాలతి వీనుల కమ్మత మొసఁగ
 గానరసవశమునఁ గనుగవ మోక్షుచు, బోటిఁగూడి వాణిబోటిఁ బోలె
 గౌరిఁ బాడుచున్న కన్యకారత్నంబుఁ, జూచె నచట బాలభేదరుండు. ౧౧౪
- వ. అంతఁ దదీయలూపణ్యమధుచుత్తనయనమధుకరుం డై మధుకరునితో నిట్లనియె.
- క. పనితారత్నము నవహూ, ననయై పొదరింట నున్నవనలక్ష్మి క్రియన్
 దొన నున్నమరునిబాణం, బన నున్నది యిచట మోహనాకృతితోడన్. ౧౧౫
- సీ. ఇది దేవకామిని యేని నింఘని వేయుఁగన్నులు సఫలము ల్గాక యున్నె
 యిది నాగకన్యక యేనిఁ బాతాళంబు సోముఁడు లేఁ డని శూన్య మగునె
 యిది భేదరాంగన యేని మాజాతికిఁ బ్రభయెక్కు చెఱకునఁ బండుగాదె
 యిది సిద్ధబాలిక యేని లోకంబులో సిద్ధకులంబు ప్రసిద్ధి గనదె
 యిది వనాంతలక్ష్మి¹ యేని వనం బెల్లఁ, బల్లవింపకున్నె యెల్లయపుడు
 నిది సుధాంశురేఖ యేని యీగుడి నున్న, శిలలు చంద్రకాంతశిలలు గావె.
- క. పరసతులను దల్లులఁగాఁ, బరికించెడు నాకు దీనిపైఁ జిత్తం బే
 వెరవునఁ దగిలెనొ యిది కృత, పరిణయ గాకుండఁబోలుఁ బరికింపుదమా.
- వ. అని యంతకుమున్న నిజదర్శనంబునఁ జంద్రావలోకనంబునం గరంగు చంద్ర
 కాంతంబు క్రియఁ జిత్తంబు గరంగి మేన ఘర్తజలంబులు మణిగణభూషణంబు
 లుగా లజ్జారాగనిమ్న యై కనుబేటంబున గాటం బగునారాటంబునఁ దుంట
 విల్తుండు మానంబు వేటాడ² బోటి పూఁబాద మాటు సారం దలంచునెడ
 వసంతానుగమ్యమానుం డగు మీనకేతనుని భాతి డగ్గటి యోలీలావతి నీ
 వెవ్వరిదాన వీశాగీగేహంబున కరుగుదేరం గారణం బేమి నాపుడు విని చతు

రిక యను తత్పూ లేచి బాలలకుఁ ప్రాభత్వంబు గలదె యేను విన్నవించెద నవధరింపుడు. ౧౧౯

క. వసుమతిఁ బరఁగిన మిత్రా, వసుసోదరి సిద్ధవంశవరుఁ డగు విశ్వా
వసుసుత మలయవతి విభా, వసునిభుఁడగువరుని వేఁడవచ్చిన దిటకున్. ౧౨౦

వ. అనిన నక్తుమారుడు నామాట తప్ప దిది కన్యక యగుట వింటివే యనుడు
నమ్మధుకరుడు దైవయోగమ్మున, సమాన వయోరూపంబులు గలవభూవరు
లిట్లు గూడుదురే యని. ౧౨౧

క. వనరుహగర్భుని నేరమి, ననురూపనువస్తుయోగ మగపడదు జగం
బున మీఖోలట్లకు నగపడు, గనకము రత్నమ్ముఁ గూడుకై వడి నొకచోన్. ౧౨౨

వ. అని చతురికం జూచి నిజసఖుని దెసం జూపి. ౧౨౩

క. జీమూతకేతుసుతుఁ డరి, జీమూతసమీరణుడు చిత్రజనిభుఁ డా
జీమూతవాహుఁ డీతఁడు, జీమూతస్థిరుఁడు ఖచర శేఖరుఁడు చుమీ. ౧౨౪

క. అనవుడు నది మలయవతి, గనుఁగొని యిది గౌరికరుఁ గలిగెం జెలియా
మును విందు మితఁడు రూపసి, యనఘుఁడు వరియింపు మితని నతిమోదమునన్. ౧౨౫

ఉ. నావుడుఁ గన్యకామణి మనఁబునఁ గూరిమి నాటుకొల్ప నా
భావజబాణము ల్లిగులఁ బజ్జఁ జరించినఁ దత్పరాగమో
నా పిలసిల్లి లేఁజెమట నవ్యముగాఁ గుచసీమఁ దోఁప ల
జ్ఞావనతాస్య యై నిజవయస్యకు నుత్తర మీక యుండినన్. ౧౨౬

వ. చతురిక మతియు నొత్తి పలుకునప్పుడు. ౧౨౭

సీ. జనని పుత్రుఁడైన సఖి వచ్చి పిల్చిన నిక నుండరా దని యిచ్చుఁ దలఁచి
పోయినఁ బ్రియుఁ డెట పోవునో యని నిల్చి తడసినఁ గోపించుఁ దలయనుచుఁ
గదలి వేదన మది బాదలఁగా నేటికి నెదురీడుచాట్టున నింటి కేగి

బలవంత మైన యావలవంత మదిలోన వేఁగుచు నొకచోట వెచ్చునూర్పు
చున్నఁ జూచిచెలియలొయ్యనఁజనుదెంచి, హృదయతాపమెఱిగిమదిగలంగి
చంద్ర కాంతవేది శయ్యాతలంబుపైఁ, జేర్చి శిశిరవిధులు సేయునపుడు. ౧౨౮

క. పుష్పాడియుఁ బువ్వుఁ దేనెయుఁ, గప్పరమును జందనంబుఁ గలపిన ఖన్నీ
రప్పలఁతుకపైఁ జలికిన, నిప్పుపయిం జలికినట్టి నెయ్యిం బోలెన్. ౧౨౯

సీ. కుప్పలు గొనఁజల్లుపుష్పాడియెరువుగాఁ బారిఁబారివీరహాగ్నిఁ బాగులఁజొచ్చె
ఘనసారమిళితచందనపంక మురమునఁ దొడిగొడి నెఱియలు విడిచి చిటిలె

సెజ్జపైఁ బటిచిన చెంగలవ్వరేకులు స్రుక్తి మై సోడినఁ జూర్ణ మయ్యె
విసనకట్టులు చేసి విసరువో నావులఁ గదలీదళంబులు గ్రాఁగి ముణిఁగె
మోవికెంపు డిందె ముత్తియంబులు గందెఁ, గంకణముల లక్ష్మ కరఁగిపాటెఁ
జలువమందు లెల్ల జెలువ మందఁగఁజేయ, నెడఁదమదనతాప మినుమడించె.

క. కలకలఁ బలికెడు చిలుకల, కలకలములుఁ గోకిలముల కలరవములు నా
కులపటుప నళికులంబులు, నులుకఁగ నయనముల జలము లొలికెం జెలికి.

వ. ఇట్లు పెచ్చగిల్లిన¹ పచ్చవిల్లువెచ్చ వెచ్చు నెచ్చెలిం జూచి కలంగి ప్రబలదర్పి
తుం డగు నాదర్పకుని దూఱుం దలంచి చతుర మై చతురిక యి ట్లనియె.

క. వలరాజ నిన్ను రూపున, గెలిచిన జీమూతవాహు గెంటింపఁగ లే
కలఘుమతి నబల నొంచెను, పలువురు వినిరేని బంటుపంతము డిగడే. ౧౩౩

మ. అభులారా యలికుంతలం జెలిమితో నానంద మందింపుఁడీ

చిలుకా చిల్లలకొల్లి నేపక సఖిస్నేహంబు వాటింపుమీ

వలరాజా వలవంత మాన్పుము పికద్వంద్వంబ యీద్వంద్వముం

గలయం గోరుము మారుతా మరలుమీ కన్నంత నిక్తన్నియ.

వ. అనునప్పు డక్కుమారభేచరున కైన యత్తాపమునకుం దాప యగు నాదిభేచ
రుం డాదిత్యుండు కాంతి సడలినట్టు దిరిగి చని ఘనపుష్పరాశితల్పంబునం దన
మేను సేర్చిన. ౧౩౪

క. జడనిధి వెలువడి యెట్టగఁ, బొడమెడు కిరణములు శిఖలపోలికి నిగుడం
గడఁగి యుడురాజు విరహుల,బడబాసల మనఁగ నుదయపర్యంత మెక్కెన్.

గీ. అంత జగమునిండ నచ్చవెన్నెల పర్య, నందులోని వేడిఁ గంది కుంది
కాఁగఁబెట్టినయుదకంబులోపల నున్న, మీనువోలె బాల మిడుకఁజొచ్చె.

వ. ఇ ట్లధికపరితాపంబునం బురపురం బొక్తుచున్న కన్నియం జూచి కళనళించి
చెలులు మెత్తన నెత్తుకొని చని గురువెదపందిక్రింద నరవిదతల్పంబుపై నిడి
దైవం బేమి డలంచునో యని దానిమేని కట్టావులం గ్రాఁగిన తమ్ము సవరించు
కొనుచు. ౧౩౫

క. తను వంట నోడి వనజా

ననకును జేమంతిపువ్వునం గొని పన్నీ

రెనయ మెయిఁ బూయుచోఁ గ్రా

గినపెనమున నొలుకు నూనె క్రియఁ జూయికొట్టె.

౧౩౬

- క. అస్తోకంబుగ నత్తా, శస్త్రని కుచమండలమున లలనలచే వి
 న్యస్త మగుచందనము నవ, కస్తూరీలేపనంబుకైవడిఁ దోచెన్. ౧౮౦
- వ. అవి యన్నియుం జూచి డగ్గఱ బెగ్గలి చతురిక న్యాయనిష్ఠురోక్తులఁ జంద్రు
 నుద్దేశించి. ౧౮౧
- క. ఉసురాజ నీవు పొడిచిన, జడనిధి యుడుకైకి వైక్రసంబునఁ బొంగున్
 బడబాగ్ని మీటి నాపుడు, బడతుక నీవేడిఁ జమిడిపడ కెట్లుండున్. ౧౮౨
- క. హరిణాక్షి చూడ్డిఁ గన్నుల, సిరిగోల్పడి యిట్టి నిన్ను జేరిన నీ వీ
 తరుణిఁ దెగఁజూడఁ బోలుదు, పరికింపఁగ నెపుడు బక్షపాతివి గావే. ౧౮౩
- మ. అమృతాంభోనిధి జన్మభూమి సురభూజైరావతశ్రీసుధా
 ప్రముఖంబు లగు లోడఁబుట్టుగు లుమాప్రాణేశుజాటంబు గే
 హము బింబం బమృతం బనంగ జగదాహ్లాదంబుగా నిన్నుఁ జూ
 తుము నీవేడిమి కాలకూటమునకుం దోఁబుట్టు వయ్యెంగదా. 1 ౧౮౪
- గీ. నాఁడు నేడు నీకు నాఁడుదోఁబుట్టువు, లేదె కరుణ లేదు లేశ మైనఁ
 బాలతిమొగముతోడి పాత్రైవఁ బరికించి, చల్లసేయుమయ్యు చందమామ. ౧౮౫
- వ. అని వేడుకొని మలయవతిం జూచి. ౧౮౬
- సీ. వనిత నీకన్ను లొయ్యన విచ్చి చూడవే మారుబాణము లరుదేరనోడు
 నబల మావీనల కమృతంబు చిలుకఁగాఁ బలుకవే చిలుకలు వలుకనోడుఁ
 గోమలీ నీదు ముంగురులు పాటింపవే తేటిదాఁటులు కొంత దాటనోడు
 ధవళాక్షి నీముఖదర్పణం బెత్తవే సోముండు నీదెసఁ జూడనోడుఁ
 బడతి మమ్ము దగినపనిఁ బంపజీరవే, కోకిలంబు లిచటఁ గూయనోడు
 మగువ చల్ల నూర్పు నిగిడింపవే యిందఁ, మలయమారుతంబు మలయనోడు.
- వ. అని ధైర్యంబు పట్టుకొల్పిన నమ్మిదియ తనవేదన దీటులెఱంగు చెప్పంబూని
 న్నీడావశంబున నోడి మారుప్రేరణం దవులుకొని చెలిం జూచి. ౧౮౭
- క. ప్రథమముననుండి చిత్తవ్యథ యెఱుంగును ప్రాణసఖివి వలనై నమనో
 రథ మొకగూర్చక యీమ, స్వధుబారికిఁ ద్రోవ నీకు నాయం బగునే. ౧౮౮
- క. రతిపతికిఁ దోడుపడి యో, చతురిక వెనువెంట మందు చల్లుచు నన్నున్
 బలిమాలించెద వకటా, హితులుం బగవారిఁ గూడి రేమనవచ్చున్. ౧౮౯
- వ. అనిన నోయమ్మ నీ నెమ్మనంబున నింత యుమ్మలికం బేల నమ్మ మతనిం దెచ్చెద
 నూటదు మని చతురిక మనోహారిక యను సఖిం జూచి యీచేడియ గౌరీ

1. దోఁబుట్టుకొటంబుమీ-కొటంగదా.

ధామంబున జీమూతకేతు కుమారు సుకుమారుం జూచి వలచినయది యది
మనరాజున కెఱింగించుట విచారం బగునే. ౧గి౧

క. చెప్పిన బతి గోపించును, జెప్పకయుండినను బాల చిక్కిన మనకుం
దప్పలు దొలగునుపాయము, చొప్పు నేదేని బ్రతుకు¹ జూడంగ వలయు.

క. అని తలపోయుచు నుండంగ

వనజంబులు వెలయు గుముదవనములు సొలయుం

గనుకని చీకటి పొలియంగ

దనరుచి డివిగలయఁ బాలయఁ దపనుడు పొడిచె². ౧గి3

నీ. ఆవేశం జతురిక యనువునఁ బ్రాణంబు నిలువంగఁబూని యానెలత లేసి

యిప్పునిఁ గూర్చెద నేతెప్పు గొరినివాసమ్మకడ కని యాసగొలిపి

కొని చని మాధవీకుంజంబులోపలఁ జల్లని పల్లవశయ్య నునిచి

వగవకు జీమూతవాహనుం దెచ్చెద నని నాలు గడుగులు నడచునంత

నెమర మదనుచేత హృదయసౌతాపంబు, పొదలఁబువ్రసఁబొదలమెదలఁబూని

సంగడినిఁ గూడి యంగనఁ దలఁచుచు, బలవరించు నతనిపలుకు వినియె.

వ. అది యెట్లన్నను.

౧గి4

ఉ. మారుని మోహనాస్త్రము, సమస్తవిలాసవిహారభూమి, శృం

గారరసంబుతేట, తొలుకారుమెఱుంగులపుట్టినిలు, సం

సారసుఖంబు లేమొలక, చక్రదనంబులొక కాకబం

గారముచేగ, యాతరుణి కన్నులపండువ గాదె చూచిన³.

౧గి౬

క. నెఱిచెడి యింటికిఁ జనునా, తఱి మొగమున కెగయు తేటిదాటునకై తా
జెఱికడఁ బెడమఱి చూచినఁ, జుఱుకుననానెఱునునాఁజూ పెనుదూపె.⁴

వ. తన్నూలంబుగా మన్నఘండు బాణవిరహితుండయ్యె నని తదనంతరంబ.⁵ ౧గి౮

క. మదనుని యేనప్పులు నా, హృదయాగ్నిని భస్మమయ్యె నిదిమొదలుగ నీ

పదునాలుగులోకములును, బ్రతుకు గదా వీనిచేతిబాధకు వెలియె. ౧గి౯

క. మధుకర తన్నుఖంకజ, మధుకర భావమున మిగుల మత్తిల్లి సుధా

మధుర మగు నావధూమణి, యధరము చవిచూడఁ గలుగునా యిఁకనాకు⁶.

వ. అట్టిబోటి కూటమి లేక మది గంది కుంది బ్రతుకుకంటె ప్రాణంబులు దొ

1. చొప్పుడు నేదేనిబ్రతుకు చి. నూ. తప్పదుయేపనియైనను ముప్పువునుకేమియైన మోసమున
చ్చుక². 2. క. మనసిజునియేపు జాఱంగ...తనరుచి డివిగలయ బాలతపనుడు పొడిచెక. 3. నె, న
రునాటంజూపె మన్ననంబడమాటై. చిఱికునఁ బెడమరిచూచిన, నెఱుసఖిఁజేరిననాగనె 4. తన్నూ
లంబుగాఁ బెడమఱిచూచిన మన్నఘండు తెగజూచుట లోకోపకారంబయ్యె.

అంగుట మే లనిన మధుకరుం డోకుమారకంఠీరవ యింతలో ధీరత్వంబు విడు
తురే నావుడు నభిమానించి. ౧౩౧

క. పూదినసాలభూజము, జూచితీ జంద్రాతపముఁ జొచ్చితి నిన్ను
నీచేతికదళిదళముల, చీచోపులగాలినుటి వీరుడఁ గానే. ౧౩౨

వ. అరునెడం జతుక డగ్గటి తనచెలి వల పెఱింగింపం బూని. ౧౩౩

క. వీరుడవు మేరుభూధర, ధీగుడ వత్సంతదానదీక్షాజితము
దారుడవు భూరికరుఁడో, దారుడ వయితేని బాల దయఁ జూడుమికొ. ౧౩౪

వ. అని మఱియును. 1 ౧౩౫

క. మలయూచలసానువువై, మలయుమఁ జరుదేర శానిమానిగమున ని
ర్మలమనుడ వైన నిను చూ నులయవతీన్య మాచె చూనముమాలకొ.

క. అది మొదలుగ మరునమ్ములఁ, జెదరినధైర్యమునఁ జేము చెక్కిట నిడి స
మ్మద ముడిగి మరము నీపై, గదియించును జూడ్చి బాష్పకాయములదొరఁగకొ.

క. భావజనిభుఁ డగు నాతని, భావంబునఁ గూర్చి నిలిపి పరిరంభణసం
భావన సుఖ మొనగూర్చెను, దైవము నాపాలఁ గలుగదా యని తలఁచుకొ.

క. అనిమేషంబునఁ బ్రియుని, గనుఁగొనఁగాఁగోరుకన్నుఁగవ కడ్డము వ
చ్చినఁ దనుఁ గోపించు నొకొ, యని కన్నులఁ జేర నిద్ర యలుకుచునుండుకొ.

క. విను గడు సన్నం బగునీ, మరముఁ బ్రవేశింప నిదియ మత మగు నని డ
స్సెనొకాక యనఁగ నంగన, తనతనువునఁ దనువు లేక తరువైయుండుకొ.

క. సారసములు నారసములు, హారంబులు కంటకప్రహారంబులు క
ర్పూరము విషపూరము శృంగారము బాగార మయ్యెఁ గామినిమసికికొ.

క. నేనుం దానును నొక్కటి, గా నుండఁగ నొరునిఁ దగిలెఁగా యనుచు నుదా
సీనంబు వీడుకోలుగ, మానినికికొ లజ్జ దలఁగె మరు బేటమునకొ. ౧౩౬

క. పలికె బాడసూపెఁ బ్రియుఁ డదె, పిలిచె ననుం గీరచంద్రపికములయెడ వా
గ్విలసనరవములుఁ బలుకులు, మొలతేరఁగ సుభ్రమించు మ్రొక్కును లేదుకొ.

క. మోహమున ముగ్ధానల, దాహమువె ల్లెఱుగలేక తనప్రాణుబుల్
దేహమునఁ గలుగుటకు సం, దేహముగాఁ జెయ్యలుడిగి దృష్టి మొగుడుచ్చుకొ.

క. సతి విడిచిర ప్రాణంబులు, పతి నిలువఁగ నుండ నేఁగఁ బాడియె యతఁ డీ
యతివ డిగవిడిచి తలఁగిన, సతివేగమ తఁగి పోద మని యున్న వనా. ౧౩౭

క. ఫేచరవంశవిభూషణ, యెచోట వసి పలేక యెత్తుఁబయన మై
నాచెలిప్రాణంబులునినఁ, జూచిన తావుననయెరుచుచూచుచు నుండుకొ. 2 ౧౩౮

మ. అని చెప్పంగ లతాగృహంబుకడఁ బ్రాణాధీశుచే నేడు మ

న్నన లే దిం కిట నెన్నిజన్మములకై నన్ భర్త జీమూతవా

హనుఁ డాఁగాత మటంచుఁ దీఁగెయరిలో నాబాలకంతంబుఁ డూ

ర్చిన లోకాంబిక యైన యంబిక కృపం జేపట్టి తా ని ట్లనున్.

౧౭౭

క. హృద్యాకారిణి యీమరఁగోద్యోగం బుడుగు బాలుఁ డు త్తముఁడు యశో

విద్యోతితుఁ డధికాయువు, విద్యాధరచక్రవర్తి విభుఁ డౌనికున్.

౧౭౮

వ. అనిన ననుమానించు నెడ నచ్చతురికయు వియచ్చరకుమారుండునుం బట తెంచి

కంఠంబున నున్న లతాపాశం బూడ్చి భుజలతాపాశంబిడి యింత తెంపు సేయు

దురే యే మిదె వచ్చుచున్న వార మని బుజ్జగించిన నుజ్జబీవిషు వగు నజ్జోటి

లజ్జామజ్జదవనతానాబ్జ యై పులకించి గురుని యనుమతి లేమిం గొందలపడు

నెడ మనోహరిణి యనుసఖ వచ్చి గౌరీప్రసాదవిభవం బిట్టిదిగదే యని. ౧౭౯

గీ. అమ్మ నీవు గోరినట్లు మీతండ్రియు, నితని కిచ్చెద నని యెఱుంగఁజెప్పె

మీకుఁ బెండ్లి సేయ మిత్రావసువునకు, నానతిచ్చె నటకు నరుగుదెమ్ము. ౧౮౦

గీ. అన్నమాటఁ బొంగి కన్నులఁ బ్రియునికి, గన్నె మ్రొక్కి యేగె నన్నకడకుఁ

జ్జిత ముల్లసిల్ల జీమూతవాహను, డాత్తగురులకడకు నరుగుదెంచె. ౧౮౧

వ. తదనంతరంబున మిత్రావసుండు జీమూతకేతుు డున్నకడకు వచ్చి యవ్వధూ

వరుల పరస్పరానురాగం బెఱుకపడం జెప్పి ప్రార్థించి తదనుమతి వివాహవేళ

నిశ్చయించి నానానగరనివాసు లైన కిన్నరకింపురుష గరుడగంధర్వ సిద్ధసాధ్య

విద్యాధరులం గూర్చి యుభయవర్గంబులుగా నేర్చి సకలశృంగారాభి రామం

బుగా నొనర్చిన కళ్యాణముడపంబున నున్న సురేంద్రాదిసురలు వధూవరులం

జూచి సదృశకులవయోరూపలావణ్యంబులు గల విఘనంబుం గూర్చుటకుం

బితామహునిం గొనియాడుచుండ.

౧౮౨

సీ. అఘ్నః స్త్రీ లుకళ్యాణగానంబులు తెఱఁ గొప్పఁ బాడఁగా దివ్యమునులు

ప్రకటించి మంగళాష్టకములు చదువంగ రత్నములు దలఁ బ్రాలుగాఁగ¹

నగ్నిదేవుండు ప్రత్యక్షమై సాక్షిగాఁ దగ బ్రహ్మమునులు మంత్రములు నెప్ప

నిర్జరకాంతలు నివాళిఁబలిడఁగల్గువృక్షంబు లొగిఁ బుష్పవృష్టి గురియ

సురలు పరిణమింప సురదుందుభులు మ్రోయ, నారదుండు దీవెనలుగఁ బాడ

విశ్వమెల్లఁ బొగడ విశ్వావసునికూతుఁ, బణియించె ఖచరవరసుతుండు.

1 చేతనప్రాలుగాఁగ 2. వాసుకిసుతునివానింపఁగా. నిర్జరకాంతలు నివరింపఁగా

- గీ. పరిణయోత్సవంబు జరిపి సిద్ధవిభండు, గారవమున నెల్లవారి ననిపె
 స్త్రీసమేతుఁడైన జీమూతవాహుండు, గురుపదాంబుజములు గోరి చనియె.
- క. జనకుని యనుమతిఁ గతిపయ, దినములు రతితంత్రగతులఁ జేలుచు వనితా
 జనతానురాగుండై చందనగిరిపై నతఁడు మనము దనియ సుఖించె. ౧౮౧
- ఉ. అంతట నొక్క నాఁడు ప్రణయాన్వితఁడౌ తమబావఁ గూడి ప
 ర్యంతవనాంతభూమిఁ గలయం జరియించుచు వింతకాంతి న
 త్యంతసముజ్జ్వలం బయిన యస్థిసమూహముఁ గాంచి పర్వత
 స్థాంతమున స్ఫురద్ద ననిభం బది యేటిది బావ నాపుడు. ౧౮౨
- వ. అతం డిట్లనియె. ౧౮౩
- క. షష్ఠీగర్భుడు పక్షానిల, విక్షిప్తుడైన జలధి వేటాడి మహా
 చక్షుఃశ్రవముల నిత్యము, భక్షించుచునుండుఁ దొంటిపగ మొదలాట. ౧౮౪
- క. ఆగరుడికి వెఱచి మహా, నాగేంద్రుడు వచ్చి యనుదినము నొకపాము
 స్నీగుంటికడకు నేనై, వేగమె పుత్తైతు నిక వేటాడకుమీ. ౧౮౫
- ఉ. దుర్భరపక్షపాతహతిఁ దోయధి పాయలుగాఁగ వచ్చు నీ
 యార్భట మెల్లడ నివిని భయంబున నందు భుజంగమాంగనా
 గర్భము లెల్ల నూడిపడఁగా నిది నీధవహాని¹గావునక
 నిర్భయవృత్తినుండఁ గరుణింపుము నీకుఁ బ్రయాసమేటికీ. ౧౮౬
- మ. అని ప్రార్థించి యహీంద్రుఁడేగి దినమర్వాదక² ఛణి బంపఁగా
 వినతాపుత్రుండుఁ దించు నుండు నవి భావింప నృతాసంఖ్యముల్
 విచు మాతెల్పు తదస్థికూటము జగద్విఖ్యాత మీతాగ్రస్త్రి వ
 ర్తన మిచ్చో మననంబున నిలువ యుక్తంబానె లోకోత్తమా. ౧౮౭
- గీ. అనుచు దానశూరుఁ డగువానిమది నొండు, పుట్టకుండ మరలి పోద మనుచుఁ
 బిలుచునంతఁ దండ్రి పిలువఁ బుత్తైచినఁ, బాసిపోయె సిద్ధపతిసుతుండు. ౧౮౮
- గీ. అంత నక్తుమూరుఁ డహిరాజు మది దూటి, గరుడువలన నురగమరణములకు
 మూల మయ్యె దాన నేలికతన మెద్ది, యేది పెద్దతన మదేటితగవు.³ ౧౮౯
- క. అకటా నాగేంద్రుడు స్తు, క్తక జిహ్వలు రెండువేలు గలుగఁగ నొకనా
 లుకనైన దన్నుఁ దిని స, ర్పకులము రక్షింపు మనుచుఁ బలుకం దగజే ౧౯౦
- సీ. అని కరుణాకరుండై యేగుచో నొక్క వృద్ధకామిని పుత్రువెనుకఁ దగిలి
 హాశంఖమాడ వంశాధార యోయన్న నీచిన్నిమో మెందుఁ జూచుదాన

పక్షినాయకుబాఁజి బడఁద్రోచి యే నెల్లు నిలుతుఁ బ్రాణంబుతో నీవు సనఁగ
బాధువు లాదఱుఁ బగఱ కొప్పించిరి యింకిట నీకు దిక్తెన్వ రయ్య
యనుచుఁ బలవరింపఁ గనుఁగొని యది దాని, జననిగా నెఱింగి మనుషఃబూని
వీనిఁ గాచువాడ వెఱవకు మోయమ్మ, యనిన గరుఁడుఁ డనుచు నబల బెగడి.

క. పైచీరఁ గొడుకుఁ గప్పినఁ, జూచి యతం డేను వినతసుతుఁడంగా నే
ఫేచరకులజాడ నీసుతుఁ, గాచెద బెగ డుడుగు నన్ను గరుడనికిత్తు. ౧౯౬

వ. అనిన బెగ డుడిగి యప్పడఁతి యిమ్మాట యింక నొకమాటాడుఁ డనిన నతండు
నవ్వి. ౧౯౭

క. నేలయు నుదకముఁ దేజము, గాలియు నాకసము నెఱుంగఁ గాచితి నాకై
కో లిదె రెం డాడఁగ నా, నాలుక మీకులమువారి నాలుక లటులే ? ౧౯౮

ఉ. మేరువు సంచలించిన సమీరుఁడు నిల్చిన భూమి గ్రుంగినం
దారక లెల్ల డుల్లిన సుధాకరుఁ డగ్నికణంబు లొల్చిన
నావిధి యింకిన న్నభము వ్రాలిన భానుఁడు చల్లనైన నం
భోరుహసూతి దప్పినను బొంకుచునే మునుపాడి క్రవ్యుఁ. ౧౯౯

ఉ. నావుడు నాగకాంత కరుణాకర యోఖచరేంద్ర నాసుతుం
గావఁగఁ బూని వచ్చితివి కన్నతనూజునికంటె నీయెడఁ
భావము సార్ద్రమైన యది పన్నగవైడికి నిచ్చు నిచ్చి యే
త్రోవల నేఁగునఁ బ్రకుకు త్రోవ విచారము లేదు నా కిక్క. ౨౦౦

గీ. అన్న నీకు నతిదిరాయువు గావుత, మన్న శంఖమాడుఁ డతనిఁ జూచి
కరముఁ జోద్యమంది కరములు మొగిడించి, విన్నదనములేక విన్నవించె.

క. వసుధఁ గొఱగాని కడుఁబా,లసులము పులుకాసిపుష్పలము¹ మాకై నీ
యసువులఁ బగఱకు నొసఁగుట, కనవునకై రత్న మమ్మఁ గడఁగుట గాదే.

శా. సంసారాబిహోపలం గలవు మత్సానూన్యముల్ వ్యర్థముల్
హింసాఃకూలము లైన జంతువు లసంఖ్యేయంబు లోభేచరో
త్తంసా నీకెనయైవారు గలరే ధర్మాధికు ల్వెంచులో
హంసానీకము లేదుగాక బకభేకాఘంబు లేకుండునే. ౨౦౩

క. మావంటివారి నూర్వురఁ, గావఁగఁ జాలుచువు నీ వొకనిఁ గాచుటకున్
జీవం బిచ్చిన నార్తుల, కేవలపున బ్రదుకవచ్చు నెడరైన యెడఁ. ౨౦౪

- క. మాకులమువారు విడిచిరి, నీ కీకృపసేయనేల నీచుట్టమునే
శోకమునఁ జావకుండఁగ, నీ సొంతను ముసలిఁ గావు మింతియ చాలుక. ౨౦గీ
- చ. అనవుడు భేచరేంద్రసుతుఁ డచ్చెరువంది ఫణేంద్రనందనా
విను మిది యేల నాపనికి విఘ్నము చేసెద వింతకాల మీ
వనమున నరి వేడమి దివానిశము ల్లదిఁ గుందుచుండు నే
డనఘ వహకారసమయం బిటు గల్గిన నుబ్బి వచ్చితిక. ౨౦౬
- చ. తనయులు భార్య లన్నలును దమ్ములుఁ జుట్టులు సంగడిండ్లు యా
వనము ధనంబు నంచు మది వారక ప్రాణములైన నిచ్చి తా
ననదను నార్తు దీను శరణాగతుఁ¹ గావనివాఁ డజాగళ
స్తన మని యండ్లు వానికి యశంబును ధర్మము నెట్లు చేసుఁబున్. ౨౦౭
- ఉ. లావు భయార్తరక్షణము లాభము పుణ్యము దేహశుద్ధి స
ద్భావము భూషణం బెఱుక ధర్మము సత్త్వప ప్రాభవంబు సం
భావన పాడి సత్యపరిపాలన మే లుపకార మెయ్యెడక
భావన కీర్తి యాయువు శుభంబు నిజాపులు ధాత్రిలోపలక. ² ౨౦౮
- క. జాణ "లనిత్యాని శరీరాణి" యరుచుఁ దెలిపి చెప్పరా³ భువి నాత్త
ప్రాణంబు లిచ్చి యార్త, త్రాణం బొనరింపవలయు ధర్మజ్ఞులకుక. ⁴ ౨౦౯
- గీ. నీవు లేవేని నొరులకుఁ గావవశమె, ధన్య నీవు బ్రచికిర నీతల్లి బ్రదుకు
నదియ కారణముగ వైరి కడ్డపకును, నీవు గోరిన యట్ల యీనెలఁతఁ గాతు.
- గీ. అనుచు వధ్యచిహ్నమైన రక్తాంశుక, మడిగి మ్రొక్కించుత నతని నిల్చి
యేల భేచరేంద్ర యీదివ్యదేహంబుఁ, బాముకొఱకు విడువఁ బాడియవునె.
- క. ఊఁగీమండలమునఁ గల, ప్రాణుల కెడరైన నడ్డపకుచుఁ దదీయ
త్రాణం బొనరించుచు నీ, ప్రాణంబులతోడఁ గీర్తిఁ బడయందగదే. ౨౧౦
- గీ. శంఖధవళ మైన శంఖపాలకులంబు, శంఖచూడు చేతఁ జాలఁ గందె
ననఁగ మీఁదఁ బుట్టు నడకీర్తి నాకది, చావు గాదె బ్రదుకుత్రోవ యేది. ౨౧౧
- వ. కావున నన్ను మన్నించెదవేని నీతెంపు మాని మరలు మని పునఃపునఃప్రణా
మంబు లాచరించి యాతని వేడికొని తల్లిం జూచి యోయమ్మ నెమ్మనంబున
బమ్మరింపకుము నాకెన్ని జన్మంబులనైన నీవ జననివి గ మ్మని మ్రొక్కి వీడుకొని
దేవతాప్రణామోన్ముఖుం డై చని యాపొంత. ౨౧౨

1. ననద నసాధు నార్తు శరణాగతు. 2. చా వవకీర్తి యశంబు నిజాపులు పీనజంతువుల
రి. యుండరా. 4. తత్త్వజ్ఞులకుక.

- క. గోకర్ణరాజకంఠంబు, గోకర్ణనివాసుఁ జాపగుణగోకర్ణం
గోకర్ణతాయమిత్రుని, గోకర్ణశేషవరునిఁ జూచుకొరికి నేఁగెన్. ౨౧౧
- సీ. అట భేచరాత్మజుఁ డార్తునిఁ గాచుట చేకూరు తెల్లని చింతకొంది
యర్ణవతీరగోకర్ణంబునకు వాఁడు చని వచ్చునంతకుఁ జనఁ దలఁచి
యత్తనా రిచ్చిన యరుణాంశుకంబులు వధ్యచిహ్నమునకు వలనుగాఁగఁ
బులకించి చని వధ్యశిలయెక్కిమదిఁజొక్కి¹ గారుడాగమనంబుఁ గోరుచుండి
తల్లి కనకవతియుఁ దండ్రి భేచరపతి, కాంత మలయవతియె గాఁగనాకు
సీహోపకార మెల్లజన్మంబులఁ, గలుగ వలయుననుచుఁ దలఁచునపుడు. ౨౧౨
- మ. గిరు లల్లాడఁగ నర్దుతేరు దొలఁగం గీర్ణంబులై మిటిపైఁ
దరువుల్ గద్దలభంగి నాడఁగ సముద్రం బెల్ల ఘూర్ణిలఁగాఁ
హరిదంతంబులు చక్షుకాంతి నవసంభ్యాల్లీలఁ గీలింపఁగా
గరుడుం డార్పుచు వచ్చె నచ్చటికి నాకారంబు ఘోరంబుగన్. ౨౧౩
- ఉ. వచ్చి యతడు మస్తమున న్రయ్యలు వారఁగఁ దన్ని ముక్కునన్
గ్రచ్చి వియత్నభంబునకుఁ గొంచుఁ జనంగఁ గిరీటరత్నముల్
చెచ్చెర మాంసఖండముల చెల్విన భూమిఁ బడంగ నిచ్చులో
మెచ్చి కుమారకుండు ధృతిమేరువు మే లొనగూడె నా కనన్. ౨౧౪
- ఉ. అంబరసేమనుండి మలయాద్రిశిలాస్థలి వ్రాలి యేకచి
త్తంబున మాంసఖండములు దర్పము గ్రమ్మగఁ ద్రెంచి మ్రొంగఁగా
నంబరచారినందనుఁడు హర్షరసంబున మేను వొంగ వ
క్ర్రాంబుజ ముల్లసిల్లఁ బులకాంకితుఁడై విహగేంద్రుఁ జూచినన్. ౨౧౫
- వ. అంతఁ బక్షింపుండు. ౨౧౬
- ఉ. వేదన మేను సుక్త దరవిందముకాంతిఁ బొటంగ దాననం
బాదరణంబు నాయెడ మహాఘన మైనది యంతరంగ మా
మోదతరంగితంబు నిజమూర్తివిలాసము దివ్య మిట్టి కా
కోదరజాతి లేదు సుగుణాత్మమ యెవ్వడ వీవు నావుడున్. ౨౧౭
- ఉ. ఎవ్వడ నైన నేమి² మది నిన్నివిచారము లేల నీకు నొం
డెవ్వడు భక్షణం బగు నహీశ్వరబంధువు³ గాక యియ్యెడ
మవ్వము దప్పు దంగలత మానవు గంటుల రక్తపూరముల్
క్రొవ్విసమాంస మున్నయది కొమ్ము భుజింపు భుజంగమాంతకా. ౨౧౮

- క. అనునెడ నాగోకర్ణే, సునకుం బ్రణమిల్లి శంఖచూడుండు మగుడం
జచుచొది వధ్యశిలమీఁద నవం బగు రక్తబిందుతఱి బొడఁగాంచె. ౨౨౩
- గీ. కాంచి మున్నుతండు వందించి వచ్చుట, తెలిసి తన్నుఁ దాన టిట్టికొనుచుఁ
గులముఁ గావనైతి గురునాజ్ఞఁ దప్పితి, నన్ను డాచి యొకని మన్నిగొంటి.
- గీ. ఇట్టి కష్టజీవ మేటికి నా కని, చాఁ గడంగి యచటి కేఁగుదెంచి¹
భేచరేంద్రతరయఁ జూచుచుఁ దలయూచి, భుజగవైరిఁ జూచి భుజగవరుడు.
- మ. వినతానందన దీనరక్షణపర్వ విద్యాధరేంద్రాత్మజం
దిన ధర్మం బగునే సహింపు మకటా దృష్టింపవే పాములం
దినవే యాచవి ము న్నెఱుంగవె భవద్వీతాత్మజుడౌ రాజువం
పున నే వచ్చితి నాగపుత్రుడ ననుం బోసక భక్షింపుమా. ౨౨౬
- వ. అనిన గరుడుండు పడియున్నయక్తుమారకుం జూచి నే నెఱుంగనైతి నీ కీదుర్గు
రణోద్యోగం బేల యనవుడు నతం డే మని చెప్పుడు నాయత్నం బంత యు
విఫలం బయ్యె. ౨౨౭
- క. వికలము లగుప్రాణంబుల, నొకయుపకారంబు సేయనోపును నని కొ
తుకమాన నినుఁ గొలువఁగ వీఁ, డకటా యవసానవైరి యై చనుదెంచె.
- చ. అనునెడ శంఖచూడుండు రయంబున డగ్గఱ వచ్చి యెత్తి యో
ఘనకరుణార్ద్రమానస యకారణబాంధవ సత్యసంధ యీ
వినతసుతుండు నీ వనువివేకము లేక యహింసఁ దంచు నీ
సునఁ దెగటార్చె నొక్కొ యనుచుం దను వంటఁగఁజేర్చి యేడ్వఁగఁ. ౨౨౮
- గీ. వధ్యచిహ్న మైనవసంబుఁ జూచితి, నెఱుంగనైతి నీతఁ డెవ్వఁ డనిన
వ్యోమచరవిభండు జీమూతవాహనం, డనుడు వెఱఁగుపడుచు నడలి గరుడి.
- క. మందరలేటమున హిమవ, త్రందరముల మలయసీమఁ గైలాసమునఁ
బృందారకసుందరు లానందంబునఁ బొడు ఖచరనందనుఁ డితఁడే! ౨౩౦
- క. కడుఁ బుణ్యం డగు నీతని, మడియించిన శోకవహ్ని మడియుట కంటె
సుడిగొని జడనిధి నుడికెడు, బడబాగ్నిం బడుదుఁ గడిదిపాపం బడఁగఁ.
- సీ. అనుడు సంతకమున్న తనయుకిరీటరత్నంబు కోడలియంకతలమూమీఁదఁ
బడిన నాపడఁతుక కలిశేఖరం బని దెగడుచు ముందటం బెట్టె సంతఁ

1. పోఁ గడంగి యచటి కేఁగుదెంచి- చూడదలంచి యచటి కేఁగవచ్చి.

- గాంతయుఁ దాను నిర్ఘాతపాతం బైన తరువుకై వడిఁ గూలి తడసి తెలిసి
 ఘోషగామణి యని భావించి సుతునిదిగాఁ జూచి తన్నృతి గలుగు తెఱిఁగి
 మూర్ఛనొందుచుకోకాగ్ని మునిగిమునిగి, యాలుఁగోడలుఁదనతోడనడలినడువ
 మారుతప్రేరితం బగుపూరిబొమ్మ, భాతి నేతెంచె జీమూతకేతుఁ డటకు. ౨౩౩
- వ. ఇట్లు చనుదొచి యట గురుజనప్రాణభయాకులుం డై నెత్తుట జొత్తెల్లిన యరగ
 కుమారునిపూఁద నొరగిన కుమారుమ్రాల వ్రాలి. ౨౩౪
- సీ. ఓయయ్య మీ బావయును నీవు నాకుచు నున్నార లని నమ్మి యుంటిఁగాక¹
 దవ్వేగనిత్తునే' తడవిన రానైతిఁ గులరత్న మా నిన్నుఁ గోలుపడితి
 రాజ్యంబు విడిచి యరణ్యంబుఁ జేరియు నీసేవ సౌఖ్యంబు నెగడఁగంటి
 సద్భక్తి సేయవే సుగున నోయన్న² చెడుగుఁబాములకేల జీవమీయ
 గరుడనఖముఖాగ్రహూకంబుఁకుఁ జొరఁ, బూనె మెత్తనైన మే న దెట్లు
 మాకు దిక్కుగలరె యోకరుణాకర, చీకుచేతికోల చిన్నికుట్ట³. ౨౩౫
- వ. అని పలవరించుచు మేనంటి చూచుచుండఁ గనకనతియుం గనుఁగవ నశ్రుపూ
 రంబు తోరంబుగాఁ బెడవులు దడుపుచు మొగము నెలవెలం బుచ్చుచుఁ గో
 డలిం గూడి గోడాడుచు. ౨౩౬
- సీ. ఓతండ్రి యందఱ నొక్క పెట్టునఁ జుంపఁ గడఁగితి వొకపాముఁ గావఁబూని
 ధనకనకాదులు తనియ నిత్తురు గాక ప్రాణంబు లొసఁగెడు ప్రభుఁడు గలఁడె
 తనతల్లికడుపు చల్లన చేసికొన నోపి శంఖచూడుఁడు నీకుఁ జా వొనర్చెఁ
 జీకుపట్టినకోల యీకుమారుం డని గరుడుని కేళాకో కరుణలేచు
 దైవమేల యిట్లు దలఁచె నే నెట్లోర్తు, నేరుసేయుదాన నొనుఁ జొత్తుఁ
 బాసి యే గఁ దగునె మూసినముత్తెమ, పుజరమ్ముచిలుక పసిడిబొమ్మ. ౨౩౭
- క. మలయవతిమీఁదిప్రేమము, మలయించెనె దైవ మిట్లు మ మ్మెడచేసెం
 బలుకొకటి బ్రాతి చిలుకల, కొలికీ నాచందమామకూనా నీకున్. ౨౩౮
- వ. అని విలాపింపఁగఁ బ్రాణహానికి శంకించెద రని తన ప్రాణంబులు చిక్కుబట్టి య
 ల్లవ కనువిచ్చి జననీజనకులం జూచి. ౨౩౯
- క. గురులార మీరు నాకై, పురపురఁ బొక్కుంగవలచు భువి “ధర్మస్య
 త్వరితాగతి” యను పలుకునఁ, బరహిత మొనరింపఁ గంటి బ్రకు కిది గాదే.

1. నున్నారటంచు నే నుంటిఁగాక. 2. ధర్మైకవిరళ. 3. సద్భక్తిసేయ వేసరిటో యో
 యన్న. 4. చెడుకుచేతికోల చిన్నికుఁద.

- డి. అస్థిగృహంబు దేహము దురాశలఁ జల్లులు వోవ న్నుక్తి రో
గస్థితఁ జిక్తి చచ్చుటధికం బగుమోసము గాక, దానిలో
నస్థిర మైనప్రాణమున నగువో మిక్తిలిగా జగంబునన్
సుస్థిర మైనకీర్తిఁ గొన జూచిన లాభమునం గొంతయే. ౨౮౦
- వ. కావున వగ పుడిగి నాగకుమారు నాకుమాటుగాఁ దలంచుకొనుం డని సా
యాసకృతాంజలి యై యంత్యప్రణామం బొనరించిన సనినయానతుం డై విన
తాసుతుం డోకుమారచంద్రా నాయజ్ఞాననిద్ర దొలంగె నీధైర్యసాహసపరో
వకారగుణంబులం బరిణమించితి నాకేమిహితం బొనతి మ్మనిన. ౨౮౧
- క. దయసేయుము పాములపై, భయభీతులఁగావు ధర్మపథమునఁ జరు ని
శ్చయ మిది దురితము దీనను, లయ మగు నుదకమునఁ బడ్డలవణముభంగిన్.
- క. అని చెప్పి శంఖచూడా, వినుమా గురుజనులసేవ విడువకు మిఁక నీ
జనని కడు బెగడకుండఁగఁ, జనుమీ యని వలికి హృదయజలజములోన్.
- క. రుద్రునిఁ దలంచుదు గీర్తన, ముద్రండు పరోపకారమున నలసిన యా
ముద్ర తన మేనఁ దోఁపఁగ, నిద్రించినకరణి దీర్ఘనిద్రం జెందెన్. ౨౮౨
- వ. అంతం దత్సహచరీసహితు లయిన జననీజనకులు తమ యరోముఖశిరోఘాత
హాహాకారమహారావంబులు మలయగహ్వరంబున నుపబృంహితంబులై దిక్కు
లు పిక్తటిల్ల బిట్టేఞ్చుచు మూర్ఛిల్లుచు నుభయకృశోపచారంబులఁదెలియుచు
నలయుచుఁ బలఁగించుచు. ౨౮౩
- గీ. పురము ధనము రాజ్యభోగంబు విడిచియు, ముచ్చుఁ గలసి యిచట మాయనుజ్ఞ
నబలఁ గూడి పిదప నందఱు బాసి నేఁ, డొంటి నేఁగ నీకు నుచిత మగునె.
- వ. అనవుడు ననుగమనోద్యోగ గావున మలయవతీకన్య ధైర్యం బవలంబించి.
- క. ప్రాణము కొఱకై యితరుల, ప్రాణము దియచుండు వాని ప్రాణము గౌవం
బ్రాణ బెడఁబాసిన నా, ప్రాణేశు డిపుడు మనలఁ బాయట యరుదే. ౨౮౪
- క. మనకుండుట యిట్లెఱిగియు, మన కుండుట తగునె యితనిమార్గంబున నా
మనమరిగెడు గతిఁ దడయక, మన మరిగెడు తెఱఁగుఁ గనుఁడు మఱి వగఁజేలా.
- గీ. అనిన శంఖచూడుఁ డుదఱచావుల, కేవల మూల మైతి నితనివెంట
నరుగువాఁడ ననిన నాచికాఁణ మేఁ, ముచ్చు సత్తు ననియెఁ బన్నగారి. ౨౮౫

- గీ. నాపుడు మీ కిందఱకుం¹, జావం బనిలేదు సుతునిజాడ నె యేగం
గావలయు జతి వేగమె, కావించుము శంఖచూడ కడఁ బుణ్య మగుఁగ.
- గీ. అనుడు నభముఁ జూచి యమరవర్గములార, ఘనకరోవకారమునకు మెచ్చి
యమృత మైనఁ జల్లి యన్న ప్రాణంబులు, గావరయ్య మమ్మఁ బ్రోవరయ్య.
- వ. అని జననీజనకులు (క్రమంబున) వేడినఁ దజ్జననోపాయం బెఱింగి విహగేంద్రం
డింద్రుం బ్రార్థించి యమృతంబుం దెచ్చి యిచ్చట వివన్నంబు లగుపన్నగంబుల
తోడ నిప్పున్న గకుమారరక్షకుం గాచెద నని పూని. ౨గి౪
- ఉ. పోయిదుఁ బ్రాణము ల్గుడఁ బూనిక దప్పిన మేరు వభిలోఁ
ద్రోయుదు నెల్లదేవతలఁ దోలుదు నాకముఁ బట్టి పాపగాఁ
జేయుదు నష్టదిక్పతులఁ జెడుదు మేదినిఁ గ్రింద మీఁదుగా
ప్రేయుదు వీనిపై నమృతవృష్టి వడిం గురియింతు నింతట. ౨గి౫
- క. అని గరుడుఁ డెగసి యేగినఁ, దనయనిదెసఁ జూడలేమిఁ దడయక ఫణినం
దనుచేత ఖచరసతి చం,దనచితు లొనరించు కొనియె దత్పార్శ్వమునన్.
- వ. అంత నత్యంతసతీమండనంబులు గైగొని మలయవతి పతిచికిరి బ్రదక్షిణంబు
గాఁ దిరుగుచు గారి నుద్దేశించి. ౨గి౬
- క. ఓయంబిక యుత్తముఁ డధి,కాయుపు విద్యాధరేంద్రఁ డగుఁ బతి యనుచు
న్నాయద్యోగం బుడిపితి, నీయాతి దప్పె నింక ని న్నేమందుఁగ. ౨గి౭
- క. అని దూఱఁగ ముందఱఁ గాం,చనలతగతి మెఱుఁగుఁదీఁగ చాడ్పురఁ గాత్య
యని వచ్చి పుత్రినిలునిలు, మని తత్పశిమిఁదఁ జేలిమమృతము చల్లెఁగ.
- క. చల్లిన సాజీవితఁ డై, యల్లన సుఖనిద్ర చెలిముసనువున సతఁడు
త్ఫలముఖుం డై గజముఖు,తల్లికిఁ బ్రణమిల్లెఁ దల్లిదండ్రులఁ దానుఁగ. ౨౩౧
- క. మగలకు మగఁ డగుచునుని, దెగఁ జూచిన శివునిదిస్తు దృక్కుల నిషి యా
మగతనమా సకముచేసిన, మగువా మాపాలఁ గలిగి మన్నించితే. ౨౩౨
- వ. అం యదఱు నానంద బున వందనం బొనర్ప మలయవతి కృతాంజలి యై.
- క. గరళము మ్రింగినపతికి, స్థరాణముఁ దప్పించి మెఱయు మంగళసూత్రా
భరణము గలదేవత వని, పరిచర్య యొప్పివట్టిఫల మిటఁ గంటిఁగ. ౨౩౩
- క. అని మ్రొక్కఁగ దివిఁ దూర్య, ధ్వను లొలయఁగ సకలదేవతలుఁ గొనియాడ
నివ్వతానందమకతమున, ననిమిషకుసుమములతోడ నమృతము గురిసెఁగ. ౨౩౪

- క. ఆయమృతంబున నసిని, కాయము సప్రాణ మైనకాయంబుల న
త్యాగతరఫణముగిరుచి సము, దాయము మెఱుంగిడంగ నెగసె దవ్యకరముల్.
- క. చెలులు జుట్టులు గలయం, జెలరేగి సుధాంబుపూర్తి చెలువున బాముల్
చెలగుచు మలయాచలమున, సెలయేఱులభంగి జలధి జేరంగ బాజెక.
- గీ. అంత నమరసిద్ధయక్షగంధర్వులు, గొలువ గగనతటిన జలకమాన్చి
సిరులు మిగుల గౌరి జేమూతవాహను, ఖచరచక్రవర్తిగా నొనర్చె. ౨౨౭
- వ. అట్టియెడ నత్యంతసాత్తుష్టాతరంగు డై గరుత్మంతుడు చనుదెంచి నీకెద్దియి
ష్టంబు వేడు మనిన నక్కుమాయం దురగహరణం బుడిగి దృఢప్రతిజ్ఞండువుగమ్మిం
తయ చాలు నీప్రసాదంబున నాకేమియుం గొఱుత లేడు. ౨౨౮
- క. అనదలఁ గాచితి నాగురు, జనముల ప్రాణములు నిలిచె సర్వేశ్వరిమ
న్నన గలిగె నీవు మెచ్చితి, విను రాజ్యం బబ్బెనేమి వేడెడ నింక. ౨౨౯
- చ. అని వినయొక్కె బల్లి జగదంబికఁ గ్రమ్మఱఁ బ్రస్తుతించి య
జననికి మ్రొక్కి యిష్టజనసంగతుఁ డై చని తొల్లి యున్నకాం
చనపురి జొచ్చి రాజ్యసుఖసంపదఁ జేలుచు నేలుచుండె న
వ్యనితయూ దాను నాత్తగురువందననందితచిత్తవృత్తి యె. ౨౩౦
- వ. కావున నట్లవోపకారశూరుం డెవ్వఁడు గలఁడు. ౨౩౧
- గీ. వింటి మఠని దొల్లి కంటి మీతని నేడు, విందు మిప్పు వొక్కవిక్రమార్గు
వనిన నెఠనినెఠ దనుజేంద్ర విక్రమా, విక్రమ, డీతఁ డొక్కా తెలియు మనియె.
- వ. నావుడు నారక్షసుం డోనరోత్రమ నీ వడిగినవరం బిచ్చితిఁ బుణ్యపురుషుండవు
బాంకకు నీ వెవ్వండ వనిన నెవ్వసుమతీవల్లభుండు పూర్వదేవుండవు నీ వెఱు
గవే విక్రమార్కుండ నగుదు నాచరిత్రంబు జను లెఱుంగనుండఁ గృప చేసేశాం
తుండవు గ మ్మని మ్రొక్కి తదనుజ్ఞాతుం డై యజ్ఞాతభావంబున మగిడి నిజపు
రంబగు నుజ్జయినీపురంబునకుం జనుదెంచె గావున. ౨౩౩
- క. ఇట్టిగుణంబులు నీ కే, పట్టున సమకూరకునికిఁ బాఠివ చను మి
టటును బారలకు మనవుడు, దిట్టతనం బుడిగి వసుమతీవతి మగిడెక. ౨౩౪

—: పుండ్రెండవబొమ్మకథ :—

- వ. మఱియుం గొన్నిదినంబు లడిగిన. ౨౩౫
- క. కంబూపచుగళు మృగచుద, జాబాలీకృతమహావిషమృతినవృత
స్తాబేరమచర్తాంబురు, లంబోదరగురుఁ గృపావలంబునిఁ గొలుతుక. ౨౩౬

చ. అని మదిలోఁ దలంచుచు ధరాధిపుఁ డిష్ట జనోపదిష్టమా

దినమున నెక్కఁ బూని యరుదేరఁగ నచ్చటిబొమ్మ చూచి యో

జనవర విక్రమార్కుగతి సాహసదానగుణబులేక నీ

కెనయఁగ దేవతాసనము నెక్కఁగవచ్చునె¹ నిల్వ నావుడుక.

౨౭౭

క. అతనికడ నట్టిసాహస, వితరణగుణ మెట్లు చెల్లె వినిపింపు మనం

బతిగుణములు పండ్రెండవ, ప్రతిమ యెఱింగింప భోజవతి కిట్లనియెక. ౨౭౮

మ. విను మావిక్రమభూషణుండు విమలోర్వినాథసంధోహత

ర్జనసంపన్నజయభిరాముండు సదాచారప్రచారోచితా

త్తనయప్రాభవధర్మనందనుండు విద్యత్పాలనాకేశిసం

జనితానందుండు సాగరాంతముగ నీత్యమండలం బేలఁగెక.

౨౭౯

గీ. అతనివీట నర్థవతి కెనయగు భద్ర, సేనుఁ డనఁగ నొక్కనెట్టి గలఁడు

వాని కొకఁడు గలిగె దానసుందరుండు పురందరు డనఁగ నందనుండు.

క. ఆకోమటి కడపటఁ బర, లోకమునకుఁ జనిన నరలోభ ముడిగి సు

శ్లోకుండు పురందరుఁ డీ, లోకము గొనియాడ దానలోలుం డయ్యెక.²

క. అతని దగువ్యయముఁ గనుఁగొని, హితు లందఱు వచ్చి బుద్ధి యిది గా దుచిత

స్థితిపడవు మనశాచార్యో, న్నతి దారిద్ర్యంబు వచ్చు నరవతి కై నెక.³

గీ. ధనము గలుగువాఁడెధన్యుండు మాన్యుండు, ధనముగలుగువాఁడెఘనుండుజగతి

ధనము గలుగువాఁడెతగవుల కాభ్యుండు, ధనముగలుగువాఁడె మనుజవిభుండు.

గీ. ధనము గలిగె నేని ధర్మార్థకామమో, క్షముల నచట నచట జరుపవచ్చు

ధనముగలుగువేళ జరు లెఱు దమవారు, ధనము లేనివానిమనికి చావు.

మ. అని చెప్ప నివిని యష్టరందరుండు గర్వాక్రాంతుఁడై నవ్వి యి

ట్లనియెక దానము భోగము దగవుఁ జేయ బాడి గాదేని యా

ధన మేలా మఱి లాభ మేల సుఖికి దాద్ర్యమే మేలు నాఁ

జనదే మర్హుండు మంటిచాలయిన నేసౌఖ్యంబు భోగించెక.

౨౮౦

క. మును దనకుం గానున్నది, పరివడి యగు నారికేళఫలరసముక్రియం

జననున్నది చనుఁ గరిగ్ర, క్తున మ్రిగిన వెలఁగపడుగుంజను బోలెక. ౨౮౧

1. యెక్కువ నమరాసుంబు వెలఁ ద్రొక్కఁగ వచ్చునె. 2. క. ఆకాశసాగరాంతర.....

శ్లోకుండు పురందరుండీ, లోకము గొనియాడ దానలోలుం డయ్యెక. 3. సమున్నతి ధనముఁ
తొప్పకు హీనత దారిద్ర్యమనవచ్చు.

౪. తోడఁ గట్టఁ బూయఁ బెట్ట, గుడువం జెప్పుచు గాక గొనకొని గడియఁ
జెడియెడి బ్రదుకున కిడుమ, బాడివోపికొనుగఁ జెప్పు బుధులుం గలరే.¹
- చ. అనుచు ననాదరంబున నిశాపుల దూటి యుదారబుద్ధిఁ జు
దనమృదుపుష్పవస్త్ర సనితాపరిభోగవిప్లవచిత్తుఁ డై
యనుదినమున్ ధనంబుఁ గలయ నెవ్విదచల్లుచు నొయ్యనొయ్య ని
ర్గనదశ నొంది వది యనుతాపము నునుమఁ గుది కునుచున్. ౨౮౮
- క. ముఁసఁయూరనె కడపటఁ, దిరియుట యని సచ్చుటనుచు ధృతిమాలి పురం
దరుఁ డొక నెపమున దేశాంతర మరిగెన్ మిత్తు లెల్లఁ దను నవ్వంగఁ.
- వ. ఇట్లరిగి. ౨౯౦
- ఉ. లోకక సక్తడౌ గల నయంబుఁ బ్రియంబు సువస్తుజాతముం
జ్జ్వలికాంతల స్రతిరసజ్ఞులఁ జూచుచు నాదరంబుతో
నొక్కొకయూరఁ గర్ణనయనోత్సవలీల నిచ్చ మెచ్చుచుం
బెప్పునినంబు లుండె దనపేరు నిశాపు లెఱుంగకుండఁగఁ. ౨౯౧
- క. ఒకనాఁడు మధురలోపల, నొకచోద్యౌ బెఱిగి మిగిడి యుజ్జయినీభ
ర్తకు విన్నవించు నని² యి,చుక రవణముతోడ వచ్చెఁ జుట్టుల పొగడఁ.
- ఉ. వచ్చినవానిఁ జూచి జవచల్లభుఁ డీవు చరించు భూమిలో
నచ్చెరు వేయి గంటి వని యాసతి యిచ్చిన నప్పురందగు
డిచ్చకు వచ్చునట్లడిగె నీధరణీవరుఁ డుచు నాత్మలో
మెచ్చుచు విన్నవించెఁ బతిమె చొప్పనఁగూడ యథాక్రమంబుగఁ. ౨౯౩
- సీ. ఈపురి వెవలి యే నెల్లతీరంబులు దిరుగుచుఁ గేవారధరణి కేగి
మిగిడి వచ్చుచు హేమమణిమయప్రాకారరమ్యమౌ మధురాపురంబుఁ జూచి
చని యొప్పిదం బెల్లఁ గనుఁగొని రే యొక్క ద్విజనిఁటిపొంత నిద్రించునప్పు
డనద ననాథ నిరాధారఁ గావరే యనుచు వీతెంచె నార్తారవంబు³
దాని కుల్లి మిగుల దయ గల్గియును లావు, లేమి యేమియు ననలేక యుండి
లేకకడన లేది యాపురజవల న, య్యబలవార్త దెలియ నడిగి వింటి. ౨౯౪
- స. ఎట్లనిన. ౨౯౫
- క. చెల్వొనరెడు పురి చేరువ, బిల్వవనాంతమున రేయి భీమాకృతితో
నిల్వనిభుఁ డొకదనుజుఁడు, చెల్వొం బెరుకశల మొత్తి చెండుచు నుండుఁ.

- క. ఆపాలఃతుకే రేయెలను, వాపోవుచునుండ నసుర వాంఛగా
 నోపరు పరు తెవ్వరుఁ బృథ్వీపాలక యేను విన్న తెఱఁ గిది చుమ్మి.¹ ౨౯౭
- ఉ. నావుడఁ జోద్యమంది నరనాథుఁ డనాథఁ గృతాంగి నంగనం
 గావఁ గడంగి హస్తమున ఖడ్గము తోడుగ నెట్టి గూడి యా
 త్రోవన యేగి దూరగతి దోవఁగ నల్లన నొక్క నాడు ల
 క్షీవిభవాధ్య హా మధురఁ జేరె నినుం డపరాద్రిఁ జేరఁగఁ. ౨౯౮
- క. మలయుచు నెయ్యెడఁ గలయం, చెలివిపడ న్వలిఁగి భవమదీపము చనినఁ
 మలినాకృతితోఁ గాటుక, మలక? క్రియ న్నభము తిమిరమయ మై పొలిచెఁ
- గీ. అప్పు డధిపుఁ డాపురాంతికవనభూమి, యమున పగిదినున్న తమముఁ జూచి
 వ్యైతనయ వెఱవ వల దని తెలుపుచు, ననట నసురరాక యరయుచుండె.
- గీ. వాలుఁగంటిమొట్ట వాలాయు మగునాన, వాలుగాఁగఁ జీకువాలు సొచ్చి
 వాలుపెఱికికొనుచు వాలుమగం డేఁగె, వాలు దైత్యునుడుటి న్రాలు దుడువ.
- క. ఈరీతిఁ గాచియుండఁగ, నారాక్షసుఁ డంత నంగనామణి మొత్తం
 గా రావము వినవచ్చిన, నారాజును నాలకించి యతిరభసమునఁ. 3౦౨
- క. వెఱవకు వెఱవకు తరుణీ, మొఱి యాలించితి² నృపాలముఖ్యుడ నీకై
 పఱతెంచితిఁ బరిపరిగాఁ, గఱకు టసురఁజెడినైతుఁ³ గాచెదనిన్ను. 3౦౩
- వ. అని. 3౦౪
- శా. ఓరీరాక్షస వట్టిగర్వమున నీ వుప్పొంగి దీనాన
 న్నారీరత్నము నేల నొంచె దిటు లన్యాయంబు గావించువే
 యేరా చెప్పఁగనైన మున్నెఱుంగవే యే విక్రమార్థుండ నీ
 క్రూరత్వంబును దర్పము న్బలిమియు న్రాపార్చెద నిల్వమా. 3౦౫
- క. అనవుడు రోషంబున ని, ట్లను మాయాబలసమగ్రుఁ డగుదుండుభికి
 స్తనుమడ నోరి నరాధమ, ఘనభుజదర్పుడఁ గఠోరకరుడం జుమ్మి. 3౦౬
- క. ఆలమునఁ బందోపగతుఱ, నాలం బొనఁగించినట్టు లాడెద విటు నా
 పాలం బడితివి⁴ నేను నృపాలాధమ నిన్ను భూతబలి గావించు. 3౦౭
- క. నీకొలఁదివారియెముకలు, నాకోటలసందిఁ జక్రై నలుతునునీవే
 లోకము సొచ్చిననైనను, బోకార్చెద నిన్నుఁ బదరి⁵ పోవక నిలుమా. 3౦౮

1. బృథ్వీపాలక దీనికతము దేవర యెఱుంగుక. 2. కాటుకమలక = మనీమాఁకుడు.

3. మొఱికు పచ్చితి. 4. టుగురనిపుడెచెంది, 5. ఆలమునఁబడిన, 6. నాపాలునఁబడితిని. 7. చెదరి.

- వ. అనిన వీరరసభీషణంబు లగుభాషణంబుల విక్రమభూషణంబును దోర్దండమం
డితారాతిరాజమండలదండిత ప్రచండభుజాగ్రమండనాయమాన మండలాగ్రధ
రుం డగుడు నద్దండిసుగ లొండొరులం దలంపడి. 30౯
- క. మదకరులకరణి సింగపుర, గొదమలక్రియఁ బులులభంగి గురుపోతుల ప్ర
ల్లదముల¹ కరభంబులగతిఁ, గదిసిరి కదనమున కవని గ్రక్తదలంగ. 3౧౦
- ఉ. బంధురవిక్రమస్ఫురితబాహులు దైత్యుడుఁ బార్థివుడుఁ గ్రో
ధాంధత మీటి పోరిరి దశాననుడు స్రఘునాయకుండు స
య్యంధకుడు హరుండు నరకాసురుఁడ న్నలినాత్ముడు స్వరా
సంధుడు వాయుసూనుడును జంభుడు నింద్రుడుఁ బోరుకైవడి. 3౧౧
- వ. ఇట్లు పోరునెడఁ బ్రభాతం బైనఁ దత్తాలోచితంబుగ. 3౧౨
- క. క్రందటి తనతేజమున² బురందరుడెనఁ దెలివిగలుగ రాత్రించరుని
మ్రందించె విక్రమార్థుడు, సుందరి ముఖవంకజమున సొంపు నటంప. 3౧౩
- గీ. మండలేశ్వరుండు మండలాగ్రంబున, దండి మిగులఁ గలిగి దండిదైత్యు
జెండి పాటవైచి చండాంశువిధమున, నుండఁ గండ లుర్విఁ గుండుకొనఁగ.³
- గీ. దిశలఁ దెలివి గలిగె దివ్యతూర్యంబులు, చెలఁగె నారదుండు మలసి యాడె
నాకసమున నిల్చి యమరవర్గము జనవిభుని మీఁదఁ బుష్పవృష్టి గురిసె.
- గీ. నృపుడు సంతసిలి నీరజాననఁ జూచి, పడఁతి యిటు కొట్టఁబడఁగ నీకు
నేమికతము దీని నెఱిఁగింపవచ్చునే, జెప్పు మనిన వినతి చేసి పలికె. 3౧౪
- గీ. వసుమతీరమణ యవంతిదేశంబులో, ధర్మశర్మ యనఁగఁ దగినవిపు
భార్యఁ గాంతిమతి నకార్యంబు గావించి, కులముచెటిచి మిగులఁగుఱుచనైతి.⁴
- ఉ. భవ్యుడు ధర్మశర్మ తనబాంధవవర్గము చెప్పఁగా మదీ
యవ్యభిచార ము ట్లెఱిగి యాత్మఁ గలంగియు, నితి దా నహం
తవ్యో యటంచుఁ దెం పుడిగి దానపుచేతికశాహతి నృధి
రవ్యథఁ గుంకుచుండు బహురాత్రులు నీ వని శాప మిచ్చిన. 3౧౫
- క. వడవడ వడకుచు మానము, సడలఁగ ధరఁ జాగి మ్రొక్కి శాపావధి యె
న్నడు నాకుఁ గలుగు ననుచు, దడవోర్వమి విన్నవింప దయతో నతఁడు. 3౧౬
- క. అసహాయశూరుఁ డగునొక, వసుధాపతి వచ్చి రేలు వగఁబెట్టెను
య్యసురఁ బారిగొన్నయట్టుడ, వెన నీశాపమున కెల్లవీడ్తో లనియె.⁵ 3౧౭
- శ్లో. ఆశాపంబున వీనిబారిఁ బడి దేహం బెల్ల మందంగ న
య్యాశాబంధమువేర్చి బ్రాణములఁ బాయంజాల కే నుండఁగా

1. బెట్టిదమున. 2. కందలిరులేజమునను. 3. మెండుకొనఁగ. 4. కులముచెడితి మిగులఁ గు
టికైతి. 5. కామినీహంతర్య. 6. వెననీపాపమున కదియెవీడ్కోలరయక.

నీ శస్త్రవధ నాతమం బడఁచి మన్నించె గృహం జూడు భూ

మీశాధీశ్వర ! నీకు మే లొకటి యే నిచ్చటఁ గావించెదన్. 3౨౦

సీ. ఇక్కడి గుడితూర్పు దిక్కునఁ బక్కెచెట్టున్నది దానికి నుత్తరమునఁ
'బరువెండు దవ్వన బరివెంక పడుమటినెలవునఁ దొమ్మిది నిఘలమీటి

దనుజుఁడు దాఁచిన ధనము పెక్కున్నది కైకొమ్ము నామీఁదఁ గరుణసేయు
చనియెద నని మ్రొక్కి పనిత యేఁగిన రాజు వెఱఁగంది యిక్కున వెదకి కాంచి

దీనుఁ డైనభద్రసేనతనూజున, కిచ్చి వేడ్త మిడి వచ్చెఁ బురికి
నిటిగుణము లేక యిది యెక్కువచ్చునే, పొమ్ము చాలు నింక భోజరాజు. 3౨౧

క. అనవుడు నంతకు నంతకు, విన నింకగు సతనితెంపు విని సభ యెల్లన్
మన మలరంగ నవమానంబును¹ సిగును ముడివడంగ భోజుఁడు మగిడెన్.

ఉ. అక్షిణ ప్రతిపక్ష భావసముదగ్రాటోపజాగ్రస్థనో
రక్షో నాయకపక్షతత ణవిహారక్షిప్త కౌక్షేయకుం
గుక్షిన్యస్తసమస్తలోకభరణక్షుణ్ణక్షయోత్సావృతి
ప్రక్షేపోచితు వాహానీకృతమహాపక్షీశు లక్షీశునిన్.

3౨౪

శా. ఉలాసోదతచండతాండవవిహారోత్సంగరంగజ్జటా
వల్లిమండలమలికాకుసుమభావస్తాపబాలేంద్రసం
పుల్లేందీవరఁ డేనుసంగకబరీభూతాభ్రకూలంకమా
కంగోలోపరిబిందు మూర్తికమయాకల్పోత్తమాంగున్ శివున్.

3౨౫

మాలిని. ధరణిధరవిభూషా ధర్మనిర్మాణతోపా

సరసిజభవసేవ్యా సంతతాత్మీయభావ్యా

నిరుపమనిజలీలా నిత్యకళ్యాణశీలా

పురహరహరిరూపా భుక్తిముక్తి స్వరూపా.

3౨౬

గద్యము. ఇది రాయగజగంధవారణ వైరిమండలికభేకఫణీద్ర వీరఘోటవిభాళా
దిబిరుదప్రకటచారిత్రి కళింగదేశనిర్దామధామ త్యాగనాగార్జున కణ్ణాటద్రవి
ళాంధ్రమహారాష్ట్ర భూపాలరూపనూపురసుందరచరణారవింద సనదప్రోలిపుర
వరాధీశ్వర వెలనాటి పృథ్వీశ్వరరాజ్యసముద్ధరణ శ్రీకౌఠివి వెన్నయామా
త్యపుత్ర హరితసగోత్రపవిత్ర సకలసుకవిమిత్ర కసపరాజతనూజ గోపరాజ
విరచితం బై ససింహాసనద్వాత్రింశిక యనుకావ్యంబునందు విక్రమార్జుమహా
దార్యంబునుజీమూతవాహనోపాఖ్యానంబును సాహసాంకునిసాహసాదార్యం
బులును నన్నది పంచమాశ్వాసము.

ప్రథమభాగము సంపూర్ణము.

1. పరికచెట్టు- (బరివెంకకుఁ బక్కె నామాంతరము. పరిక వృక్షవిశేషము.) 2. పరువుద
వ్యస- 3. సమరాగంబును.

